

אסיפת גליזנות

פרשת תולדות

נא לא להוציא מבית הכנסת
עד מוצאי שבת

תוכן הענינים

מורינו הרב רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל	אבני אפד
מרנן האדמורי"ם מאורי גולת ארה"ב זי"ע	מאורי הגולה
מרן הגאון הצדיק רבי משה חיים שמרלר זצ"ל אב"ד ציריך	מחשבת חיים
הגאון הצדיק רבי שמואל אהרן לידר זי"ע	ויטע אש"ל
מרן הגה"ק רבי יהודה הורביץ מדז'יקוב זי"ע	זכר צדיק לבדכה
הגאון הצדיק רבי נטע ציינווירט זצ"ל	נטיעה של שמחה
במשנת רבוה"ק מאיז'בצא זי"ע	ממעין השילוח
הגאון הצדיק המקובל רבי אהרן מרדכי רוטנער זצ"ל	דברי תורה וחסידות
הגאון הצדיק ר' מנחם מונדרר זצ"ל מקאסוב	שלהבת מנחם
חכמי רומניא וגאוניה	בית ארזים
הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א	משיב נפש
כ"ק אדמו"ר מטעמשוואר שליט"א	מעיינות החיים
הרה"ג רבי דוד פראנד שליט"א	קול דודי
הרב רבי זאב (וואלף) זיכערמאן שליט"א	אוצר פלאות התורה
הגה"צ רבי חיים יוסף בידרמן שליט"א מלעלוב	חיבת העבודה
הגאון רבי יעקב פרידמן שליט"א	חמידא דאורייתא
הצדיק מרעננה רבי יצחק הוברמן זי"ע	ברכה משולשת
הגאון הגדול גאב"ד היכל הוראה שליט"א	היכל הוראה
הגאון המופלא רבי אברהם משה באקאן שליט"א	אומר מן החדש
מגיד מישרים הרה"ג רבי אהרן קאהן שליט"א	אוצר ידיעות התורה
הגאון רבי משה אורי בלוי שליט"א	הוי זהיר במלאכתך
הגאון הגדול רבי חיים אלעזר ווייס שליט"א גאב"ד ביתר	מרקחת חיים
הגאון הגדול רבי משה פרידמן שליט"א	עמק הפרשה
הרה"ג רבי פנחס אהרנסון שליט"א	פניני הלכה ומנהג
המשפיע הרב החסיד רבי יצחק דוב מנדלסון שליט"א	פניני הכתן

הרוצה להפיץ ב-6 בתי כנסיות באזור מגוריו
יפנה למספר:

050-4186860

בין השעות 7:30 ל-8:30 בערב

זנא לעדכון במספר 052-7632-480 ביום ראשון

בין השעות 7:30 ל-8:30 בערב

שהפיצו זבל"ג יכנסו להגדרה

למחלקת מנויים והפצה

053-4178-885

לבר עניני החוברת

050-4186-860

הדפסה:

קונטרול P

02-9971070

חידם 6, ירושלים

אבני אבן

ממקור ישראל יהלכו רבינו ישראל בעל שם טוב
ותלמידיו ז"ע ועני"א כפי ששאב מבראם והשקה את
בני ישראל רבות בשנים מורינו הרב
רבי אליעזר דוד פרידמאן זללה"ה זיע"א
רב ביהמ"ד דחסידי בעלזא בלאנראו

פרשת תולדות תשפ"ד

יצא אחר כך ממילא למדת אהבה. וזה היה כוונת יצחק, שְׁלֵמֶד אֵת צַנִי אֲדָם לִילָךְ צִירָאָה בַעֲבֹדֹת הַשָּׁמַיִם, והודיע להם שְׁלֵמֶת דִּין וְאֵית דִּין צַעֲלוֹס, כי זה הוא הַעֲבֹדֹת הַאֲמֵת, וכן אֲנַחְנוּ צַנִי מִחוּצֵים לִילָךְ כִּךְ; בַּתְּחִלָּה צִירָאָה, וְאַחַר כֵּךְ צִירָאָה, כְּנ"ל.

וזה מרמז הפסוק ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם פירוש, זה היה התולדות והַתּוֹלְדוֹת של יצחק בן אברהם, שידוע ומפורסם שמדתו היה לעבוד את ה' צִירָאָה, היה הולדה שלו אחר כך - אברהם, פירוש, 'מדת אהבה'. שעל ידי שהאדם הולך בַּעֲבֹדֹת הַשָּׁמַיִם צִירָאָה בַּאֲמֵת ובתמימות - נולד לְאָדָם 'אברהם' היינו 'מדת אהבה' שצא ממילא לאדם אחר כך, כידוע למצינים. אברהם הוליד את יצחק פירוש, אחר כך צא ליראה עילאה - יראת הרוממות. ופירש רש"י ז"ל צרות קדשו, ומרמז על זה, דְּלָמָּה לֹא נִלְךְ בַּתְּחִלָּה בַּמֵּדָה אֲהַבָה מֵדַת אֲבִרָה ע"ה, לזה מרמז רש"י ז"ל יעקב ועשו האמורים צפרשה פירוש, שיעקב ועשו מרמזים על היצר הטוב והיצר הרע, כדאימא צספרי קודש. על כך, לפי שיש יצר הרע צעולס, אם ילך אדם מתחלה במדת אהבה - יוכל ח"ו ליפול בצמה מכשולות כאמור, על כן צריך אדם מתחלה להתחיל בעבודתו במדת היראה, ומשם יצא לידי מדת אהבה כנ"ל, ודו"ק.

ספה"ק מאור ושמש

הרה"ק רבי קלונימוס קלמן עפשטיין זי"ע

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק.

פִּירֵשׁ רש"י, אלה תולדות וכו' יעקב ועשו האמורים צפרשה. הנה, יש להבין מאי צפי רש"י צוה, פשיטא. זיל קרי צי רב הוא. אלא דרש"י ז"ל רמז לדבר חכמה, כי כל דבריו צרות הקודש. עוד יש להבין, למה לי 'אברהם הוליד את יצחק', הא כבר כתב 'יצחק בן אברהם', עיין צפירוש רש"י, ומפרשים על זה תירושים.

וְנִרְאָה דהענין הוא כך, כי ידוע שיצחק אבינו עבד את השי"ת - צִירָאָה, ואברהם - צִירָאָה, ויעקב אבינו ע"ה - צִירָאָה וצִירָאָה. והנה, אברהם עבד רק צִירָאָה, כי אֲחָד הָיָה אֲבִרָהּ אֲדָם הַגָּדוֹל, אצל בַּאֲמֵת שאר בני אדם צריכים מתחלה לעבוד את השי"ת צִירָאָה תחלה, היינו יראת העונש, ואחר כך יוכל לבוא לאהבה. ומאהבה יצא ליראה עילאה, שהיא יראת הרוממות כי אם יתחיל צִירָאָה - יוכל לבא לכמה מכשולות מפני היצר הרע, שמפני שהיה צִירָאָה - יצא לידי גאוה ולידי שחוק והוללות. על כן צריך לעבוד מתחלה צִירָאָה, ולבוא היצר הרע צִירָאָה, כידוע להמתחברים אל הדיקים. ואחר כך כשמוחזק בתמימות וצדקות,

כתפות האפר

וזאת רמזה לנו התורה הק', "ותקעו בהן" - אותיות ב' ה"ן - הן לה' אלקיך וגו' והן קרבו ימיך וגו', בין גדלות הבורא ובין שפלות עצמו, באופנים הללו יוכלו לעבוד כל ישראל ואף הפשוטים, וזהו "ונועדו אליך" על ידי זה "כל העדה", אך לא כן האנשים המורמים מעם, שלהם מספיק העצה של גדלות הבורא לחוד המרומז בפסוק הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים וגו', "ואם באחת יתקעו" היינו בה"ן אחת, כלומר הן לה' אלקיך וגו', "ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל" שלהם סגי במדה זו לבד של גדלות הבורא להתגבר על יצרם.

עוד ביאר רבינו ה"אמרי חיים" זי"ע בדרך זה, מה שאמרו ז"ל (תענית ה') "יעקב אבינו לא מת", דהכוונה שלא הצריך לבוא לבחינת "זכיר לו יום המיתה", והספיקה לו העצות של "תורה וקריאת שמע" שהם דברים המשמחים, להתגבר בכוחם על היצר הרע.

וכן פירש בזה מה שאיתא בזמר "אליהו הנביא" (בזמירות מוצאי שבת), "איש שלא טעם טעם מיתה וקבורה", שאליהו הנביא היה במדרגה נעלה עד מאוד, שמעולם לא היה חסר לו להשתמש בעצות של "מיתה וקבורה" דהיינו זכיר לו יום כו', והספיק לו העצות המשמחות של תורה וקריאת שמע שהם עניני גדלות הבורא.

דבר נחמד מצינו בפירוש המלבי"ם על שמואל, וכה מבואר שם (שמואל ב פרק ו) שכשהפולשתים שחטפו ארון האלקים נחלו מפלה והכה דוד בהם, רצה דוד המלך ע"ה להעלות ארון האלקים אליו, "וירכיבו את ארון האלקים בעגלה חדשה" (שם פסוק ג), ואיתא בחז"ל (סוטה לה.) שטעה דוד בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, שהרי על הארון אמרו "כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (במדבר ז טו), עיי"ש. ודא גרמה לבוא לטעויות אחרות, וכתבי ששמחו עד מאוד לפני ה', ועוזה שדימה כי הארון מתנענע והולך ליפול, כתיב בו (שמואל ב' ו') "וישלח עֶזְרָה [הושיט את

א. רבינו ה"אמרי חיים" זי"ע היה אומר בתמיהה: "דער מלאטש - איש ה"חברא קדישא" זאל מיר דערמאנען אז ס'איז דא א באשעפער אויפ'ן וועלט?! - והיינו כמבואר בדברי קדשו של ה"אגרא דכלה", שמביא למאמר חז"ל "יצרו של אדם כו' נצחו מוטב ואם לאו יזכיר לו כו'", וכפירושו של ה"יערות דבש" שלכם מתחילים בתורה וקריאת שמע, כיון דאלו העצות עדיפי טפי כיון שאין בהם עצבות. ועל דרך זה היה מפרש רבינו ה"אמרי חיים" זי"ע הכתובים בפרשת בהעלותך (במדבר י ב-ד), "עשה לך שתי חצוצרות כסף וגו' ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה פתח אהל מועד, ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל".

וכה ביאר בקדשו בהקדם המובא בספה"ק "צמח צדיק" דמצינו ב' פעמים תיבת "הן" בכתובים, כתוב אחד אומר (דברים י ד) "הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים", שרומז על גדלות הבורא, והיינו דרך השמחה, ובפסוק שני כתוב (שם לא, יד) "הן קרבו ימיך למוות", שרומז על שפלות עצמו.

ורמז הכתוב שמשוה יעשה "שני חצוצרות וגו'", היינו שני אופנים להלחם עם היצר הצר הצורך, ודרך אחד מועיל אף לפשוטי עם שאין יודעים את התורה, שיתעוררו להיטיב דרכיהם על ידי הזכרת יום המות, אך התלמידי חכמים "ראשי אלפי ישראל" להם לא חסר לבוא למדת "זכיר לו כו'", שיש בזה חסרון גדול שיוכל להביא את האדם לידי עצבות. ובאמת אף באדם אחד ישנם מצבים שונים וכמובא בספה"ק, ולפעמים האדם נמצא במוחין וגדלות ובהרחבת הדעת, ואז מספיק להתגבר על היצר עם גדלות הבורא, ואם ח"ו הוא במצב ירידה בבחינת קטנות המוחין ואין מועיל לו להתגבר על יצרו עם תורה וק"ש שהם עניני שמחה וגדלות הבורא, בעל כרחך ובאין ברירה ישתמש בעצה של "הן קרבו ימיך למוות", שהוא זכיר לו יום המיתה, שפלות עצמו.

ספה"ק ישמח ישראל

הרה"ק רבי ירחמיאל ישראל יצחק מאלכסנדר זי"ע

ויעתר יצחק לה' לנבח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו (בראשית כה, כא).

ברש"י הק' והוא מהגמרא יצמות סד, א, ויעתר לו ולא לה, לפי שאינו דומה תפלת זדיק בן זדיק לתפלת זדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה. ומדקדקים המפרשים על הסיום ברש"י ז"ל לפיכך לו ולא לה שגמרא כמיומר, שמצואר כבר ברישא, ובאמת לא נזכר שם בגמרא הג"ל תיבות הללו.

והנראה על פי דברי קדושת אאמו"ר [הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר] וצלה"ה זי"ע בפירושו זה הפסוק ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק, היינו שאברהם הלך תמיד במחשבה שהוא מלך עזמו אין לו שום זכות צמה לתלות, רק זה הזכות שיש לו בן הגון יצחק, ויצחק תלה הכל רק בזכות אציו אברהם, וזה היה הלכנס ודרכם בקודש תמיד. ופירושו לדבריו הוא על פי הגמרא (ברכות י, ג) כל התולה בזכות עזמו תולין לו בזכות אחרים וכל התולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עזמו, וכאן שניהם תלו בזכות אחרים, אברהם בזכות יצחק, ויצחק בזכות אברהם.

ואולי זה כוונת רש"י ז"ל שאינו דומה תפלת זדיק בן זדיק לתפלת זדיק בן רשע, כי הדיק בן זדיק תולה הכל בזכות אצותיו, כי הוא נולד בקדושה וצטורה ורן המוג, וזה רואה תמיד חסרונות עזמו ויודע שאינו כדאי להתפלל, ותולה הכל בזכות אצותיו, אבל הדיק בן רשע אין לו לתלות בזכות אצות, וגם לידתו לא היה בקדושה כל כך, ורואה את עזמו טוב מאצותיו, כאשר כן היא האמת, ולזאת תולה הכל בזכות עזמו, לצד אברהם אציו שכל עבודתו היה בחינת אנוכי עפר ואפר.

ולפי זה תפלת יצחק ורבקה לא היו שוים, רק להיפך זו מזו, כי זה בזכות אצותיו וזו בזכות עזמה, ולא ידמו תפלתם זה לזו, וזה ויעתר יצחק לנוכח אשתו, היינו כנגדה ממש, שהיא תלתה בזכותה ואילו בזכות אברהם אציו ע"ה. ויען כי חציב צעיני הקצ"ה מדת

השפלות וההכנעה ושוכן את דכא, לפיכך חציב צעיני תפלת זדיק בן זדיק התולה בזכות אחרים, וזה פירושו לו ולא לה.

ואולי היה כוונת רש"י הק' ז"ל, כי כל מעשי אבות סימן לצנים, וכל תפלותיהם היה רק לצניהם אחריהם שיוכלו להתפלל גם בן זעם ארסם, ותפלות אבות תקנום (ברכות כו, ג). שתיקנו דרך למעבר תפלתנו גם בן בהתחללתינו בתפלתם, וכמצואר בזוה"ק (תולדות קלו, א) וז"ל הק' הנחוך לעניינו, ד"א ויעתר יצחק, דללי ללותא וחתר חתירה לעילא לגבי מזלח על בנין כו' יעו"ש, ובא"ד בגין דיתרבו ויתוסף רבות קודשא לכל מאן דאצטריך צלותהון דלדיקיא, עכ"ל הק', והיינו כי תפלתם עשה דרך לכל הבא להתפלל אחר כך, ואף שלא יהיה ראוי לתפלה הזאת, יתוסף בו רבות קודשא, שיפעול בתפלתו כל טוב על ידי זכות תפלת הדיקים שהתפללו על הדבר הזה, ואף על בני חיי ומזוני דלחו בזכותא תליא מילתא אלא במזלח עילאה (מו"ק כה, א), וכמצואר בזוה"ק שם.

וברבריניו הג"ל אשר רבקה תלתה בזכות עזמה שהיתה דקת באמת, ואם שמע הקצ"ה אז לתפלתה ממילא היה נשאר זכר הנפלאות האלה על ידי תפלותיה גם בן על צחינה זאת, ממילא זה שלא היה לו לתלות בזכות עזמו לא היה יכול להתפלל ולעורר תפלת רבקה, שאין תפלתו דומה לתפלתה, שהיא היתה זדיקת והיתה לה זכות עזמה, מה שאין בן המתפלל הזה?

ולבן הקצ"ה הצופה ומציט עד סוף כל הדורות, בחסדו הגדול למען לעשות זכר לנפלאותיו צמדת חנון ורחום ה', הקשיב ונעמר לתפלת יצחק שתלה הכל בזכות אציו, אף שלפי האמת היה לו זכות עזמו, אך הוא תלה הכל רק בזכות אצות, ממילא גם אצותו אף שאין לנו זכות עצמינו אף על פי כן אנו מתפללים הכל כמו יצחק אציו רק בזכות אצות, וחזותם ותפלתם נתעורר שנוכל גם אצותנו להושע בכל תפלותינו, ולהתוסף בנו רבות קודשא על ידי התפלות, שנהיה ראויים גם בזכות עצמינו, שיוכל הקצ"ה לתלות בזכות עצמינו, לפיכך לו ולא לה.

ואולי זה הפירושו ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק, היינו שיצחק תלה הכל רק בזכות אברהם ולא בזכות

בתפלות האפר

ואדרבה (שם פסוק יא) "ויברך ה' את עובד אדום ואת כל ביתו", וכיון שהגידו כן לדוד (שם פסוק יב) "וילך דוד ויעל את ארון האלקים מבית עובד אדום עיר דוד בשמחה", וקיים המצוה כראוי וכדינו ש"בכתף ישאו", שכאשר ראה שאך טוב וחסד יידוף לכל הקרב אליו ואף להשוכן בגבולו, חזר למדרגת השמחה, ולכן שב להעלות הארון לעיר דוד "ויעל גו' בשמחה", לא ביראה ופחד רק באהבה ושמחה כי ראה שהחסד גובר בו, עד כאן דברי קדשו של המלבי"ם.

ב. הרה"ק ה"אהבת ישראל" מוויז'ניץ זי"ע היה אומר בענותותו שהוא נחשב כ"יום המיוחס", וביאר את דבריו דהנה יום ב' סיון נקרא בשם "יום המיוחס" (ע"ש פסוק הנאמר בו (שמות יט, ו) "ואתם תהיו לי" וגו'), ומאמר העולם בזה לבאר למה הוא מכונה "יום המיוחס", שהוא עצמו אין בו שום מעלה, רק שהוא יום לפני השלשת ימי הגבלה ויום אחרי ראש חודש, ולכן זה שמו נאה לו "יום המיוחס", שיש לו יחוס מב' הצדדים, ומפני זה אין אומרים בו תחנון.

והיה ה"אהבת ישראל" אומר שגם הוא כ"יום המיוחס", שאביו [הרה"ק בעל "אמרי ברוך"] זצ"ל היה איש קדוש, וכן זכה לבנים טובים, והוא כשלעצמו אינו כלום, כבחינת "יום המיוחס", כן הגיד בענותותו היתירה. ואכן נבואה נזרקה מפי אותו זדיק שנשתלק לבית עולמו ביום ב' סיון שנת צר"ת, ביום המיוחס.

ידו. מצו"ד] אל ארון האלקים ויאחז בו כי שמטו הבקר" [כי שמטוהו הבקר ונענהו. רש"י], וכתב (שם פסוק ז) "ויחר אף ה' בַּעֲצָה ויכהו שם האלקים על הַשָּׁל [על השגגה. רש"י] וימת שם עם ארון האלקים" [סמוך לארון. מצו"ד] - ואף שהיה שוגג אך זה שעומד סמוך לארון חייב זהירות יתירה וצריך שראשו יהיה על מקומו - ואמרו חז"ל (סוטה לה) שחטא עוזה ומיעט לפי מחשבתו בקדושת הארון, שהיה לו ללמוד קל וחומר ממה שמצינו בעברם בירדן (יהושע ד יא) שהארון היה נושא את נושאי וקל וחומר שיוכל לישא את עצמו - וכתב (שם פסוקים ת-י) "ויחר לדוד [על עצמו חרה, כדרך המיצר ונבהל. מצו"ד] על אשר פרץ ה' פרץ בַּעֲצָה ויקרא למקום ההוא פֶּרֶץ עֲצָה עד היום הזה, וַיָּרָא דוד את ה' ביום ההוא ויאמר איך יבוא אלי ארון ה', ולא אֶצְבֶּה דוד להסיי אליו את ארון ה' על עיר דוד וַיֵּשְׁבוּ דוד בית עֵבֶד אֲדָם הַגִּתִּי".

ומבאר רבינו המלבי"ם דוד עבד תמיד מאהבה ומשמחה, ועבודה כזאת תריק על בעליה שפע חסד והרחמים טוב ושמחה, ועתה ביום ההוא שחרד מפחד העונש שחל על עוזה, נפל ממדרגת אהבה אל מדרגת יראת העונש שהיא ממדרגה פחותה, ועל כן אמר "איך יבוא אלי ארון ה'", אם באשר הרגיש כי נפל ממדרגתו, אם באשר ראה שמתנהג עם הקרב אל ארון עוזה בדין ובפחד, וכל הקרב אל קדושתו ימות. ולכן, "ולא אבה דוד וכו' ויטהו בית עובד אדום", שהיה לוי וראוי שהוא יעמוד לפני הארון, ואחר ג' חדשים שישב בבית עובד אדום הגיתי עם כל בני ביתו ואיש לא הוזק,

עזמו כלל, ונעשה צעינו צטול כאין ממנש, ולפיכך לו ולא לה, כי הוא
צכה הצטיטול העזום התעורר אין העליון הנקרא מול עליון, וכמבואר
בלקוטי תורה פרשה זו עיי"ש. וכאשר ראה הצרחה צצינו ע"ה את
כח הצטיטול מיצחק, אז הצין יקרת ערך צנו ציתר שאת, ונחשצ צעינו
לידה חדשה מה שלל ידע עד עתה, וכמו שנאמר (תהלים ג, י) צני אתה
אני היום ילדתיך. וזה גיל יגיל צצני נדיק (משלי כג, כד), גילה אחר גילה
(צ"ר סג, א), כאשר נתעלה ממדריגה למדריגה.²

ומאת ה' היתה זאת, כי על ידי זה היה יצחק שמח וטוב לב צשעת
הצרכה, ומלא רצון וחדוה, צראותו ילדיו שניהם נדיקים
גמורים, וצאמרו (בראשית כ, כט) הוה גציר לאחיק וישתחוו לך צני אמך,
ידע שזה העצד שהוה מוסר לצנו הגדול הוה נדיק ונשגב, ראוי גס
הוה למח שראוי, איך לא יהיה מלא חדוה ורצון, וזאת השמחה גרמה
שהמשיך הצרכה ממקומה הראוי על ידי צנור רצון כראוי צשעת צרכה,
ואלו היה יצחק ידע שצנו השני עוצד עצודה זרה רשע עריך וסופו
אוצד, איך היה מנטער ונאנת, ואיך היה יכול לצרך ולהמשיך רצון
שוכני סנה אל יעקב, נמלא מראותו של עשו ליצחק היא גרמה הצרכה
ליעקב. ועל זה נאמר (שם כה, כו) וידו אוחזת בעקב עשו, רצ"ל על ידי
עקבה ורמיה של עשו אוחזת ידו של יעקב.¹

ורבקה על ידי שנאמר לה צנצוה (שם כג) ולחוס מלאוס יאמך, כשזה
קס זה נופל (רש"י שם), הצנינה לפי מעשה יעקב ומנהגו אס
הוה היה הניתן לעצד לעשו היה סובל צטוב, ולא מאמך ומתגבר נגד
עצד ה' עשו, אלא ע"כ נהפוך הוה יעקב הוה צחיר ה', ועשו הוה
המתאמך כנגדו, על כן ידעה לאהוב את יעקב, ולו יצברך נתכנו עלילות.

ספה"ק חת"ם סופר

ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציר איש שדה ויעקב איש תם
ישב אהלים (בראשית כה, כו).

ויראה לי כי לא טעה יצחק צצדקתו של יעקב, שהרי ראהו יושב
אהלים, רק עשו הטעה אותו להיותו עוד יומר מדקדק
צמנות מיעקב, ולא עלה על דעתו שיתגדל צציתו מי שחונף בעצודת
ה' אשר הוה יומר רע מעוצד הצלמים, ומכל שכן שיהיה גס עוצד
עצודה זרה.¹

על כן לראותו אותו יומר מדקדק מיעקב, וחשצ לאתו השדה כמו
דרך קדמונינו להתצודד צשדה להשיג מושכלות,² וגס כי צכד את
צציו יומר מיעקב, אולי סצירא ליה מעשה גדול מתלמוד (קידושין מ, ג),
וצסוף פרק קמא דמגילה (טו, ג) ילפי מו"ל דגדול תלמיד תורה מכיבוד
אצ ואס, אצל מסצרה חיצונה י"ל ההיפוך, מכל זאת היה נראה ליצחק

כתפות האפר

פעם שאל אחד מגדולי המתנגדים לצדיק אחד מהחסידים, "הייתכן שאין דרכם
להתענות, והרי דבר ידוע הוא שכך היה נוהג הבעש"ט בראשית דרכו טרם התגלותו,
שהיה יוצא מביתו בתחילת השבוע להתבודד בין ההרים והיערות, ורק לקראת שבת
היה הוא חוזר לביתו ומשך כל השבוע היה הוא מתענה, ולמה אם כן הנכם כל כך
מתנגדים לתעניות?" ושייבהו הצדיק, "למה לא תבין, הבעש"ט הק' הרי היה לוקח
עמו ביציאתו מביתו שק מלא לחם שיספיק למאכלו משך כל ימי השבוע ולא חשב
כלל להתענות, אמנם בהיותו מתבודד ומשוטט בדעתו בעליונים, מרוב דביקות שחכ
לגמרי מהעולם הזה, והיה חוזר לביתו כלעומת שבא עם השק ההוה עדיין מליאה
שישכח לאכול את הלחם".

ו. בספה"ק ארץ צבי להגה"צ רבי אריה צבי פרומר מקו"ג'גלוב זי"ע, כתב לבאר
הענין שמשמים סיבבו שיעקב יקבל הברכות רק בערמה, שיסבור שעשו עדיף ממנו
ולכן רוצה אביו לברך את עשו ולא לו, וע"י השפלות והלב נשבר יוכשר לקבל הברכות
ביתר שאת, וזה תוכן דבריו:

בדרשות הר"ן (עי' דרוש החמישי) הקשה, למה לא היה ציווי מפורש ליצחק לברך את
יעקב. אולי יש לומר, דיודע שאין לך מעלה כעונה ושפלות רוח, ואני את דכא (ישעיה
נו, טז), ואתי דכא (סוטה ה, א), על כן אין לך זמן מסוגל לברכות כאותה שעה שיעקב
אבינו ראה כי יצחק אוהב את עשו יותר ממנו, ורוצה לברך את עשו ולא אותו, וגם מן
השמים לא מנעו את יצחק מזה, ועל זה היה לו לב נשבר ונדכא שאין כמוהו, כי חשב
את עצמו גרוע מעשו, ועל כן היה אז מוכשר ביותר לקבל הארת הקודש של הברכות,
ואחר הברכות היה אפשר לו להיות נשבר ונדכא בתכלית, אף בידיעו רום מעלתו וערכו
הגבוה, זה היה בכוח וסיוע של הברכות, אך קודם הברכות לא היה מסוגל לזה כל כך
כמו אחר הברכות.

על כן היה ההכרח שהברכות יבואו בזמן שלא ידע ממעלתו הקדושה, ונכנס
ליצחק אנוס וכפוף ובוכה כבמדרש (ב"ר סה, יא), והיה לבו רפה כשעוה (שם טו), ולא היתה
לו שום ישות ומציאות, וזו שעת הכושר שאין כמוה לקבל הברכות. ומזה לימוד לכל
אדם, לפי מה שהוא נכנע ושפל בעיניו, הוה כלי מוכשר לקבל הברכות של יעקב, כי
מעשה אבות סימן לבנים.

ג. במה שמביא למאמרם ז"ל דבני חיי ומזונא לאו בזכותא תליא וכו' - הרה"ק
בעל "אהבת ישראל" זי"ע אמר פעם על הגה"ח ר' אלתר'ל צ"ל בעל "צוואת אבא"
ו"אמרי אבא", בנו של החסיד המפורסם רבי יודל עביר ראזענבערג צ"ל מגדולי
חסידיו "אהבת ישראל", שאם היה [ה"אהבת ישראל"] מתפלל לפרנסה על אחרים
כפי שהירבה להתפלל ולהעתיר עבורו, היו זוכים לחביות של זהב [פעסער מיט
גאלד], אלא דמה נוכל לעשות שלא נולד במזל של פרנסה, ולכן לא הועילה תפלתו
אלא שעל כל פנים לא יחסר לו פרנסה.

ד. יצוין למה שכותב ב"חובות הלבבות" (שער יחוד המעשה פ"ד) לבאר למה הגיאות
וחנופה גרוע מעובד עבודה זרה - והנה צדיקים היו אומרים על רבינו ה"חתם סופר"
שהוה "חובות הלבבות" חי [א לעבעדיגע "חובות הלבבות"], וכך חזוין מדברי קדשו
כאן.

וכדאי להוסיף מה שכתב על זה ה"בני יששכר" [או הגה"ק מבוטשאטש זי"ע
בעל "אשל אברהם"], שמה שכותב בספה"ק "חובות הלבבות" שחנופה היא יותר
חמורה מעבודה זרה, כן הוה כותב "בחקירתו בשכל", כלומר שעל פי השכל והסברא
הישירה כן הוה, וכמבואר בארוכה שם בחובה"ל, אך הא ודאי שלהלכה אין הדבר כן,
דהרי בעבודה זרה העונש היא מיתה וכמובן מפני שחמורה יותר, אלא דיש גם כן
סברא שכלית לבאר שחנופה תהא גרוע יותר אפילו מע"ז.

ה. שמעתי מדודתי ע"ה [שהיתה גם כן דודתו של כ"ק אדמו"ר מתולדות
אהרן צוק"ל] שהתגוררה בצפת ת"ו בעת שהתגורר שם הרה"ק רבי מרדכי חיים
מסלאנים זי"ע בהיותו אברך צעיר סמוך למגורי חותנו, והרה"ק ר' מאטיל היה פרוש
מהבלי עולם הזה מכל וכל, עד שבמשך השבוע לא היו יכולים לידע אנה ואיה יוכלו
למצוא אותו, שהיה מתבודד בין היערות ומשוטט בעולמות העליונים לפעמים למשך
שבוע שלם, ורק לקראת שבת קודש היה חוזר לביתו, וכשראוהו נכנס לעיר וצבע
שערו היתה דומה מאוד ללבן [שהיה בלאנד"ע מאוד], היו אומרים "הנה זה ה'ווייסע
מלאכל' [-מלאך הלבן] בא"...

אגב ענין ההתבודדות, ידוע שמרן הבעש"ט הק' זי"ע לא היתה דעתו נוחה מריבוי
התעניות, דלא כל אחד ראוי לזה, ויש בענין זה כמה סיפורים.

הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל ה'אבן האז'ל'

י"ד י' כסלו תשי"ד

ד) סיפר הרה"ק רבי יוחנן מראחמסטריווקא זי"ע, כי הכיר יהודי אחד שהיה מתפלל בבית המדרש החסידי ב'בתי ראנד', שם כאמור התפלל אף הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, ובאחד מלילות החנוכה אמר יהודי זה להגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, כי הקדושת לוי מאריך ביותר על ענין ימי החנוכה. מששמע על כך הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, ביקש מיהודי זה שיתן לו את הספר, ואכן נתן לו היהודי את הספר, והגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל לקחו לביתו למשך כל הלילה.

למחרת איחר הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל במעט את הגעתו לתפילת שחרית, והיה נראה עליו שהאריך בשעות הלילה להגות בספר קדושת לוי, ואחר כך ניגש אל היהודי ונתן לו את הספר, באמרו לו, איך האב ביז יעצט נישט געוויסט וואס דאס מיינט חנוכה [עד היום לא ידעתי מאי חנוכה...], כי אכן בלא ללמוד את הספר הקדוש קדושת לוי על חנוכה, אי אפשר להשיג כראוי את גודל קדושת הימים האלו.

ה) פעם אחת הוזמן הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל לבחון את התלמידים באחד מתלמודי התורה שבירושלים, ואכן נענה לבקשתם, והגיע לבחון את התלמידים. באמצע המבחן שאל את אחד הילדים על ביאור דברי תוספות מסוים, אמנם הלה התחיל לענות פירוש מסולף בדברי התוספות. תכף כשהתחיל לומר את דבריו, קטע הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל את דבריו בבקשו להציל את כבודו, ואמר לו, כי מסתמא מתכוון הוא להסביר לו כך וכך, כאשר הוא מגלה לו את הפשט הנכון בביאור דברי התוס', אמנם התלמיד שהיה בטוח בצדקות הבנתו בדברי התוספות, אמר כי לא לזה היתה כוונתו, אלא חזר בשנית על פירושו המוטעה. אכן הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל ניסה אף בפעם השנית להעמידו על טעותו, אך הלה התעקש על שלו, ואמר בשלישית את פירושו בהבנת דברי התוספות.

אז יצא הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל מן החדר, בכדי שיוכל המלמד להסביר בינתיים את הפירוש הנכון בדברי התוספות לילד, ובהיותו בחוץ ראוהו הולך אנה ואנה, תוך כדי שהוא ממלמל בשפתיו, 'גדול כבוד הבריות, גדול כבוד הבריות', ורק לאחר זמן שב בשנית אל החדר, וביקש מן התלמיד לחזור על פירושו בדברי התוספות, ובזה התאמץ להבין את דבריו ולפרשו כהבנתו, כדי ליתן לו הרגשה שהצדק עמו, וכלל לא טעה בהבנת דברי התוספות מעיקרא.

ו) פעם אחת התבטא הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל ואמר על הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, כי בזכותו אנו חיים, כי האמין שכל העולם כולו ניזון על ידי מעשי הצדיק העובד את בוראו בקדושה וטהרה.

זי"ע ועכי"א

א) פעם אחת כאשר הגיעו חסידי בעלזא מאנטווערפן אצל הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע, סיפר להם כי הוא מכיר טובה להגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, על שהעיר את תשומת ליבו שכאן בארץ ישראל אי אפשר לאחר את תפילת המנחה זמן רב אחר שקיעת החמה כבחוף לארץ, כי משך השקיעה קצר הוא עד מאד, והלילה יורד במהירות רבה, וכפי הנראה בחוש כי תכף זמן מועט אחר שקיעת החמה כבר נעשה לילה.

ב) הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, על אף שלא נמנה על מקהלות החסידים, מכל מקום אהד את החסידים באופן גלוי מאד, ועובדא ידענא ממקור נאמן, כי הנה דרכו של הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל היתה להתפלל בבית המדרש החסידי ב'בתי ראנד', על אף שהיה המקום מרוחק מעט מביתו [אחר שבתחילה התפלל בבית המדרש האשכנזי שהיה סמוך לביתו ב'בתי ברוידא', אמנם מאחר והיו שם כמה קנאים שלא היתה הנהגתם לרוחו, לכן כיתת את רגליו למרחוק להתפלל עם החסידים], ובין המתפללים היו שם חסידים מופלגים, כמו החסיד רבי מרדכי הירש שמרלר ז"ל, החסיד רבי חיים ריישער ז"ל, החסיד רבי חיים הירש אייזנבאך ז"ל, והחסיד רבי ברוך יצחק פריינד ז"ל, ועוד חסידים נעלים, וסדר הדברים היה כי אחר התפילה היו מתיישבים לספר סיפורי צדיקים, והגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, היה מתיישב עמם להאזין לסיפורי הצדיקים שהיו מספרים.

ולא זו בלבד, אלא לאחר מכן בשיעורו שהיה מוסר לפני תלמידיו, היה אומר כי יספר להם סיפורי צדיקים אשר שמע בבתי החסידים, והזהיר את התלמידים ואמר, כי יזהרו להקשיב היטב לסיפורים, כי את השיעורים שלו יתכן שיוכלו לשמוע במקומות אחרים גם כן, אך את סיפורי הצדיקים אלו לא ישמעו עוד במקום אחר.

חתנו הגאון הגדול רבי אהרן קוטלר זצ"ל לא היתה דעתו נוחה מכך שחותנו שהיה מגדולי הדור ישב ויקשיב לסיפורי חסידים, על כן העיז פניו ואמר לו כי אין הדבר לפי ערך כבודו, אכן נענה אליו הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל ואמר לו, כי אכן על שיעוריו יכול הוא להשיג עליהם, כי יכול להיות שעולה הוא עליו במסירת השיעורים, אמנם להיות מבין על 'ערליכע יידן', זה יודע הוא יותר טוב עבורו, ועל כן אין לו להעיר על כך.

ג) פעם אחת הגיע הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל לבקר אצל הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, ודיברו אז על כך שהחסידים נוהגים לאחר פעמים את תפילתם אחר זמן תפילה, וכפי שהרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע בעצמו היה נוהג כן.

העיר הגה"צ רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל לדברי הכתוב (קהלת ה, ה) 'ועת ומשפט ידע לב חכם', ותרגמו: 'ועידן צלותא ודין וקשוט אישתמודעא בלב חכימיא', הרי שיש זמן מיוחד אצל הצדיקים להתפלל בו, על כן אין הוא מערער אחר הצדיקים המאחרים את תפילתם אחר סוף זמן תפילה.

מדת הרבי

מדרשן ביתם של צדיקי הדור האחרון זי"ע ועיני"א שאותו מושבם היה
בגלות ארצה"ג והאירו פני תבל באור תורתם קדושתם ועבודתם

ב"ק ארמו"ר בעל תורת מדרכי מויז'ניץ זי"ע

עובדות והנהגות - לב נשבר עניה (א)

ומיראה זו נשפע ונרגש לכל העומד שם ומשרה רוח רצינית עזה בכל מקום שנמצא בין שאר בני"א, אשרינו מה טוב חלקנו. השי"ת יזכנו להסתופף בצ"ק וליהנות מזיו קדושתו ויראתו ולהיות מושפע מזה כל ימי חיינו עבגצבכ"א.

ידוע שרבינו זי"ע הי' אומר שזקיני האהבת ישראל זי"ע דיבר על עצמו דברי גנאי, ותמיד הי' רבינו מוסיף, "דער זיידע האט נישט געזאגט קיין ווערטליך ער האט עס געמיינט ערענסט". וכך הי' גם אצלו שבאמת חשב על עצמו שהוא אדם גרוע.

סיפר הרה"ג ר' ישכר געלבמאן שליט"א, ראש ישיבת 'זיו התורה', שהוא נעשה למשב"ק אצל רבינו זי"ע בשנת תשל"ה, וביום הראשון קרא אליו רבינו ואמר לו שברצונו לגלות דעתו, שיתכן שיום אחד יתוודע מי הוא "מ'וועט געוואויר ווערן ווער איך בין - און ס'וועט ווערן אויס דא", [כלומר שיתוודע שהוא אינו ראוי להיות רבי, ושוב לא יבואו אליו], "ותאבד הפרנסה, שלא יהי' לך תערומות עלי, כי גיליתי כבר עתה שיתכן שזה יקרה".

הרבה דיבר על כך שבהיותו בנן של קדושים - אם כן נדרש ממנו יותר, וכלפי אבותיו הקדושים אין לו שום ערך.

סיפר הגה"צ ר' משה חיים שנעבאלג שליט"א, אב"ד שרגא המאיר, שפעם דיבר רבינו הקדוש זי"ע מענין שויתי ה' לנגדי תמיד, והביא מתלמידי לובלין שאם אחד שוכח רגע אחד מדביקות השי"ת אז כל הגיהנם אין די לו. אח"כ אמר 'שרעק זיך נישט, זה לא נאמר לכל אחד, אבל אני שהיו לי אבות הקדושים וועט דאס יא פאדערן פון מיר!'.
עוד סיפר הנ"ל שפעם קודם חתונה של נכד, אמר לו רבינו שהי' ויכוח אצל חסידים כאשר נוסעים אל הרבי האם צריכים לעשות תשובה ולהיטהר קודם שנוסעים להרבי, או שילך כמו שהוא, ואדרבה הצדיק יראה מצבו ויחזיקו למוטב, ואמר רבינו נו משה חיים מה אתה אומר, די זיידעס קומען צו די שמחה, וואס זאל איך טון, תשובה טון אדער לאזן אזוי ווי ס'איז...?

פעם בא לפניו אחד מאנ"ש שבנו ירד מהדרך הישר רח"ל, והתנצל לפניו על שברון

ידוע התורה הראשונה שאמר רבינו זי"ע אחר פטירת אביו זי"ע והי' זה ליל ש"ק תזריע מצורע (תשל"ב) אמר על עצמו שאף שבאים אליו עם פתקאות ופדיונות וחושבים שיש אל מי לבוא ושיש אפשרות לפעול משהו, ואליבא דאמת אין הוא ראוי לכל זה, ונמצא שיכולים לפגום חלילה בנקודת האמת, מ"מ הוא כדוגמת טומאת נדה שיש האפשרות להטהר, וכן יש לו היכולת והאפשרות לשוב בתשובה וכו' עיי"ש דבה"ק שדיבר בשברון לבו.

כל מי שזכה לשמוע התורות הקדושות של רבינו זי"ע, וכל מי שהי' לו קצת קשר עם רבינו, ידוע לו כמה רבינו זי"ע האט געקאכט בעבודת לב נשבר ושמחה, כבר בהתורות שאמר קודם שנעשה רבי הי' רוב הדברי תורה בענין זה, ובפרט אחר שנעשה רבי, שכל הענין של אדמורו"ת גרם לו יותר ענין הלב נשבר.

סיפר מו"ה שמואל דוד טויב הי"ו שפעם הכניס אל רבינו זי"ע התורות להגיה, ואמר לרבינו שרוב התורות הם בעניני התחזקות, אמר לו רבינו 'וואס זאל איך טוהן זייט אלס קליין יונגעל זיך איך התחזקות בעבודת ה'".

(מה אעשה מאז היותי ילד קטן אני מחפש התחזקות בעבודת השם)

הרבה פעמים התאונן ע"ז שבאים אליו, קורין אותו רבי, נותנים לו קוויטלעך ופדיונות, בשבועות הראשונים שנעשה רבי הרבה להתאונן ע"ז, וראה בד"ת סעודה שלישית פרשת שלח תשל"ב שאמר שדמי הפדיון שלוקח הוא גזילה.

שמענו מפי הגה"צ ר' יקותיאל זלמן שווארץ שליט"א מו"ץ וראה"כ וויזניץ ב"פ שמצא ברשימותיו של אביו הגאון הגדול רבי אברהם יונה שליט"א, גאב"ד ווינא אוסטריה, מגדולי תלמידי רבינו, שכתב הרגשותיו בנסיעתו הראשונה על ראש השנה לרבינו זי"ע וז"ל: על ר"ה תשמ"א לפ"ק זכיתי לנסוע להסתופף פעם ראשונה לכ"ק מרן הקוה"ט שליט"א מוויזניץ במאנסי, עיקר מה שזוכים לראות החוסים בצל קדשו הוא לבו הנשבר ובטל במציאות ממש אשר לא יתואר למי שלא ראה כזאת, כל אופן הילוכו ותפלתו ודיבוריו הק' הן בד"ת על השלחן אשר לפני ה' והן בשיחותיו עם אנ"ש, וזה מחמת עוצם יראתו ופחדו בכל רגע מהדר גאונו ית"ש,

עניני הפרשה

ויעתר יצחק לך' לנכח אשתו כי עקרה
הוא ויעתר לו ד' ותהר רבקה אשתו
(כה, כא).

יש לדייק בזה כמה דקדוקים. (א) למה התפלל דוקא לנכח אשתו, היינו בשבילה שתיושע בבנים, הרי גם לו לא היו בנים, והיה לו להתפלל על עצמו. וברש"י (ד"ה לנכח אשתו) פירש, זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת, ולדבריו מיושב הדיוק, ויש לומר גם בדרך אחר בזה. (ב) יש לדייק קצת, מהו נתינת טעם כי עקרה היא, פשיטא הרי לא היו לה בנים. [אף שיש ליישבו בפשטות, מ"מ כשיש תירוץ מספיק, זה קצת דיוק].

(ג) לכאורה קשה, מדוע ביצחק אבינו ע"ה מצאנו, שאחר שנודע שאשתו עקרה התפלל והעתיר לד'. ואילו באברהם אבינו ע"ה, שעברו עליו יותר שנים שלא נולד לו בן, ועכ"ז לא מצאנו שהתפלל על בנים, דהרי בלידת ישמעאל היה אברהם בן פ"ו שנים.

ואף שמצאנו אצל אברהם שאמר (לעיל טו, ב) ויאמר אברם ד' אלקים מה תתן לי ואנכי הולך ערירי, וברש"י (שם טו, ה), שאמרה שרה לאברהם כשהתפללת להקב"ה מה תתן לי ואנכי הולך ערירי לא התפללת אלא עליך והיה לך להתפלל על שנינו וכו', עיי"ש. מ"מ גם שם לא היה בדרך תפלה, אלא בדרך שאלה, מה תתן לי ואנכי הולך ערירי, ולא מצינו שיתפלל, ומדוע א"כ התפלל יצחק.

וי"ל דהנה עה"פ (לעיל כא, א) וד' פקד את שרה, אמרו חז"ל (מונא ברש"י, שם) סמך פרשה זו [לפרשת אבימלך, שהתפלל אברהם על אבימלך ואשתו שילדו, כי עצר ד' בעד כל רחם לבית אבימלך] ללמדך שכל המבקש רחמים על חבריו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה, שנאמר ויתפלל וגו' וסמך ליה וד' פקד את שרה, עיי"ש. ועכשיו היה יצחק מפחד, שמא כשיגיע זמן פקידת רבקה, שלא יהיה באופן כזה שתלקח לבית המלך, ויהיה לה נסיון ואח"כ תוושע.

וזה היה עיקר תפלתו של יצחק, כי על הישועה של בנים לא היה מקדים להתפלל,

ב"ק ארמו"ר בעל תורת מדרבי מייז'ניץ זי"ע

עוברות והנהגות - המשיך

ביום החתונה ואין מי שיסע עמו ומרגיש שהוא צריך ליסע עמו, ובפרט שחותנו הוא יהודי נגיד שחתנו הנ"ל הי' על קעסט הרבה שנים וכו', אמר לו רבינו בתמיה הלא אני עושה חתונה ביום זה, והאבות הקדושים באים מעולם העליון, הלא כל הסיבה שאתה בא אלי הוא מחמת אבותי הקדושים, ועתה שהם באים להשמחה אתה נוסע!?

(קונטרס 'מרדכי מתהלך')

לבו, אמר לו רבינו זי"ע, "גלייב מיר די חילוק צווישן מיר און מיינע זיידעס איז אסאך גרעסער ווי די חילוק צווישן דיר און דיין זון", דהיינו שחשב באמת על עצמו שהוא גרוע יותר (לפי הערך) מאותו בן שירד מהדרך. סיפר אחד מאנ"ש, שפעם הי' חותנו צריך ליסע למדינה רחוקה, ולא הי' מי שיסע עמו אלא חתנו המספר, ובאותו יום שרצה ליסע הי' חתונה אצל נכד רבינו, והלה נסע לרבינו ויך געזעגיגען, ואמר לרבינו שחותנו נוסע

כמו שלא התפלל אברהם. ועיקר תפלתו היה, שלא יגיע לידה נסיון כזה. כי דרכו של יצחק היה לישב בביתו, ולא לילך ממקום למקום, כי היה ירא מפני הנסיון. ומעצמו לא היה ירא כל כך, כמו שהיה ירא מפני אשתו. שלעצמו הרי לומד תורה, והתורה מדריכה את האדם, ומשפעת עליו יראת שמים, ושואב כח ע"י התורה לעמוד נגד הרוח זורם הרחוב, ויודע שאינו צריך לעשות מה שאחרים עושים.

וכמו שהיציצה"ר מפתה להאדם, הלא ישנם שיינע אידן שיש להם טעלעוויזן בבית, והם תלמידי חכמים גדולים יותר ממך, ונותנים צדקה יותר ממך, או שהם ממשפחה יותר מיוחסת ממך, ואם להם מותר לך בודאי מותר. עכ"ז הלומד תורה אינו מתפעל מכל טענות אלו, ויש לו חיוזק ואומץ לא להסתכל על שום אדם בעולם, רק מתנהג כפי מה שנראה לו דרך הישר, ובכל מקום שימצא אפי' אם יזרקו אותו למדינות רחוקות, ג"כ יוכל להחזיק מעמד ע"י כח התורה.

אבל נשים שאין להם כח התורה, קשה להם מאד להתחזק. ואם רואות אצל אחרות שיש להם דברים נאים, לוקוס או מאדעס, או שהולכים למקומות שאין ראוי ללכת שם, קשה להם מאד להתחזק, ובקל יכלו להתפתות ולחקות מעשיהם, ללכת אחרי המאדעס או דרייווען וכדו'. ויש להם טענה, מחמת שאר משפחות שהם חשובים יותר מהם. שאצל הנשים קשה מאד להחזיק מעמד, לא להימשך אחר הרחוב.

וזהו ויעתר יצחק לד', שהתפלל להשי"ת שהישועה לא תבוא ע"י נסיון. ולמה, לנכח אשתו, בשביל אשתו. שלעצמו שיושב באהלה של תורה לא היה מתיירא כ"כ, רק על אשתו כי עקרה היא, שאין לה כח התורה, שהתורה מולידה באדם הכח להחזיק מעמד, ולאשה שאין לה כח זה הוי בחינת עקרה, ואין מה שידריך אותה להתחזק נגד רוח הרחוב, ולכן היה מתיירא שלא תבוא לידי נסיון. שאם תיכנס למקום כזה, מי יודע אם תוכל להחזיק מעמד. וע"כ התפלל שלא יבוא הישועה ע"י נסיון, ויעתר לו ד' שעזר לו השי"ת, ותהר רבקה אשתו ולא העמידה בנסיון.

[תשמ"א]

הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זצ"ל

חתיכות. וע"י צמצום זה נעשה רעש גדול בשמים, והשפיעו שפע גדול משמים ונתמלא הבית בהרחבה!

ו. הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זצ"ל השיא שנים מצאצאיו לבני הרה"ק מהר"י מבעלזא זצ"ל. האחד היה, כאשר הרה"ק מהר"י מבעלזא זצ"ל נשא את בת הרה"ק רבי ישעיה זושא מטשערנאביל זצ"ל - בנו של רבי אהרן. והשני היה, כאשר אחיו הרה"ק רבי אריה לייביש ממאגרוב זצ"ל נשא את בת הרה"ק רבי מנחם נחום זצ"ל - בנו של רבי אהרן. שתי שמחות הנישואין התקיימו בטשערנאביל, בהפרש של שבוע אחד בלבד, כי היה קשה לבוא פעמיים מגאליצא לרוסא.

לאחר שנישאו שניהם, התעורר ויכוח מי משני הבנים של הרה"ק מהר"י מבעלזא זצ"ל ישאר בטשערנאביל על 'קעסט' סמוך על שולחן הרה"ק רבי אהרן זצ"ל. והוסכם בין הצדדים ללכת לדין תורה אצל הרה"ק רבי מרדכי דוב מהארנאסטייפל זצ"ל, שהיה בן בתו של הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס זצ"ל - אחיו של הרה"ק רבי אהרן זצ"ל. והוא הכריע, שהרה"ק מהר"י מבעלזא זצ"ל ישאר בטשערנאביל, והרה"ק ממאגרוב זצ"ל ישוב לבעלזא. ומסופר, שכל ימיו הכיר הרה"ק מהר"י מבעלזא טובה להרה"ק מהארנאסטייפל, על אשר בזכותו נשאר בטשערנאביל, ושם התקשר בקשר מיוחד אל זקינו רבי אהרן, והרבה למד וקיבל ממנו.

(ספר 'זכר קדשו', סיפורי רבינו)

א. הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זצ"ל הי' לו שבעה אחים, וכל האחים הכניעו את עצמם אליו. וצדיקים אמרו עליו, 'אהרן עולה ומדליק את הנרות' (רש"י במדבר ה, ב).

ב. הרה"ק מהר"י מבעלזא זצ"ל אמר על חו"ז הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זצ"ל, שהיראה תתאה שלו היתה גדולה כ"כ, כמו אחד שכבר ירו חץ נגדו, והוא באמצע הדרך לפגוע בכל רגע [וזה היה רק היראה תתאה שלו]. והבחינה של (אבות פ"ב מ"י) שוב יום אחד לפני מיתתך, היתה אצלו ממש בכל רגע.

ג. הרה"ק מהר"י מבעלזא זצ"ל אמר על זקינו הרה"ק מהר"א מטשערנאביל זצ"ל, שכשעמד בבוקר ואמר 'מודה אני לפניך וכו'', הפסיק לאיזה זמן בין אני ללפניך, שחשב לעצמו מי הוא ה'אני' ומי זה ה'לפניך'.

ד. בעת שאמר הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זצ"ל תורה, לא שמעו כלום. רק בעת שסיים, שמעוהו שאמר "שהכל יהיה לשם יחוד קוב"ה", או אמר "אלעס זאל זיין פארן אייבערשטענס וועגן".

ה. אצל הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זצ"ל הי' פעם בכיתו דחקות גדולה, מחמת שהי' שלג וקור גדול - וזמן רב לא הגיעו לשם אנשים. ובאו אליו אנשי ביתו ואמרו להרה"ק, אשר החנויות אינם רוצים לתת עוד בהקפה. נענה להם ואמר, במה יכולים לצמצם ההוצאות. ואמר שכשישתה חמין, יקח רק חתיכת צוקער אחת במקום שתי

1. בחינה זו מצינו אצל ר' חנינא בן דוסא, שאמר עליו חז"ל (תענית י"ע"א) כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש, והיינו שע"י הצמצום של ר' חנינא בן דוסא גרם שפע רב לכל העולם כולו (ס"ג אח"ק תשל"ט, ועיי"ש עוד בה).

ב"ק אדמו"ר מסקולען זי"ע

עוברות והוראות - במשנתם של צדיקי הדורות זי"ע

הנה"ק האלשיך הק' זי"ע א - אמרות טהורות:

מצרים היתה בחודש ניסן שהוא 'מזל טלה' - מזלו של מצרים, שהם עבדו לו, ועוד ידוע שבחצי החודש המזל במלואו ובשיא תקפו, ובחר השי"ת להוציאנו ממצרים בחודש המזל שלהם וביום שהיה במלואו ובתקפו, ובו ביום שיבר הכניע והשפיל לגמרי את המצרים, ובו ביום הוציאנו ביד רמה בריש גלי "בעצם היום הזה", להורות שהשי"ת הוא שברא המזלות והוא מנהיגם ומשפילים לצורך עמו ישראל, ואין מזל לישראל, אין שום מזל שולט עליהם כי חלק ה' עמו וגו'.

-ג-

שח כ"ק מרן אדמו"ר הנועם אליעזר זצוק"ל: שמעתי מפי אאמו"ר מוהרי"א זי"ע בשם האלשיך הק' זי"ע לפרש הפ' (דברים ד, לט) בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, דהיינו שבעניני 'שמים' עניינים רוחניים, ישא האדם מבטו 'ממעל', ויראה שיש הרבה אנשים שעומדים במעלה יתירה ממנו, ולעומתם נמצא הוא במדריגה שפילה עדיין, וכך לא יגבה לבו. אבל 'בארץ' בדברים חומריים וגשמיים ישפיל מבטו 'מתחת', ויהיה מאושר ושמח בחלקו, וידע שיש עוד דרגות שפלים ועניים מדוכאים רח"ל יותר ממנו. (תהלים, כב)

האר"י הקרוש זי"ע א - עוברות וסיפורים:

נאך! ונזכר בעוד כמה עיונות, ושוב שנית שאל האר"י אם אינו זוכר עוד, ושחק האיש. אמר לו האר"י הק' אם כן אז אני יזכירך, ולקח האר"י הק' את ה'פאטשיילע' (מטפחת) בידו והעבירו מעל עיני האיש, מיד התעלף ונפל על הארץ, כשעוררוהו מעלפונו אמר שהאר"י הק' הציג בפניו איך שחטא ומחמת הבושה לא הבה לעלות עוון זה על דל שפתותיו, ונתן לו האר"י הקדוש זי"ע דרך תשובה לתיקון נפשו. (דב"ק גליון 1)

עוברת תיקון לחוטא (רב"ק לב) אמרות טהורות:

שהי' בו איזו ניצוץ לא טוב, וזה הניצוץ כשנכנס לגופו פועל עליו לרעה. והנה העצה היעוצה להנצל מאותו ניצוץ רע, אומר האר"י הק' שהוא ע"י השינה בלילה, שאז נשמתו של האדם מסתלקת, וממילא עי"כ גם הניצוץ הרע מסתלקת, ובבוקר השי"ת מחזיר לו נשמה טהורה. ובפרט מי שזהיר להיות ממארי דחושבנא, ובלילה קודם השינה מפשפש בכל מעשיו וחוזר בתשובה על כל מחשבה ומעשה שלא כהוגן ממילא עי"ז מסתלקת הניצוץ הרע שלא יוכל יותר לשלוט עליו. (כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע א - נוע"א פר' קרח)

-א-

שח כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע: כ"ק אאמו"ר זצוק"ל היה רגיל לומר בשם ה'אלשיך הקדוש' זי"ע על לשון התפלה (בברכת השחר) 'ואל תביאנו לא 'לידי' חטא ולא 'לידי' עבירה ועוון, וצריך להבין הלשון 'לידי', אלא כך הוא האמת לעבירה יש ידים 'די עבירה האט הענט', ובו ברגע שהאדם נכשל ח"ו בדבר קטן נופל כפרי בשל 'לידי' היצר הרע שהיום אומר לו עשה כך ולמחר עשה כך ועבירה גוררת עבירה, ועל כן צריך זהירות יתירה לא ליפול לידי המסובות ר"ל.

ואל תביאנו 'לידי' חטא, (דב"ק, מז) ולך ה' חסד (שם, סא)

-ב-

כותב כ"ק מרן אדמו"ר הנועם אליעזר זצוק"ל בצוואתו לבנו כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע: "וטוב לך להתנהג בעת קריאת שמע כשתגיע להפסוק אני ה' אלוקים אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים וגו', לכוון בזה מה שפירש רבינו משה אלשיך הק' זצ"ל, עה"כ זכור את היום הזה וגו' שהדגישה התורה לצוות לזכור דווקא את 'יום' צאתינו מארץ מצרים, כיון ש'יום' יציאת מצרים מורה על דבר חשוב, שאם שיציאת

-א-

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע: פעם בא איש אחד להאר"י הקדוש זי"ע לבקש דרך תשובה, והאר"י"ל אחז באמצע השיעור ועל כן החוה לו בצבעו להתמתין, לאחר השיעור קרא לו האר"י הק' ושאל למבוקשו, וענה האיש שרוצה דרך תשובה על עוונותיו, וביקש האר"י"ל שיפרט את חטאיו, והתחיל האיש לפרט עד שפסק, ואמר לו האר"י"ל זאג

-א-

שח כ"ק מרן אדמו"ר הנועם אליעזר זצוק"ל: שמעתי מאדמו"ר הרה"ק מפאשאקאן זי"ע המקובל משמיה דהאר"י הקדוש זי"ע לבאר העניין שרואים לפעמים איש תם ההולך בדרך הישר, ופתאום סר מן הדרך לחצוב לו בורות נשברים להכשל בעבירות ולהרהר במחשבות זרות, ולכאורה מניין הגיע לו כזאת. ומבאר האר"י הק' שזה בא על ידי שאכל איזו מאכל

עוברות והנהגות עניני אהבת ישראל

• מספר הרה"ח ר' ישראל מנחם קאהל הי"ו שפעם כשהסיע את רבינו זי"ע מווייליאמסבורג לבארא-פארק, ובדרך היה פקק גדול (טרעפי"ק) והיה נראה שאירע כאן תאונה קשה (עקסידענט), וסיפרו זאת לרבינו כשהתעניין למה לא נוסעים. ותיכף ביקש ממנו שיעצור את הרכב וירד לראות אם יש יהודי הצריך לעזרתם, וענה לו שהרי יש פה חברי הצלה ומכבי אש והכל יבוא בעז"ה על מקומו לשלום, ולא נח רבינו ואמר: "מ'קען נישט וויסן. אפשר קענסטו עפעס העלפן (א"א לדעת אולי אוכל לעזור במשהו)".

• עוד מספר הנ"ל ששמע מחבר הצלה שהי' פעם עם קוויטל אצל רבינו, ובאמצע קיבל קריאה על הטעלעפאן שלו ושאל רבינו מה זאת? ענה שזה נקרא 'הצלה קאל', וכשיש חולה קוראים לכל חברי ההצלה שמי שיכול יבוא לעזור. ושאל רבינו מה שמו של החולה, ענה שאינו יודע, שהמנהג אצלם הוא שלא יודיעו את השם ורק מי שבא למקום היכן שהחולה נמצא יודע. אמר רבינו: אין כוונתי לשם משפחתו של החולה, רק על שמו הפרטי, שידע להתפלל, וכדאי גם להנהיג את זאת בכל קריאה וקריאה שכל חברי ההצלה ידעו את השם ומי שלא יכול ללכת יאמר לפחות א קאפיטל תהלים על החולה שיתרפא.

• מספר המשב"ק הרה"ח ר' אברהם יצחק בלום הי"ו שיום אחד לפני תפילת מנחה ביקש רבינו ממנו שיתקשר לגביר פלוני כיון שהיה אצלו אברך שבכה לפניו שאין לו פרנסה כלל וזה מפריע לו לשלום בית, ורבינו דיבר עם הגביר וביקשו ברחמים שיכניסוהו לעבוד אצלו. אבל העשיר יענה עזות וסירב לבקשת רבינו זי"ע. אבל רבינו לא הניח לו וביקש ברחמים ובתחנונים שיעורר את מידת הרחמנות שלו, והפציר בו מאד עד שענה הבעה"ב

ב"ק ארמו"ר מסקולען זי"ע

דביקות בצדיקים

איה העט ואיה הסופר שיכול להעלות ע"ג כתב מה היתה מידת התקשרות לצדיקים שראו אצל רבינו זי"ע. ובאמת ידוע לכל אנ"ש, שרבינו זי"ע לא היה רבי בכלל, וכל מה שחשבת שהוא רבי וכד' הוא טעות גמור ממש. לשיטתו איתקרי בשם חסיד והוא היה באמת חסיד נלהב לכל הצדיקים שפגש אי פעם, ואין צורך לומר שהיה דבוק וחסיד לרבותיו צדיקי בית רוז'ין זי"ע ובפרט ברבו הרה"ק מפאשאקאן זי"ע ורבו הרה"ק ה'כנסת מרדכי' מסאדיגורא זי"ע, וגם מרבו הרה"ק בעל ה'דמשק אליעזר' מוויז'ניץ זי"ע. וזאת צריך לידע שאין אנו באים לספר תולדות חייו של רבינו ובאיזה זמן למד ודבק ברבותיו זי"ע, רק לספר לדור אחרון איך הוא ראה את רבו ועוד צדיקים בכל דבר.

• פעם אמר בדברו האיך עושים ברכה על אכילה, "מ'זאל נישט אריינכאפן די ווערטער און זאגן ברוכתהשם, נאר מ'דארף מאכן א ברכה אזוי ווי דער רבי האט געמאכט א ברכה" (כוונתו על רבו הרה"ק מסאדיגורא זי"ע). וחשבו שהוא יראה את הקולות ואת הלפידים שראו בשעת הברכה, אבל הוא התחיל להראות בדיוק האיך עשה הרבי ברכה, והוא "ברוך אתה ה' אלוקינו" וכו', ומזה ראו שבכל פעם שעשה ברכה על כל דבר אכילה, צייר את רבו יושב לפניו ועושה ברכה, והוא מלמדו באותו רגע האיך לעשות הברכה.

• עוד סיפר כ"ק ארמו"ר שליט"א מירושלים שבשנת שתע"ז הדפיסו פעם נוספת את התהילים "נועם אליעזר", ונכנס לשאול בקודש פנימה האיך לכתוב את הנוסח של היהיה רצון קודם תהלים שכידוע יש חילוקי דעות אם לומר ואל תקחנו מהעולם הזה עד מלאת שנותינו שבעים שנה, או להשמיטו. וענה רבינו: "מ'דארף זעהן וואס דער רבי האט געזאגט" - כשכוונתו על רבו הכנסת מרדכי זי"ע. ושאל אותו ארמו"ר היכן לברר, ענה ע"ז: "מ'קען פרעגן דעם

שהוא מסכים בתנאי שרבינו יבטיח לו על כמה הרפתקאות שעוברים עליו בביתו.

ויהי אך יצא הדבר הזה מעם הבעה"ב, קפץ רבינו והסכים בוודאות: "זיכער זיכער. ס'איז נישט קיין שום שאלה (בודאי בודאי אין שום שאלה)", אבל ממחר יבוא היהודי לעבודתו. ורבינו סיים את שיחת הטעלעפאן עם הבעה"ב שערך כחצי שעה, וקרא אליו בשמחה את היהודי ודיבר איתו ביחידות זמן רב. ולאחר מעשה זה היה כבר מאוחר, אבל רבינו ישב בשמחה כשמעיניו זולגות דמעות של שמחה שזכה לשמח יהודי לפני התפילה, ולאחר זמן התפלל תפילת מנחה בשמחה גדולה שהיה יכול לקיים לפני התפילה מ"ע של ואהבת לרעך כמוך.

• בלילה אחד חילקו לפני כל דלת יהודי חוברת שיצאה לאור מאחד מארגוני הצדקה, ובדף הראשון היה תמונה של ילד. באותו לילה הלך רבינו להשפאציר, וכשיצא מהדלת ראו על הרצפה את החוברת הנ"ל ורבינו ביקש שירימו את זה ועשו כבקשתו, ונתנו את זה לרבינו ומיד פתח את פיו בתמיהה ואמר: "א בילד פון א איד, א צורה פון א איד אויפ'ן ערד?! (צורה של יהודי מתגלגל על הארץ?!)" והביט בדף השני והשלישי ושם מצא לא פחות ולא יותר תמונה של שלוש יהודים וממש שלא יכל לסבול זאת ואמר בקול "איר זעהט וואס ס'טוהט זיך דא?" ולא נח ולא שקט עד אשר הנחנו במקום מכובד את החוברת הקדושה שיש עליו תמונות של יהודים, שלא יהיה על הארץ...

• ונסיים בדבריו הק' שאמר להחבורה ה'שתע"ז - והיה זה בבחינת 'הוא היה אומר' במלוא מובן המילה: "מ'קען צוהעלפן יענעם, ואהבת לרעך כמוך, ליב האבן דעם חבר אזוי ווי זיך אליין. מ'קען צוהעלפן דעם חבר - טוה! יעצט! שוין!" (אפשר לעזור לשני ואהבת לרעך כמוך לאהוב את השני ממש כמו שאהב את עצמו אפשר לעזור לשני תעשו את זה עכשיו)

היינטיגן רבי'ן". (כוונתו על האדמו"ר בעל העטרת ישראל זצוק"ל)

• כידוע שרבינו בבחרותו היה חסיד נלהב של הפאשאקאנ'ער רבי זי"ע, והיה רץ אליו בכל פעם שהיה ביכולתו. וסיפר לנו שהוא היה על הסדר בחצה"ק פאשאקאן וגם היה כותב את הדברות קודש ששמע מפיו, וגם כשראה ציור של הרה"ק הנ"ל היה קם מכסאו והביט ע"ז דקות ספורות.

• וכידוע שלפני הניתוח הגדול, כשהיו הרה"צ אב"ד סטרעליסק שליט"א וכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מלעיקוואד בהציונים הק' להתפלל על רפואתו, ובאמצע התפילה בהאוהל בבאהוש התקשר לרבינו ואמר לו שהוא בבאהוש וביקש ממנו רבינו שיניח את הטעלעפאן על הציון של רבו הנ"ל והתפלל כחצי שעה בשפת אידיש, ובאמצע דבריו ביקש מרבו שאכן יצליח הניתוח מפני שהוא רוצה לאכול סעודות שבת, סעודות יו"ט, סעודות מלוה מלכה וסעודות ר"ח.

• על רבו הדמשק אליעזר מוויז'ניץ זי"ע יכולים לומר שבכל פעם שדיבר מאתו היה מלא התרגשות, שכידוע הרה"ק הנ"ל היה לתלמידיו כאב ממש והיה מסור עליהם בלב ונפש. וסיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א מירושלים שכשיצא לאור הספר על הדמשק אליעזר זי"ע ראה את רבינו עומד ומעיין בתמונה של הרה"ק, וכשעיניו מלאות בדמעות אמר: "ווען דער רבי וואלט דא געווען וואלט די וועלט אנדערש אויסגעזעהן". (אם הרבי היה כאן היה העולם נראה אחרת) וגם ידוע שלפני חתונה של אחד מנכדי רבינו זי"ע בארץ הקודש, שלח שליח מיוחד לציונו הק' באמרו: "א רבי איז אזוי ווי א זיידע און מ'קומט אראפ צו די חופות" (רבי הוא כמו סבא הוא מגיע לשמחות).

עוברות והנהגות (מכתבי אהרן הכהן)

לילך, ולכן לא הלך, ואמר רבינו להמשב"ק הרב החסיד יהושע חיים קאסטן שאם האדמו"רים יקילו בהלכות אבילות, מה יעשו הבעלי בתים.

[גם מספרים שלפני הימים נוראים בשנה ראשונה הלך רבינו בעצמו לרבי משה ביק ושאל אותו אם אבל מותר להתפלל בימים נוראים והיה סבור ששואל על בעל תפילה בבית מדרש אם יניח לו להתפלל ואמר לו שלא, ולכן אמר רבינו שאינו מתפלל שכך פסק לו הרב ביק, ואח"כ חזרו אליו ואמרו לו שרבינו הוא הבעל תפילה שעל זה היה השאלה, ואז אמר רב ביק שהוא צריך להתפלל אף בשנה ראשונה].

ובאתו תקופה היה גם חתונה של האדמו"ר מויזניץ בית שמש שליט"א והחתונה היה בארץ ישראל, ורק הפארשפיל היה במונסי במוצאי שבת קודש, ובמוצש"ק נסע רבינו למונסי ולא הלך להפארשפיל רק שהה אצל בתו הרבנית מויזניץ קימישא, ולאחר שנגמר הפארשפיל הלך לבית גיסו אדמו"ר מויזניץ זצ"ל ובידרכו במזל טוב, ואמר שעכשיו הרגיש שקשה לאבל מה שאין יכול להשתתף בשמחה, אבל אמר שאף שאינו יכול להיות בשמחה יהיה עכ"פ בעיר של השמחה וישתתף בזה.

ויש מכתב מרבינו ששלח לבנו הגה"צ רבי מרדכי זצ"ל בשנה ראשונה לאחר חג הסוכות, וכתב שם וז"ל ובענין ש' בית השואבה כבר אמרתי לך שלא היה כלי זמר רק נתעורר לבי בקרבי לערוך מנהג א"י באשר זכרוננו כ"ק אאמו"ר זצוקלה"ה הכ"מ עוד מבימי ילדותי הי' העיקר מנהיג שיר המלאות'ן והריקודין ואף קרא להעולם, והי' עושה המי שברך'ס בעצמו בשמחה רבה ובחדוה, ואח"כ היו יורדין לסוכה ויישב במסיכה בשתיית יי"ש בשירה ובשירה כיאות,

ובכאן בחו"ל וב"פ [בורו פארק] בפרט באם יתפללו מעריב ויכלו לא יהי' נרגש בכלל שמחת יום טוב, בליל ב' דסוכות הנקרא שמחת בית השואבה הי' בלע"ה בהשולחן עולם גדול עד אפס מקום, אבל השירה וזמרה הי' יבש ושקט, האברכים היו מדברין זל"ז לפעמים, יחידים שרו, הכל הי' יפה אבל שמחת יו"ט לא הי' נרגש וקריירות גדול היה, אבל בשיר המעלות יצאו ריקוד אחר כל ג' שיר המעלות והי' ב"ה שמחה רבה, היו צריכים לעמול על זה אבל ב"ה הי' שמח, ונמשך כמעט קרוב לשתי שעות בכל לילה, דהיינו עם השתיית יי"ש בסוכה

סידור קידושין אצל רבינו

רבינו לא היה נוהג להיות מסדר קידושין רק אצל נכדיו ובני המשפחה, וכשרבינו היה מסדר קידושין היה נוהג לצלצל לרב [פעם היה הגאון רבי אברהם יהושע ביק שליט"א, ולאח"כ היה קבוע לצלצל להגאון רבי לייבל ווילליגער שליט"א] והיה מצלצל בעצמו וכשמי שענה הטלפון לא ידע שזה רבינו ושאל מי מדבר ענה יצחק טווערסקי, ורבינו אמר שכמו שהמנהג אצליהם להיות מסדר קידושין אצל נכדיו, וכמו שהוא אינו יודע בטיב גיטין וקידושין ולכן מבקש אם יכול לבוא להחופה ולהיות שם בשעת החופה כדי שיהיה מסדר קידושין והוא יעשה את הברכה כמו שנוהג.

פעם היה רבינו מסדר קידושין אצל חתונה של אחד מילדיו שעשה אדמו"ר מסקווער בורו פארק שליט"א והיה אצל החופה גם הגאב"ד מירושלים הגאון רבי טובי' ווייס זצ"ל וכיבדו להגאב"ד שיברך ברכה אחרית, ורבינו היה אויס מענטש שהוא המסדר קידושין ולא הגאב"ד הרי ירושלימער רב איז דא.

כמו כן היה רבינו מסדר קידושין אצל חתונת בתו של האדמו"ר מסטולין קרלין שליט"א אצל חתנו הרב משה ווילליגער שליט"א, שרבינו היה אז אצל חתונת נכדתו בת בנו הגה"צ רבי מרדכי זצ"ל, ולכבודו של הגאון רבי לייבל ווילליגער שליט"א נשאר רבינו עוד יום אחד להיות אצל חתונת בנו שיחיו, ובאותו ערב חזר לחוץ לארץ, וכשהלכו זקני חסידי קרלין הגה"ח רבי אהרן יוסף בריזל זצ"ל ועוד לכבד את רבינו עם סידור קידושין אמר לו רבינו שאינו יכול להיות מסדר קידושין ואינו יודע בטיב סידור וקידושין, אז ענו לו שהרי ידוע כמה אביו האדמו"ר רבי יוחנן זצוק"ל מסר נפשו בעד האדמו"ר מקרלין שליט"א ולכן מכבדין אותו כיון שהוא בנו של אביו, והרי הוא בנו, ורבינו לא היה יכול לסרב והיה מסדר קידושין.

אבילות בשנה ראשונה

בשנה ראשונה לאחר פטירת אביו כשהיה רבינו עדיין באבילות אביו עשה האדמו"ר מסקווער ב.פ. זצ"ל חתונה לאחר מילדיו ורצה מאוד שרבינו יהיה אצל החתונה ואמר שהוא כמו אח שלו, ורבינו הלך לשאול את הגאון הרב משה ביק זצ"ל וענה לו שאין לו

עניני הפרשה

רא"ה מעריקי הדורות בלשון קדש מה רמזגלא בפמייה רמזין זי"ע

מאור עינים

אלה תולדות יצחק בן אברהם כו' פירש רש"י יעקב ועשו האמורים בפרשה אברהם הוליד את יצחק פירש רש"י שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה וכו'.

הנה נודע מאמר רבותינו זכרונם לברכה (מכילתא משפטים פ"א) כל מקום שנאמר אלה פוסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים וי"ו מוסיף על ענין ראשון ולהבין איך יצדק זה בנדון דידן הלא מקודם בפרשה הקודמת כתיב ואלה תולדות ישמעאל כו' א"כ בכאן הוי ליה למימר אלה תולדות יצחק כו' לפסול את הראשונים גם להבין איך שייך זה בכל אדם כי קבלנו מפי סופרים ומפי ספרים שכל התורה מוכרחת להיות בכל אדם ובכל זמן.

אך דנוע כי האבות הן הן המרכבה וברא כרעה דאבוה לכן אנחנו נקראים בחינת רגלין מהמרכבה עליונה כמאמר שש מאות אלף רגלי והנה האב מזכה את בנו בנוי בחכמה בכח כו' וזאת גם כן נחלת עבדי ה' אנחנו עם סגולתו אשר נחלנו מאבותינו הקדושים.

והוא כי כתיב בתורתנו הקדושה (דברים ו, ה) ואהבת את ה' אלהיך ואיך אפשר זה הלא אין אנו משיגים אותו יתברך לכן הנחיל לנו אברהם אבינו עליו השלום מדת אהבה שנוכל לאהוב אותו יתברך וכ"כ (שם יג) את ה' אלהיך תירא ולא היה אפשר גם כן לכן הנחיל לנו יצחק אבינו עליו השלום מדת היראה וכן כתיב גם כן (דה"א כח, ט) דע את אלהי אביך ועבדהו וזהו הנחיל לנו יעקב אבינו עליו השלום שהוא סוד הדעת כנוע בספרי קבלה שנוכל לידע אותו יתברך אם נרצה.

והנה אמרו רבותינו זכרונם לברכה בשעת קבלת התורה חזר הקדוש ברוך הוא אל בני ישמעאל שיקבלו התורה אמרו מה כתיב בה אמר להם לא תנאף אמרו לו אי הכי לא בעינא כו' וכן אל בני עשו אמרו מה כתיב בה כו' לא תרצח ולא רצו גם כן נמצא בישמעאל היה בחינ' ניאוף והוא סוד

ב"ק ארמו"ר מראהמאסטרייוקא זי"ע

אבל יש היתר לי ביחוד על הקפות דש"ת, ואח"כ שמעתי שהה"צ מסטולין זצ"ל אמר לאחד שהי' בתוך שנת אבילות ונמנע מלרקוד וגער עליו שנמנע מלרקוד ביו"ט (והנה בבית אהרן פסח אומר דברים גדולים על ריקודין ביו"ט) ואקו' כי לאאמו"ר זצוקללה"ה הכ"מ בעלמא דקשוט הי' לו נחת רוח, וכו'.

אני מבקש מהשי"ת שיעזור לי בזכות אבותי. ובחינת תפלה זו מקובלת לפניו ית' כמאמר הכתוב קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת היינו שקרוב ה' לקוראיו לקבל תפלתם כשיקראוהו באמת היינו מצד זכות אבות אמת הוא בחינת אבות ראש תוך סוף.

אך זהו כשהוא צדיק בן צדיק אז יוכל לבקש מהש"י מצד זכות אבות אבל כשהוא צדיק בן רשע אינו יכול לבקש מצד זכות אבות רק עיקר הבקשה מוכרח להיות מצד מעשיו ולתפלה כזו אין הקדוש ברוך הוא פונה כ"כ לקבלה שאינו בוחר רק בשירי זמרה זה העושה עצמו כשיריים. והנה יצחק היה צדיק בן צדיק ע"כ היתה תפלתו רק מצד זכות אבות ורבקה היתה צדקת בת רשע ותפלתה היתה מצד זכותה.

וזהו ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו היינו שעתירתו ותפלתו של יצחק היה בבחינת לנכח אשתו היינו בבחינת התנגדות נגד תפלתה ומפני מה היתה תפלתו בבחינת התנגדות לזה נתן טעם כי עקרה היא היינו מחמת שבתפלתה היתה היא בעצמה העיקרית מחמת שלא היתה יכולה לבקש מצד זכות אבות כנ"ל. לכך ויעתר לו ה' שבורא עולמים ב"ה פנה רק לתפלתו מחמת שתפלתו היתה רק בבחי' שיריים והקב"ה אינו בוחר רק במי שמשים עצמו כשיריים בשעת הזמרה והתפלה. וזהו שפירש"י אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע היינו מחמת שזה יכול לבקש מצד זכות אבות ומשים עצמו כשיריים הבורא ב"ה פונה לתפלתו וזה אינו יכול לבקש מצד זכות אבות והוא עיקר בתפלתו והבורא ב"ה בוחר רק בשירי זמרה כנ"ל בבחינת ענוה יה"ר שנוכח לזה.

ולחיים, והי' נמשך עולם בכל לילה, גם באו מסקווירא ומווליאמסבורג ועוד, והי' ב"ה שמחת יו"ט.

אח"כ נתעוררתי ע"י אחד השאלה שבתוך שנת אבילות, וראיתי בגשר החיים שכתב שמותר לאמר שיר המעלות אבל לא לרקוד, הי' לי מזה קצת חלישות הדעת

קמאי. וי"ל על פי פשוטו. דהיה קשה לרש"י הגם שתפלת צדיק בן צדיק אינו דומה לתפלת צדיק בן רשע עם כל זה גם תפלת צדיק בן רשע חשובה בעיניו יתברך. כי הוא עונה לכל אשר יקראוהו באמת אף שהוא בן רשע, ולמה לא נעתר השי"ת גם לרבקה הצדקת, כי בודאי גם תפלתה עלתה לרצון לפניו יתברך.

ועל זה מתרץ רש"י לפי שהיה כאן גם תפלת צדיק בן צדיק לזה לא נחשבה כל כך תפלת צדיק בן רשע לפיכך ויעתר לו ה'. אבל באמת אם לא היה כאן רק תפלת צדיק בן רשע אז ודאי היתה חשובה לפניו יתברך להתקבל ולעשות כחפצה ורצונה רק מפני שהיו כאן שניהם יחד. אז תפלת צדיק בן צדיק חשובה יותר. וזה שאמר רש"י ויעתר לו ה' לו ולא לה. ולמה לא נתקבלה תפלתה גם כן. לזה אמר שאינו דומה כו' היינו כשהם שניהם כאחד אז אינה חשובה כל כך תפלת צדיק בן רשע נגד תפלת צדיק בן צדיק לפיכך לו ולא לה. וקל להבין:

בת עין

ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה'. פירש"י לו ולא לה לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע. ונ"ל על זה דהנה שמעתי מהצדיק הקדוש רבי זאב מזיטאמיר פירוש הבורא בשירי זמרה היינו שבורא כל עולמים ב"ה בוחר בשיריים של זמרה היינו למי שמשים עצמו כשיריים בשעת זמרה ותפלה ודפח"ח.

ולהבין זה דהנה עיקר העבודות הוא בחינת ענוה ושפלות באמת היינו שיתבונן בשכלו כשעומד להתפלל לפני בורא כל עולמים ב"ה שמצד מעשי איני ראוי לדבר דבר לפניו ית' ולבקש ממנו גדולה או קטנה ואפי' פתחון פה לעמוד ולבקש מלפניו איני ראוי מצד מעשי רק

אהבה הנפולה כנודע בסוד השבירה שהיה הקדוש ברוך הוא בונה עולמות ומחריבן כדי שיהיה בחירת שחר ועונש כמבואר אצלינו כמה פעמים באריכות ועל כן מסיימת הפרשה הקודמת אצל בני ישמעאל על פני כל אחיו נפל כי אצלו הוא סוד האהבה הנפולה.

ולא כאלה חלק ה' עמו בני ישראל שיש לנו הדעת דע את אלהי אביך ועבדהו צריך שנעלה בחי' האהבה לאהבה העליונה כמבואר במקום אחר וכמו שאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא (ויקרא כ, יז) היינו האהבה הנפולה וצריך להעלותה כמבואר במקום אחר וכן בכל המדות וזהו ואלה הוי"ו שהוא סוד הדעת שעל ידה מעלה המדות ואז הוא מוסיף על ענין ראשון שמוסיף ומרחיב גבול הקדושה בהוצאת הניצוצות הקדושות מן הקליפה ומעלה אותן

והנה יש אנשי רשע ושוטים שאומרים מה יעשה שהשי"ת נותן לו אהבה רעה וזהו נקרא ליצני הדור שאומרים מאב"י מל"ך שהוא השי"ת נתעברה שרה הגוף נקרא שרה כנודע ממדרש הנעלם דהיינו שמאת השי"ת בא האהבה רעה לתוך הגוף כעובר בבטן המלאה ומה נעשה.

מה עשה הקדוש ברוך הוא צר קלסתר פניו של יצחק כו' כי באותה שעה בבוא אליו האהבה רעה ח"ו צריך לירתע ולהזדעזע מאוד מהשי"ת וזהו צר קלסתר פניו של יצחק ואז דומה לאברהם רצה לומר הוא מתחיל לדמות האהבה זו לאהבה העליונה לאמר הלא זו נפלה מן האהבה העליונה בחינת אברהם והנה יעקב ועשו נמצאים בכל אדם כי כל אדם הוא מעורב טוב ורע והטוב נקרא יעקב והרע נקרא עשו וזהו מה שפירש רש"י ואלה תולדות כו' יעקב ועשו האמורים בפרשה דהיינו כשמפריש הטוב מן הרע ומעלה את הטוב כנ"ל והבין.

אוהב ישראל

ויעתר לו ה' [כה, כא]. ופירש רש"י ז"ל לו ולא לה. לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע. לפיכך לו ולא לה עכ"ל. האי לפיכך כו' לכאורה הוא מיותר וכבר צווחו ביה

מה שבת חיים

חידושי תורה בהלכה, אגדה והליכות חיים בפרשת השבוע וענינא דיומא
מבאר תורתו של מורנו הרב הגה"צ אב"ד מחזיקי הדת ציריך וצוק"ל בעל מחשבת חיים

פרשת תולדות תשפ"ד

שנה י' - גליון שס"ח (ח')

באוצר חיים

בענין פתיחת ברז מים בשבת

שעי"ז נמשך מים גם על דשא וצמחים

תשובה בכת"י

בס"ד, יום י"ג כסלו תשמ"ו ציריך יצ"ו
למע"כ הרב הגאון וכו' שליט"א

אחדשה"ט וש"ת כראוי, מכתבו היקר מיום כ"ח
מרחשון קבלתי, והנני ע"ד השאלה לפתוח ברז
מים, וע"י כן מוכרח לשטוף מים דרך פרצה
בצינור גם על דשא וצמחים, והוא צורך גדול לכל
דיירי הבית שאין להם מים בש"ק, אם שרי.

הנה ע"י נכרי מבואר במ"א (סימן רנ"ג סקמ"א)
דמותר אמירה לנכרי באינו מתכוון, אף דאיכא
פסיק רישא, וא"כ ההיתר ברור.

ומה שציידד מע"כ דאם יעשה זאת אחד שאינו
מדיירי הבית, באופן שאין לו הנאה מהדשא
והצמחים, והוי כבארעא דחברי' דמבואר בשבת
(דף ק"ג ע"א), ובתוס' שם דהוי פסיק רישא דלא
ניח"ל ומותר לדעת הערוך. ונוסף לזה אם הדשא
רחוק ממקום הברז, הוי כח שני כמבואר ברש"י
סנהדרין (דף ע"ז ע"ב) גבי רציחה, והוי רק גרמא.
[ומה שחידש שם בשפת אמת, הוא לאוקים הא
דאין פותקין בכה"ג, אבל הדין של כח שני מבואר
בגמ' ורש"י שם בסנהדרין] וגרמא הרי אינו אסור
אלא מדרבנן. הנה זה צידוד גדול במקום דחק
גדול, אבל עדיין אינו היתר גמור, עיין מ"א (סימן
שי"ד סק"ה), ובמש"כ (סימן ש"מ סק"ו) ובדגול
מרבבה שם, (ומה שסמך בסימן ש"כ, עיין
במחה"ש סקכ"ג דהוי ג' צדדי היתר).

אבל אינו דומה כלל למה שהתיר הרשב"א (הביאו
בשליט' גבורים סו"פ האורג), דהתם גבי נועל
ביתו, בפעולה הזאת עצמה של נעילת הבית, יש
מעשה היתר של שמירת הבית, ומעשה איסור
של צידת הצבי, וע"ז מחדש הרשב"א שכל
הפעולה אנו מייחסים למעשה ההיתר, והאיסור
נעשה מאליו בלי מעשה רק בכוונה, (כן יש
המשך בע"ב

מבאר החיים

ורב יעבוד צעיר - לשעבד בחינת אדמוני יפה עינים

הקדושה, כמו בדרך שהיה אדמוני עם יפה עינים,
שמדעת סנהדרין היה הורג.

ונראה שבוה יש לבאר הא דאמרה רבקה, אחרי
שראתה שכאשר עוברת על פתחי ע"ז עשו
מפרכס לצאת, אם כן למה זה אנכי, וכשאמר לה
ה' שני גויים בבטן וגו' ורב יעבוד צעיר כבר
נרעה.

דהנה כבר כתב בספה"ק קדושת לוי על הפסוק
ותאמר אם כן למה זה אנכי, דמקור הקדושה
נקרא אנכי דהיינו אנכי ה' אלקיך, וא"כ כאשר
ראתה שאחד הבנים הוא עשו שיש לו המידה של
אדמוני, אז אמרה א"כ למה זה אנכי, כלומר איך
יתגלה על ידי מקור הקדושה של אנכי ה' אלקיך,
אבל מיד שאמר לה ה' שאמנם יהיה לה בן שתהיה
לו מידת עשו של אדמוני, אבל התכלית והסוף
יהיה שרב יעבוד צעיר דהיינו שעשו עם בחינתו
של אדמוני יעבוד ויהיה משועבד לצעיר שהוא
בחינת יפה עינים דהיינו יעקב וישראל שהם בחינת
עיני העדה וסנהדרין, אז שפיר נרעה כיון שזהו
באמת תכלית הבריאה לשעבד את המידות אל
הקדושה, וזוהי בחינת דוד משיח ה' כמו שמבואר
במדרש הנ"ל.

ובזה יש לבאר היטב את כל הפסוק הנ"ל, שלא רק
משום שלבן הוא אחי רבקה שלח יצחק את
יעקב שיקח את בנותיו לנשים, אלא כדי שיצא
מהם זרע קודש שיבוא על ידו התקיון השלם, צריך
גם שהיה תהיה אם יעקב ועשו, דהיינו שגם מידת
עשו נולדה ממנה, וכיון שיקדימו את יעקב לעשו
[ככתוב אם יעקב ועשו], דהיינו שרב יעבוד צעיר,
ממילא יצא מזה בחינת דוד שהוא אדמוני עם יפה
עינים וכל מעשיו יהיה על פי הסנהדרין, ובוה
יתגלה מקור הקדושה של אנכי ה' אלקיך בחינת
דוד משיח ה' שיתגלה בקרוב במהרה בימינו
אכ"ר.

ובזה נתיישבה שאלת רש"י איני יודע מה מלמדנו,
ודו"ק. (תשנ"ה)

וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן
בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו
(בראשית כ"ח ה').

וכתב רש"י וז"ל: אם יעקב ועשו, איני יודע מה
מלמדנו עכ"ל. והקשה בלבוש האורה וז"ל,
יש לתמוה שהיה לו לרש"י לומר זה גם על אחי
רבקה, איני יודע מה מלמדנו, וכמו שהקשה רש"י
עצמו בתחילת זו הפרשה על פסוק (שם כ"ה כ')
בת בתואל אחות לבן, וכי עדיין לא נכתב שהיא בת
בתואל אחות לבן וכו'.

ומה שתירץ שם הלבוש וכתב וז"ל: לכך נ"ל שכל
הפסוק דאחי רבקה אם יעקב ועשו בא ללמדנו
ענין אחר, שיש לתמוה על יצחק למה אמר ליעקב
ליקח אשה ממנות לבן דוקא וכו', לכך בא הכתוב
להודיענו שמפני שהוא אחי רבקה אם יעקב ועשו,
שהיו שניהם בעיניו בחזקת צדקות וכשרות, אפילו
עשו כמו שפירש"י גבי כי ציד בפיו, וגם עכשיו
בשעת הברכה עודנו בחזקת כשרות היה וכו',
עכ"ל. הנה על מה שכתוב לתרץ על אחי רבקה
הדבר מבואר היטב. אולם מה שכתב על אם יעקב
ועשו הדברים בפשטות צ"ע, דאף שבתחילה היה
עשו בחזקת צדקות וכשרות בעיני יצחק, אבל
אחרי הברכות הרי כתב רש"י על הפסוק (שם כ"ז

ל"ג) ויחרד יצחק חרדה גדולה, ראה גיהנם פתוחה
תחתיו, וא"כ כבר הכיר אז יצחק ברשעו של עשו.
והנה על הפסוק (שם כ"ה כ"ה) ויצא הראשון
אדמוני. כתב במדרש (רבה פס"ג) וז"ל, אדמוני,
כאילו שופך דמים, וכיון שראה שמואל את דוד
אדמוני דכתיב (שמואל א' ט"ז י"ב) וישלח ויביאהו
והוא אדמוני, נתיירא ואמר אף זה שופך דמים
כעשו, אמר לו הקב"ה עם יפה עינים, עשו מדעת
עצמו הוא הורג, אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג
[יפה עינים, מלשון עיני העדה שנאמר על
הסנהדרין] ע"כ. הרי היו ישראל באמת צריכין
שתהיה בהם המידה הזאת של עשו שהוא אדמוני,
אלא שהיו צריכים לשעבד המידה הזאת לתורה

מחשבת חיים

פניני חיים

להתרחק מעשייו והנהגתו אף שהקב"ה משעבדו לקדושה

וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו (בראשית כ"ח ה').
וכתב רש"י ז"ל: אם יעקב ועשו, איני יודע מה מלמדנו עכ"ל. והקשה בלבוש האורה ז"ל, יש לתמוה שהיה לו לרש"י לומר זה גם על אחי רבקה, איני יודע מה מלמדנו, וכמו שהקשה רש"י עצמו בתחילת זו הפרשה על פסוק (שם כ"ח כ') בת בתואל אחות לבן, וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל אחות לבן וכו'. [וכבר ביארנו בזה, עיין במדור 'מבאר החיים'].
ובדרך רמז יש אולי עוד לבאר את דברי רש"י באופן זה, הדנה זה פשוט דאף שרצון ההשגחה שבחינת עשו תבוא לידי תיקון על ידי שתשתעבד לקדושה, מ"מ האדם אסור לו להביא עצמו בידים לידי נסיון, ובודאי צריך להרחיק עצמו בכל כוחו ממידותיו של עשו, רק השי"ת הוא הוא המביא גם בחינה זו לידי תיקון על ידי שהוא מזמין דבר זה לצדיקים שבכוחם לשעבד את כל מידותיהם לה', ודו"ק.
וא"כ בודאי אין אנו רשאים ללמוד מפרשה זו ולהתחבר לאנשי המידות הרעות מדעתנו, רק ה' הוא המנהיג את עולמו כדי שיבוא לידי התיקון הגמור, וא"כ שפיר יש למצוא רמז בדברי רש"י הקדושים "איני יודע מה מלמדנו", שהרי אין לנו ללמוד מזה שאנו מדעתנו נלך להתחבר למידתו של עשו, אף אם נתכוין כדי לשעבד את הקדושה, ודו"ק. (תשנ"ה)

שיח חיים

בענין מוונה בתפילה וההכנה לה בזמנינו

בביאור מה שפסק הרמ"א (סימן ק"א ס"א) כדברי הטור (סימן ק"א) דהאידינא אין אנו חוזרין בשביל חסרון כוונה, שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין ע"ש. ולכאז"ל צ"ע דהא מבואר בגמ' ברכות (ל' ע"ב) לעולם ימוד אדם את עצמו אם יכול לכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל. וא"כ אף ששיערו הפוסקים דבימינו קרוב הדבר שאין אנו מכוונים, היה להם למנוע אותנו מלהתפלל כלל, ואף בפעם הראשונה.
וביאר כבוד רבינו זצ"ל עפ"י מה שהוכיח (עיין שו"ת מחשבת חיים אורח סימן י"א) מהגמ' ברכות (ל"א ע"א) ת"ר המתפלל צריך שיכוין לבו לשמים, אבא שאול אומר סימן לדבר תכין לבם תקשיב אזנך. ובב"ח (סימן צ"ח) עמד על לשון הגמ' דנקט 'סימן לדבר', וכתב ז"ל: נראה דהא דאמר סימן לדבר הוא לפי דקרא משמע דאין ביד האדם לכוין לבו לשמים וכו', דביד הקב"ה הוא להכין לבבם שיכונו בתפילה, ואלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לכוין את לבו, אפ"ה סימן לדבר הוא ש'שיתעורר האדם ויסכים בדעתו לכוין', כי אז ודאי הקב"ה עוזרו כי הבא ליטהר מסייעין לו מן השמים, עכ"ל, הרי דעיקר החיוב הוא להכין את הלב לכוונה בהתחלתו את התפילה. נמצא דגדר החיוב בזה להכין את הלב לכוונה התפילה, וכפי כוחו ומצבו כך הוא חיובו להכין את לבו לדרגה זו, וכהיום שאין אנו מכוונים כראוי, וכנראה משום סיבות הזמן, כמובא בראשונים, כל שהכין את לבו כפי כוחו ומצבו, הרי הוא ראוי לתפילה.
ויסוד לזה, הדנה במג"א (סימן צ"ט סק"ו) הביא דברי היש"ש דביו"ט יכול להתפלל מנחה אע"פ ששונה קצת דא"א להמתין עד שיפיג יינו, וכ"ש האידינא דבלא"ה אין מכוונים כ"כ שאין להקפיד, ומשמע דבחול דאין בו מצוה לשמוח, אסור להתפלל כששתה אע"פ שעובר זמן תפילה [וכ"כ בתהלה לדוד עיי"ש]. וצ"ע דמה הטעם להקל בזה ביו"ט, ומה בכך דמצוה לשמוח, הא סו"ס הוי שתוי ואינו יכול לכוין.
ולמשנ"ת הדבר מבואר, דטעם האיסור להתפלל בשתוי, הוא דכיון ששתה, והדבר מפריע מכוונה, נמצא דלא הכין את לבו כראוי, אבל ביו"ט ששונה משום מצות ה' של שמחת יו"ט, אין בזה שום גרעון של הכנת לבו, ושפיר מקיים את חיובו בהכנת לבו כפי כוחו במצב הזה, והוא כהנ"ל דבכוונת התפילה אין בזה גדרים קבועים ומסוימים, ועיקר החיוב הוא להכין את הלב כפי כוחו. (רשימות כתבי תלמידים)

באוצר חיים

המשך מע"א

להסביר דבריו, ועיין מש"כ בלקוטי חידושים סימן ב'), אבל פה הרי זה ממש ככל שאר פסיק רישא, שהוא עושה מעשה היתר, ומזה נמשך מעשה נוסף בפסיק רישא, שהוא מעשה איסור, דהיינו ממעשה המשכת מים לבתים, נוסף מעשה המשכת מים לרשא, והוא ממש כמו מסוכרייא דנזייתא ושאר פסיק רישא שבש"ס.
אולם אם יש בבית קטנים כאלה שצרכיהם נעשים ע"י עכו"ם, כמבואר ברמ"א (סימן שכ"ח סי"ז), הרי דינם כחולה שאין בו סכנה, ומותר לעשות עבורם שבות, עכ"פ ע"י שינוי, ודו"ק.
וקטן לצורך עצמו, מותר ג"כ לומר לו לעשות שבות לדעת הרשב"א, עיין מ"א (סימן שמ"א סק"ג).
והנני בזה דושה"ט וש"ת בברכת כל טוב
משה חיים שמרלר

ויטע אש

ניצוצי חיזוק והתרוזמות
משיחותיו של המשפיע הגאון הצדיק
רבי שמואל אהרן ליידי זי"ע ועכ"א

עובדות והנהגות

אמר פעם רבי שמואל אהרן לאחד ממקורביו שהפוסקים מביאים בשם חכמי הקבלה שאת "ג' השבחים שבברכת ישתבח" שיר ושבחה הלל וזמרה עוז וממשלה נצח גדולה וגבורה תהילה ותפארת קדושה ומלכות" טוב לאמרם בנשימה אחת, כך כתבו המקובלים, אבל אמר ר' שמואל אהרן - נפלא ממני להבין כיצד מסוגל אדם לומר את שלש עשרה השבחים האלו בנשימה אחת הרי אמירתם נמשכת זמן רב מאד, כך טען רש"א.

ומספר מקורבו של ר' שמואל אהרן שכשרבי שמואל אהרן אמר לו שאינו מבין כיצד אפשר לומר את ה"ג' שבחים בנשימה אחת, אזי ניסה מקורבו להסביר לו שאכן אפשר לאמרם בנשימה אחת, כי אומרים תיבה אחת ואף מכוונים בה היטב, ואומרים תיבה שניה וכו' וכך אפשר לומר את כולם בנשימה אחת, כך הסביר לו, אך רבי שמואל אהרן כלל לא הבין מה שמדבר אליו, ואמר אני איני יכול, ודברי הפוסקים והמקובלים נאמרו למי שיכול, כך טען רבי שמואל אהרן, ובודאי צדק בדבריו, שהרי הפוסקים מדברים לבני אדם החיים בעולם הזה, לא כן רבי שמואל אהרן, שאף אם אמנם גופו נמצא בעולם הזה אבל נפשו ורוחו ומחשבתו וחושיו והרגשיו, נמצאים בעולם אחר לגמרי, בעולם בו מלאכי השרת אומרים שיר ושבחה, ובודאי דברי הפוסקים לא נאמרו לאדם כמותו, שהרי הוא כלל אינו מסוגל להבין כיצד אפשר לקיים דברים אלו.

ידועים הם דברי ספר החינוך שהביאום כמה פוסקים [ובביאור הלכה סימן א'] שישנם ש מצות שחיובן הוא תמיד, לא יפסקו אפילו רגע אחד מעל האדם כל ימי חייו, דהיינו, כל מצות עשה שבתורה יש להם זמנים קבועים שאז חייב האדם לקיימם, או זמנים קבועים ביום או בשנה, או כשמזדמן לאדם מצב שאז הוא צריך לקיימם כגון השבת אבידה, או כיבוד אב ואם, אך ישנם מצות שצריך לקיימם תמיד, והם, אמונת ה', יחוד ה', אהבת ה', יראת ה', ועוד שני לאוין, והנה אם נתבונן בבני אדם אשר אנו מכירים, אזי ספק גדול אם נמצא אדם שמקיים מצות אלו תמיד, והלוואי שנקיים מצות אלו מידי פעם.

אלא שאדם אחד מאלף מצאנו, ר' שמואל אהרן שכל חייו מצעירותו ועד פטירתו היו סובבים והולכים סביב מצות אלו, אהבה ויראה אמונה ובטחון ודביקות בהקב"ה בכל עת וזמן, ולא רק בעת תפילתו ולימודו אלא בכל זמן, עד

עניני הפרשה

ואלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק [כה, יט] הבעל שם טוב הק' זי"ע (הובא בבעש"ט עה"ת) פירש כוונת הפסוק בלשון תמיהה ותירוץ, שבתחילה תמה ואמר "ואלה תולדות יצחק בן אברהם" פי' שהרי אברהם הוא מידת החסד ויצחק הוא מידת הגבורה והצמצום ואין נהיה כזאת שבחינת הגבורה נולד מאברהם, ומתרץ "אברהם הוליד את יצחק" פי' שבאמת גם זה שיהיה צמצום בעולם ולא יהיה לכולם בשוב בחינת מידת הגבורה זהו גם כן ממידת החסד, שמתוך כך יהיו עניים ועשירים בעולם והעשירים יוכלו להשפיע לעניים חסד וצדקה וימושכו חסדים לעולם.

ובאור החיים הק' מבאר בב' אופנים, ובא לומר שבכל אחד היה מעלה שאין בשני והכתוב ירמוז לשניהם, שמצד אחד אברהם גדלה מעלתו מצד שהוא מעצמו נתעצם להכיר את בוראו שהוא היה הראשון בכך ללא שום זכות אבות שהרי אביו היה תרח שהיה עובד עבודה זרה, וגם גדלה מעלתו מצד כל הנסיונות הקשים שנתנסה בהם ועמד בכולם ולכן נקרא אברהם אוהבי (ישעיה מא, ח), מה שאין כן יצחק שכבר היה לו תיכף כשנולד כח הקדושה מאברהם וגם לא נתנסה בכל כך הרבה נסיונות כאברהם, וזהו שאמר **אברהם הוליד את יצחק** פי' שבחינת הטוב שביצחק שהיה צדיק כאברהם באה מכח שכבר היה לו אב כזה כאברהם. ולעומת זאת יצחק גם כן גדלה מעלתו מצד שהיה צדיק בן צדיק שהוא בחינה יותר מעולה כמו שאמרו (יבמות טז). אינו דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע, מה שאין כן אברהם היה צדיק בן רשע, וזהו שאמר **ואלה תולדות יצחק בן אברהם**, ו' מוסיף, שהיה בו תוספת מעלה על אברהם והיינו משום שאברהם הוליד את יצחק שהוא מעלה בפני עצמה.

ובחתם סופר פירש שמתחילה כשנולד יצחק היה השבח שלו שהוא "יצחק בן אברהם" דהיינו שזכה להיות נולד לאב צדיק כזה, ואחר כך נתעלה ונתקדש עד שהיה אברהם משתבח שהוא אבי יצחק וזהו שאמר "אברהם הוליד את יצחק".

ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' [כה, כא] בגמ' (סוכה יד). אמרו למה נמשלה תפילתן של צדיקים לעתר [ופירש רש"י דכתיב ויעתר יצחק לה' וגו' ויעתר לו וגו'] לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום אף תפילתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממידת רגזנות למידת רחמנות.

ומבאר **ברבינו בחיי** שכמו שהעתר דרכו להפוך התבואה ממטה למעלה ואחר כך שוב הופכים עמו את התבואה מלמעלה למטה, כמו

כן הצדיק בתפילתו מחשבתו משוטטת ועולה ממטה למעלה ואחרי כן ממשיך ומוריד השפע ממעלה למטה.

ועל דרך זה אומרים בקדיש "תתקבל צלותהון ובעותהון כו' קדם אבוהון די בשמיא" שזהו הבחינה של מתתא לעילא ואחר כך אומרים "יהא שלמא רבא מן שמיא" וכו' שזהו בחינת מלעילא לתתא וכו"ל.

ובדברי שמואל מפרש וכן פירשו עוד צדיקים על פי מה שאמרו במשנה (אבות ב, ד) בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך, פי' שאם לפעמים יש לאדם איזה ענין קשה שרוצה להפכו שיהיה למעלה מדרך הטבע, העצה היא שיהפוך גם הוא הטבע שלו להקב"ה ואז יעורר שגם הקב"ה יהפוך דרך הטבע בשבילו ו**כמאמר הבעל שם טוב הק' זי"ע** על הפסוק **ה' צילך**, וכמו כן כאן יצחק ורבה היו צריכים שהקב"ה יהפוך הנהגת הטבע בשבילם שמצד הטבע היו שניהם עקרים כמו שאמרו חז"ל (יבמות טז). על פסוק זה, ולכן כתוב "**ויעתר יצחק לה'**" שעשה עצמו בבחינת עתר שהפך את מידותיו וטבעו להקב"ה ואז ממילא עורר גם כן למעלה שיתנהג הקב"ה עמו במידה כנגד מידה וזכה ל"**ויעתר לו ה'**" שהקב"ה גם כן הפך את הטבע בשבילו ונפקדו. וכמו כן מצאנו בחינה זו בקריעת ים סוף שהקב"ה אמר למשה (שמות יד, טו) **מה תצק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו**, ופירשו בספרים (יעו' אור החיים הק' שם) שהיה נצרך שהקב"ה יעשה לישראל היפך הטבע שייבקע להם הים ויוכלו לעבור בו, ועל כן היו צריכים גם הם לעשות איזה פעולה היפך הטבע שיבטלו טבעם לרצון הקב"ה, ולכך אמר הקב"ה "**דבר אל בני ישראל ויסעו**" היינו שיכנסו לתוך הים במסירות נפש, ותיכף כשעשו כן ונכנסו עד צווארם במים שזהו ענין מסירות נפש ממילא נתבטל כל הנהגת הטבע בשבילם ונבקע להם הים [וע"ע ברכות כ. מ" דקמאי איתרחיש להו ניסא וכו']

כי עקרה הוא וגו'. חז"ל אמרו (יעו' ב"ר מה, ד; יבמות טז). מפני מה היו אמותינו עקרות שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. ובפשטות הכוונה שמתאוה לשמוע תפילתן ורוצה שיתפללו אליו הרבה. **ובתפארת שלמה** מפרש בדרך צחות דהנה לפעמים הבנים גורמים לבטל את הוריהם מתפילה כראוי שמפריעים ומבלבלים אותם מתוך טרדות ודאגות עליהם, ורצה הקב"ה שהאמהות יוכלו להתפלל אליו כראוי ולכך עשאן עקרות. ובזה מבאר מה שאומרים בשבת (קודם מוסף) "זרעא חיא וקיימא זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אורייתא", דהיינו שיהיו בריאים ושלימים כל הימים ולא יבטלו את הוריהם מתורה ותפילה.

ב' כסלו - הילולת הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל

כשהספידו הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע אמר עליו המליצה "להגיד שבחו של אהרן שלא שינה" שבתקופה ההיא היו עוד ישיבות אך למדו בהם גם לימודי חול והוא הקים ישיבה לתורה בלבד כמקדמת דנא בלי שינויים וחדושים. וגם עסק הרבה בהצלת ישראל.

ג' כסלו

הפני יהושע (בהקדמת ספרו, כתובות) כתב שביום זה נעשה לו נס גדול שהיה מפולת גדולה בעירו ונהרסו הרבה בתים, ונהרגו ל"ו נפשות קדושות, וגם הוא עצמו היה בסכנה גדולה שהיה מן הנופלים מאיגרא רמא לבירא עמיקתא וכל כתלי הבית נפלו עליו עד שלא היה יכול להזיז אבר, [וכותב שם בתוך דבריו בצדקתו הגדולה] "עד שקורות הבית ריהטיו עציו ואבניו נדמו עלי כעדים גמורים אמרתי פן יפגעו בי להיות יד העדים בראשונה להמיתני", וקיבל אז על עצמו שאם יציל בעזר ה' ויצא חי ובשלום מזה ויזכה לשבת בבית המדרש אזי יכניס את עצמו ללון בעומקא של הלכה ולשקוד בעיון על סוגיות הש"ס ופוסקים, ומסיים שם, שתיכף כשקיבל על עצמו כן שמע ה' בקולו ונעשה לו כעין שביל ממש ויצא בשלום בלי שום פגע, ולכן חיבר הספר פני יהושע.

ד' כסלו - הילולת הרה"ק רבי יעקב דוד מאמשינוב זי"ע

בנו של הרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע. אמר על הפסוק (בראשית לז, טו) אך בזאת נאות לכם אם תהיו כמנו להמול לכם כל זכר שלכאורה נראה כאילו השבטים הקדושים עשו כאן מעשה ערמימות שהבטיחו לבני שכם שאם ימולו את עצמם יהיו עמם לעם אחד ובפועל לא עשו כן אלא ההיפך. ותיריך שבאמת לא היה כאן ענין ערמה כלל, והמתבונן בדבריהם יראה שעשו הכל רק כפי מה שדברו, והענין כך הוא, השבטים הקדושים אמרו לשכם "אך בזאת נאות לכם אם תהיו כמונו להמול", דייקו לומר "כמונו להמול" היינו שתהיה המילה כמו שהיא אצל עם ישראל שהיא מעלה אותם בקדושה וטהרה וממעטת את התאוה הגשמית, וכמו שכתב הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פמ"ט) שטעם מצות המילה כדי לקדש את האדם ולמעט תאות עולם הזה, אבל אצל בני שכם היתה המילה בבחינת היפך הגמור מזה, שהרי אצלם כל מטרת המילה היתה רק כדי להשיג התאוה יותר ויותר ועל כן הרגום

ה' כסלו - הילולת הגה"ק רבי שמואל אליעזר איידליש המהרש"א זי"ע

(א) היה מכניס אורחים גדול וביתו היה פתוח לכל, ועל פתח ביתו מבחוץ היה כתוב **"בחוץ לא ילין גר דלתי לאורח אפתח"** (איוב לא, לב), שכל הרוצה היה יכול להכנס לביתו.

(ב) **הבעל שם טוב הק' זי"ע** אמר (הובא בשארית ישראל, שער ההתקשרות דרוש ו) שאם העולם היו יודעים גודל צדקותו של המהרש"א היו מנשקים העפר שעל קברו (ומנוחתו כבוד באוסטראה).

(ג) מסופר (הובא בספר מעגל טוב לחיד"א) שהרבי ר' העשיל זי"ע פעם למד איזה ענין ויצא לו לפי דבריו שהמהרש"א טעה בדבריו במה שכתב בענין ההוא, ולכך השיג עליו, אחר כך נכנס אצלו אחד מתלמידיו ויישב לו כוונת המהרש"א באופן אחר על דרך האמת, וכשראה שהאמת עם המהרש"א שהפשט הוא כדברי התלמיד אמר שאם כן הוא מפחד להוציא חיבור מחידושי שאפשר שגם אותו לא יבינו באיזה פעם וישיגו עליו כמו שהוא השיג על המהרש"א כשלא הבין דבריו, ועשה נדר שלא יחבר שום ספר. ואמנם נדפס ספר "חנוכת התורה" ממנו והוא ליקוטים שנלקטו מכמה מספרים אך הוא עצמו לא הדפיס כלום. [וברמתיים צופים הרר"ב אות ס"ה, מביא ששמע בשם הרה"ק הרר"ב מפרשיסחא שהעולם לא ראוי שיתגלו החידושים של הר"ר העשיל

(ד) במהרש"א (ברכות י. ד"ה חטאים) כתב על מה שאמרו חז"ל (שם לג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ואם כן איך אנו מתפללים ומבקשים הרבה תפילות על יראת שמים וכגון החזירנו בתשובה וכדו', אלא הרי אמרו חז"ל (מכות יז:) בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, והבא לטהר מסייעין אותו (יומא לח:), ואם כן זה המבקש ומתפלל על יראת שמים הרי הוא בכלל הבא לטהר. ובמקום אחר (מכות יז:) כתב שמכל רצון טוב ומחשבה טובה הרי נברא מלאך טוב, וכן ממחשבה רעה או מרצון לא טוב נברא מלאך רע, ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו אלו המלאכים ולכן אף שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים מכל מקום המלאכים מסייעים

כדי כך שאף בעת שינתו מספר נכדו שליט"א שתוך כדי שינה היו נשמעים מפיו דיבורים כמו "היה הוה והיה" וכיו"ב, מדרגות נוראות אשר שמענו שזכו להם רבותינו הק' מדורות קודמים, וכגון מה שכותב הרה"ק ב' מראה יחזקאל זי"ע באגרתו הידועה על רבו הרה"ק ר' מנחם מענדל מרימינוב זי"ע, שלא שח שיחה בטילה ולא חישב מחשבות חוץ אשר לא לה' המה, קיים מצות אהבת הבורא בלב שלם ובנפש חפיצה ותשוקה גדולה להתדבק בחלק אלוקים עליון חי החיים וכו' לכל אלו המדרגות זכה ר' שמואל אהרן.

וזה היה גילוי נפלא מן השמים שנתגלה למי שזכה להכיר את ר' שמואל אהרן, ולעמוד על מהותו, כדי לחזקנו ולהאיר לנו את גודל החשכות וההסתר פנים השורר בדור הזה.

אך נראה, שגזירת ההסתר פנים והחשכות של עיקבתא דמשיחא, אכן נתקיימה בדור הזה על אף הגילוי הנפלא והאור הגדול שנתגלה בו בר' שמואל אהרן, כי גילוי זה לא נתגלה רק למי ששם על ליבו להבין את מהותו ופנימיותו של הצדיק הזה להבין את אשר לפניו, הוא זכה לגילוי הנפלא הזה משא"כ רוב בני אדם בדור הזה אשר החיצוניות שולטת בכל הענינים והתחומים, עד שגם עניני תורה ועבודת ה' נמדדים בעיקר לפי החלק החיצוני שבהם, ולכן רוב ציבור יראי ה' נמשכים אחרי דברים הנראים יפים ומרשימים גדולים ורחבים מוצלחים ונוצצים, אחר בני אדם שיש בהם כשרון לדבר יפה לפני הציבור, או שהם מגלים ידיעות נרחבות בתורה, או מחברים ספרים נפלאים או שמדברים דברים עמוקים, או למדנים מופלגים, או שמגלים הבנה נפלאה בחסידות, או שהם מפורסמים בכתבי העת או בשאר אמצעי הפרסום. או שעומדים בראש ציבור חשוב או בני אדם המקרבים ונותנים תשומת לב לכל אחד, אל אלה בני אדם נמשכים רוב הציבור ורק מהם הם זוכים לקבל בעניני הנפש.

לא כן היה ר' שמואל אהרן שלא היה בו שום דבר חיצוני מוצלח ומרשים ואדרבה כל התנהגותו פשוטה מאד, דיבוריו דברים פשוטים מאד, אינו מפרש פירושים עמוקים, אינו מוצא רעיונות מיוחדים, אינו משתדל להראות ידיעות נרחבות, אינו מוכיח למדנות, אף לא חיבר שום ספר המוכיח את גדלותו בתורה או בחסידות. אינו מפורסם בשום כתב מכתבי העת, לא היה שום ציבור או מפלגה שקבלוהו עליהם לראש או מנהיג, אינו משתדל לקרב בני אדם או לתת להם תשומת לב, אלא מקבל כל אדם בסבר פנים יפות באופן פשוט, כל דיבוריו באופן פשוט בקול צרוד שאף אינו מובן לכל אחד, אינו משתדל להטעים את דבריו ולהסבירם באופן יפה וברור, יכול לחזור על מאמר או וארט אחד שוב ושוב מידי שבוע בשבוע או מידי שבת בשבתו, ואין בו שום דבר מושך חוץ מכבוד ה' אשר נגלה בו.

ואף רבי שמואל אהרן עמו לא ראה את עמו כמשפיע רוחני או כאדם בעל תפקיד כלשהוא, שבני אדם מצפים לקבל ממנו שפע רוחני או התעוררות, דבר זה כלל לא עלה על דעתו, וכמו שאמר הרה"ק ב' בית ישראל מגור זי"ע שהגה"ק החפץ חיים זצ"ל התפלל שבני אדם לא יחזיקו אותו לגאון גדול, אך לא התפלל שלא יחזיקו אותו לצדיק, כי כלל לא עלה על דעתו שהוא צדיק, כך רבי שמואל אהרן לא עלה על דעתו כלל שעליו לקרב בני אדם כדי שיבואו אליו לקבל ממנו דברי התעוררות, או שעליו לדבר בשפה יפה שתעורר אחרים, רק אמר את דבריו בפשטות גמורה ותו לא..

זכר צדיק לברכה

דא"ה ועובדין טבין מאת האי עיר וקדיש
הגה"ק רבי יהודה הורוויץ מדז' יקוב זי"ע ועכ"א

עובדות קודש

**במחיצת חמיו הרה"ק בעל "אמרי חיים"
זי"ע (ב')**

הרה"צ מוהר"י מדז' יקוב זי"ע היה אומר, כי רתיחת ההכנה לסדר הק' של רבינו היה אחד מג' דברים שנתחדשו בבית מדרשו של רבינו [האמ"ח] יתר משאר אבותיו הק'.

(גליון ויזניץ - ניסן תשס"ד - ר' מרדכי שלמה שטינמץ
שליט"א)

סיפר הרה"צ ר' יודלע הורוביץ זצ"ל, כי בשנת תר"ץ, כאשר חל ערב פסח בש"ק, בשעות שלפני הצהריים ישב זקנו כ"ק בעל "אהבת ישראל" זי"ע בחדרו, ורבונו [האמ"ח] ישב לו בצד, כשהוא מהורהר, אחוז שרעפים, ומשוללה מאד. אביו הק' היה מעיף מביט אליו לעתים קרובות, לפתע קם הסבא קדישא מכסאו, התהלך בחדרו אנה ואנה, ובפנותו אל ר' יודלע, הצביע על מרן [האמ"ח] ואמר: "אני חושש שהאברך הזה [רבינו] [האמ"ח] היה אז בן מ"ב) לא יצא חלילה מדעתו..."

(מאיר החיים - ח"ב)

דכירנא מלפנים בעת שהשתתפנו על שולחן הסדר של רבינו האמרי חיים זי"ע, ומקומו של חתן רבינו הגה"ק רבי יהודה'לע מדז' יקוב זי"ע היה הראשון לימינו, והנה אז היה נהוג לעשות הפסקה קצרה לפני אכילת הכזית מצה של רבינו, ובעת הזאת אכל כל הקהל את הכזיתים וסעודת יו"ט, ואח"כ נכנס רבינו לאכילת הכזיתים, ברם רבי יהודה'לע אכל את הכזיתים ביחד עם רבינו, ובעת אכילתו לא הסב כנהוג, אלא התכופף על השולחן מול פני קדשו של רבינו וכך אכל את הכזיתים. עיניו לא משו מצורתו הקדושה של רבינו כל עת אכילתו, ומעיניו נזלו דמעות מאין הפוגות... היה זה מחזה נורא הוד, עת התבונן רבי יהודה'לע זי"ע ברבינו כשעיניו בוכות מגודל אהבת המצוה וההשתוקקות למלכות שמים.

(הרה"ח ר' יוסף בעריש וויינברגר ז"ל בזכרונותיו)

נזכר אני כי פעם אחת נדחקו הצעירים מסביב לרבינו [האמ"ח] זי"ע בכדי לראותו

גליוני מהר"י ספה"ק פורת יוסף

ורב יעבוד צעיר.

ע' מהר"ל קי"ז ע"ב ליקוטים בסוף וז"ל: אמר איש אחד בא לפדא"ו והיה גוזר על היהודים שלא יחזיקו שום שפחת עכו"ם לשמשם בביתם, ושלא אחר היהודים ואמר שלא כדן היהודים משתעבדין בהן בגלותינו, והיהודים השיבו ברכת אבינו הוא ורב יעבוד צעיר. והאיש השיב תנו לי ערב שאין הפירוש ואת הרב יעבוד צעיר, והיה הכוונה שאתם היהודים תהיו עבדים לנו. והשיב הקורא רעבי"ל תשובתו בצדו, דסוף הענין [בראשית כ"ז, ל"ז] דאמר יצחק לעשו "הן גביר שמתני לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים", נמצא דרצה לומר במה שברכו ורב יעבוד צעיר. ואמר מהר"י סגל ודאי יש להוכיחם ולדחותם, אמנם לפי האמת הפסוק ורב יעבוד צעיר סובל שני הפירושים. ואני המלקט בתר לקוטי, שוב ראיתי בספר הג"ן דלהכי לא כתב "ורב יעבוד צעיר", כדי להפכו לשני פנים, ודורש כשנתמלא זו חריבה זו.

ויקראו שמו עשו. ויקרא שמו יעקב.

וע' חומת אנך בחקותי ד' וז"ל: עשו היה שמו "עשוי" שהיה נעשה ונגמר, ויעקב היה ראוי ליקרא "יעקב" על שם וידו אוחזת בעקב עשו [עי' רש"י כאן], ולקח יו"ד מעשוי ונקרא יעקב ונשאר עשו.

ויקרא שמו יעקב. פירש"י, דבר אחר "אביו" קרא לו יעקב.

ע"ל נחל קדומים וירא י"א וז"ל: ויקרא אברהם את שם בנו [בראשית כ"א ג'], לרבות שקרא שם אל יעקב בן בנו, בנ"ו הנולד ל"ו גימטריא יעקב בנו [עם האותיות].

ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'.
וע' תולדות יעקב יוסף י"ח ע"ב פרשת וירא

וז"ל: ובזה יבואר ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה', כי יצחק הוא בחינת גבורה ותקיפות ודין, שלבש מדת גבורה ואכפיייה לבני ארץ ההיא לזרוע בצדקה גם שהיא המדינה קשה להוציא מידם, ועי"ז וימצא ר"ל בארץ ההיא בשנה ההיא שהיתה שנת רעב, מאה שערים, על חד מאה, ויברכהו ה', גם למעשה שגדול מן העושה, וק"ל.

ובדרך הלצה מלבד עמוד הצדקה הנ"ל, יש לפרשו בכל ג' עמודים שהעולם עומד עליהם תורה ועבודה וגמילות חסדים וכו'. והנה גמילות חסדים כבר זכרנו, ועתה נפרש בב' הנשארים שהוא תורה ותפלה הנקראת עבודה. וזהו שאמר ויזרע יצחק וגו', שפתח צנור חדש של שמחה וצחוק ותפלה ועם הפחד כמ"ש לעיל בארץ ההיא שהיו ב' פתחים וכו'. ונראה לי דשניהם רמוזים במלת "יצחק", כי מדת יצחק הוא פחד, ומשמעו שמחה, הרי שניהם דחילו ורחימו שצריך שיהיו בתפלה, וקאמר בארץ ההיא, שהיה קשה לנהוג כך שהיו נוהגים מנהג אבותיהן,

ועתה אמר ויזרע בחינת של יצחק בארץ ההיא, וכמ"ש [דברים כ"ח, מ"ז] תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה וגו', וכמ"ש הרמב"ם בהלכות לולב בסופו [פ"ח הט"ו], יעו"ש. ושמה תאמר א"כ שמאריכין בשמחת התפלה א"כ תורתם מתי נעשית, וכן הקשה הש"ס בפרק ה' דברכות [ל"ב ע"ב] בחסידים הראשונים שהיו שוהין תשע שעות ביום לתפלה א"כ תורתן איך משתמרת וכו', וביאר הפסוק עצמו דמכל מקום וימצא בשנה ההיא, ר"ל בלימוד ההוא, על דרך שנה ופירש [פסחים מ"ט ע"ב] או כאן שנה רבי וכו' [יבמות נ' ע"ב], מאה שערים, מה שהיה לומד שיעור אחד גמרא וכיוצא בו עכשיו למד מאה שיעורים או בכמות או באיכות, ויברכהו ה' כתירוץ הש"ס ממש מתוך שחסידים הם תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת יעו"ש, וק"ל.

ולחזות בעבודתו הקדושה בעת אכילת המצה, ועל ידי זה דחקו את אחד הנוכחים המכובדים שישב בראש השולחן, והלה התבטא ברוגזה "וואס וויהלט איהר דא זעהן". ראיתי כי למשמע הדברים נסער רבי יהודה'לע, ויהי אחרי ה"סדר" ניגש רבי יהודה'לע לאותו יהודי ואמר לו בהתלהבות "באמת אינך מביין"? הם רוצים לראות את היהודי שמזה כמה חדשים צועק וזועק, אומר ומדבר, מענין אכילת הכזית מצה וקיום המצוות של לילה הקדושה הזה... מבקשים הם לראות כיצד מתלבשים דיבורים נעלים ויקרים אלה בשפת המעשה... וכי אין מה לראות? הלא בודאי יש מה לראות, לראות עוזך וכבודך.

(החסידי ר' יוסף בעריש ווינברגר ז"ל בזכרונותיו)

בשנת תשי"ח היה בעל "אמרי חיים" על שבת לפני פורים אצל התורה אומר שיש עוד כך וכך שעות עד הכזית מצה, ואמר רבינו שחשב אז דמדריך הטבע מי שיש לו איזה דבר חשוב עד מאוד באהאלט ער עס מהעולם, והאיך הירשה לעצמו (געטרויט) לדבר בפרהסיה בזה אהבה לפסח, מי יודע מה יולד יום, ואכן בשנה זו האמרי חיים נפל למשכב על שבת הגדול.

(הרה"צ ר' מנחם מונדרר מקאסוב זצ"ל)

רבינו זיע"א אמר, כי בארץ ישראל היה רגיל לנסוע אל ה"אמרי חיים" לשהות במחיצת קדשו בשבת בראשית, בחג הפורים, וגם בשושן פורים, ובכל ימי הפסח אלו היו הזמנים הקבועים שנסע אליו מדי שנה בשנה. אבל במשך ימי החגים בחודש תשרי, לא היה אצלו. ושאלוהו, הלא הוא עצמו אמר כי עיקר הנסיעה אל הצדיקים בוויזניץ עוד משנים קדמוניות, היה בראש השנה דוקא, יותר מכל שאר חגי ומועדי השנה. והשיב, כי אחד מהטעמים שלא נסע לראש השנה, הוא מחמת שב"גראסווארדין" היה הוא יורד לפני התיבה בתפילת שחרית, והיות שכאן לא רצה להיות הש"ץ, לכן לא נסע. ולחג הסוכות לא נסע, כי בוויזניץ לא היה ענין כל כך לנסוע אלא לראש השנה ולא לסוכות.

(זכרון יהודה)

הרה"ק ר' יודעלע זי"ע אמר לי פעם שאצל הרבי [האמ"ח] זי"ע, היה ההכנה מליל שישי בעוז ובתעצומות באש קודש שאי אפשר לתארו, הציבור לא זכה לראות שהרי התכונן בביתו, אך הוא

- חדב"נ - זכה לראות עבודת הקודש. ואמר לי עוד שעלה ברעיונו בחיים חיותו של רבינו [האמ"ח] זי"ע ושיער בדעתו שזמן הסתלקות של רבינו בוודאי יהיה בליל שישי, כי באותו זמן הוא מתעלה ומתרומם בגבהי גבוהים. ואכן כך היה שבלי לשישי איתקטר בהאי קטירא ועלתה נשמתו בסערה השמימה.

(גליון ויזניץ - מתוך שיחה של האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א)

היה ידוע שאצל הרבי ז"ל (אמ"ח) היה קשה ליכנס ליל ששי עם קוויטעל, היינו למי שלא היה גר בשיכון, כי אם היה נכנסים ליל ששי היה שואל האם הגעת על שבת, כי אצלו היה הליל ששי כח גדול מהשבת, ושמעתי מרבי יהודה'לע אחר הסתלקות של הרבי ז"ל, שמה שראו על הרב ליל שישי וער"ש היה הרבה יותר מהשבת, ורק מה שלא דיברו מזה היה מחמת שלא היה ברבים, אבל רבי יהודה'לע היה מסתובב בבית כי היה שם כל השנים, ואמר שהיה יותר מהשבת. וכן אמר לי רבי יהודה'לע רואים בהספר איך שהרבי מדבר מהערב שבת, ההכנה להשבת, וביום הששי והכינו, עש"ק הוא בבחי' יוסף, אז היה אצלו זמן שהיה געקאכט לקראת השבת.

(גליון כאור החמה מזהיר)

זכורני שרבי יהודה'לע ז"ל סיפר פעם, שהיה איזה איד שנסע אחר ההסתלקות של האהב"י לגרוו"ד להיות שבת אצל הרבי ז"ל [האמ"ח], הוא היה איד א סוחר וליל ששי נכנס עם קוויטעל להרבי, ואחר שבירכו הרבי התחיל לדבר ממסחרו ולשאלו עצה, אמר לו הרבי, אין לי עכשיו זמן, צריכים לילך איינהייצען לקראת השבת. והנה אצל הסב"ק לא היה שפראך זה, והיהודי הנ"ל היה כ"כ נתרגש שמשם נסע לקלויזענבורג לרבי יהודה'לע שהיה גר שם, לספר לו מזה, כי לא היה יכול לרגוע את עצמו ממה ששמע מהרבי, הנכנס כל כך בלבו עד שלא היה יכול להרגע מזה.

(גליון כאור החמה מזהיר)

ואני זוכר שאחר הסתלקות רבינו הק' האמרי חיים זי"ע והיינו שבורים מאוד, לא יאומן כי יסופר, וגם הצדיק הק' מו"ר ר"י היה מאד שבור ורצוף, והתלונן כמה שנים "פארוואס האט ער מיר נישט מיט גענומען מיט זיך" (למה לא לקח אותי עמו), ועם כל זה השתדל במצבינו לחזק אותנו, וזכורני שאמר אז הרבה פעמים "ד מיינסט

אז שטענדיק דארף מען זיין אינטער דע מאמעס פארטאך", הסדר העולם הוא שבימי הפעוטות והקטנות נמצאים תחת המאמעס פארטאך, אבל אח"כ כשהגדילו "דארף מען אליין פירען א ווערטשאף", על דיבר הזה חזר עשרות עשרות פעמים, ואמר עכשיו תתחיל לעבוד להשי"ת בכל חלקי הקדושה שקבלת "פון דעם רבי".

(מכתב קודש של האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א, במלאת השלושים להסתלקותו של רבינו)

ואמר לי עוד רבינו זיע"א, כי הרבה פעמים הוא רואה את ה"אמרי חיים" בחלום הלילה, ומדבר עמו בחלומו, ובשעת החלום נדמה לו שהוא עדיין בעלמא הדין, ומדבר עמו כאשר ידבר איש אל רעהו, ואינו עולה על דעתו כלל שכבר נתעלה לגנזי מרומים. [פעם אמר "מיר האבן מער זיך געדונגען אין א חתם סופר"]

(זכרון יהודה)

האדמו"ר האמרי חיים זי"ע ראה בו גדולות. סמוך לפטירתו התבטא אודותיו בפני החסידים: רבי יהודה'לה הוא נקודת לבבי... פעם אחרת הוא אמר אשרי מי שמסתופף בצילו... אף בזמנים מיוחדים, כמו בעת לקיחת ה'קוויטלעך' שאף אחד לא הורשה ליכנס בהיכלו לפני ולפנים, אבל רבי יהודה'לה שאני. (זכר צדיק לברכה)

הרה"צ רבי מנחם מונדרר ז"ל סיפר לי שהיו גם פעמים שה'אמרי חיים' היה מביט על רבי יודא'לי באמצע ה'סדר'.

(שפתים יש"ק)

פעם אושפז רבינו לצורך טיפול רפואי בבית החולים "שערי צדק". חסידי וויזניץ שהגיעו לפורים למחיצתו של האמרי חיים זי"ע לבני ברק, מיד שאלם האמרי חיים, "וואס מאכט מאן יודא'לע, והללו לא ידעו מה להשיב. שכן לא התעניינו בטרם צאתם מירושלים מה מצבו, הוכיחם בעל האמרי חיים היתכן, די ביסט נישט גיגאנגען זען וואס מאכט מאן יודא'לע, ועוד בו ביום, פורים דפרזים, שלחם חזרה ירושלימה, הישר לבית החולים, כדי להוודע משלומו. מה התפלא הבחור ששהה אצל מיטתו של רבינו לראות את נכבדי חסידי וויזניץ עולים ובאים בעיצומו של יום הפורים לבקר את החולה, ואמרי חיים בפיהם כי האדמו"ר שלחם לראות את שלום רבינו. (זכר צדיק לברכה)

הגה"ה רבי נטע זצ"ל נטיעה של שבת

♦ לקט תולדות חיים סיפורים עובדות ואמדות מהאי חסידא זפרישא הגאון החסיד רבי נטע ציינוידט זצ"ל ♦

נטיעה של חזק

בערגה ובכיסופין נזכרים התלמידים באותה נטיעה של שבת מירון כשנסע עם חיי עולם, איך בשבת בצהרים ישב עם הבחורים ותיאר בפרוטרוט העובדא באותו איש שגילו להבעש"ט מן השמים שיהיה שכינו בגן עדן, שאכל הרבה כדי שכאשר יישחט על קידוש שמו יתברך יקח הענין זמן רב עד שיצליחו לחתוך צווארו ולהוריד ראשו מעליו... והרחיב במתק לשונו בדבר מעלת "לחיות" על קידוש השם. לא רק "למות" על קידוש השם אלא לחיות כן, ושה צריך להיות כל שאיפת החיים וכל החיים עצמם. לחיות במסירות נפש להשי"ת.

עדיין צרוב המחזה הנהדר בלבבות הצורבים שהשתתפו באותו מעמד, בחותם בל ימחה, שיחתו של רבי נטע, איך שהוא מבהיר ומרחיב במתיקות וברגשי קודש ענין זה.

באותה נטיעה, במוצ"ש כאשר הציבור כבר נזדרז לארוז החבילות ולהתארגן באוטובוס, ראוהו את רבי נטע זמן רב, כחצי שעה או יותר, שהלך תוך המערה בדביקות עצומה הלך וחזור, ועד שפלט באמצע לעצמו ממעמקי ונהמת לבבו: ווי קען מען אוועק גיין פון דא?!

מלוח מלכה מיד בצאת השבת

במוצ"ש ההיא - כשסיימנו של"ס - כבר היה ג"כ מאוחר, וזירזו את העולם למאוד בכדי לחזור לירושלים, והנה שואל אותי רבי נטע: מה עם מלוח מלכה, אמרתי לו, הלא הכל כבר ארוז ואין ביכולת לאכול כאן, נאכל בירושלים, אך רבי נטע בשלו: הלא איתא דעדיף להקדים מלוח מלכה ככל האפשר, ושוא בכל זאת אפשר עדיין לאכול מל"מ, "לשוא ניסיתי להסביר לו כמ"פ כי כבר מאוחר וכבר מוכנים לנסוע, עד שמצאתי בולקע וקופסת סרדינים ובירה, נכנסנו אצל מערת רבי אלעזר,

נטיעה של שבת ה"ג

אחרים.

במשך כל יום השישי לא אכל מאומה, על אף שחילקו במשך הנטיעה מיני מאפה ושתיה, ונסיתי להגיש לו, עכ"ז לא טעם כלל. כן בהגיענו מירונה והכינו "טועמיה" עבור העולם, אך הוא לא טעם ועל אף חולשתו. ורק לפנות ערב לפני מנחה כאשר גבר עליו הרעב ביותר, וניכר היה כי הוא אינו רחוק מגדר של "אחזו בולמוס". ביקש ממני שאביא לו קצת מזונות.

כשסיימו את הזיץ בליל שבת כבר היה מאוחר מאוד, והלכנו לישון, הייתי עמו אז בחדר אחד, מיטתי ליד מיטתו, הכנתי א"ע לשינה והנה רבי נטע יושב על מיטתו עם השטריימל הקפטן והגארטל, כולו מהורהר במחשבותיו הטהורות, אמרתי לו עוד מעט קט וכבר צריכים לקום, אבל הוא נשאר כך, עד שנרדמתי קצת, ואח"כ נתעוררתי ושוב נרדמתי כמה פעמים וכל אותו זמן ישב רבי נטע על מיטתו, לבסוף נרדמתי לשעתיים-שלוש, כשנתעוררתי היה עוד לפנות בוקר, מצאתי את מיטתו של רבי נטע - ריקה.

מאחר ואני זה ששכנעתי להצטרף לנטיעה, הרגשתי את עצמי אחראי על בריאותו, ונחרדתי היכן רבי נטע, נטלתי ידי ויצאתי תיכף לחוץ. והנה מצאתי מסתובב כך עם השטריימל והקפטן כמו בלילה, כששאלתי מה קרה, אמר לי כי ברצונו ללכת למקוה ואינו יודע ומכיר את הדרך [היה מומחה עצום להצטנע מעיני הבריות לבל ידעו מגדלותו].

הלכתי עמו למקוה, היה זה דרך ארוכה, כי החדר שלנו היה בראש הכפר ליד הציון, והמקוה בסוף הכפר, במשך הדרך הוכרח כמ"פ להתיישב על אבנים לרוב תשישותו, אבל מקוה בשבת לפני התפלה לא אבה בשום פנים לוותר.

חומרות על השכוננו ולא על

השבון מעשה הסדר

מספר הרה"צ מקאלשין שליט"א, הלכתי עמו בליל שב"ק אחרי הזיץ, בהגיענו ליד ביהכ"נ אחוה פגש אדם מסכן א' שלא היה שפוי בדעתו, וברוב רעבונו פנה אל ר' נטע וסיפר כי לא קידש עדיין ורוצה לאכול, ר' נטע הסכים מיד להביא לו חלה ודגים, אולם הלה לא מסתפק ורוצה גם ווארימס, קצת טשולנט חם, ור' נטע מברר שוב אצלו אם זה נחוץ לו והוא מבקש ותובע זאת להדיא, ללא ספיקות.

ר' נטע שנהג לא לטלטל בשב"ק, לא הסתכל על חומרותיו ופנה לביתו להביא לו, הצעתי עצמי שאני אטלטל זאת בעבורו ולא יצטרך הוא להקל ולטלטל, אמנם הוא אינו מסכים, כי בכה"ג שיש בזה צורך לאדם אחר אין מסתכלים על חומרות, ואף שהקפיד מאוד לא להוציא טשולנט מן הקדירה כשעומדת ע"ג האש, ולא לגעת כלל בקדירה בשבת ואחרי שהורידוהו מן האש שוב לא החזירוה... וכנ"ל, עכ"ז כיון שהוא חומרא שהרי כבר נתבשל לפני השבת, לא הקפיד ע"ז בהאי שעתא והלך והביא לו הדגים והחלה עם החמין.

שבת מירון תשמ"א עם

ישיבת חיי עולם

סיפר הרה"ג ר' מיכל רבינוביץ, באלול תשמ"א נסעו ישיבה קטנה דחיי עולם לשבת מירון, ובהיות ועסקתי שם בישיבה, ביקשתי את רבי נטע שיצטרף עמנו על שבת [כל פעם היו מצרפים גם אישים חשובים]. ובתחלה אמר שצריך זאך איבער רעדן בבית וגם בגלל מצב בריאותו הרופף [היה זה כחודשיים שלש קודם פטירתו]. אך לבסוף נענה לנו, ונסע יחד עם חתנו כדי שישמור עליו ואף הביא עמו מאכלי בשר מן הבית, שכידוע לא אכל מאכלי בשר של

וישבנו על ספסלי האבן שהיו שם, רבי נטע ואני ורבי נטע היה בשמחה עצומה, שתי לחיים, וממש קרן מאושר שזכה לאכול מלוח מלכה מוקדם. ועוד זכה לברך ברהמ"ז עם מזומן, ועוד אצל רבי אלעזר ברבי שמעון, כ"כ צהל ושש - משל הרוויח מליון דולר...

מאור השבת

כמה השתוקק ודיבר אודות מאור השבת שיהיה על צד היותר טוב והגון. בחוששו לדעת החזו"א שלא ליהנות מאור החשמל של חברת החשמל על אי זהירותם בהלכות שבת ועל חילול השם שבדבר ופעל רבות למען יתקינו בביהכ"נ דחסידי באיאן לפחות לוקסון, בהסתמכו על פסקו של הגרי"צ דושינסקי שאם יש בבית גם אור כשר אזי אין איסור להשתמש באור גם אם החשמל מוסיף אורה כיון שיש כבר אור כשר מספיק להשתמשות.

אף נהג בליל שב"ק לפקוד את בתי הכנסיות שידע שיש בהם תאורה כשירה שם ישב ולמד כאוות נפשו, ומנע עצמו מלהשתמש כלל במקומות שהשתמשו בחשמל...

מספרים כי פעם כשנפל החשמל בליל שבת ונהיה חושך בביהכ"נ, וא' מהמתפללים פלט מלה מפיו באמרו ס' גיווארן טונקל, הגיב ר' נטע, ס' איז גיווארן טונקל? ס' איז גיווארן ליכטיג! דלהיפך, עד עתה כשדלק אור לא כשר ה"ז חושך בעינים, עכשיו כשנחשך אור הלא כשר, הרי נהיה "אור".

כן מסופר כי פעם בליל שב"ק באמצע הזיץ נכבה האור ואח"כ הודלק ע"י חברת החשמל, ר' נטע קם אז ויצא מן המקום, כששאלו על כך למה יצא, אמר הלא נהיה חושך, ס' איז גיווארן טונקל... (כיון שהודלק ע"י אנשים לא שומרי שבת רח"ל בשבת...).

אין בישול אחר בישול

בדברו אודות גודל הזהירות בהל' שבת ועל הזהירות במה שעושים בפני הילדים שלא יטעו ללמוד ממעשינו שום דבר שאינו נכון, כשלא נזהרים היטב, היה מספר בכאב וצער נורא על אותו אדם שנהג להכניס מים קרים מן הברז לתוך

הטשולנט, שלא ישרף, וכששאלוהו על כך הרי זה מלאכת בישול ענה ואמר, כי כן נהגו בביתם וכן נהג אביו להכניס מים לתוך החמין כל שבת, והוא נוהג כאביו, וברוב בורותו הוסיף והסביר, כי לא רק שזוכר שאביו נהג כן, אלא הוא אף יודע טעמו ונימוקו, כי הלא קי"ל דאין בישול אחר בישול, והטשולנט הלא כבר נתבשל וכשמכניסים לתוכו מים בשב"ק אינו חוזר ומתבשל.

ברוב בורותו לא הבין הלה כי אף שהטשולנט כבר נתבשל אבל המים הרי מתבשלים ולא השכיל לראות ולהבין במעשה אביו כי רק מים חמים הכניס לתוך הטשולנט ולא ח"ו מים קרים.

ומכאן הקריאה יוצאת לכל אב ואם, שעושים דברים בפני הילדים שאפשר לטעות ולהבין מזה ח"ו כאילו מותר לעשות דבר האסור, שצריך להורותם ולהסביר להם בדיוק היטב מה אסור ומה מותר ולמה ומדוע, שלא ילמדו מדרכיו להיכשל ח"ו בדבר איסור...

למה החמיר שלא לאכול הטשולנט

פעם בהיותו נוכח בהתוועדות מסויימת, שהמארגנים לא מינו שם משגיח להשגיח שהכל יהיה למהדרין, ומחוסר שימת לב לא תפסו שא' מן המתעסקים במטבח טעה ולא ידע ההלכה, והניח הטשולנט שכבר התבשלה מע"ש והאש כבתה בליל שב"ק וכבר היה קר והחזירוה על האש של המרק, (או שלא היה מונח על האש בכניסת השבת).

ותהום כל הקהילה על מעשה המכשול ובאו ושאלו לר' נטע מה לעשות אודות אכילת הטשולנט, והורה להימנע מלאכול ואפילו הטשולנט הזה במוצאי שבת, אף שמצד הדין בשכח והחזיר בשוגג אפשר להקל לאחרים כמבואר בס' רנ"ג, והיה לפלא בעיני התלמידי חכמים שם, ודנו בדבר ואמרו כי אולי בגלל שחשש שלא יהא הדבר קל בעיני הרבים, שמצוי ביניהם צעירים ופשוטי עם, שיכולים להקל בזה יותר מחוסר ידיעה, ע"כ סבר להחמיר בפרט שהיה שם עוד טשולנט, כך שיחדרו הדברים ללבם בחומר המעשה וישימו מעתה אל לבם יותר שלא ליכשל, ויזהרו מעתה למנות משגיח בכל התוועדות והתאספות של רבים,

כפי שאכן נתעוררו שם לתקן אלהבא לא לעשות שום התוועדות בלי משגיח, [ואולי; חשש גם על העצמות או שאר דברים שלפעמים אינם מבושלים כ"צ בקדירות גדולות שמכניס לקהל גדול].

ספק פיקוח נפש עד היכן...

פעם בשבת ראש השנה או יו"כ פ קרה והמאוורר (ווינטולטור) נפל חלק ממנו (כמדומה הרשת נפל) באופן שהיה נדמה כי סכנה בדבר, ונבהלו המתפללים ואחד מהם לא עצר בעצמו ויעש מעשה וכיבה תיכף את הווינטולטור, שאר המתפללים טענו עליו כי אסור היה לו לעשותו, ורטנו עליו על מעשהו, ורבי נטע היה היחיד וואס האט זאך אנגענומען פאר עם, במוצאו צד זכות ואמר כך: אילו לא כיבהו היו כאלה שהיו נבהלים, און אז ביי די מענער וואלט איינער געגעבן א קוויטש, וואלט מען ביי די וויבער זאך מורא'דיג דערשראקן והיו בורחים תיכף בבהלה מן העזרת נשים, וכשהיו יורדים בריצה כזו מקומה גבוהה כזו היתה יכולה אחת מהן לכה"פ לבוא לידי סכנה אמיתית, ובכך שכיבה את הווינטולטור מנע ספק סכנה אמיתית, אח"כ כשחזר רבי נטע לביתו סיפר כל הנ"ל, כדרכו, ואמר: כולם היו נגדו, איך האב זאך אנגענומען פאר עם" וכנ"ל.

במקום פיקוח נפש

גיסו - הרה"ח ר' דוב זלצמן - הגיע אליו פעם בשבת עם שאלה בהיות והילד שלו לקה בחום גבוה ויש לו ספק על דלקת קרום המוח, שזה ממש פיקו"נ, ויאמר לו רבי נטע: אצל החזו"א הגיע פעם אחד עם שאלה כזאת בשבת, ויקח החזו"א בידיו הק' כסף ונתן לו באמרו: מה שאני נותן לך כסף, אין זה מחמת שאין לך כסף, רק כדי שתראה בבירור כי זה פיקו"נ וצריך לחלל השבת ותיכף תיקח מונית, וסיים רבי נטע: באמת גם אני הייתי צריך לעשות כן כעת, אם אינך מבטיח לי שאתה לוקח מונית תיכף, אעשה כן ואביא לך מעות... ונסע תיכף לבית החולים, (כמדומה שהגיע עם התינוק אליו, ומשם נסע תיכף להבית חולים, ראה חכמתו ויראתו שעכ"ז פחד מליקח מעות אם אינו מוכרח והלה יקיים דבריו ללא זה?...).

ממעין השיירה

במשנת רבוה"ק לבית איז'בצא ראדזין

עלון
מס' 18

פרשת
תולדות

ד"ת שנאמרו בשיעור בתורת איזבצא
על ידי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ספה"ק בית יעקב אות ל"ט

דורש רק כפי כח האדם כדכתיב (איוב לז) **שדי לא מצאנוהו שגיא כח**, שאין השי"ת רוצה שיטריחו לברר כל הניצוצות עד תכליתם, וזה מרמז שם שדי כדאיתא בש"ס (חגיגה יב:) מי שאמר לעולמו די והיינו שאין כדאי על זה כל כך שעבוד וסבלנות.

וזה רמזה רבקה במה שנתנה לו אחד זכר לפסח כי פסח היינו דחס רחמנא עלן שאין צריך לטרוח כל כך שהרי עדיין הם חיים ואף דכתוב (בא יב) **וינצלו את מצרים** ואיתא בש"ס (ברכות ל:) שעשאוהו כמצולה שאין בה דגים וכמצודה שאין בה דגן, אך איתא בכתבי האריז"ל שלא בררו רק קליפה המיוחדת למצרים יותר מכל האומות אבל הקליפה שיש להם בשיתוף שאר האומות לא בררו כלל אך לזה היו צריכים לסבול שם עוד זמן, והשי"ת חס עליהם ולא עכבן בשביל זה,

ולכן בפסח כתיב **ועצם לא תשברו בו** (בא יב) אף שאם יטרח עצמו ימצא עוד מוח ואוכל אך אין השי"ת חפץ בטורח מרובה בשביל דבר מועט שאין השי"ת דורש רק כפי כח האדם כדכתיב (איוב לז) **שדי לא מצאנוהו שגיא כח**, אבל מצד יצחק היו צריכים להיות עוד במצרים להעלות כל הניצוצות וגם היו צריכים לשבור העצם ולטול המוח ולסבול עוד ולזה ארמי ליה מיא בינא להחליש תגבורת הדינים.

וכן רבקה רמזה זאת במה שנתנה לו אחד לפסח וכדאיתא בזה"ק (תולדות קלז) על רבקה ואי לאו דאיהי דינא רפיא לא יכיל עלמא למסבל דינא קשיא דיצחק. ולכן מתחלה כשסבר יצחק שמדבר לעשו אמר **ותן לך האלהים** כדאיתא במד"ר (תולדות סו) ויתן ויחזור ויתן היינו בלי גבול כמו מדתו שצריך לסבול מאד בלי גבול כמו כן ברכו בלי גבול אבל אח"כ כאשר התחילו יעקב ורבקה להחליש תגבורת הדינים וידע שהוא יעקב ברכו בשם שדי וזו ברכה של גליות מי שאמר לעולמו די וזהו כדכתיב שדי לא מצאנוהו שגיא כח.

ולכן כשיצחק סבור שהוא עשו שאל אותו **מה זה מהרת למצוא בני היינו** שבירורין של עשו צריכין להארכת הזמן מאד והשיב לו יעקב **כי הקרה ה' אלהיך לפני** היינו שאין צריך לסבול כ"כ והשי"ת יכול להושיע בזמן מועט כדכתיב (ישעיה מה) **לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני**.

ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני. במד"ר (תולדות סה) אם לזווג המציא לך למאכלך על אחת כמה וכמה. ביאר בזה **אאמו"ר זללה"ה כי הקרה ה' אלהיך** זהו רבקה שהיא הורה ליצחק סדר ההנהגה במה שנתנה לו שני גדיי עזים, דאיתא בפרקי דר"א (פ"ב) שהם אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, והיינו כי מדת יצחק הוא יראה מופלגת שהכתוב משבח אותו בזריעה כדכתיב **ויזרע יצחק** שזרע באמונה כדכתיב (ישעיה לג) **והיה אמונת עתריך וגו' ואיתא בש"ס** (שבת לא) אמונת זו סדר זרעים וכדאיתא במדרש תהלים שמאמין בהשי"ת וזורע והיינו שמאמין בהשי"ת שבטח לא יאבד ח"ו שום דבר ומוסר הכל להשי"ת כדכתיב (ישעיה מג) **כל הנקרא בשמי ולכבודי וגו' שאפילו במחרף ומגדף נמצא כבוד שמיים בעומק**.

נמצא שממדת יצחק צריכים לבירורים וצמצומים רבים לאין שיעור כי אולי יש עוד ניצוץ קדוש שצריכין להעלותו ולתקנו והיה אריכת הגלות מאד בעבור זה עד שלא ישאר מאומה כמו זריעה שלא נאבד שום גרעין, והגלות הוא כמו זריעה כדכתיב (זכריה ז) **ואזרעם בעמים** וממדה זו נצמח אשר הן גבורותיו והן הן נוראותיו, ויש מאד מאד במדה זו תגבורת הדינים,

ומצד זה היה ליצחק חיבור עם עשו ואהב אותו, ביען שמדת יצחק אשר הכל הוא לכבודו יתברך ואף מדרגות התחונות והקליפות יש בהם ג"כ ניצוץ טוב כי באם לאו לא היה להם הויה, ובהארכת הזמן יתבררו גם אלו הניצוצות, וגם עשו יוכל להתברר והקליפות יהיו יותר במעלה מן גוף הפרי כי מחשך יתהוה אור, ובאמת בעומק הוא כן שלפני השי"ת כחשכה כאורה רק אצלנו האותיות עומדין מהופכין לנו ולנגד המאציל עומדים ביותר ולזה כתיב **ויבא לו יין וישת** וק"ל (בלק קפט) דארמי מיא בהווא יין ואי לא לא יכיל למסבל,

והיינו כי מדת יעקב הוא כדכתיב (ישעיה מה) **לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני** היינו שאין צריך כל כך ליראה מופלגת כזו שיוצרך לזה עינוי גדול ושעבוד עד שאין יכולין לסבול, זה לא חפץ השי"ת, כי בזמן אברהם ויצחק רצה השי"ת בעבודות אלו ומיעקב ואילך נאסר זאת כגוון עבודת העקידה שאין בכח אדם לסבול לא יחפוץ השי"ת, שמצד יעקב אין השי"ת

שיחת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

נמצא כבוד שמיים בעומק: ועבודת יצחק הוא להוציא לעין כל את בהירות האלוקית הנמצא בכל דבר בעולם, וזה ענין זריעה כי ע"י זריעה יוצא ומתגלה כל כח הגרעין מה שהיה נסתר לפני כן, ועבודה זו לברר ולהוציא לפועל בתכלית השלימות מכל הנבראים בעולם את הכבוד שמיים הנמצא בו גם מהדברים הרחוקים מאד מהקדושה ונראים לעינינו ככח מתנגד וסותר אל הקדושה, וזהו עבודה קשה מאד להשלימה עד תכליתה כי ההסתרות הם אין קץ ואיך יהיה כח ביצור נברא לברר ולהוציא לאור כל הקדושה הנסתרת בבריאה, ואמנם זהו מידת יצחק שהוא תכלית מידת הדין בשלימות.

נמצא שממדת יצחק צריכים לבירורים וצמצומים רבים לאין שיעור כי אולי יש עוד ניצוץ קדוש שצריכין להעלותו ולתקנו והיה אריכת הגלות מאד בעבור זה עד שלא ישאר מאומה כמו זריעה שלא נאבד שום גרעין, והגלות הוא כמו זריעה כדכתיב (זכריה ז) ואזרעם בעמים וממדה זו נצמח אשר הן

מידת יצחק מחייבת את האדם להשלים הבירורים עד תומם ולזה צריך אריכות הגלות אבל מידת יעקב שהאדם יעשה כפי יכלתו והקב"ה ישלים ויגמור עלינו לטובה ובמידה זו יש קיום לישראל

ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני. במד"ר (תולדות סה) אם לזווג המציא לך למאכלך על אחת כמה וכמה. ביאר בזה **אאמו"ר זללה"ה כי הקרה ה' אלהיך** זהו רבקה שהיא הורה ליצחק סדר ההנהגה במה שנתנה לו שני גדיי עזים, דאיתא בפרקי דר"א (פ"ב) שהם אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, והיינו כי מדת יצחק הוא יראה מופלגת שהכתוב משבח אותו בזריעה כדכתיב **ויזרע יצחק** שזרע באמונה כדכתיב (ישעיה לג) **והיה אמונת עתריך וגו' ואיתא בש"ס** (שבת לא) אמונת זו סדר זרעים וכדאיתא במדרש תהלים שמאמין בהשי"ת וזורע והיינו שמאמין בהשי"ת שבטח לא יאבד ח"ו שום דבר ומוסר הכל להשי"ת כדכתיב (ישעיה מג) **כל הנקרא בשמי ולכבודי וגו' שאפילו במחרף ומגדף**

גבורותיו והן הנוראותיו, ויש מאד מאד במדה זו תגבורת הדינין:

כי לעבודה ומלאכה זו צריך התאמצות וכח איתנים ומלחמה נגד הרע להכניעם ולהוציא האור והתועלת כבוד שמים אשר בתוכיותם, וגם שמצד עבודה זו אי אפשר לאבדם ולהרחיקם בקלות בלא חשבון רק להשלים את מטרת בריאתם ולגלות את המטמון אשר בהם, ובזה אין קצבה וגבול ואין זה בכח אנוש, וזהו ענין מידת הדין המחייבת את האדם לגמור ולהשלים עד תכלית הגמור והשלמות את מטרת הבריאה ולהביאה אל שלימות וגילוי כבודו ית' בכל היצירה ע"י עבודתו. ולזה צריך יגיעה וסבל רק להוציא יקר מזולל ולהפוך העקוב למישור והרשע לצדיק וכיוצ"ב.

ומצד זה היה ליצחק חיבור עם עשו ואהב אותו, ביען שמדת יצחק אשר הכל הוא לכבודו יתברך ואף מדרגות התחתונות והקליפות יש בהם ג"כ ניצוץ טוב כי באם לאו לא היה להם הויה, ובהארכת הזמן יתבררו גם אלו הנצוצות, וגם עשו יוכל להתברר והקליפות יהיו יותר במעלה מן גוף הפרי כי מחשך יתהווה אור, ובאמת בעומק הוא כן שלפני השי"ת כחשכה כאורה רק אצלנו האותיות עומדין מהופכין לנו ולנגד המאציל עומדים ביושר: וזהו כענין ב' אנשים העומדים זה מול זה, הרי ימינו של זה הוא שמאל של השני וכל אחד עומד לנגד רוח המהופך מהשני, ואמנם רק באופן זה הם מתחברים שיהיה פניהם איש אל אחיו, וכן בענין ההנהגה העליונה של הבורא והנבראים הוא כן כי מה שנראה חושך אצל הנבראים הוא אור בהיר אצל המאציל יותר ויותר מדבר שנראה אור אצל הנברא, ועלמין דאתכסיא הוא מהופך מעלמין דאתגליא שיש בהם תפיסת הנבראים הנהגה עפ"י הכללים שלהם, ועפ"י העומק הנעלם - מה שלא מובן ונראה אצל הנבראים עפ"י תבנית מצבתם במוגבליות דעתם - במקום הנראה שם חושך ורע גמור שם דייקא נסתר מטמון אור בהיר וכבוד שמים לתכלית הבריאה עדי עד כאשר יתהפך חשוכא לנהורא וישמעו רחוקים ויבואו אשר זה שלימות ותכלית גילוי יחודו בעולם הנפרדים והוא תכלית בריאת עולם החושך ופירודא. והנה מה שאצל הנבראים נראים הדברים מהופכים מאשר הוא עפ"י עומק האמת אשר למעלה, הוא כענין האותיות אשר כלפי עצמם המה מהופכים אבל הם ביושר ובבהירות אצל העומד לנוכח, וכמו"כ הבריאה עומדת בבהירות לנוכח המאציל אבל ביחס אל עצמה היא מהופכת.

ולזה כתיב ויבא לו יין וישת ואיתא בזוה"ק (בלק קפט) דארמי מיא בהווא יין ואי לא לא יכל למסבל, והיינו כי מדת יעקב הוא כדכתיב (ישעיה מה) לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני היינו שאין צריך כל כך ליראה מופלגת כזו שיוצרך לזה עיני גדול ושעבוד עד שאין יכולין לסבול, זה לא חפץ השי"ת, כי בזמן אברהם ויצחק רצה השי"ת בעבודות אלו ומיעקב ואילך נאסר זאת כגון עבודת העקידה שאין בכח אדם לסבול לא יחפון השי"ת, שמצד יעקב אין השי"ת דורש רק כפי כח האדם כדכתיב (איוב לז) שדי לא מצאנוהו שגיא כח, שאין השי"ת רוצה שיתרחו לברר כל הניצוצות עד תכליתם, וזה מרמז שם שדי כדאיתא בש"ס (חגיגה יב): מי שאמר לעולמו די והיינו שאין כדאי על זה כל כך שעבוד וסבלנות:

כי מדת יעקב הוא רחמים ומצד מידה אין צריך לעקשות ואין צריך להשלים כל דבר בתכלית יותר מכפי יכולת האדם (מען דארף נישט אויספירן) כי לא רצה ולא ביקש הקב"ה זה, והיתר והגמר הוא ביד ה', ומותר ואפשר לו לאדם להשליך את הגמר מה שאין ביכולתו על השי"ת שיגמור עליו, ומסירות נפש אין צריך רק על ג' עבירות, ובאמת שזהו מידת יעקב דייקא שהוא פנימיות קדושת ישראל שמכירים בבהירות את אור ה' שהנהגה הוא בידו ועל ידו ומשליכים את כל עבודתם ועסקיהם ורצונם שיתנהגו עפ"י דעתו והנהגתו בניחא גמורה, וזה באשר הם חלקו ונחלתו והוא משגבם ומגינם וצור לבבם ובאורו יראו אור, ולכן אין הם צריכים אלא לעבודה כפי מדת יכולתם המוגבלת אבל היותר יכולים הם להשליך עליו שיגמור לטובה

בחפץ לב בטוח כי הוא הבורא והמנהיג, ולזה אמר יעקב אע"ה, האלוקים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק, האלוקים הרועה אותי מעודי, שיבח את האבות בהתאמצות העבודה לפניו ועל עצמו אמר כי אין הוא עושה בכוחו כלום רק מונהג כצאן אחר הרועה ככל אשר יחפון ינהיגו כרצונו והוא ההולך אחריו בהנהגתו אותו בתום לב בהשקט ונחת. (וענין זה מבורר בספר מי השילוח פר' יחי ובארוכה בספרי הכהן הגדול מלובלין).

וזה רמזה רבקה במה שנתנה לו אחד זכר לפסח כי פסח היינו דחס רחמנא עלן שאין צריך לטרוח כל כך שהרי עדיין הם חיים ואף דכתוב (בא יב) וינצלו את מצרים ואיתא בש"ס (ברכות ל): שעשאוהו כמצולה שאין בה דגים וכמצודה שאין בה דגן, אך איתא בכתבי האריז"ל שלא בררו רק קליפה המיוחדת למצרים יותר מכל האומות אבל הקליפה שיש להם בשיתוף שאר האומות לא בררו כלל אך לזה היו צריכים לסבול שם עוד זמן, והשי"ת חס עליהם ולא עכבן בשביל זה, ולכן בפסח כתיב ועצם לא תשברו בו (בא יב) אף שאם יטרח עצמו ימצא עוד מוח ואוכל אך אין השי"ת חפץ בטורח מרובה בשביל דבר מועט שאין השי"ת דורש רק כפי כח האדם כדכתיב (איוב לז) שדי לא מצאנוהו שגיא כח,

אבל מצד יצחק היו צריכים להיות עוד במצרים להעלות כל הניצוצות וגם היו צריכים לשבור העצם ולטול המוח ולסבול עוד ולזה ארמי ליה מיא בינא להחליש תגבורת הדינים. וכן רבקה רמזה זאת במה שנתנה לו אחד לפסח וכדאיתא בזוה"ק (תולדות קלז) על רבקה ואי לאו דאיהי דינא רפיא לא יכל לעלא למסבל דינא קשיא דיצחק. ולכן מתחלה כשסבר יצחק שמדבר לעשו אמר ויתן לך האלהים כדאיתא במד"ר (תולדות סו) ויתן ויחזור ויתן היינו בלי גבול כמו מדתו שצריך לסבול מאד בלי גבול כמו כן ברכו בלי גבול.

אבל אח"כ כאשר התחילו יעקב ורבקה להחליש תגבורת הדינים וידע שהוא יעקב ברכו בשם שדי וזו ברכה של גליות מי שאמר לעולמו די וזהו כדכתיב שדי לא מצאנוהו שגיא כח. ולכן כשיצחק סבור שהוא עשו שאל אותו מה זה מהרת למצוא בני היינו שביורין של עשו צריכין להארכת הזמן מאד והשיב לו יעקב כי הקרה ה' אלהיך לפני היינו שאין צריך לסבול כ"כ והשי"ת יכול להושיע בזמן מועט כדכתיב (ישעיה מה) לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני:

כי מצד יצחק אבינו שמידתו בתוקף הדקדוק היה צריך העבודה והביורין להיות על ידי האדם דייקא ולזה תמה כי איך קרה זה מהר כ"כ כי כן הוא כשאר הפעולות רק ע"י האדם בשלימות עבודתו שההשתלמות הוא בסבלנות רבה ויגיעה לאורך זמן, וע"ז ענה יעקב אע"ה כי הקרה ה' אלוקיך לפי שהקב"ה הוא הגומר והמשלים ואין זה מוטל עלינו לגמור ולהשלים יותר ממה שאפשר ורחמי ה' לגמור בעדינו לטובה, וגם אי"צ לברר את כל הרע עד אין סוף כי האדם הוא אדם רק שיעשה את מה שביכולתו ויתלה למרום עיניו להשלים המלאכה,

וזהו ע"י המתקת הדינים של רבקה, לענין מיזוג תוקף קושי היין במים, וכן ענין שם ש-די שהוא הצבת סדר הבריאה עפ"י הנהגת המוגבלות והבלתי מושלמות אשר בנבראים שאינם שייכים אל תכלית האמת המושלמת הבלתי מוגבלת כי הם נבראים מוגבלים יושבי חושך וצלמות רק בפעולתם ועבודתם כפי יכולתם ובבהירות ההכרה כי אביהם בשמים יגמור עליהם לטובה באהבתו ורחמנותו בזה יצאו יד"ח והוא ית' ישלים פעולתם לטוב להם והנהגתו ומשפטו עם בריאותיו בית ישראל ברחמים ולא בדקדוק הדין כי אינו מבקש את הבלתי אפשרי כש"כ לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני רק כפי כוחם ויכולתם.

השיעור השבועי מאת ב"ק ארמון"ר שליט"א

בספרי רבותינו הקדושים לבית איז'בנא ראדזין
מתקיים מדי שבוע ביום רביעי בשעה 11:00 בלילה
בבית המדרש דרוהביטש (בגורין) רחוב מלאכי בעיה"ק ירושלים

ברכת מזל טוב
להחתן המופלג והנעלה, למדן מצוין עמל בתורה ובעבודת השם,

הרב **בן ציון בלוי** שליט"א

משתתף קב וע בשיעורים

לדגל נישואין בשעה טובה ומוצלחת

יעזור השי"ת שיזכה לבנות בית נאמן בישראל, ויהיה הבית מלא אורה ושמחה מלא ברכת השם,
ויזכה לבנים ובני עוסקים בתורה ובמצות, מתוך הרחבת הדעת דקדושה

כעתירת, מערכת ממעין השילוח

כל מי שיש הערות בעניני הגליון ולכל עניני הגליון ולקבל את העלון במייל ניתן לשלוח לכתובת. ri0583256436@gmail.com

יז"ל ע"י עמותת מורשת בית איז'בנא ראדזין ע"ר

להשיג את ספרי רבותינו הקדושים במייל של המערכת

העלון נתנדב לע"נ רבותינו הקדושים ולזכות יהושע בן חוה לאה ומשפחתו

זבירי תורה והסידרה

ניצוצי חיזוק והדרוממות במשנתו של האי חסידא ופרישא
הגאון הצדיק רבי אהרן מרדכי רוטנער זצוק"ל

פרשת
תולדות
תשפ"ד

רשימות דיבורים (1)

שביבי נוגה וזכרונות מה שנשמע מפי הגה"צ רא"מ זכרונות ממדן מבעלזא ז"ע

(נכתב ע"י הרה"ג רבי יהודה טרייטל בראנסדארפער שליט"א)

אחרי זה הי' מרן ז"ל שותה כוס חמין, ואח"כ אמר הזמירות, ובענין ב' הפיוטים, חדש ששוני, וקלי חיש גואלי, שהעולם אומרים כיון שמסיימין בהם בתיבת צב"י יש לה שייכות עם כת ש"ץ הידוע, ואמר מרן ז"ל בשם אביו מרן מהר"ד ז"ל דבאמת אין שום חשש שזה בא מהם, אמנם כיון דהעולם מחזיקים כן, לא אמרו החרוז האחרון, בחדש לא אמרו החרוז עמון ומואב וכו', ובקלי חיש גואלי לא אמרו החרוז נופת תטופנה.

וציין לענין פלא דאף שנהגו בבעלזא לומר המבדיל ואליהו הנביא תיכף אחר הבדלה, וגם כיבדו לאנשים שישירו הפיוטים האילו, עכ"ז חזר מרן ז"ל ואמרם בתוך סדר הזמירות.

(ה) סיפר מעשה פלא שהי' לו עם הרה"ק רבי איציקל מפשעווארסק ז"ל הי' זה בעת שהשיא רא"מ את בתו עם הרה"צ רבי אביש מספינקא שליט"א, והעלי' לתורה והחתונה הי' בארה"ב, ועל שבת העלי' לתורה לא רצה רא"מ להיות בארה"ב ושבת עם בתו הכלה באנטווערפן בצל הרה"ק רבי איציקל מפשעווארסק ז"ל, לאחר שבת נפרד מהרה"ק מפשעווארסק ונתן להם ב' קיכלעך שיאכלו החתן והכלה בחדר הייחוד לאחר החופה, וליוה אותם לחוץ ואמר לו הרה"ק מפשעווארסק לרא"מ זרע קודש וועל איך נאך שיקען, והבין רא"מ שישלח הס' זרע קודש כדורון דרשה כיון שהחתן הוא נכד ראפשיץ, אמנם למעשה לא שלח כלום, אמנם לאחר שלשים שנה כשנכדת הרה"ק מפשעווארסק ז"ל בתו של הרה"צ רבי משה אהרן רייך שליט"א נעשה כלתו של הרה"צ רבי אביש מספינקא שליט"א, אמר רא"מ בודאי שע"ז היתה

מצאו מאומה, כי רבו לקחו משם בעתו ובזמנו, אמר הבעה"ב לשוטרי המלך, וכי בי אתם חושדים בדבר כזה, שאקח סחורה גנובה מבית המלך.

(ג) סיפר שבכל לילה כשלשה מינוטען לפני חצות הי' מרן ז"ל עורך תיקון חצות, והי' המשמשים מוכרחין לצאת מהחדר עד שהי' מרן ז"ל קורא להם לחזור, ופעם כשהי' רא"מ בדרך לצאת מן החדר, התפרץ מרן ז"ל באנחה כבידה, אוי שכינתא בגלותא מר, עמך ישראל בגלותא, ואמר רא"מ כמובן שאנחה זו הי' נכנס עמוק עמוק לתוך הלב.

(ד) סיפר דכשהי' מרן ז"ל עדיין רואה בטוב לא הי' רשות לאף אחד להיות נוכח אצלו בעת אמירת ויתן לך והזמירות במוצש"ק, אמנם כשנאבד לו למרן ז"ל מאוד עיניו ר"ל הרשה מרן ז"ל להמשמשים להיות סמוך אצלו בעת אמירת ויתן לך כדי לומר עמו, והי' המשמש אווזו הסידור והי' אומר ומרן ז"ל אמר בעל פה ובמהירות.

הי' אומר בסידור חמדת ישראל ושם מובא ב' פסוקים, א' (ישעי' לה י) ופדויי ה' ישבון וגו' ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה. ובקטע שלאחריו יש הפסוק (ישעי' נ"א י"א) ופדויי ה' ישבון ששון ושמחה ישיגו נסו יגון ואנחה.

ואמר מרן ז"ל לפרש בשם מרן מהר"ש ז"ל שבהפסוק הראשון המדובר בעולי הגולה שבבית שני, ששם עדיין לא הי' להם השמחה בשלימות, ששון ושמחה ישיגו, היינו ירצו להשיג, ונסו יגון ואנחה, וינסו לגרש מהם היגון ואנחה, והפסוק האחר המדובר בגאולה העתידה בב"א, אז ששון ושמחה ישיגו, שהשמחה תשיג אותם, נסו יגון ואנחה, שהיגון ואנחה יהי' נס מאליו.

(א) סיפר ששמע איך שאחד מהמקורבים דיבר עם מרן ז"ל והלה אמר מידי דברו, אני חשבת, אני הלכתי, ואני עשיתי, התבטא מרן ז"ל: למה זה לי בכורה, (תיבת לי נראה כמיותר), עשיוס שפראך איז רעדען וועגען זיך.

(ב) שמע מפ"ק של מרן ז"ל, ביומא דהילולא דהרה"ק המגיד מטשערנאביל זיע"א, שהרה"ק רבי מאטילע הי' נוסע (בעיירות), פע"א הגיע לבית אחד ממקורביו שהי' עשיר ונגיד גדול, והוביל אותו בעל האכסניא להראות את ביתו ואת כבוד עושרו, וראשית הכניסוהו לחדר של כסף, וביאר מרן ז"ל: וואס מיינט א זילבערנע שטוב, די טיש און די בענקלעך, די שאפע און די כלים אלעס איז געווען זילבער,

שוב הכניסוהו לחדר של זהב, והוסיף מרן ז"ל כנ"ל: וואס מיינט א גאלדענע שטוב, דער טיש און די בענקלעך, די שאפע און די כלים, אלעס איז געווען גאלד, ראה הרה"ק מטשערנאביל ארון (שאפע) של זהב, ואמר לבעל הבית בזה אני חפץ, תן לי אותה, צעקה אשת בעה"ב, ואמרה הזאת תקחו מאתנו, נענה הרה"ק מטשערנאביל: ביי א חסיד איז נישט פארהאן, אז דער רבי בעט געט מען, ונתן את השאפע לרבו, תיכף ציוה הרה"ק מטשערנאביל להשים את השאפע על העגלה, ונסע משם, על אם הדרך כשעברו דרך איזה נהר ציוה הרה"ק מטשערנאביל להשליך את השאפע אל תוך הנהר,

אחר איז זמן הגיעו מהצבא משוטרי המלך לביתו של הנגיד בעל האכסניא וחפשו אחר הארון של זהב, וטענתם בפיהם שהארון נגב מאוצרי המלך והגנבים מכרוהו לו, חפשו בביתו ולא

כוונת רבי איציקל, "זרע קודש וועל איך נאך שייקען", שישתדכו בצאצאיהם.

ו) אמר ס'דא תשר"ת פשוט איז קודם תקיעה קול פשוט א מענטש מיינט אז ער איז גוט שברים תרועה שעושה תשובה ולבו נשבר בקרבו יותר ויותר אבל שוב תקיעה שיאמין דכשיעשה תשובה יהיה שוב תקיעה ונפשו שוב יהיה לה שלימות כי כל זמן אז ער לעבט נאך קען מען נאך תשובה טוהן אינגאנצן.

ז) חזר עשרות פעמים עם קאך גדול, ששמע ממרן ז"ע ששמע מהמייטעלע רב זיע"א על נוסח התפילה במעריב כי הם חיינו, ובהם נהגה שלכאף קשה איך אפשר לבקש על רוחניות והרי איתא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, נאר וואס דען, רק כמו כשאדם חולה ר"ל מותר לבקש על חיותו ולזה מקדימים כי הם חיינו, איך האב נישט קיין לעבען אהן דעם, וממילא זה נוגע לכל חיותי און ממילא בעט איך ובהם נהגה יומם ולילה.

ח) סיפר ששמע ממקור מוסמך, שהי' חסיד א' שנסע להה"ק רבי איציקעל נעשכזער ז"ע ולמרן מהר"ש ז"ע, וכשנעשה מרן מהר"ש ז"ל סגי נהור ר"ל שלח הה"ק מנעשכז שליחות למרן מהר"ש ז"ל ע"י החסיד הלז, שיגיד למרן מהר"ש שפעל בעדו שיחי', ער האט עם אויסגעבעטען, שרצו בשמים לסלק דיין בב"ד של מעלה, וחפשו לדיין שימלא מקום להדיין ההוא, ורצו ליקח את מרן מהר"ש זיע"א, שישתלק מן העולם ולהושיבו במקומו, והרה"ק מנעשכז זיע"א התפלל שיהי' סגי נהור וסומא חשוב כמת, ועיד"ז יוכל להשאר בחיים, והטעם שרצו לסלק להדיין הלז מב"ד של מעלה שהדור העשירי מיוצאי חלציו נכשל בחטא, ע"כ נפגם זקיננו וסלקוהו מב"ד של מעלה.

ט) סיפר ששמע ממרן ז"ל שאמר על זקיננו מרן מהר"ש ז"ל, בהאי לישינא: תפיסת מחשבה האט ער אלץ געהאט, נאר ער האט געהאט דעם רעכטען רוח הקודש אויך.

י) סיפר ששמע מהיושבים שהרב מטארנאפאל ז"ל כששמע ברכות השחר ממרן מהר"ש ז"ל, איז ער פארציטערט געווארען, אמר לו אחד מהיושבים חבל שלא הייתם אצל מרן מהר"ש ז"ל כשאמר

ברכות השחר, שאז קפץ הרה"ק מהר"ש מקאמינקא זיע"א מצד אחד של הביהמ"ד לצד אחר, מרוב התרגשות, נענה אליו הרב מטארנאפאל אבל אתה לא קפצת בשמעך הברכות השחר של מרן מהר"ש כ"א הרב מקאמינקא ז"ל איז געשפרינגען, אילו הי' הרב מקאמינקא כעת אצל מרן מהר"ש ז"ל הי' ג"כ קופץ מצד אחד של הביהמ"ד לצד אחר.

יא) סיפר שהרבנית באת' רוחמה ע"ה זיווה"ד של מרן מהר"ש ז"ל ואם מרן מרן מהר"א ז"ל, היתה צדקנית גדולה והרבנית ליטול ידי', ואמרו שמרן ז"ל קיבל ממנה הנהגה זו להרבות בנטילת ידים, חותנה מרן מהר"ש ז"ל אמר עלי': א מערכה אז זי זאגט נישט קיין תחינות, ווען יא וואלטען אלע תחינות פין גאנץ בעלזא נישט גענוג געווען פאר איר.

יב) סיפר ששמע ממורו הגה"ק מהר"ץ דושינסקי גאב"ד ירושלים, שכשהי' נוסע לבעלזא להסתופף בצל מרן מהר"ש ז"ל, הי' דרכו לשוחח בדברי תורה ובפולאל דאורייתא, עם מרן מהר"ש ז"ל, (כידוע דרכו בקודש של מרן מהר"ש ז"ל לפלפל ב"ת עם גדולי הת"ח שבאו לבעלזא) אחרי פטירת מרן מהר"ש ז"ל כשנטל מרן מהר"ש ז"ל את ההנהגה, נסע מהר"ץ לבעלזא להסתופף בצל קורתו, וחשב שבדאי ימשיך מרן מהר"ש ז"ל בהנהגתו לשוחח אתו בדברי תורה כמאז, אמנם לא כן הי' אלא מאז ההנהגה נהפך לגמרי והפסיק לדבר אתו בדברי תורה.

יג) סיפר ששמע ממרן ז"ל, שאחרי המלחמה העולמית הראשונה, החלו לעשות ארונות (שאפעס) פתוחות מלמעלה בלי עטרה, שקודם לכן הי' עושין כמין עטרה בראש הארונות, ומאז המלחמה הפסיקו בזה, ואמר מרן ז"ל דער טאטע ז"ל איז געווען זייער ביז, ואמר רחמנא ליצלן עס שטאמט פין זיי, פ' שרמזו בזה להפקירות ולמינות שאין עליהם עטרה וראש ר"ל.

יד) סיפר שמרן ז"ל אמר פעם להגר"ד איסר זלמן מעלצר ב' אבן האזל, כשדיבר אתו על שנות המלחמה, אמר מרן ז"ל בזה"ל: ב"ה די גאנצע צייט נישט פארפעלט קיין איין מנהג ישראל. (ושמעתי פעם מהגה"ח ר"י הכהן ברנדר שליט"א, שביאר ע"פ דב"ק של מרן מהר"ש ז"ע שדקדק בהא דהתחיל המחבר

את הל' ר"ה (סי' תקפ"א סעי' א') בלשונו: נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חדש אלול ואילך וכו', ודקדק כ"ק מרן מהר"ש ז"ע, דאין זה מדרכו של מרן המחבר להתחיל דיבוריו בל' נוהגין, הלא זה דרך הרמ"א לכתוב המנהגים, ואמר לפרש דכיון דמתחילים ימי הדין, והנה איתא בירושלמי (יבמות פ"ב ה"ו) דמנהג מבטל דין, דהיינו דיש כח ביד המנהג לבטל דין מפורש, ורצה הרב המחבר לבטל ולהמתיק הדינים שבימים האילו, ולכן פתח דבריו האיר בל' נוהגין דהיינו שיש בכח מנהגי ישראל לבטל ולהמתיק הדינים האחוזים בהימים האילו, ובזה יש לפרש ד' מרן ז"ל דבימי הדין שהי' בשנות המלחמה ר"ל יש כח בקיום מנהגי ישראל לבטל כל הדינים והגזירות, ומי יבוא בסוד קדושים).

טו) סיפר ששמע ממרן ז"ל בזה"ל: פאר משיח'ס דור וועט זיין זייער גיט, משיח וועט זיך אן עצה געבען מיט איטליכען.

טז) סיפר שפעם התאכסן מרן ז"ל בבית הה"ח ר' יוסף ביללער ז"ל, שגר שם כמה שבועות בביתו בשנת תש"ח, ופעם כשהי' בעה"ב ר' יוסל מפציר במרן ז"ל שיאכל קצת להחיות גופו הטהור ומרן ז"ל סירב, אמר לו ר' יוסל הא כל שאומר לך בעל הבית עשה, נענה אליו מרן ז"ל, שאצל הרה"ק רבי מאיר'ל מפרמישלאן הי' סיפור כזה, ואמר לו הרה"ק רמ"פ, איך בין נישט דיין אורח אין די ביסט נישט מיין בעל הבית, ויב"ק.

יז) סיפר ששמע מהיושבים שאחרי פטירת מרן מהר"ש ז"ל האט דער פרי-עדיגער רב אלס איבערגענומען, למרן מהר"ש ז"ל הי' רשומה של צדקה עם שמות כל המקבלים, כשקיבל מרן מהר"ש ז"ל את ההנהגה מחק את שם אחד מהמק-בלים, ושאלו אותו ע"ז, אמר היהודי הזה אינו זקוק להכסף, אלא שהי' לאבי מרן מהר"ש ז"ל טובה לשבירת המדות, שיח-זיק בו, דהיינו שהלה ציער הרבה את מרן מהר"ש ז"ל וכדאי להעביר על מדותיו נתן לו, אמנם סיים מרן מהר"ש ז"ל אני איננו צריך לזה.

גליון שוקהבת מנחה

גליון מה

פרשת
תולדות
תשפ"ד

פניני תורה וחסידות מאת כ"ק הרב הצדיק
רבי מנחם מונדרער אדמו"ר מקאסוב זצוק"ל

ויעתר יצחק לה' לנוכח

אשתו (כה, כא). פי' רש"י הרבה

והפציר בתפלה, זה עומד בזוית זו

ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת. שמעתי כמה פעמים מהרה"ק רבי יהודה'לע זי"ע דבר נורא, שמכאן ראייה שאסור להפציר ובלשונו "איין ברעכן" [-לפרוץ] יותר מדאי, שהרי בסוף נולד מהם גם כן עשיו הרשע ואילו לא הפצירו כ"כ אולי היה נחסך מהם, משא"כ באברהם ושרה לא מצינו שהפצירו בתפילה הגם שעקרה היתה רבות בשנים, אלא קבלו עליהם דין שמים באהבה, ובסוף נולד להם רק יצחק אבינו ע"ה. ואמר שבדאי יש ענין להתפלל הרבה, וכמו שפירשו הצדיקים הפסוק (כה, יא) 'ויפגע במקום' לשון פגיעה, וכבר כתב הרמב"ם שהתפלה בעת צרה מצוה דאורייתא הוא, אך אין לעשות פעולות ולבקוע רקיעים כמו שנעמדו בזויות הבית וכעין חוני המעגל שעג עוגה ועמד בתוכה וכו' (תענית יט, א) ושלחו לומר לו אלמלא חוני אתה היו גוזרים עליו וכו', כי הדבר עלול להביא לידי קלקול.

ובשם הגאון הבית הלוי מבריסק זי"ע אמרו שלכן המתין יצחק אבינו ע"ה שנים מרובים ולא הפציר בתפילה רק אחרי שהכאב והצער היו קשים מנשוא, כי האדם צריך לסמוך על השי"ת שכל הנהגתו הוא רק לטובתו.

*

ויקראו שמו עשו ואחרי כן יצא אחיו וגו' ויקרא שמו יעקב (כה, כה) וברש"י, 'ויקראו שמו עשיו', הכל קראו לו כן, 'ויקרא שמו יעקב' הקדוש ברוך הוא, דבר אחר אביו. פירש הרה"ק רבי יהודה'לע זי"ע, כי להבחין על השקר אין זה חכמה גדולה וכולם מכירים בו שהוא שקר", אך להבחין על האמת לאמיתה זהו כבר מדריגה גדולה שאין מכיר

בה אלא הקב"ה והצדיקים

הדבוקים בו ית"ש.¹

איתא מהשל"ה הק' שהיה חסיד אחד

מקדושי עליון, וכאשר שאלו אותו כיצד זכה לבא לידי כך, ואמר שהיה נוהג במידת האמת, וזכה לבא לכך על ידי מה שאביו השריש בהם מידה זו, וכל פעם שראה אביו איזה היזק שעשו הבנים, היה אומר שמי שיודה על האמת יזכה לשכר, ומי שיאמר שקר יקבל עונש, והיה קונה האמת בדמים, וכמאמר הכתוב אמת קנה ואל תמכור.²

כעין דברים אלו שיש הרבה לעמוד על מידה זו איתא בקדושת לוי (פרשת בראשית), ואלו דבריו, 'במדרש (בראשית רבה ח), בשעת בריאת העולם אמת אמר אל יבא, מה עשה הקדוש ברוך הוא, השליך אמת ארצה, שנאמר (תהלים פה, ב) אמת מארץ תצמוח. הכלל, כי האדם שהוא שקרן אינו יכול לעסוק אפילו בזה העולם בעסקי העולם הזה, כי מי שהוא שקרן אינם רוצים לעשות עמו אפילו משה ומותן ולדבר עמו, ובאמת בשאר מצות אפילו כשאדם אינו מקיים חס וחלילה אף על פי כן יכול לעסוק בעסקי זה העולם, ובאמת לא כן, שבלא אמת אינו יכול לעסוק אפילו בעסק העולם הזה ולא כן בשאר מצות. הכלל, כי האמת הוא מדריגה גדולה ואינו בא בנקל, ואם היה באפשרי לעולם להתקיים בלא האמת לא היה האדם מעורר עצמו לבא אל האמת, ולא היה עושה שום דבר לבא אל מדריגת האמת, ולזה עשה השם יתברך שבלא אמת לא יכול להתקיים אפילו בעסקי העולם הזה, בכדי שעל ידי זה יעורר עצמו לבא אל האמת בעבודות הבורא יתברך וזהו השליך אמת ארצה, שגם בארצות לא יתקיים בלא אמת ודו"ק".

ובענין זה היה הרה"ק ר' יהודה'לע זי"ע אומר לפרש הפסוק בפרשתו, הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו, שלפעמים רואים אנשים שכאשר

פניני מנחה

א. הרה"ק מסאטמאר זי"ע, היה אומר שעיקר הצלחתם של הציונים הוא מכיון שהם עושים שקר עם אמת, היינו שמתכוונים בכל ליבם באמת לעשות דברים של שקר, ואילו אנחנו ניגשים להאמת בשקר, דהיינו אף כאשר מתחילים לעבוד על ענינים של אמת ותכלית, אבל אין אנו רוצים באמת בכך, אמנם אם הולכים עם לב טהור ואמת בוודאי יצליחו כי כל אלו שהלכו במסיו"נ הצליחו בתכליתם.

ב. הרה"ק מצאנא זי"ע, היו לו שני בנים שהיו מפורסמים ביותר על עבודת האמת, הרה"ק משינאווע זי"ע והרה"ק מגארליץ זי"ע, אמנם החסידים היו אומרים שיש הבדל קטן ביניהם, והוא שהרה"ק משינאווע זי"ע אהב את האמת והרה"ק מגארליץ היו שנוי השקר מאד בעיניו, והפירוש הוא שבעוד שהרה"ק משינאווע אהב את האמת, ואם ראה אצל אחד נקודה אחת של אמת, אהב את האדם מאוד על אף שהיה בחיצוניות מלא שקר מ"מ בגלל נקודת האמת שהייתה בו אהבו בכל ליבו, ברם, הרה"ק מגארליץ זי"ע שנא את השקר, ואפילו אם היה אחד מלא אמת עם נקודת שקר אחת בלבד כבר היה שנוי אצלו בגלל נקודת השקר שהייתה בו.

ג. הרה"ק רבי יהודה'לע זי"ע היה מספר תמיד ומפליא בשבחו של הרה"ק משינאווע זי"ע בהיותו איש אמת באופן נפלא, וסיפר כי פעם אחר ששבת בעיירה אחת ועמד לצאת ולחזור לביתו, שמע איך שאיזה ילד קטן מבקש לנסוע עמו לשינאווע, ואביו ניסה לפייסו כי הדבר אינו אפשרי אך כאשר יסע בפעם הבא להרה"ק יקחנו עמו. אחר כמה שנים כשביקר שוב הרה"ק משינאווע באותה עיירה, שלח לקרוא לאב ושאלו, "היכן הוא הילד שהבטחת לו לפני כמה שנים שבנסייעה הבאה תקחנו עמך?..."

ד. הרה"ק ר' יהודה'לע זי"ע היה מספר על זקינו הרה"ק הסב"ק בעל אהבת ישראל זי"ע שכידוע היה השקר דבר חמור ביותר, ומעשה היה באחד ממקורביו שתפסו פעם בדבר שקר, ושוב לא חזר לחבבו כבראשונה על אף מה שביקש להצטדק, וכל זה היה על אף גודל נאמנותו וההתמסרותו של המשמש להסב"ק, וכמו כן נהג ר' יהודה'לע בעצמו, כשהיה בחור אחד שתפסו בדבר שקר, ולא נתן לו רשות שיכנס שוב בביתו, ולאחר ששלח שליחים לרצותו, נתן לו רשות שיכנס לביתו, אבל שוב לא רצה לדבר עמו.

ה. פעם היה רגיל לצאת בארה"ב עיתון שהיה נקרא "בראוודא" ופי' בשפת הרוסית "אמת", והיה ידוע שהוא כל כולו מלא שקרים, פעם שאלו את הרה"ק מסאטמאר זי"ע הלא אין בו בעיתון הזה אף קורטוב אחת של אמת, ומפני מה נקרא "בראוודא", האם לא מצאו שם יותר מתאים לקרות בו אותו, השיב להם הרה"ק מינייה וביה, הרי אם היו קוראים לעיתון בשמו האמיתיית "שקר" הרי היה בו כבר מילה אחת שהוא אמת, אבל כדי שיהא שקר על טהרת השקר, מרישא ועד גמירא בלי מילה אחת של אמת לכן נקרא "בראוודא"...

ו. הרה"ק ר' יהודה'לע זי"ע היה מחשיב מאוד תמימותם וישרותם של האונגרישע יודען. פעם הגדיר עד היכן הגיע גודל ישרותם ותמימותם, שראה מלוה שהוציא שטר חוב לחבירו ממוצא אונגערן ותבעו שישלם לו את חובו, ענהו הלוח "איני חייב לך כלום, הרי כבר שילמתי לך, ועומד אני בדיבורי ואיני משקר אף פעם", והיה כל כך בטוח בישרותו, אפילו ראה מולו עומד המלוה ושטר בידו, והפליא ר' יהודה'לע את בטיחותו בכך, מכיון שאינו יודע לשקר כלל.

לא מצינו מצוה 'לדבק באמת' כי אם 'מדבר שקר תרחק', כי מידת אמת שייך רק אצל הקב"ה ששמו אמת וחוטמו אמת, ומבן אדם אי אפשר לדרוש כן אלא שעכ"פ יתרחק מן השקר ככל שיוכל, אלא שככל שיתרחק מן השקר יתעלה בעבודת ה'.

*

והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך (כו, מ). ידוע מה שאמר הרה"ק העבודת ישראל מקאז'ניץ זי"ע שמוטב שלא יתערבו הנשים בדבר לא להם, והא ראייה מרבקה אמנו, שהגם שהיתה כוונתה לטובה לחטוף הברכות מעשיו ליעקב, אך אילו לא עשתה כן אלא עושה רצון בעלה ממילא היה יעקב מקבל הכל, כי בודאי לא היה מקיים עשיו תורה ומצוות והיה מתקיים בהם 'והיה כאשר תריד ופרקת עולו', ועכשיו לא נתקיים בנו הברכות ואדרבה עשיו מושל בנו, וכדאיאת ברש"י עה"פ (כו, ה) 'עם לבן גרתי', שאיך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני (כו, ט) הוה גביר לאחיך שהרי לא נתקיימה ב'. וכדאיאת באוה"ח הק' עה"פ (כו, ט) 'הוה גביר לאחיך וישתחוו לך בי אמך', ירצה שיהיה מתגבר עליו באמצעות עבודת הקודש וזולת זה לא ישתעבד לו, ולזה תמצא כי במעט התרשלות שהיו מתרשלים ישראל בעבודת ה' תיפק ומיד 'ויפשע אדום' (מלכים ב ה, כב), וכמו כן איתא ברמב"ן שנתקיימו הברכות אולי רק בימי בימי שלמה, ובוזה"ק איתא שרק לעתיד לבא יתקיים בנו".

ובזה יש לרמוז בדברי רש"י על הפסוק (כו, א) ותכהין עיניו מראות, כדי שיטול יעקב את הברכות, שחשכו עיניו בשעה שבא לברך את יעקב, כי על ידי זה הגיעו הברכות לעשיו".

הם עסוקים בענינים העומדים ברומו של עולם כתורה ותפלה, רואים עליהם שהם באמת בני עלייה וכשמתפללים עובדים את ה' כראוי, וזהו הקול קול יעקב, אבל אח"כ כשמגיע למשא ומתן מיד הם מאבדים את כל צלם אנושי ועשתונותיהם נאבד רגע כמימרא עבור תאוות הכסף, וזה הפירוש והידיים ידי עשיו, דהיינו בענייני ישרות הכסף מתנהגים כעשיו ה", ועל זה התבטא יצחק אבינו עליו השלום אח"כ 'ולא הכיר' וההסבר הוא שיצחק אבינו אמר שאינו רוצה להכיר איש כזה שהינו מתנהג בישרות רק בתורה ותפילה, ולא במשא ומתן.

ידוע על הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע שהעמיד את עיקר העבודה ביותר על ענין האמת, דהיינו להתרחק מכל שקר ופניה וכדומה. והיה נהוג אצלו שאם אחד מבני הבית נכשל באיזה שמץ של שקר התענו למחרתו כל בני הבית, והכשירו כל הכלים שבבית. ואמרו עליו שעמל שבע שנים 'להתרחק ממתד השקר' ואח"כ עמל עוד שבע שנים 'להתקרב למדת האמת', עד ששמע כרוז מן השמים שקוראים עליו הכתוב (תהלים מו, ח) אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלקים אלקיך שמן ששון מחברך, ואחר כל יגיעתו שנים ארוכים אמר לתלמידיו שלהגיע אל מדת האמת אי אפשר, אלא שעכ"פ רחמנא אמר 'מדבר שקר תרחק', שישתדל להתרחק מן השקר ככל שאפשר.

פעם שאלו אותו חד מבני החבריה קדישא מדוע עוסק תמיד רק במידת האמת, שהרי בתורה מצינו שגם אם משלים את עצמו בזה עדיין עלול לעבור כמה איסורים כלשון הרע והלבנת פנים וכדומה השייך גם כשמדבר דברי אמת, ועל כרחך ראייה לכאורה שמלבד עבודת האמת ישנו עוד עבודה. השיב להם אדרבה, בן אנוש אינו יכול להגיע לידי שלימות במידת האמת, והא גופא ראייה מן התורה, שכן

פניני מנחם

כעין זה ידוע מנהגו שהיה הרה"ק ר' יהודה'לע זי"ע אומר תמיד כל מצוה, ולפני כל מנהג טוב בשם כל ישראל, בשם כל ישראל, לפעמים גם הוסיף ואמר גם 'בשם יהודי נאנאש'. וכאשר שאלו את ר' יהודה'לע כוונתו, האם חסידי נאנאש היו חסידים מופלגים עד שבכל מצווה הינו רוצה להתקשר על דעתם, נענה ואמר לאו דווקא ולא היו ברי השגה גבוהים כלל וכלל, אמנם קהילת נאנאש היו חסידים ממדינת אונגערן, וחלק גדול מהם נסעו לדזיקוב, והם היו כ"כ נקיים במידת האמת והתמימות בעבודת ה' שלהם, שאפי' פניות ברוחניות גם לא היו להם, ולכן אמר 'בשם יהודי נאנאש'.

הרה"ק ר' יהודה'לע זי"ע סיפר שפעם אחת דיבר אחד החסידים הכפריים הפשוטים ביותר אל זקינו הרה"ק הסב"ק בעל אהבת ישראל זי"ע, ואמר הלה בלשון גס 'הערט רבי כ'וועל אייך זאגען דעם אמת', והגיב זקנו בדרך בדיחא והסב"ק נתפעל ואמר לו אה לשמוע את האמת אין זה דבר רגיל, והכין את עצמו ואמר לו הולכים לשמוע דבר אמת... פעם התבטא אחד להסב"ק 'מיין זון וואס ער איז ער, אבער קיין לינגט זאגט ער נישט', והפליא הסב"ק את מידת האמת שלו.

ז. ויש שפירשו בדברי רש"י 'שהרי לא נתקיימו ב', כי יעקב ברכו לאמר הוה 'גביר', ולא נתקיימו האותיות 'בי' מחיבת 'גביר' ונשארו רק האותיות 'גר' ולכן עם לבן גרתי, שלא היה חשוב אלא כגר.

ח. בבעלז היה הדרך כאשר ראו אחד שיש עליו דינים קשים רח"ל קיללו אותו בקללות, וכך הוסר הדינים מעל האדם, והיה זה זכות עצומה לזכות לקבל קללה מאת הרבי, פעם באה אשה אל הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע והפריעה הרבה להרבי והפצירה, ואמר לה הרה"ק שאם לא תחדול ממעשיה, יקלל אותה, והאשה ענתה מיד הרי זה אני רוצה אני יודעת שהקללות של הרבי זה ברכות, פנה הרה"ק למשמשו ואמר לו 'אהרן יושע תקלל אותה אתה.

ט. פעם שאלו את הרה"ק מרוזין זי"ע מה טעם רואים שהעשירים הגדולים לובשים כנכרים, בבגדים קצרים ומודרניים, אמר להם הרי אנו רואים שיעקב אבינו זכה לברכות כשלבש המלבושים של עשו... דרך אגב אמרתי פעם דבר זה לאדמו"ר גדול שיצא לחו"ל לאסוף כסף עבור מוסדותיו, ואמרתי לו אה"נ העשירים הגדולים לבושים הם כן, אבל אין זה סגולה להיות עשיר, ולא יחשוב על כל הלוכש כן שסימן הוא על כסף רב שיש באמתחתו...

וזאת ליהודה

צריך לקרוא את ק"ש בזמן הנץ החמה, וכפי שמבואר בדברי הרמב"ם בהלכות קריאת שמע (א. הלכה יא.) וז"ל ואי זה הוא זמנה ביום, מצותה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה כדי שייגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה ושיעור זה כמו (עישור) שעה קודם שתעלה השמש ואם "איחר וקרא קריאת שמע אחר שתעלה השמש יצא ידי חובתו" שעונתה עד סוף שלש שעות ביום למי שעבר ואיחר, הרי מבואר להדיה ברמב"ם שיעקר זמן ק"ש מצותה בזמן הנץ החמה.

הרה"ק ר' יהודה'לע זי"ע בתחילת שנותיו בא"י התחיל להתפלל בכל יום כוונתין כמ"ש שהוא תפילה בזמנה הלכתחילה, אמנם עם הזמן ראה שבתפילת וותיקין יש לפעמים שצריך למהר או להמתין על הזמן נץ החמה, אמר אין זה תפילה ראויה להתפלל עם השעון, ומאז חדל ממנהג זה והתפלל אח"כ.

סיפר ר"י שבצעירתו היה בבית חולים בווייץ לבדוק מהו סיבת הכאבים העזים שחש תמיד בראשו, ונודע כי בהיותו כבן תשע קיבל על עצמו שמיד כשיעור משנתו יקום, וכדי שלא יהיה לו נסיונות לחזור לשנתו שם ליד המים לנטילת שחרית עוד קערה שמיד כשיקוץ משנתו יתהפך על הקערה, וע"י שבגדיו יתרטבו מהמים לא יהיה לו נסיון לחזור לשנתו, ואמרו לו כי מחמת כן אין שום תקוה להחלימו, כי העצבים של הראש נחלשו מאוד ע"י זה והוא יסבול עד שיבה וזקנה.

סיפר לי בני הר"ר חיים אהרן שליט"א כשהייתי רגיל לישון אצל ר' אירע פעם שאחרתי לבוא בלילה, שאל אותי ר'י אם אתה הולך לישון כ"כ מהר מתי תקום משנתך, אמרתי לו שאקווה לקום בזמן ק"ש (שלש שעות) אמר לי ר'י בגערה: סוף זמן ק"ש "איז נישט פאר בחורים" א בחור דארף ליינען ק"ש לכתחילה בזמן הנץ החמה, (בחוור

פרשת
תולדות

גיליון בית ארזים

גיליון מאסף דברי תורתם של
רבנות"ק לבית בוטשעטש
ושאר חכמי רומניה וגאוניה

פניני "יד יוסף"

פנינים נבחרים מחורוהו של הר"ק רבי יוסף אהרן מבוטשעטש
ז"צ, המכונה: דער קליינער בעל שם מבוטשעטש (בעל
שם קטן מבוטשעטש), מעובד באופן השווה לכל נפש

ישמעאל נולד לאברהם בהיות שמו אברהם ויצחק נולד בהיות שמו אברהם שהוא בשלימות מעלת הקדושה

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק (כה, ט)

צריך ביאור מהו שאמר הכתוב בשנית 'אברהם הוליד את יצחק',
מה צורך יש בדבר.

ונראה, כי הנה אברהם נקרא שמו מתחילה אבר"ם, ולאחר מכן שינה
הקב"ה את שמו לאברה"ם, אשר אברה"ם בגימ' רמ"ח (נדרים לב), ומורה
על שלימות קדושת כל רמ"ח אבריו לעשות רצון הבורא ברוך הוא.

והנה ישמעאל נולד לאברהם בהיות שמו אברהם, כמו שנאמר (בראשית
טו, טו) 'ותלד הגר לאברהם בן ויקרא אברהם' וגו', ואילו יצחק נולד לו לאחר
שנשתנה שמו לאברה"ם, ומורה שנוולד בעת שכבר הושלם בשלימות
הקדושה.

וזהו שאמר, 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם', ומספר הכתוב בשבחו,
כי שלא כישמעאל שנוולד לו בהיותו נקרא אברהם, 'אברהם הוליד את
יצחק', כי רק אחר שכבר היה שמו אברה"ם, וכבר זכה לכל מעלותיו
הנכבדות, או אז נולד לו יצחק בנו.

אברהם בעת העקידה המתיק הדינים של יצחק

אברהם הוליד את יצחק (כה, ט)

נראה לפרש בזה, כי הנה יצחק הוא מקור הדינים (וה"ק ח"א ארכ), ואילו
אברהם הוא מקור החסדים (וה"ק ח"א סי), ובשעת העקידה שעקד אברהם
אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, אז נעשה המתקן הדינים של יצחק
בחסדים של אברהם (וה"ק ח"א אקוט), וזהו שאמר 'אברהם הוליד את יצחק',
היינו שאברהם המתיק את הדינים של יצחק.

וזהו שאמר חז"ל (תנחומים פ' תולדות סיפן א), צר קלסתר פניו של יצחק
דומה לאברהם, כי על ידי המתקן הדינים של יצחק, היה הדינים של
יצחק דומה לחסדים של אברהם, כי גם הדינים היו בגודל החסדים. (פ'
תולדות השמטות, בד"ה עוד ידעו)

עשו הכחיש בעולם הגמול שבו הוא עיקר אחיזתו של יעקב

ואחרי כן יצא אחיו וידו אחוז בעקב עשו ויקרא שמו יעקב (כה, טז)

יש לרמז בזה, כי הנה עשו היה מכחיש את עולם הגמול המעודת
לבוא, והיה אומר שאין העולם אלא אחד, אך יעקב אבינו היתה
אמונת אלוהי עולם מושרשת בקרבו כיתד אשר לא תימוט, והתדבק
בהתקשרות ודביקות לעבודת השי"ת להכין עצמו לחיי העולם הבא,
שהוא עיקר תכלית הכל, כדברי המשנה (אבות פ"ד מט"ג) העולם הזה
דומה לפרוודור בפני העולם הבא התקן עצמן בפרוודור כדי שתיכנס
לטורלקין.

וזהו שאמר הכתוב 'וידו אחוז בעקב עשו', היינו שאחיותו של יעקב
ועיקר אמונתו, היה בעקבו של עשו, היינו מה שהיה לפי דעת עשו
סוף הכל, והוא לאחר מיתה, שסבור היה עשו כי המיתה הוא סוף הכל,
והכחיש את השארת הנפש, ובהו היה עיקר אחיותו ואמונתו של יעקב
בעולם הבא העתידי לבוא, ועל זה התגבר בעבודה עצומה לדבק נשמתו
בשורשה בעולם הבא.

עשו על ידי הזכרת יום המיתה קבע עצמו יותר בתוקף הקליפות

ויאמר עשי תנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה (כה, טז)

יש להתבונן גודל רשעותו של עשו, כי אמר חז"ל (ברכות ה) לעולם
ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע כו', נצחו מוטב ואם לאו יזכיר לו יום
המיתה, שנאמר (תהלים ד, ה) 'ודומו סלה', הרי שהזכרת יום המיתה צריך
להביא את האדם להתגבר יצרו הטוב על יצרו הרע.

ואילו עשו, לא אז בלבד שלא התעורר לנצח את יצרו על ידי הזכרת
יום המיתה, אלא שמחמת הזכרת יום מיתתו, שיקע עצמו יותר בתוקף
מדור הקליפות, ובא לזלול בכבורה. (פ' תולדות, השמטות בד"ה ויאמר עשו)

ליקוטי ופניני מים רבים חכמי רומניה וגאוניה

ליקוטי פנינים דברי תורה אשר אסף לקט וכתב והוסיף
מדוליה הגה"צ רבי יצחק מאיר מארילוס זצ"ל אב"ד
סיהאלען, באקוי ולבסוף ימיו רבה של בוקרשט

דבר נאה ומתקבל על דברי רש"י שפירש לשון
הכתוב 'ויתרוצצו הבנים בקרבה': 'ויתרוצצו
לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה
של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת
על פתחי עבודה זרה עשיו מפרכס לצאת",
עד כאן.

והוא, כי מהות האדם ומחשבתו ודעתו
תלוי בסביבתו מי הם שכיניו וחביריו לטוב
ולמוטב, אם מסובב הוא בשכנים וחברים
רעים, הוא נשפע מהם להימשך אחריהם
להיות רשע רע, וכל מחשבותיו ודעותיו רעים
הם, ולעומת זה אם הוא מתהלך בין צדיקים
וחכמים, הרי הוא נמשך אחריהם להיות צדיק
והוגה בתורה.

וכן הוא אצל רבקה, אשר בשעה שהיתה
עוברת על פתחי תורה הם בתי כנסיות ובתי
מדרשות אזי היה יעקב מפרכס לצאת,
כי בזכות שהיתה מהלכת במקום תורה
בין חכמים וצדיקים, היא עמדה לה לזכות
לבן כיעקב אבינו ע"ה, אך בשעה שהיתה
עוברת על פתחי עבודה זרה מיד היה עשיו
מפרכס לצאת, כיון דמון ההכרח אשר אם היא
מתהלכת במקום עבודה זרה בין רשעים יולד
לה בן רשע כעשיו.

יצחק אבינו הוצרך ללמד את עשו הלכות שחיטה ולהזהירו על כך מאחר שנשחטא בעיניו ולא יכול היה להשיגו במועשיו

ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה
לי ציד (בראשית כה, ג)

ברש"י פירש: "שא נא לשון השחזה",
שאמר יצחק אבינו ע"ה לעשיו: "חדד סכינך
ושחוט יפה שלא תאכילני נבילה". הגה"ק
החתם סופר ז"ל (תשובות חתם סופר י"ד סי' ט"ו)
הקשה, דהא עד עתה היה גם כן יצחק אוכל
מצידי עשיו, כדכתיב (בראשית כה, כח) 'ויאהב יצחק
את עשיו כי ציד בפיו', ואמאי לא הזהירו בכל
פעם שלא יאכילנו נבילות וטריפות. וביותר
יש לדקדק לפי מה שכתב בבעל הטורים
(בראשית כה, ג), לדקדק לשול הכתוב 'ציד', אשר
כתיב 'צידה' בה"א יתירה וקרינן 'ציד', דלרמז
בא שלימד יצחק את עשיו ה' סימני הלכות
שחיטה (ע"י חולין ט), ואמאי לא היה נחוץ ללמדו
עד עתה את הלכות שחיטה. גם יש לדקדק
לשון הכתוב 'ועתה שא נא כליך', דהוי ליה
לומר 'שא נא כליך'.

רבקה הלכה לדרוש את ה' על שחששה כי
לצד היותה בת רשע יהיה בנה שיוולד לה רשע
ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי
ותלך לדרוש את ה' ויאמר ה' לה שני גויים בבטן וגו'
(בראשית כה, כב-ג)

אומרו 'ותלך לדרוש את ה' צריך ביאור,
והרי ודאי שאשה צדקנית כרבקה היתה
הולכת תמיד אל בתי כנסיות ובתי מדרשות
להתפלל ולדרוש את ה', ומה הוצרך הכתוב
להודיע כאן אשר הלכה לדרוש את ה'. גם
יש לבאר תשובת הקב"ה לרבקה 'שני גויים
בבטן', מה נתיישב דעתה בזה.

הגאון רבי אריה הכהן זצ"ל הי"ד שו"ב
דקהלת סיטשעל כתב בספרו דרישת אריה
(כת"י) ליישב לשון המקרא, על פי מה שכתב
האלישיך הקדוש (בראשית כה, כא) לפרש מאמרם
ז"ל (ביבמות טז) בדקדוק לשון הכתוב (שם) 'ויעתר
לו ה': "לו ולא לה, שאינו דומה תפילת צדיק בן
צדיק לתפילת צדיק בן רשע", כי בזכות יצחק
שהוא צדיק בן צדיק נולד יעקב, ובעבור רבקה
שהיתה בת רשע נולד עשיו, והיינו טעמא
כדאמרו חכמינו זכרונם לברכה (בר"ר ג, יג), שאין
הקדוש ברוך הוא מייחד שמו על הרעה.

וזהו דכתיב 'ויתרוצצו הבנים בקרבה',
כדפירש רש"י: "כשהיתה עוברת על פתחי
תורה של שם ועבר היה יעקב רץ ומפרכס
לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשיו
מפרכס לצאת", וסברה רבקה כי יש לה
בן אחד בלבד שהוא רשע הפוסח על שתי
הסעיפים, ופעמים שרץ לבתי כנסיות ופעמים
לבתי עבודה זרה, ועל כן 'ותלך לדרוש את
ה', ואמרה 'אם כן למה זה אנכי', לאיזה טעם
התפללתי לפני ה' שיפקוד אותי בבנים, והרי
בעבור תפילתי שאני צדקת בת רשע יולד לי
בן רשע הפוסח על שתי הסעיפים, כיון שאין
הקדוש ברוך הוא מייחד שמו על הרעה.

ועל זה השיב לה הקב"ה 'שני גויים בבטן
ושני לאומים ממעיך יפרדו', ואינו בן רשע
אחד בלבד, ובזכות תפילתו של יצחק שהוא
צדיק בן צדיק יולד יעקב אבינו ע"ה, כיון
שהקדוש ברוך הוא מייחד שמו על הצדיק.

כשעברה רבקה על יד מקום תורה
הושפע יעקב מהם לפרכס ולצאת
בהיותו בביקור בארץ ישראל, שמעתי
מאת הרה"ק רבי יעקב וויס מספינקא ז"ע

ועל דרך החידוד כתב הרב אשר אנשיל

יהודה מיללער זצ"ל אבדק"ק פטרזשעני

לפרש (לחם אשר פ' תולדות בד"ה ויהי כי זקן יצחק), דאף

דכתיב (בראשית כה, כח) 'ויהי יצחק את עשיו כי

ציד בפיו, ופירש רש"י שהיה עשיו צד את יצחק בפיו ומרמהו בדבריו כאילו הוא אדם צדיק, והיה שואלו האין מעשרין את המלח ואת התבן, עם כל זה ידע יצחק כי אין תוכו כברו והיה חשוד בעיניו, ועל כן בכל פעם שהיה מאכילו בשר נהג לעמוד על גביו לראות מעשה השחיטה שלו, וקיימא לן (חולין ב.) דכולן ששחטו ואחרים רואין אותן שחיתתן כשרה, ובכך היה אוכל משחיתתו.

אכן עתה כי זקן יצחק וכהו עיניו מראות, לא היה יכול לעמוד עוד על גבי עשיו לראות מעשה השחיטה שלו, ולכך הזהירו 'ועתה' דייקא, מאחר שאני סומא ואיני יכול עוד לסמוך עליך, על כן אבקשך "שא נא כליך" מלשון השחזה, לחדד הסכין היטיב שלא תאכלני נבילה, ולימדו ה' סימני השחיטה.

*

יצחק חשש שעשיו יורה היתר להאכילו איסור משום שלדעתו סומא פטור אף ממצוות לא תעשה

עוד כתב לפרש בשם חמיו הגאון רבי פינחס הלוי בילליטצער זצ"ל אבדק"ק סערענטש (גבעת פינחס פ' תולדות בד"ה ועוד אמרתי פירפת), כי הנה נחלקו הפוסקים (נודע ביהודה מהדו"ת אור"ח סי' ק"ב) בדין סומא הפטור מכל המצוות (קידושין לא), האם פטור אף ממצוות לא תעשה.

ועל כן חשש יצחק, שמא סביר עשיו דכיון דכהו עיניו ונעשה סומא, הרי הוא פטור מכל המצוות ואף ממצוות לא תעשה, ולכך 'אכילנו נבילות'. ומשום הכי הזהירו 'ועתה', גם עתה שכהו עיני ונעשיתי סומא, 'שא נא כליך' לחדד הסכין היטיב ואל תאכלני נבילות, דאליבא דהילכתא אין הסומא פטור אלא ממצוות עשה ולא ממצוות לא תעשה. וקדמו בדברים אלו לתרץ כן הגאון רבי אריה ליבוש באלחנבר זצ"ל מזאסלאב (שו"ת שם אריה אור"ח סי' א).

ביקש יצחק לידע האם אין עשו מתנהג לפניו בדרך צביעות כי גרוע הוא מכל

ויאמר יצחק אל יעקב גשה נא ואמשך בני וגו' ויגש יצחק אל יעקב וימשוהו ויאמר הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו (בראשית כו, כא-כב)

בדך צחות פירש הגה"ק בעל העצי חיים זי"ע אבדק"ק ס' ס' גענט (פ' תולדות בד"ה גשה נא) לשון המקרא, על פי דברי הכל יקר על הפסוק (ויקרא יא, ד) 'את הגמול כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפרסי', דלכאורה קשה למה פירש הכתוב את סימן הטהרה אשר בגמול 'כי מעלה גרה הוא', והא עיקר טעם הטומאה הוא משום 'כי פרסה איננו מפרסי', וזו הו' ליה למימר ותו לא.

וביאר דסימן הטהרה שבו מוסיף טומאה על טומאתו, כדרך שאמרו חכמינו ז"ל בעשיו (בר"ר סה, א) שנמשל לחזיר הפושט טלפיו להראות כאילו הוא כשר ותוכו מלא מרמה, וזו מורה על אלה הרשעים שאין תונכם כברם, והמה נהגים במידת הצבועים להראות עצמם כשרים הם, שהמה גרועים מן הרשע הגמור שתוכו וברו שווים לרעה, והוא נהג גם בחוץ ברשעות.

והוא שאמר הכתוב 'גשה נא ואמשך', דכיון דסבר יצחק אבינו ע"ה דעשיו הרשע עומד לפניו, וציד בפיו להראותו סימני טהרה שלו, שהיה שואל את אביו תמיד האין מעשרין את המלח ואת התבן (ע"ר רש"י בראשית כה, כז), על כן אמר יצחק 'גשה נא ואמשך', על דרך שפירש מאמרו ז"ל (ע"ר רש"י): "נוח לו לאדם שלא נברא משנברא ועתה משנברא ימשמש במעשיו", כלומר דימשמש במעשיו הטובים אם נעשו כראוי, כדרך שהאדם ממשמש את הבגד לראות אם נעשה כראוי, וגם כאן רצה יצחק למשמש במעשיו הטובים של עשיו לראות אם נעשו כראוי.

ואמר 'הקול קול יעקב', אף כי בפיו ראה בו סימן טהרה כמידתו של יעקב, אמנם 'הידיים ידי עשיו' ומעשיו אינם כראוי והמה נקראים על שם הידיים, ועל כן 'ולא הכירו' שלא האמין בו גם במה שנראה בו סימן טהרה, ולא זו דאדרבה סימן טומאה הוא, כי הנהוג במידת הצבועים ונראה כהולך תמים ולבו בל עמו, הוא רשע יותר ממי שהוא רשע גמור ומתנהג בחוץ ברשעות.

אמנם אחר שידע והכיר יצחק כי יעקב אבינו ע"ה עומד לפניו, ותוכו כבר וכליבו כן בפיו שהוא נוהג תמיד בצדקות, על כן ראוי הוא לברכה 'ויברכהו'.

ריחם הטוב של הבוגדים הוא על שום סיועם לצדיקים בעניינים הגשמיים

וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' ויתן לך האלקים

מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש (בראשית כו, כז-כח)

בגמרא איתא (סנהדרין לו.): "אמר רבי זירא, אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו", כלומר דבאותו שעה שבירך יצחק אבינו ע"ה את יעקב, הריח אף אלו הרשעים והבוגדים שיצאו מיעקב, ואמר 'ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'. ומעתה ראוי לשים על לב להבין על מה עשה ה' ככה שהריח יצחק את ריח הבוגדים, וגם אומרו 'ראה ריח בני כריח השדה' יש להבין, איזה שדה הוא הדומה לריח הבוגדים אשר יעמדו מיעקב.

ביישוב הדברים כתב הגאון רבי דוד מאשקאוויטש זצ"ל אבדק"ק נאסויד לפרש (גלילי ז'פ"ב פ' תולדות בד"ה וירח את הב'), בהקדים מאמר חכמינו ז"ל (בר"ר סג, ח): "אמר רבי חגי בשם רבי יצחק, בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון" (ויקרא כג, כז), אני מביא לכם ראשון זה מלך המשיח, כדכתיב (ישעיה מא, כז) 'ראשון לציון הנה הנם'. וקשה מה טיבה של מצות ארבעת המינים יותר משאר מצוות, אשר בזכותה יזכו ישראל לביאת המשיח.

וביאר, דהנה אמרו חכמינו ז"ל (ויק"ר ל, יב) דאלו ארבעת מינים רומזים לארבעה מיני בני אדם, אתרוג שיש בו טעם וריח רומז לתלמידי חכמים שיש בהם תורה ומעשים טובים, לולב שיש בו טעם ואין בו ריח רומז לאלו שיש בהם תורה בלא מעשים טובים, הדס שיש בו ריח ואין בו טעם מורה על אלו שיש בהם מעשים טובים בלא תורה, וערבה שאין בו טעם וריח רומז לרשעים שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, ואמר הקב"ה יאגדו כולם באגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו. וכענין זה יסד הפייטן בסילוק (שחרית ליום א' דסוכות פייט 'אקחה בראשון'): "אגודים אלה עם אלה, לכפר אלה על אלה".

ועל כן כתב הבית יוסף (אור"ח סי' תקנ"א), וכן איתא בכתבי האריז"ל (שער הכוונות דרושי חג הסוכות דף קג), שלא להפריד האתרוג משאר מינים, להורות לאלו תלמידי החכמים שלא ירחיקו עצמם משאר הציבור ואף מן הרשעים, וכמו שדרשו דורשי רשימות (מגלה עמוקות פ' תרומה בד"ה במדרש רבה, ור' מגיד תעלומה ברכות לא. והיה ברכה בד"ה מתני' בחבר) כי צבור נטריקון צדיקים בינונים ור'שעים.

וזהו שאמרו חכמינו ז"ל 'בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון אני מביא לכם ראשון זה מלך המשיח', כי בזכות האחדות הנרמז במצות ארבעת המינים יזכו ישראל לביאת המשיח, וככתוב במדרש (בר"ר צה, ב) על הפסוק (בראשית מט, א) 'האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים', שאמר יעקב אבינו ע"ה לשבטים היו כולכם אגודה אחת והתקינו עצמכם לגאולה.

והנה איתא (תענית כט), דריח השדה שהריח יצחק הוא שדה תפוחים, ופירשו התוספות (שם בד"ה של תפוחים) בשם יש מפרשים, דשדה תפוחים האמור כאן היינו שדה אתרוגים. וכן איתא בתרגום יונתן על הפסוק (שיר השירים ב, ג) 'כתפוח בעצי היער': "היכמה דיאי ומשבח אתרוגא ביני אליני סרק". וכן כתבו התוספות (שבת פח, בד"ה פ"ו) בשם התרגום על הפסוק (שיר השירים ז, ט) 'ריח אפך כתפוחים': "כריחא דאתרוגא".

ובזה ביאר מאמרו ז"ל 'וירח את ריח בגדיו אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו', דאחר שהריח יצחק אבינו ע"ה את בגדיו עשיו שלבש יעקב, הריח את ריח הרשעים הבוגדים העתידים לצאת מיעקב ולהתלבש ולהתחפש בבגדי עשיו, ויתעצב אל לבו לאמר מה לתבן את חבר, ומה לו לאיש הישראלי להתלבש בבגדים האלו להיות איש רשע כעשיו.

אך שוב התנחם ואמר 'ראה ריח בני', רצה לומר דאלו הבוגדים המתחפשים בבגדי עשיו ואין בהם לא טעם ולא ריח, הריח שלהם הוא 'כריח השדה אשר ברכו ה', כריח האתרוג הרומז לאחדות כל ארבעת המינים יחדיו, והוא רמז דגם בהם יש צורך וחפץ והם חלק מכלל עם בני ישראל, ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש, כי אלו הבוגדים יעמדו לחרוש ולזרוע לבנות ולנטוע, כמאמר הנביא (יזמיה לא, כג) 'ישבו בה יהודה וכל עריו יחדיו אכרים ונסעו בעדר'.

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין פנים ובין פיבשה המקום ירחם עליהם ויזיאיאם
מצרה לרוחה ומאפלה לאורה ומשעבוד לגאולה השתא בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן

משירי נפש

בס"ד

גליון 2

תולדות, תשפ"ד

מאמרי השקפה, חזקת וזנוח, במשנתו של הגה"צ פאר החוד רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

יעקב ועשו שבכל אחד

(מתוך מכתב קסו - אוסף אמרים ח"ג)

ב"ה, יום ב' לסדר 'וישלח יעקב' ט' כסלו תשל"א פעה"ק ירושלם ת"ו בב"א.

לכבוד ידיד נפשי היקר הוהתיק והחסיד וכו' יאיר ויופיע.

הגיעני כעת יקרת מכתבך. הנה יש מאמר בליק"מ הסובב על מידת "ונפשי כעפר לכל תהיה", שכמו שהעפר הכל דשין עליה והיא נותנת להם כל הטובות, אכילה ושתייה, זהב וכסף וכו', כך צריך האדם להתנהג כנגד כל הקמים עליו, ועי"ז אין החולק יכול לבוא למבוקשו.

ומובא בספר נוצר חסד להרה"ח מקאמארנא זי"ע (אבות ו' א'), ש"אם אתה רואה אדם שאין עליו מחלוקת, סימן שהוא מהערב רב", הגם שאין זה כ"כ פשוט אבל אין כאן המקום להאריך בזה, אבל זה ברור שמחלוקת הזו סימן יפה לכם, כי כל בחינה של מלכות שמים שהאדם רוצה לגשת אליה, מתעוררים עליו קטרוגים בלי שיעור, מעצמו ומאחרים, מבית ומחוץ, כמ"ש רש"י בתחילת התורה "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבע אומות", והקטרוג הזה נתעורר על כל כבישה שנעשה ע"י שהאדם ממליך עליו את השי"ת באיזה מקום שהוא באיזה זמן שהוא, שעי"ז הוא מבריה את הסט"א ומוקים מלכות שמים לאתריה... וזה הכל נמשך מקטרוג הסט"א "ליסטים אתם שכבשתם..."

...והגם שהם הם הליסטים, כי כל חזקתם באה מ"שפחה כי תירש גברתה" אבל חזקתם היא כל כך חזקה עד שלענין בשר נראה כי "עשו הוא הבורר", כמ"ש ברש"י ויצא, עה"פ "ויקרא שמו יעקב - הקב"ה אומר אתם קריתם לבכורכם שם אף אני אקרא לבני בכורי שם הה"ד ויקרא שמו יעקב". כי הבכור האמיתי הוא יעקב וכמ"ש במדרש וכו' "עולמי עולמי בי בראך - יעקב בראך", והביאור בזה כי עיקר הבריאה הוא בשביל הצדיק שבו תלוי כל מלכותא דשמיא.

...ומזה נמשך גם מה שהיצר הרע הוא הכובש בדרך כלל, מפני שהוא הקדים והחזיק קודם, כי תיכף ביציאת האדם "לפתח חטאת רובץ", כמו שרואים ש"ע"פ הטבע נמשך הנוול תיכף לאכילה ושתייה וכו'... לכן התשובה של "לסטים אתם" וכו' מתבאר בדברי רש"י שהוא "בראשית ברא - שהכל שלו", והוא כדברי רביה"ק בתו' ה"ל, שהוא בחינת חכמה (בחל' ח'), כנאמר "ראשית חכמה", וליעקב היתה הבחינה של "ראשית" כי היה הבכור (ראה רש"י כה כו), ו"כח מעשו הגיד לעמו" - כוונתו שכל העולם של הקב"ה, שזה א"א להתגלות כ"א ע"י הצדיק בחינת יעקב".

...ולענינו מכל דבר שעובר על האדם צריך לעשות ממנו תפילות ושיוחות לפניו ית"ש, ולדון את הכל לכף זכות, כי הלא גם אנו סובלים מעצמנו צרות צרורות, ואין לנו עצה כי אם לעשות מהכל תפילות ושיוחות ותשבחות וסוף כל סוף יראו שהכל מתהפך לטובה..."

חתי"ק

"ויעתר יצחק לנוכח אשתו"

מטרת התפילה ותועלתה הבטוחה

וזה אחד מתיקוני הנפש הגדולים ביותר, גם אם תפילתו היא על דברים גשמיים. כי הרי הוא ממליך את הקב"ה ממקום שהוא תכלית הריחוק, ובזמן העלמה, ועל דבר חומרי המכוסה במכסה הטבע, והוא מגלה בתפילתו שהכל מאתו יתברך, כמ"ש לך ה' הממלכה וגו' ואתה מושל בכל, ואין עוד מלבדו" (ונכת"ב ב', כה).

זו היא בעצם מהותו ותכליתו של האדם, אשר בשונה מכל הנבראים בעולם, הרי הוא היחיד שזכה לכח הדיבור, שעי"ז יש בכוחו לחבר את הבריאה כולה להשי"ת ולהמשיך לה חיות מחי החיים הלא הוא הבורא ב"ה. ולכן מתאווה הקב"ה לתפילתן של צדיקים, כיון שבלעדי זה אין לעולם קיום.

וכדברי המהר"ל (חידושי אגדות, יבמות ס"ד):
"בשביל כך היו האבות עקרים שהשי"ת מתאוה לתפילתן של צדיקים. ודבר זה ענין מופלג, כי האבות הם אבות העולם ויסוד העולם. וכאשר האבות והיסודות קשורים בו הרי כל העולם קשור בו ית' כאשר ראו. וזה שאמר שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים שהם יסודי העולם, כי התפילה היא התקשרות העלול [הנברא] בעילה [בבורא] וכו'. כלל הדבר, כי השי"ת רוצה וחפץ שיהיה העלול נתלה בעילה ולא יהיה נפרד מאתו, והתפילה היא התקשרות עלול בעילה ולכן הוא מתאוה לתפילתן של צדיקים".

נמצא אם כן, שהגם שכלפי חוץ האדם מתפלל כדי להשלים את חסרונו, וכ"ז אין זו עיקר המטרה. ולכן גם אם בחיצוניות הישועה מתמהמהת, אין זה מורה שהתפילה היא לריק ח"ו, כי עיקר המטרה היא עצם התפילה אשר כפי עוצמת החיסרון שיש לאדם כך יכול הוא להתחבר יותר לבוראו באמצעותה, כאשר הוא מרגיש שאין מי שיוכל להושיעו אלא בוראו והוא נתלה בו יותר ויותר, ובכך הוא ממשיך לעצמו חיים אמיתיים ונצחיים מעצמות הבורא בכיכול, וכפי שמסיים מו"ר שליט"א במכתבו הנ"ל:

"שיצחק אבינו עד שנושע עשה בתפילתו תיקונים נעלים ונפלאים למעלה, והשם יתברך משתמש בתפילותיו לישועתנו כהיום הזה, כמובא בהספד "השתפכות הנפש" מהמהדרש (ב"ד ע): "נטל הקב"ה שחתן של אבות ועשאן מפתח לגאולתן של בנים" (וכמובן לעיל מדברי המהר"ל), וכן כל אחד על ידי תפילותיו עושה תיקונים גדולים למעלה, וכל תפילה חשובה מאוד למעלה ועושה בזה נחת רוח ליוצרו עד שהוא נושע בפועל ממש".

על פי רוב נדמה לאדם שהתפילה היא אמצעי להשלים את חסרונו, או ברוחניות או בגשמיות, אך אליבא דאמת, ההיפך הוא הנכון, החסרונות הם האמצעי להביא את האדם לידי תפילה שמטרתה לחבר את האדם לשורשו, לשורש חייו שהוא השי"ת, שנאמר בו "כי הוא חיך", וכה"א "ואתם הדבקים בה' אלקיהם - חיים כולכם היום", והתפילה היא הדבקות המעולה ביותר.

"הבה נתבונן" - כותב מו"ר הגה"צ במכתב שכתב לאחד משומעי לקחו, בשנת תשל"ל - "כמה וכמה התפללו הצדיקים הללו [יצחק ורבה] על שינוי הטבע, כי מצד הטבע שניהם לא היו מסוגלים להפקד, ובודאי אם היה פועל תיכף בתפילתו היה אמנם מופת, אבל מאיפה היו עולות למעלה תפילות כאלו משני צדיקים כאלו, ובאמונה חזקה כל כך שהכל בידי יתברך, שמזה עולה השעשועים למעלה, היינו שממקום חושך כזה מתדבקים לחי החיים, להשי"ת הבורא והמנהיג את הכל הוא לבדו, ואין עוד מלבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים".

זו היא מטרת התפילה, להתדבק בהשי"ת מתוך החושך והאפילה של העולם הזה, לאחוז בהשי"ת ולהתחבר אליו, וכפי שמרחיב לבאר בספה"ק, שזו היא מהות האדם.

ואלו דבריו (כדנ"מ, ע' ר"ח): "כאשר אדם אוזח בדרך זו ומרבה להתפלל ולהודות להשי"ת על כל דבר, הרי הוא משליך את עצמו על ידי זה לתוך האמונה, נכנס הוא לעולם חדש ומתחיל להמשיך על עצמו שפע ממקום אחר לגמרי, ועי"ז נעשה אדם. וכמו שמצינו בחז"ל שאמרו "מבעה זה אדם" ולמדו זאת מן הכתוב "אם תבעיון בעיני", ומובא בספה"ק שם משמואל, בזה"ל: "ועל כן נקרא אדם מבעה על שם תפילה שהיא מחברת העולמות, שזוהי צורתו ותכלית בריאתו שיהיה מתפלל" עכ"ל. הרי שמהות האדם הוא "מתפלל" שפירושו "מבקש" כי רק כשהאדם אוזח בהנהגה זו אפשר לקרותו בשם "אדם".

ידיעה זו חשובה ונחוצה לא רק כשעוסקים בתפילה על רוחניות, אלא גם כאשר עומדים בתפילה על עניינים גשמיים, כי כאמור, כל החסרונות מטרתם להביא את האדם למלא את תפקידו כאדם ולהתחבר לבוראו.

"התפילה היא חיים אמיתיים, חיים נצחיים, וכן תפילה היא מלשון "נפתולי אלקים נפתלתי" כמ"ש רביה"ק שהוא חיבור ודבקות להשי"ת,

יסודות בחינוך ”ואל תתחבר לרשע”

רבים הם הנסיונות העומדים לפתחם של הנערים, ואם בכל הדורות כך, הרי מכל שכן בדורנו, על זאת מתפללים אנו בכל יום, שתצילנו היום ובכל יום מעזי פנים... מאדם רע, מיצר הרע, מחבר רע, משכן רע ומפגע רע.”

מו”ר מרבה להורות להורים ומחנכים להשריש בצאצאים את הידיעה על גודל הסכנה שיש בחבר רע, ומרגליה בפומיה לומר: ”מה שהיצר הרע אינו יכול להשפיע על האדם במשך שנתיים יש בכוחו של חבר רע להשפיע בשבועיים”, (אגרת הקדושה למו”ר, אות יט)

בשנים הרבות בהם עסק מו”ר בחינוך היה עוקב אחרי בני הנעורים להזהירם מפני הסכנה, בפרט באותם ימים שהיה נדמה שהצלחה נמצאת בצדו השני של המתנס, הגאווה הלאומית סחפה אליה רבים וטובים מבני היהדות החרדית, כי או אז היו צריכים להוסיף שמירה על שמירה.

וכך סיפר לפני שומעי לקחו לא אחת: **”פעם ראיתי בחור שהיה בצבא ונתפס לקלות ראש והפקרות בכל הנוגע לאידישקייט, מידי פעם היה בא לבית הכנסת שלנו, והנה הבחנתי בבחור אחד יקר שמתחבר עמו ומדבר עמו שעות רבות, חששתי מאוד כי ידעתי מה עלול לצאת מחברותא זו, כבר הבחנתי בו קרירות מסויימת, אך לא ידעתי איך להרחיקו ואיך לדבר עמו, כי אם אדבר אליו באופן ישר ונחוש הוא עלול להיפגע ולומר לי 'מי שמך' וכדומה, ויתכן שאקלקל יותר ממה שאתקן, והנה הגיעה השעה הראויה, והבחור הזדמן לפני, היה זה בעת אמירת קידוש לבנה. מיד לאחר מכן פניתי אליו ואמרתי לו כדברים הבאים: 'ידוע תידע היצר הרע רוצה להכשיל את האדם בעבירה, הוא יכול לפעמים לעמול שנתיים תמימות עד שיראה פרי ביאושים בעמלו ויצייט לו ויעבור העבירה, ואילו חבר יכול לעשות עבודה זו בשבועיים בלבד...' כאשר אמרתי לו זאת, ראיתי שהזדעזע, אכן לא ארכו הימים והוא ניתק את קשריו עם**

מסילות בחינוך

”להגיד שבחה, שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם”. (רש”י)

אותו חבר משחית ועלה ונעלה בעבודת ה'” (אוסף אמרים, קדושה וטהרה, קפו). לימים – שח מו”ר לפני בני ביתו – שאותו בחור זכה לבנות בית נאמן בישראל ועד היום הוא מלא בהכרת הטוב על אותה שיחה שהצילה את חייו מיני שחת.

זאת ועוד, מוסיף מו”ר להרחיב בתורת החינוך להתרחק מחבר רע (אגה”ק, שם): **”יש להסביר לילדים, שהרשע אינו רק מי שהולך בגילוי ראש או בשער מגודל או מלובש, אלא הרשע יכול להיראות כאחד משלנו, א היימישער, פון אונזערע, ואעפ”כ, אם אינו מתנהג בצניעות או שפיו דובר נבלה וכל כיו”ב הרי הוא הרשע אשר אמרו עליו 'הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע', באין הבדל איך הוא נראה בחיצוניותו כלל, וגם אין הבדל אם הוא נער או איש מבוגר, כל מי שאינו מתנהג בדרכי הצניעות בדיבור או במעשה וכן כל מי שחברתו עם פורקי עול הרי הוא הרשע שיש להתרחק ולרחק ממנו גם אם אינו נראה כן בחיצוניות, ומן הראוי ללמדם לספר להורים ולמורים על מי שהוא רשע במעשיו כדי שיהיה גם הבנים והתלמידים להתרחק ממנו למען לא יסיתם מדרכי חיים לדרכי מות חס ושלום.”**

זהו יסוד איתן, שכאשר אין יודעים ממנו נמצאים בסכנה איומה, וכאשר זוכים להעביר זאת לבני הנעורים מיום עומדם על דעתם, ניתן להצילם מיני שחת.

”ויאמר ברורות” – מוסיף מו”ר הגה”צ להזהיר על סוג נוסף של חבר-רע הגרוע פי כמה מקודמו – **”כי בזמננו הנוכחי, עם הפצת המכשירים הקלוקלים המשחיתים האיומים והנוראים שלא היו כמותם מימות עולם לרוע, יש להוסיף, שעל ידם אפשר לאבד את שני העולמות, לא בשבועיים, אלא בשני רגעים בלבד, ה' ירחם”**.

הבה נפקח עינים, בזהירות יתירה, בהשתדלות חינוכית המלווה בתפילות ובקשות שיהיו בנינו מאלו שהקב”ה יעיד עליהם: **”אם אתם מובדלים... - אתם שלי, לחלקי ולנחלת”**. כ”ר.

פנינת חיזוק

אינו חייב כלום, וכל זה מחמת ששורש הגוי הוא מצלם דסט”א, מה שאין כן ישראל אשר שורשם גבוה לאין שיעור ועל כן פעולתם עושה רושם.

כששמעו תלמידי דברים נפלאים אלו, רקדו ושרו כל הלילה מגודל השמחה על טוב חלקם ושפר גורלם, שהרי מידה טובה מרובה, אם ע”י פעולה רעה גורמים לחורבן העולמות ח”ו, קל וחומר שע”י פעולה טובה – אפילו קטנה – של סור מרע ועשה טוב, בונים עולמות לאין קץ – מי כעמר ישראל.”

(אגרת הקדושה למו”ר, אות ל”ט)

הדבק במידותיו

תתן אמ”ת ליעקב

באסיפת עם החליטו הקופים ברוב דעות כי יש לדרוש את השוויון בינם לבין בני האדם, חייבים גם הם להיות שותפים בכל ההחלטות היות הגורל אותם מחליט האדם בשיפור העולם, לא יתכן שבבניית בנייני פאר, מטוסים, חלליות, ובכלל בפיתוח העולם, לא יתחשבו גם בדעתם הם, והלא גם הם יודעים להלך על שתיים ומדוע זה יקופחו לרעה.

רק קול אחד קטן וזעיר נשמע מן הצד, קול קטן וכמעט בלתי נשמע; **”וכי זה מי קבע ששכלנו שווה לשכלו של האדם. אכן דומים אנו לא מעט, אך פעולותיהם מוכיחים ששכלם גדול משכלנו. ואולי ושמא תזיק התערבותנו תחת להועיל”**.

הגם שאליבא דאמת בעולם שאינו מתנהג כראוי, יתכן שראוי היה להעבירו לניהולם של בעלי החיים, אך אם נבוא לדון בחכמתם של משותפי אותה אסיפה, הרי שאותו קול קטן הנשמע מן הצד הינו הקול החכם ביותר. אותו בעל-חיים המצליח להשיג בשכלו את קטנות שכלו למול עומק ורוחב שכלם של בני האדם, הוא הינו החכם ביותר מכל אלו הסוברים ששכלם גדול דיו כדי להתערב במפעלם של בני האדם.

זו היא בעצם חכמת התמימות, אותה תמימות המיוחסת ל”יעקב איש תם”; כי שלימות ההשגה של האדם היא אותה חכמה עליה אמרו חז”ל: **”אדם ובהמה תושיע ה’ – אלו בני האדם שערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה”**, כלומר, אלו שמצליחים להשיג שחכמתו של האדם ככל שתהיה הרי היא כאין וכאפס מול חכמתו של הבורא, אלו הם אותם חכמים עליהם נאמר **”וכל איש חכם לב - אשר נתן ה’ חכמה ותבונה בהמה”**. למי נותן ה’ חכמה, לאותו **”איש חכם לב”** ומיהו זה? **”אשר נתן ה’ חכמה – בהמה!”** (ע”פ שיהר”ן, טו) – אותו אחד שמבין את קוצר שכלו מול שכלו של הבורא הכל יכול, ומצפה משום כך לקבל את החכמה ממנו, בציות תמים ופשוט, כאותה **בהמה** העושה את מלאכת בעל הבית מבלי להתערב בהחלטותיו, ולשאול למה כך ולא כך.

זו היא מידת התמימות: **”תמימות פירושה לשמוע בדברי ה’ וללכת בדרכיו גם כשאין מבינים אותם, וזה עיקר המבחן שבחן השי”ת את אברהם אבינו ע”ה, אם יאחז במידת התמימות בתמידות אם לאו”**. (מתוך מאמר “אשרי תמימי דרך” מתוך הספר “כדת נפש משיבת” למו”ר שליט”א)

עיקר הנסיון במידת התמימות, מסביר שם מו”ר בהרחבה, היא עצם ההסתכלות של האדם על עצמו, שהוא רואה את חסרונותיו ומרגיש, מי אני בכלל, מה אני שווה, מה יש לבורא מעבודתי, אך אינו שם לב כי זו היא בעצם ענוה שמקורה בגאווה, הבורא קבע שאתה ראוי ומה לך לערב את שכלת ולחשוב שאינך ראוי, או שעבודתך אינה שווה חלילה.

גם על יעקב בחיר האבות עברו ימים של חושך, עשרים ושנים שנה של הסתלקות השכינה, אך הדבר שהחזיק אותו היתה, מידת התמימות: **”מדתו של יעקב אבינו ע”ה היא א-מ-ת, לומר לך שע”י שהיה איש תם זכה להגיע למידת ‘אמת’ ראש ת’ו’ן סוף, כי התמימות מביאה את האדם להצלחה בכל המצבים, הן במצבים של עליה [א’ = ראש], הן במצבים של ירידה [ת’ = סוף] ובכל מה שביניהם [מ’ = תוך]. כי על ידי התמימות גם העליות והירידות הם ענין אחר לגמרי”**.

וכפי שמביא שם בשם המהר”ל שמביא בשם הספרי: **”כשאתה תם – חלקך עם ה’ אלקיך”**, וכן **דוד אומר ואני בתומי תמכת בי ותציבני לפניך לעולם... הרי מי שהוא תם חלקו עם השי”ת והוא ניצב קיים... ויש לו הקיום הנצחי ואין שולטים בו מתנגדיו”**.

”יהי רצון שנזכה להתחדש בתמימות ובאמונה, ועי”ז נמשיך עלינו את כך הברכות ברוחניות ובגשמיות, אכי”ר” (שם)

לרקוד כל הלילה

”פעם אמר הרה”ק רבי בונים מפשיסחא לתלמידיו בליל שבת קודש: **”התבוננו בגדולת נפש מישראל, כי בעת שיהודי מוציא בשבת קודש מחט קטנה מרשת היחיד לרשות הרבים, או מעבירו ברשות הרבים ד’ אמות, סוקלים אותו מחמת שחלל את השבת, ראו, עמדו והתבוננו איזה כח יש ליהודי, שעל ידי פעולה קטנה שנעשית על ידו נחרבים כ”כ הרבה עולמות, ועל כן כדי לתקן קלקול זה יש לעונשו בסקילה, לעומת זאת כשגוי יוציא כל אילי נביות ביום השבת, לא יעשה רושם כלל בעולמות העליונים, ועל כן**

מעיינות ההורים

אמרים נעימים ספר ומפגשים במעין מים חיים
בעל שם טוב הקדים והלמדנו ד"ר יעקב א
שנאמר בנעימה מפי פה מפיך מרגלות
ב"ק ארמו"ד מטעמך שוואר שלי"א

שיעור
חוגש רש"י

ואלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק (בראשית כה, ט)

ואכן כך הוא נוסח אמרינו בסליחות (ליום ג, פיוט 'ישראל נושע'): "כלה שער וחותנו ויעלו לציון מושיעים", אשר על ידי שיכלו עשו וישמעאל, על ידי זה יתרום קרן ישראל ויעלו לציון מושיעים.

הכרת רשעותו של ישמעאל על ידי שלקח את עשו להיות חתנו

שמעתי אמרים בשם הרה"ק השפע חיים מקלוניבורג ז"ע (שיעורי חורש"י תשמ"ב, פ' יצא), כי לכאורה אינו מובן לשון הפייט 'כלה שעיר וחותנו', שהרי מאחר ועשו היה חתנו של ישמעאל, היה ראוי להקדים את ישמעאל לעשו, כי ישמעאל גדול היה יותר מעשו, ולמה סידר הפייט את עשו ורק לאחריו את ישמעאל חותנו.

ואמר לתרץ בזה, כי הנה דרך העולם הוא, אשר פעמים אי אפשר להכיר על האדם האם אכן ירא ה' הוא ושוקד על דלתות התורה כראוי, כי שמא אין תוכו כלבבו, אמנם הדרך להכיר בזה הוא על ידי שיכולים לראות את מי לוקח הוא לחתן לבנותיו, כי בזה נראה לעין כל אלו דברים עומדים בראשו ומה מבקש הוא לראות בחתנו, יש המבקש למצוא לבתו חתן תלמידי חכם וירא שמים, אשר או אז ניכר כי זה הוא כל מעייניו בעולמו, אמנם פעמים יש אשר על אף שהוא כלפי חוץ נראה כיווד ספר הירא וחרד על שמירת התורה והמצוות, עם כל זה מחפש הוא לבתו חתן היודע פרק ושני פרקים בעניני המסחר, ובוזה נראה כי זה הוא עיקר עיסוקו בעולמו.

כן הוא לענין עשו וישמעאל, כי בעוד אשר על עשו מובא בתורה פעמים רבות דבר רשעותו הגדולה בין אדם לחבירו ובין אדם למקום, הרי שעל ישמעאל כמעט אין משמעות בתורה אודות מידת רשעותו, וזולת הכתוב עליו (בראשית טז, יב) 'והוא יהיה פרא אדם', לא נאמר עליו מאומה, לכן אין לנו לידע על מהותו. אכן על ידי שרואים אנו כי לקח חתן לבתו את עשו, בזה נודע מהותו כי אף הוא אוהב רשע, ולכן לקח את עשו הרשע כחתן לבתו. וזהו שסידר הפייט 'כלה שעיר וחותנו', כי על ידי שלקח את שעיר לחתן לבתו, יכולים אנו להכיר מי הוא חותנו ישמעאל, שאף הוא רשע כמוהו היה.

*

ההוכחה על מחילת העוונות מנישואיו של עשו עם בת ישמעאל

עוד יש להביא בענין הזה, כי הנה דבר נישואי בתו של ישמעאל לעשו, נאמר בסוף פרשתנו בדברי הכתוב (בראשית כח, ט) 'ויילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה', ומפסוק זה למדו חכמינו ז"ל (ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג) שהרי לא היתה שמה מחלת, ולמה כינוה הכתוב מחלת, על שם שנמחלו לו כל עוונותיו, ומאין הוציאו חכמינו ז"ל שחתן מוחלים לו כל עוונותיו.

וכל העובר רואה ותמה, שהרי מי לנו גדול מעשו שהמשיך ברשעותו, וכי מה מקום הוא לומר שמחלו לו ביום נישואיו עם מרשעת זו את כל עוונותיו, ועל כולנה שכתב רש"י (בראשית כח, ט): "על נשיו, הוסיף רשעה על רשעותו", הרי שהיה בזה מעשה רשע, וכי יתכן לומר שנמחלו לו על ידי מעשה רשע זה כל עוונותיו.

וכתב החתם סופר (פ' ויצא בד"ה ויצא הב') לבאר בזה, על פי מאמרם (שמחות פ"ב ה"א): "המאבד את עצמו בדעת אין מתעסקין עמו בכל דבר", ולכאורה מה גרוע הוא המאבד את עצמו לדעת יותר מן הרוצח את חבירו, שלא מצאנו שהחמירו כל כך בדין הרוצח את חבירו, ולמה היא הרוצח את עצמו חמור יותר מרציחת אחרים. ואדרבה, על פי מידת ההגיון נראה להפך, שיותר חמור הרוצח את האחרים מאשר הרוצח את עצמו.

וביאר בזה, כי הנה מצאנו בחילוקי הכפרה (יומא פ"ג) שיש עוונות שאינם מתכפרים רק על ידי מיתה, כגון חילול השם וכדומה, נמצא כי המיתה יש בה משום כפרת עוונות על העוונות היותר חמורים שאין אפשרות לכפרם ללא יום המיתה. ומשכך, אם מיתה זו נעשית בדרך עבירה, בוודאי אין בה כח למרק את הכפרה על חטאים אחרים, שכן היא עצמה נעשית בדרך חטא, ולכן לא זו בלבד שאינה מכפרת על שאר העוונות, אלא אדרבה, המיתה מעוררת קטרוג על שאר העוונות ומעוררת את כל החטאים שעשה בכל ימי חייו.

על ידי נפילת ישמעאל יצמח קרן בן דוד

הבעל הטורים (בראשית כה, יח) כותב על לשון הכתוב (שם) 'על פני כל אחי נפל': "על פני כל אחי נפל, וסמך ליה ואלה תולדות יצחק, לומר לך כשיפול ישמעאל באחרית הימים (בר"ד סב, ה), אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק".

והנה באמת לשון הכתוב 'על פני כל אחי נפל' מצד עצמו אומר דרשני, שכן לא מצאנו כמעט לשון 'נפילה' במובן זה במקום אחר בתורה, זולת מה שהביא רש"י את הכתוב (שופטים ז, יב) 'ומדין ועמלק וכל בני קדם נפלים בעמק כארבה רוב', ואכן כתב רש"י (בראשית כה, יח) בטעמו של דבר: "כאן הוא אומר לשון נפילה, ולהלן (בראשית טז, יב) הוא אומר 'על פני כל אחי ישכון', עד שלא מת אברהם ישכון, משמת אברהם נפל".

ישמעאל עשה תשובה ואחר כך חזר לסודר

אלא, שדברי רש"י לכאורה תמוהים, כי הרי ידוע מאמרם ז"ל (בבא בתרא טז): שעשה ישמעאל תשובה בסוף ימיו של אברהם, ואם כן לכאורה משך שנות חייו של אברהם היה אמור להיות כתוב עליו לשון נפילה, ואחר פטירתו של אברהם היה צריך לכתוב עליו לשון ישכון, שהרי אז עשה תשובה. מכך זה נראה, כי אף שמקור דברי חכמינו ז"ל להוכיח כי עשה ישמעאל תשובה הוא משעת מיתתו של אברהם, שמצאנו בדברי הכתוב (בראשית כה, ט) 'ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו', הרי שהקדים הכתוב את יצחק לישמעאל אף שישמעאל גדול הימנו בשנים היה, ומזה הוכיחו כי עשה תשובה והוליד את יצחק לפניו, ואם כן בוודאי כי בשעת פטירתו של אברהם עשה ישמעאל תשובה, אך מסתבר מאד כי לאחר מכן חזר לסודר, שהרי לא נודע שמו בצדקות, אלא אך ורק שעשה תשובה, ולאחר מכן חזר שוב לרשעותו כבתחילה, ולכן אמרו עליו 'על פני כל אחי נפל'.

ההוכחה ממה שהוליד ישמעאל את יצחק לפניו שבאמת עשה תשובה

בשולי הדברים יש להעיר, כי בעיקר המקור שהוכיחו חכמינו ז"ל שעשה ישמעאל תשובה מכך שהוליד את יצחק לפניו בהלווייתו של אברהם, יש מקום להעיר, שהרי ענינו הוראות בכל הלוויית המת בו יש בן מכובד ותלמיד חכם לעומת אחיו הגדול שאינו יודע ספר, אשר מטבע הדברים מכבד הוא את אחיו התלמיד חכם לילך לפניו, שכן אין הוא בקי בסיודורי הלווייה והנהגת לוויית המת, ולכן מוליך הוא את אחיו הקטן לפניו, ואם כן מה ראייה יש מהולכת יצחק לפני ישמעאל שעשה תשובה, שמא עשה ישמעאל כן כי לא ידע איך לנהוג בהלווייתו של אברהם לפי רום כבודו. ועלה בדעתי לבאר בזה, על פי דברי הגמ' (עבודה זרה כה): "ישראל שנזדמן לו עובד כוכבים בדרך כו', היו עולין במעלה או יורדין בירידה לא יהא ישראל למטה ועובד כוכבים למעלה, אלא ישראל למעלה ועובד כוכבים למטה, ואל ישוח לפניו שמא ירוץ את גולגולתו", הרי שעל ישראל להיות תמיד מעל הנכרי, ולכן בעליה עלה לפניו ובירידה ירד לאחריו.

הנה לפי זה כאשר באו יצחק וישמעאל לקבור את אברהם, הרי קברוהו במערת המכפלה, ולכן היו צריכים לירד אל המערה, ומזה שהקדים יצחק והלך לפני ישמעאל, אף שלפי הדין הנזכר בירידה יש להקדים את הנכרי לפני הישראלי, מזה מוכח שכבר עשה ישמעאל תשובה ושוב היה יכול יצחק להניח לו לירד לפניו, כי אין לו לחוש שמא ירוץ את גולגולתו.

*

הצמחת הישועה בד בבד עם גדיעת קרני הרשעים

כעיקר דברי הבעל הטורים כן איתא בבבלי יששכר (מאמרי חודש אדר מאמר ב' דרוש ח' אות י"א) לפרש את הכתוב (תהלים עה, יא) 'וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק', כי הנה קרנות הוא מלשון קצוות, ואמרו 'קרני רשעים' היינו קצוות תיבות רשעים שהוא אותיות ר"מ שהוא מספר עמלק, וכאשר מסירים אותיות ר"מ מתיבת 'רשעים' נותר אותיות יש"ע, המורה על ישועה, ואילו אמרו 'קרנות צדיק' היינו קצוות תיבות צדיק שהוא אותיות ק"ץ, והיינו 'וכל קרני רשעים אגדע', כאשר יגדעו קרני תיבת רשעים הרומז על עמלק, אז יבוא לבני ישראל רב ישע, 'תרוממנה קרנות צדיק', ויתרומם קץ הגאולה ויבוא משיח צדקינו לגאלינו.

מצד עצמו מהווה יום מחילת העוונות, שלכן היתה גדול התביעה על עשו שהיו נישואיו מתוך עבירה, לעורר עליו כל החטאים. בזה כתב החתם סופר לבאר סמיכות הכתוב בסיום הפרשה לתחילת פרשת ויצא, שם מובא דבר הגילוי הגדול שזכה יעקב להיות ה' נצב עליו, והנה מה שלא זכה לו יעקב עד לשעה זו, היא לפי שהיו לעשו מעט מן הזכויות שעל כן לא היה מובדל לגמרי מיעקב, ולכן אחר שנשא עשו את בת ישמעאל והתעוררו עליו כל עוונותיו איבד לחלוטין את כל זכויותיו אשר היו לו מקדם, ועתה יכול היה יעקב לזכות להשראת השכינה, כי הובדל לגמרי מעשו שנעשה רשע בתכלית, ולכן נסמכו הפרשיות זו לזו.

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק (בראשית כה, יט)

אשר מכח זה זכתה שרה להיפקד בבנים, וזה היה דבר הליצנות, ולכן כתב רש"י 'ליצני הדור' ולא 'רשעי הדור'. עוד יש להעיר בדבריו של רש"י, כי הנה לכאורה מה שהיו פני יצחק דומים לשל אברהם אינו מוכיח כל כך כי נתעברה שרה מאברהם ולא מאבימלך, ועדיין היה ביד ליצני הדור לומר את שלהם, ומה תשובה היה בדבר. אכן מדקדוק לשונו של רש"י נראה, כי מתחילה אחר לידתו של יצחק עדיין לא היה קלסתר פניו דומה לשל אברהם, ולכן היו ליצני הדור אומרים כי נתעברה שרה מאבימלך, לזה עשה הקדוש ברוך הוא נס, ותוך כדי השתנה צורתו של יצחק להיות דומה לאברהם, ומכח נס זה הכירו הכל כי אכן נתעברה שרה מאברהם, ולכן עשה הקדוש ברוך הוא נס זה, והוא ההוכחה נגד טענת ליצני הדור, שראו בחוש שהשתנה צורתו להיות דומה לשל אברהם.

אמירת ליצני הדור היה רק אחר שראו שיצחק יכול להוליד וביקשו לפסלו

הרה"ק מסאטמאר זי"ע (דברי יואל פ' תולדות בד"ה ואלה תולדות - מסיבה לכולל שומרי החומות) הקשה בדברי רש"י, כי מה מקום הוא לרמז כאן שהיה יצחק דומה לאברהם ולסתור את טענת ליצני הדור, שהרי לכאורה היה הכתוב צריך לרמז זה במקומו בעת לידת יצחק, ולא כאן כשמדובר כבר בלידת בני יצחק יעקב ועשו.

וביאר בזה, כי לעולם עיקר מגמתם ומטרתם של ליצני הדור לומר כי מאבימלך נתעברה שרה, היה משום שלא הפצו שיקום עם ישראל בעולם, ועל כן מתחילה כאשר ראו באיצטגנינות כי היא יצחק עקר ולא יוליד, לא היה להם כל חשש מכשרותו של יצחק, כי במילא לא יוכל להוליד בנים, ואם כן לא יוכלו בני ישראל לקום בעולם, אך כאשר מדובר על לידת יעקב ועשו, או אז נוכחו לראות כי היא המשך לבני ישראל, וכי יוכל יצחק להוליד ולהקים את בני ישראל, אז כבר חששו לנפשם פן יתקיימו בני ישראל בעולם, ולכן התחילו לטעון ליצני הדור כי אין מדובר כלל בבן של אברהם, אלא נתעברה שרה מאבימלך, וכל זאת לגודל חרדתם לנוכח תקומת בני ישראל. ולכן נרמז הדבר רק בפרשת לידת יעקב ועשו, ולא בפרשת לידתו של יצחק עצמו.

ואלה תולדות – ואלה מוסיף על הראשונים שחינך את בניו כדורות הראשונים

הרה"ק מסאטמאר זי"ע (דברי יואל פ' תולדות בד"ה ואלה תולדות, [עמ' תקפ"ד]) כתב לבאר את דברי הכתוב 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם', על פי מאמרם (בראשית רבה יב, א), כל מקום שנאמר ואלה מוסיף על הראשונים, ומה מקום הוא כאן שהוסיף על הראשונים. והנה לפי דברי הבעל הטורים שהבאנו תחילה הדבר מובן, כי אמר 'ואלה' להסמך את צמיחת קרנו של בן דוד לנפילתו של ישמעאל, אך לפי פשוטו עדיין צריך ביאור. וכתב לבאר, כי הכוונה היא שתולדות יצחק התחנכו בדרך המוסיף על הראשונים, להמשיך בדרכי החינוך כאשר עשה אברהם אבינו עם יצחק בנו, כן חינוך יצחק את בניו, ולא שינה כקוצו של יו"ד מדרכי החינוך המסוריים, וכמו שנאמר אצל אברהם (בראשית יח, ט) 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמריו דרך ה', ואמר 'אחריו', היינו שימשיך אחריו בדרכי החינוך האלו, להוסיף על הראשונים, והוא שאמר הכתוב 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם', אשר תולדות יצחק בן אברהם התחנכו בדרך שהעמידו הראשונים, וזהו 'אברהם הוליד את יצחק', באותו אופן שחינך אברהם את יצחק.

אין לשנות מדרכי החינוך כשם שאין משנים בצורת התפילין והמזוזות כן איתא מהרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע (מהרי"ח פ' עקב בד"ה וקשרתם) על סדר הכתובים (דברים יא, יח-כ) 'ושמרתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאת על ידכם והיו לטטפות בין עיניכם ולמדתם אתם את בניכם לדבר נם בשבתך וביתך ובכלתך בדרך ובשכנך ובקומך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך', אשר תחילה נאמר על מצות תפילין, ולאחריה נאמר על מצות תלמוד תורה, ואחר כך נאמר מצות מזוזה, ולכאורה מצות תפילין ומזוזה שייכות האחת אל רעותה, ומדוע הפסיק הכתוב ביניהם

מעתה, המאבד את עצמו לדעת, היות ומיתתו נעשית על ידי עבירה, חמור הוא בהרבה יותר מהרוצח את האחרים, כי בזה על ידי מיתת עצמו בדרך עבירה מעורר הוא עליו את כל החטאים, ולכן אין מתעסקים בו בכל ענין. לפי זה מיושב היטב איך למדו מעשו הרשע בנישואיו את בת ישמעאל אשר מוחלין לחתן על כל עוונותיו ביום חופתו, כי אף כאן מאחר ויום הנישואין מהווה כפרה על כל החטאים, אם הנישואין נעשים בדרך חטא ורשע, הרי לא זו בלבד שאין כאן כפרה על כל העוונות, אלא נישואין אלו מעוררים את כל העוונות, נמצא כי עשו בנישואיו עם מחלת בת ישמעאל, עורר עליו בשנית את כל חטאיו הראשונים, ולכן למדו מכאן שיום הנישואין

יעקב ועשו נרמזים בדברי הכתוב על תולדותיו של יצחק

כתב רש"י, ואלה תולדות יצחק, יעקב ועשו האמורים בפרשה, עד כאן. כונת רש"י כפשוטו, שלכאורה לצד תחילת הכתוב 'ואלה תולדות יצחק' היה ראוי למנות כאן את יעקב ואת עשו, ולא היה לו לומר את המשך הכתוב 'אברהם הוליד את יצחק', ולכן הקדים רש"י את המאמר, וכתב כי בהמשך הפרשה נזכרו תולדותיו של יצחק, שהם יעקב ועשו. אכן הרה"ק הר"א מליזענסק זי"ע כתב לפרש בנועם אלימלך (פ' תולדות בד"ה ואלה), דהנה ידוע מאמר חכמינו ז"ל (בראשית רבה סו, ד): 'הרשעים על ידי שתחילתם שלווה וסופן ייסורים כו', הצדיקים על ידי שתחילתם ייסורים וסופן שלווה', הרי כי הצדיקים תחילתן ייסורים וסופן שלווה, ואילו הרשעים הם להיפך.

זה יש לרמז בדברי הכתוב 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם', כי הנה ידוע אשר יצחק מורה על מידת הגבורה (זה"ק ח"א צ), ואילו אברהם מורה על מידת החסד (זה"ק ח"א מז), וזהו שאמר 'יצחק בן אברהם' מורה שתחילה הוא בחינת הגבורה, ולאחר מכן הוא בחינת החסד, זה מורה על יעקב הצדיק שתחילתו ייסורים וסופו שלווה, ואילו אמרו 'אברהם הוליד את יצחק' מורה שתחילה הוא בחינת החסד, ולאחר מכן הוא בחינת הגבורה, וזה מורה על עשו הרשע שתחילתו שלווה וסופו ייסורים, נמצא כי בדברי הכתוב עצמו נרמזו כבר תולדותיו של יצחק שהם יעקב ועשו.

סגולת הוספת האות ה' לשמו של אברהם שיזכה להוליד

כתב רש"י, אברהם הוליד את יצחק, לאחר שקרא הקדוש ברוך הוא שמו אברהם, אחרי כן הוליד את יצחק, עד כאן. והיינו, על דרך מאמרם (תנחומא פ' שופטים ס"י י"א): 'אברם אינו מוליד, אברהם מוליד', שתחילה כשהיה שמו אברם עקר היה ולא יכול היה להוליד, ועל ידי שנשתנה שמו להיות אברהם זכה להוליד את יצחק בנו.

והובא בספרים (אור עולם להרמ"ד וואלי בראשית יז, ה) כי הכוונה שעל ידי הוספת האות ה' לשמו זכה להוליד, כי האות ה' סגולה היא להיפקד בבנים, ואכן היה מנהג במקומות מסוימים שהיו נותנים שרשרת עם האות ה' לאשה שלא זכתה להיפקד כסגולה לזרע של קיימא, וסמכו בני ידיהם על לשון הכתוב (בראשית מז, כג) 'הא לכם זרע וזרעתם את האדמה', כשדרשוהו 'ה"א' לכם זרע, שהאות ה' סגולה היא להיפקד בזרעא חייה וקיימא.

וחשבתי לבאר משמעות הדבר, כי הרי כלל הוא בדברי חכמינו ז"ל (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג) שהקדוש ברוך הוא מקיים את כל התורה כולה, ומאחר ואמר הכתוב (ישעיהו מה, יח) 'לא תוהו בראה לשבת יצרה', אשר רצון הבורא ברוך הוא ליישב את העולם.

לכן האות ה' סגולה היא להיפקד בבנים, כי ידוע דברי הגמ' (מנחות כט): שהעולם הזה נברא באות ה' והעולם הבא באות י', ואמרו עוד (שם) שהעולם הזה דומה לאות ה', לכן על ידי האות ה' מזכירים כביכול לפני הקדוש ברוך הוא אודות רצונו בבריאת העולם, אשר כזכור לא תוהו בראה אלא לשבת, וזוהו יקיים הקדוש ברוך הוא דברים אלו, ויפקוד להם בנים חיים וקיימים ליישב את העולם.

ליצנותם של ליצני הדור שאמרו מאבימלך נתעברה שרה

עוד כתב רש"י, דבר אחר, על ידי שכתב הכתוב 'יצחק בן אברהם' הוזקק לומר 'אברהם הוליד את יצחק', לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו, מה עשה הקדוש ברוך הוא, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם היה, שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק, עד כאן.

בדברי רש"י יש להעיר, מדוע כתב רש"י 'שהיו ליצני הדור אומרים', הרי אין זה רק ליצנות, אלא מדובר ברשעים המכזבים באמונת אלוקי עולם, ואם כן היה לו לומר 'שהיו רשעי הדור אומרים'.

ומובא בשם הרה"ק מהרי"א מבעלזא זי"ע (ליקוטי מהר"ם שיק פ' תולדות בד"ה ואלה תולדות) לפרש בזה, כי דבר הליצנות היה, שלא כיזבו לומר חס ושלוה שנתעברה שרה מאבימלך, אלא כוונתם היתה כי מה שעד למעשה אבימלך לא נפקדה, ואילו אחר מעשה אבימלך נפקדה, היה זה כדין סוטה שאמר הכתוב (במדבר כה, כ) 'ואם לא נטמאה האשה וטהרה היא ונקתה ונזרעה זרע',

קול רחוק

פנינים יקרים מאת הרב ר' רוד פראגל שליט"א
נשיא דהתאחדות קהילות ההרדים בעיר הבורה לונדון יו"א

האזהרות התלוין בעבודת הבכורות, ומיניה נלמד דאפילו בלי אונס הרעב היה ממאס בה.

ובזה ניחא כל מה שדקדקנו, דבאמת היה כאן מכירה גמורה וברורה, כי מכר את הבכורה מפני שלא היה חפץ בה ולא מפני אונס הרעב, ולכן ביקש ממנו יעקב שישבע לו שאינו רוצה בכורה מפני שאינו חפץ לזוהר בכל האזהרות שבה, ואחר שנשבע לו אז מכר לו מכירה גמורה, וממילא נשמע מינה דבאמת ביזה עשו את הבכורה שלא רצה אותה בשום אופן.

והריקותי לכם ברכה - ע"י המעשרות

ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה' (פ, יב). יש לדקדק בסדר הפסוק, דלכאורה הו"ל למימר איפכא 'ויברכהו ה' וימצא מאה שערים' דמה שמצא ברכה מעל לדרך הטבע היא תוצאה מברכת ה', והנה ברש"י מביא 'רבותינו מפרשים דאומד זה של מאה שערים הוא למעשרות', ור"ל דאי לאו למעשרות למה לו למדוד כמה היה לו [ועי' בשפת"ח דאין הברכה שולטת אלא בדבר הסמוי מן העין], ועתה י"ל דלפי"ז מובן שפיר סדר הפסוק, דהלא כתיב (מלאכי ג, ט) 'ובחנוני נא בזאת תביאו את כל המעשר בית ה' והריקותי לכם ברכה עד בלי די', דרק במעשרות מותר לבחון ולבקש מאת ה' שישלח ברכה כתשלומין, וא"כ כיון ד'וימצא יצחק בשנה ההיא מאה שערים' עבור אומד המעשרות כדי לתת מעשרות כדון, ממילא יצא מזה 'ויברכהו ה'' שאח"כ מצא עוד הרבה יותר ויותר.

הברכות היו בהסכמת הקב"ה ליעקב דווקא

ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר הנה שמעתי את אביך מדבר וגו' ואברככה לפני ה' לפני מותי (פ, י). לכאורה הוסיפה רבקה על מה שאמר יצחק בדברו אל עשו, דלעיל (פסוק ד) כתיב 'ועשה לי מטעמים וגו' בעבור תברכך נפשי בטרם אמות', ולא הזכיר יצחק 'לפני ה''. והנה ברש"י מפרש דלפני ה' היינו ברשותו שיסכים על ידי, וי"ל דבכוונה הוסיפה רבקה כן לפי שאת יעקב שהיה מהסס לגזול ולקחת מעשו את הברכות במרמה, על כן אמרה לו רבקה שבלא"ה אינו לוקח מעשו כלום, דסוף סוף הברכות לא יחולו אלא ברשותו ובהסכמתו של הקב"ה, ואני יודעת ברוח הקודש שהברכה לא תבא מאת ה' לעשו, וא"כ אין אתה גוזל ממנו כלום, והיינו 'ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר הנה שמעתי את אביך מדבר וגו' ואברככה לפני ה' לפני מותי' שהברכה תהיה לפני ה' וברשותו, וממילא אין לך להרהר ולהסס בדבר.

הזכרת שם שמים בכוחה להזייר רשע למוטב

ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני וגו' ויאמר כי הקרה ה' אלקיך לפני ויאמר יצחק אל יעקב גשה נא ואמושך וגו' (פ, ט). וברש"י: "אמר יצחק בלבו אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו". ולכאורה תמוה דלעיל פירש רש"י 'כי ציד בפיו' שעשו היה צד את אביו להראות לפניו כאילו הוא פרוש וזהיר ושואל האיך מעשרין את התבן ואת המלח, וא"כ מסתבר דגם שם שמים היה שגור בפיו. וצ"ל דאף דשאל כל מיני שאלות בהלכה והיה מתראה כחסיד במעשיו, מ"מ שם שמים לא הזכיר, דאילו היה מזכיר שם שמים היה זה גופא מחזירו למוטב, וכיוצא בזה מצינו לגבי כהן גדול ביום הכיפורים שהיו משיבין אותו שיעשה העבודה כדעת הפרושים ולא כהצדוקים, ומקשים מה מועילה השבועה, הלא לפי דעת הצדוקים הרי הוא נשבע לבטל את המצוה ולא חלה השבועה כלל, ופירש שם החזון"א דיש כח בשבועה להכניס בנפשו

הינוך הבנים בזהירות מרוחות המנשבות חוצה

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק (כה, ט). ברש"י: "לאחר שקרא הקב"ה שמו אברהם אח"כ הוליד את יצחק". אולי הכוונה לומר שאע"פ שנקרא אברהם ופירושו שנעשה אב להמון גוים ככתוב בקרא לעיל (בראשית יז, ה), והיינו שיצא טבעו בחוץ ונעשה כמלך על כל העולם, בכל זאת הוליד דייקא אז את יצחק שאמר אליו הקב"ה (כו, ב) 'אל תרד מצרימה' ופירש"י "שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך", והיינו שהיה יצחק מופרש ומובדל בינו לבין עצמו לעבוד עבודת ה' בקדושה וטהרה בבחינת עולה תמימה שכולה כליל לה', וללמדנו בא דאף כשאדם נעשה גדול בין הבריות, מ"מ צריך להשתדל שבביתו לא ישפיע הרוח הבא מן החוץ, ורק בכהאי גוונא יצליח בחינוך הבנים, והיינו "לאחר שקרא הקב"ה שמו אברהם ונעשה לאב המון גוים "אח"כ הוליד את יצחק" שהוא עולה תמימה.

מעלת הלימוד חבורה בבית המדרש

ויתרוצצו הבנים בקרבה וגו' (כה, כב). ברש"י: "כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת וכו'". ראיתי מקשים הלא מבואר בגמ' (נדה ל:) דבחדשי העיבור יושב מלאך ומלמדו את כל התורה כולה, וא"כ למה היה לו ליעקב לרוץ ולפרכס לצאת בפתחי תורה. ואולי היינו טעמא דלא דמי תורה שלומדים לחוד לתורה הנלמדת בחבורה בביהמ"ד, וכדמצינו בחז"ל (תגינה ה:) דכדאי וראוי לילך שלשה חדשים בדרך כדי להיות יום אחד בבית המדרש כהוא בר בי רב דחד יומא.

הרחוק מקדושה א"א לתפוס לימודי הקדש

ויגדלו הנערים והיה עשו איש ידע ציד וגו' (פה, כז). פירש רש"י: "לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא האיך מעשרין את המלח ואת התבן וכו'". מזה משמע שעשו היה יודע ספר והלכתא גבירתא דמעשרות, ולפי"ז יש לתמוה על מה שכתוב לקמן (פסוק לב) 'הנה אנכי הולך למות' ופירש"י ששאל את יעקב "מה טיבה של עבודה זו, אמר לו כמה אזהרות ועונשין וכו'", שנראה דלא ידע עשו כלום מעבודת הקרבנות. ודילמא י"ל דמי שאינו לומד בקדושה וטהרה אז על אף שדברי תורה יכולים ליקלט אצלו במוחו, אין זה אלא בשאר עניינים, אך לימוד הקדש ועבודה כקרבנות אי אפשר לתפוס כלל, בהיותם הלכות השייכים לקודש והוא רחוק מקדושה כמטחוי קשת.

עשו מכר את הבכורה בכל אופן

ויאמר יעקב מכרה כיום את בכרתך לי (כה, לא). פירש"י: "מכור לי מכירה ברורה". ויש לעיין בזה כי לכאורה לא היתה כאן מכירה ברורה, כי עשו מכר את הבכורה מתוך אונס שהיה רעב, ואף דקיי"ל תלויהו וזבין זביניה זבינא, מ"מ מכירה ברורה אין כאן, תו יש לעיין מאי קאמר אח"כ (פסוק לב) 'ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו וימכור את בכורתו ליעקב', מה מקום לשבועה זו למכירה, זאת ועוד צ"ב מאמר הכתוב (פסוק לד) 'ויבז עשו את הבכורה', וכי מפני שמכר את הבכורה מפני רעבונו נקרא מבזה את הבכורה, הלא זה היה התנאי של יעקב על המכירה.

ונראה ליישב עפ"י מה שכתב רש"י (פסוק לב) "אמר עשו מה טיבה של עבודה זו של הבכורות וכו' כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה וכו', אמר אני הולך למות על ידה אם כן מה חפץ לי בה", הרי קמן דלא רק מפני שהיה רעב מכר את הבכורה, אלא שלא היה חפץ לזוהר בכל

את האמת, והיינו כנ"ל דהמוציא שם שמים יש בזה כח להחזירו למוטב, והאמת שזה נרמז בפסוק (ויקרא כו, יא) 'בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך' שעצם שמי כביכול גורם לברכה ולהשפעה טובה על האדם.

הכרח לפרש במרמה היינו בחכמה

ויאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך (כו, לה). פירש"י: "במרמה בחכמה", וכן תרגם אונקלוס. ונראה הטעם שהוצרכו לפרש כן משום דאם במרמה הפירוש הוא שבא בערמומיות, א"כ האיך סיפר יצחק לשון הרע על יעקב, אלא ודאי דלא היה בזה לשון הרע דבמרמה הכוונה בחכמה, דשפיר היה מותר לו לעשות חכמה כדי לקבל הברכות אם יצליח בחכמתו, דכוונת יצחק היתה לתת אותם למי שיבוא ראשונה להנות אותו.

ברכות יעקב היו ממקור הברכה מן השמים

ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתני לך וגו' ויאמר עשו אל אבי הברכה אחת היא לך אבי ברכני גם אני וגו' ויען יצחק וגו' משמני

הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל (כ"ז ל"ז). הנה רש"י פירש דמה יועיל הברכה שיתן לו, כיון דבירך ליעקב שיהיה גביר לאחיו הרי מה שקנה עבד קנה רבו, וא"כ יש לתמוה מה חזר עשו ושאל 'הברכה אחת היא לך אבי', הלא יצחק הסביר לו שכל מה שיברכהו יהיה של יעקב שהוא רבו ולא יועיל כלום, וגם מה השיב לו יצחק 'משמני הארץ יהיה מושבך וגו'". ונראה דעשו הבין דכל מה שיבוא בדרך ברכה היינו ממקור הברכה מן השמים בזה לא יוכל לזכות הוא דהכל יהיה של יעקב, אלא שאל 'הברכה אחת היא לך אבי' ר"ל אולי יש לך גם כח לברכני שאזכה מאותה השפעה של שרי אוה"ע השולטים על הגשמיים, ובוזה יסתפק ולא ירצה עוד, וע"ז השיב לו יצחק אם זה מה שאתה רוצה אז 'משמני הארץ יהיה גבולך ומטל השמים וגו' והזכיר הארץ לפני השמים להיפך מברכת יעקב 'יתן לך מטל השמים ומשמני הארץ' שמים לפני ארץ, כי עשו יכול רק לבוא לטל השמים כשכבר הוא למטה בארץ מקום המגושם, שבאמת בזה אין ליעקב רצון לקבל כלל.

בונים על רה הוויי

החילוק בין היוק אש להיזק רשור

י. רש"י ד"ה מה שאין כן באש. בא"ד שהיה לו לברוח וכו'. ולגבי שור לא אמרינן כן דפטור שהיה לו לברוח, כי קשה לברוח מהשור שיש בו רוח חיים ורודף אחריו בכל מקום שהוא, ועוד דלא היה מחוייב לאסוקי אדעתיה שהשור יבוא לנגחו, משא"כ לגבי אש שהולך לפי הרוח ויכול בקל לברוח לצד שאין שם רוח, ועוד דבתחילת עשייתו כבר יודע שצריך לישמר ממנו, וק"ל.

הלא גם בכור חייב אף שאינו בע"ח

תוד"ה חומר בשור. בא"ד דהוי בכלל מוסרו לחש"ו וכו'. ק"ק דהלא גם בור שמסרו לחש"ו חייב אף דאינו בע"ח. ואולי שוה חומרא דבע"ח לחומרא דתחילת עשייתו לנזק דבור, וצ"ע.

רש"י ד"ה חייב בו את הכלים. בא"ד שאין דרך להסיק בכלים וכו'. עי' לעיל ה: רש"י ד"ה וכולהו כי שדית בור וכן שם תוד"ה כי שדית בור.

הבכור נעשה ממון בעלים לכל צרכיו

י"ג. רש"י ד"ה בכור מבעיא. ובככור בחוצה לארץ וכו'. ואף דמתחילה משולחן גבוה זכי בו דהלא גם מחיים נקטינן עתה במתנות כהונה דמשולחן גבוה קאתי [ולא נראה דעדיף בכור בזה"ו שאינו ראוי להקרבה מתרומה דמעולם לא היתה ראוי להקרבה, ואעפ"כ נקרא משולחן גבוה קזכי וכן כל כ"ד מתנות כהונה וכדברי רש"י לעיל בריש העמוד], אעפ"כ כיון דלא ראוי להקרבה נעשה ע"י זכיה זו ממון בעלים גמור לכל צרכיו, ועדיף בזה מחלקו של הכהן מקרבן לאחר שחיטה דלא ניתן לו לכל צרכיו אלא לאכילה בלבד.

החידוש הוא שנחשב כבשר קודש הנמכר בזול

בגמ': גובה מבשרן וכו'. עי' ברמב"ם שפסק דהכוונה שהניזק אוכל בשר השלמים, והיינו כההיא דאמרינן בע"ב לגבי בשר תודה דמפורש בגמ' שהניזק אוכל בשר התודה, ואולם הא פשיטא דהמזיק יכול לפדות הבשר בממון ולשלם כנגדו ולאכול הוא בשר השלמים. ואולי קמ"ל דשמין בשר השלמים כמות שהוא בשר קודש שנמכר בזול, ולא כאילו היה שור של חולין שהבשר נמכר ביוקר טפי.

בגמ': פשיטא אימורין לגבוה סלקי וכו'. ופטור ממיעוט ד'שור רעהו', דשור דידן לא הוי רעהו אצל גבוה.

הטעם שזה הפילו גורם רק קולא לבעל הבור

רש"י ד"ה אי אליבא דרבנן. בא"ד מפני שזה הפילו וכו'. ומש"ה רק בעל השור משלם דהוא עיקר הגורם, ומיהו אינו משלם אלא החצי דס"ו גם בעל הבור יש לו חלק בנזק, נמצא דהטעם שזה הפילו גורם רק קולא לפטור בעל הבור מהחצי שהיה עליו לשלם, אבל אינו גורם חומרא לחייב בעל השור בכל הנזק. וע"ע בתוד"ה אי אליבא ובמש"כ בדבריהם.

מאי אתי לאשמעונו דפסולי עדות נינהו

ט"ו. בגמ' למעוטי עבדים וכו'. לכאורה קצת תמוה ל"ל למעוטי כל הני מדין עדות, הלא לקמן (דף פ"ח.) יליף מקראי דפסילי הן לעדות. ואולי ה"ט דלגבי דיני ממונות לפעמים תיקנו להכשיר אף היכא דמה"ת פסול שלא לנעול דלת וכדומה, עי' ריש סנהדרין, וס"ד דגם הכא לטובת הניזק סמכו על עדים פסולים מה"ת דבלא"ה יכולין חכמים בדיני ממונות לדון כרצונם דהפקר ב"ד הפקר, קמ"ל דלא הכשירו אותם ונשארו בפסולם.

רש"י ד"ה לפנייהם. כולן בכלל. הכוונה כיון דקאי אמעמד הר סיני שקדם, ששם היו גם הנשים, עי' במפרשי המקרא ובאב"ע שם.

קיבלו עליהם משום צדקתה ומדריגת נבואתה

תוד"ה אשר תשים. בא"ד היו מקבלים אותה עליהם משום שכינה וכו'. היינו דהיתה צדקנית ושכינה שרתה עליה וזכתה לרוח נבואה, וע"כ קיבלו אותה עליה אף שלא מה"ד לדון ע"פ דעת עצמה שהיא היתה מקובלת על הבעלי דין. ועי' במהר"ץ חיות שהקשה דהלא לא בשמים היא והאיך מועיל שכינה לענין הדין, ולהנ"ל ניחא דלא משום שסמכו על שכינה הוא דקיבלו אותה עליהם, אלא משום צדקתה ומדרגת נבואתה בכלל.

כוונת רש"י באמרו "לעולם"

י"ט: רש"י ד"ה כי קאמר רבי יוחנן. בסו"ד לעולם פטור ברה"ר. לפי האי לישנא אפילו התירה ברה"ר והיזקה ברה"י יש לומר דפטור, ואולי לזה נתכווין רש"י באמרו "לעולם".

לא ברור להדיא מהו גדר "דרכה"

בגמ' כשכוש יתירא מבעיא ליה. עי' רש"י, ומשמע דלא תמיד ברור כ"כ מה נקרא דרכה, ובפרט היכא שהיא פעולה שדרכה בכך ולפעמים הוי יתירא, דאי אפשר לדעת בבירור עד היכן מקרי כדרכה.

האם אכילה שלא כדרך מיהשב כקרן

בגמ': ובפתורא. רש"י מפרש שאכלה מעל השולחן, ומבואר דאף דדרכה בפת, מ"מ כיון שאכלה במקום או בצורה שאין דרכה בכך הוי קרן. ולכאורה קשה מלקמן (דף כ.) גבי ההוא ברחא דחייבו רבא נזק שלם אליפתא ואפילו אדנא אף דננא לא מקום אכילת עז היא, דחזינן דאף דאין דרך אכילה בכך עדיין נכלל בגדר שם ולא בגדר קרן, ועי' שם ברש"י שכבר הרגיש בזה. אמנם לאידך גיסא לקמן לגבי ההיא דקופצת רואין דאף אי אכלה מגב בהמה מאכל הראוי לה, אך כל שאכלה בקפיצה מיהשב קרן, והוי דומיא דדברי רש"י כאן לגבי פתורא. ועי' בגמ' כאן שהביא ראייה זו לשיטת רש"י. ועי' בפירוש ר"ח ובגליון כאן בשם הש"מ שלא פירשו בפתורא כרש"י, אלא דהוי שינוי בעצם הפת דאינו פת רגיל שאוכלת בהמה ובוזה וודאי מובן דמקרי קרן.

אגודת פלאות התורה

מתוך אגרותיו של הרב זאב (וואקי) זיכערמאן שליט"א

פלאות הפרשה

בגדי עשו היו באמת קנינו של יעקב

על הפסוק 'בגדי עשו החמודות', פירש: "הנקיות כתרוממו 'דכיתא'. דבר אחר, שחמד אותן מן נמרוד". ובתרגום יונתן פירש: שהיו חמודות משום שהיו מאדם הראשון.

אבל בירושלמי מסכת מגילה (פ"א ה"א) מפרש, שנקרא חמודות "שהיה משמש בבגדי כהונה", ופירש הפני משה שם, שהיה עשו הבכור והיה משתמש בבגדי כהונה. ולפי זה מיושב שפיר שהלבישה רבקה את יעקב בבגדים אלו, כיון שיעקב קנה את הבכורה ורבקה הכינה שני גדיי עזים אחד לקרבן פסח ואחד לחגיגה כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לב, והביאו רש"י לעיל בפסוק ט), והעבודה נעשה רק בבכורים והיה יעקב צריך ללבוש בגדי כהונה בכדי להקריבן.

במדרשים (פרקי דרבי אליעזר פרק כד) מבואר סדר השתלשלות כתנות העור מאדם הראשון: שכשמתו אדם וחוה, ירש חנוך את כתנות העור, ובהלקח חנוך אל האלקים, ירש אותם מתושלח בנו, וכשמת מתושלח ירשם נח. והביא נח את הכתנות עמו לתיבה, מפני שהכתנות היו חשובים בעיניהם לפי שהם מעשי ידיו של הקב"ה, והיה בהם קדושה, לכן היו גונזין אותם, ומוסרין אותם רק לראשי הדור, ולכן לקחם נח אתו בתיבה. וגם מפני שכל חיה ועוף היו נופלים לפני הלוֹבֵשׁ, לכן לקחם נח כדי ללוֹבֵשׁם בעת שהיה נותן מזון לחיות וכך לא זיקוהו.

וכשיצאו נח ובניו מן התיבה, גנבם חם בן נח והיו עם כוש בנו ימים רבים, וכאשר ילד כוש את נמרוד, נתן לו את הכתנות באהבתו אותו, וכשגדל נמרוד והיה בן עשרים שנה, לבש את כתנות העור, וכאשר לבש את הבגדים נתחזק נמרוד, ונתן לו האלקים כח וגבורה להיות גבור ציד בארץ. ובשעה שהיה לובש אותם, היו כל בהמה חיה ועוף באין ונופלין לפניו, מפני שהיו מעשה שמים, אמנם בני דורו של נמרוד חשבו שהוא מכח גבורתו, ולפיכך המליכוהו עליהם למלך.

כאשר ראה עשו אחי יעקב את הכתנות על נמרוד, חמד אותם בלב, וקם עליו עשו פתאום מהמארב אשר ארב לו שם, שלף חרבו ומיהר

ורץ אל נמרוד וכתת את ראשו מעליו, ונלחם עשו עם שני האנשים אשר היו עם נמרוד מלחמה רבה, והכם עשו והמיתם בחרבו, ולקח עשו את בגדי החמודות אשר לנמרוד, ורץ בהם והביאם לביתו.

כשלקח עשו את הבגדים ההם, רץ לעיר מפני אנשי נמרוד, בא אל בית אביו עיף ויגע מפני הפחד, וקצרה מאד נפשו למות ויצר לו מאד. ראה עשו כי קצרה נפשו למות וכי צר לו, ניגש אל יעקב אחיו וישב לפניו, ואמר אל יעקב אחיו: הנה אנכי הולך למות היום הזה ולמה זה לי בכורה. נתחכם יעקב על עשו, ולקח ממנו את בכורתו, ואת כתנות העור, וגם לקח מעשו את חלקו במערת המכפלה אשר קנה אברהם מאת בני חת לאחזת קבר, וקנה יעקב את כל אלה מאת עשו אחיו במחיר. כתב יעקב את כל אלה בספר והעיד עדים על זה וחתם, ויהי הספר ביד יעקב.

לעשו היו כמה כתנות עור

חידוש פלא כתב היפה תואר' (ב"ר סה טז), שהיה לעשו כמה כתנות עור, ולבש רק אחד כאשר הלך לצוד ציד והשאיר בבית שאר כתנות, ומהם לבש יעקב.

עשו היה גבוה יותר מיעקב

דברים נפלאים כתב בשפתי כהן' (כאן), וזה לשונו: "ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול וכו', ותלבש את יעקב בנה הקטן. למה אמר כאן 'גדול וקטן', אלא אמרה לו ליעקב 'עלי קללתך בני', כתרגום 'עלי יתאמר בנבואה', רצתה לבחון נבואתה בבגדיו של עשו, לפי שעשו היה יותר ארוך מיעקב, והכל היו אומרים זה גדול מזה, ולזה קראוהו 'עשו' שהיה גדול ועשוי, והלבישה בגדיו של עשו ליעקב לראות אם יבואו כמדתו של יעקב, אז יתאמת לה נבואתה, כמו שאירע לדוד שאמר וילבישהו מדיו (שמואל-א יז לה) אמרו רז"ל (יבמות דף ע"ב)

שבאו 'כמדתו', ושאלו היה משכמו ומעלה גבוה וכו' (שמואל-א ט ב), לזה אמר בגדי עשו בנה 'הגדול', שלא היה גדול במעלה [לזה 'הגדול' כתיב חסר], אלא בקומה, ותלבש את יעקב

בנה 'הקטן', לראות אם יבאו כמדתו, וכשראתה שבאו כמדתו, אז נתאמת נבואתה, מיד 'ותתן את המטעמים'.

מדוע רצתה רבקה שיעקב ילבוש בגדי עשו

החתם סופר ז"ל (כאן דף קכה, ד"ה הלא) כתב ביאור נפלא למה הלבישה רבקה את בנה יעקב דוקא בבגדי עשו הרשע, משום שמשמע מהירושלמי במסכת מועד קטן (ירוש פרק ואלו מגלחין) דבמלבושיו של אדם נאצלים מקדושתו של הלוֹבֵשׁ, והוא הדין בהיפוך, והלוֹבֵשׁ אח"כ אותו בגד יאצל עליו מאותו הרוח לטוב או לרע. והנה בגדי עשו היו טמאים, ולכן כשבא יעקב איש תם לרמות את אביו והוא לא יוכל להוציא מפיו דבר שאינו כולו אמת, וצורך השעה היה שיבוא יעקב במרמה ליקח ברכותיו, על כן הלבישתו אמו את בגדי עשו, כדי שלפי שעה יאצילו בגדי עשו על יעקב מדה זו לבוא במרמה. אלו דברי החתם סופר ז"ל.

ויש להקשות על דברי החתם סופר שהרי בגדי החמודות של עשו היו כתנות העור שעשה הקב"ה לאדם הראשון, ונמצא שבגדי עשו היו קדושים מאד, מעשי ידיו של הקב"ה. ויתכן לומר שמכיון שלבשו נמרוד ועשו הרשעים, פגמו בקדושת הכתנות, ולכן נאצל על יעקב רוח רעה זו שהשאירו בהם רשעים אלו, וגרמו לו להוציא מפיו דבר שאינו כולו אמת.

ומזה נראה מקור למה שנוהגים ללבוש בגדי צדיקים בימים מיוחדים כמו חתן ביום חופתו או בימים נוראים וכדומה, שאם בגד של עשו גרם שישררה על יעקב רוח רעה של רמאות, על אחת כמה וכמה שמדה טובה מרובה ממידת פורענות, שבלבישת בגדי צדיקים נאצל על הלוֹבֵשׁם רוח קדושה וטהרה מאת הצדיקים.

	ירושלים	בני ברק	חיפה	ניו יארק
הדלק"ג	16:04	16:19	16:11	16:17
מוצש"ק	17:18	17:19	17:17	17:19
ר"ת	17:51	17:51	17:49	17:48

ובמגידות בטשערנאביל. נפטר ה' כסלו תרל"ב ומנו"כ בטשערנאביל.

יום רביעי ט' כסלו - רבי דובער מליובאוויטש ז"ל

הרה"ק רבי דובער ז"ע האדמו"ר האמצעי נולד לאביו רבי שניאור זלמן הרב בעל התניא ז"ע ביום ט' כסלו תקל"ד. נודע כבעל מוח אדיר ומעמיק נפלא בשיטת חסידות ליובאוויטש וכבר בגיל חמש עשרה נתמנה ע"י אביו הגדול למדריך לאברכים, ואחר פטירת אביו מילא את מקומו. בשנת תקפ"ז לאחר מלשינות אצל הממשלה הרוסית שהרב תומך בשלטון הטורקי ישב חודשיים במאסר בויטבסק. נפטר ביום ט' כסלו תקפ"ח ומנו"כ בניעזשין.

יום חמישי י' כסלו - רבי פנחס מנחם אלעזר יוסטמן מפילץ ז"ל - שפתי צדיק

הרה"ק רבי פנחס מנחם אלעזר מפילץ ז"ע נולד בורשא בשנת תרט"ט לאביו רבי בנימין אליעזר יוסטמן זצ"ל חתן החידושי הרי"מ ז"ע. את חינוכו קיבל בבית זקנו החידושי הרי"מ ז"ע, וכשגדל השיאו סבו עם נכדתו בת בנו הרה"ק רבי אברהם מרדכי אלתר ז"ע. את כל ימיו הקדיש לתורה ועבודה בקדושה וטהרה ואחר פטירת סבו הגדול הסתופף בצילו של הרבי ר' העניך מאלכסנדר ז"ע ואח"כ נסע אל גיסו בעל השפת אמת ז"ע. עוד בחיי גיסו הפצירו בו החסידים שינהיג עדה אולם הוא סרב בכל תוקף, רק אחרי פטירת השפת אמת בשנת תרס"ה נכנע ללחץ והתחיל לנהל את עדתו בפילץ, ואת תפקידו של רבי כלפי החסידים הוא מסכם במשפט 'הנני מבקש להשריש בכל לבבכם חיזוק ואמונה'. בשלהי מלחמת העולם הראשונה כשנשתבשו סדרי עולם השפיעו עליו החסידים שיעבור לצ'נסטוכוב השקטה יותר, ואכן מאז שם הנהיג את עדתו עד פטירתו ביום י' כסלו תרפ"א ושם מנו"כ.

אבד את אשתו וששת ילדיו ל"ע. אחרי השחרור נשא את בת הגאון רבי יחיאל מיכל שלאגער אב"ד בוקשעוויץ זצ"ל. ובתחילה היה הרב הראשי באמבערק שבגרמניה שם הנהיג ביד רמה ללא משא פנים לפורקי העול שהיו שם אז. בשנת תש"ט עלה לארץ ישראל ובתחילה התישב בעיר רמלה שם הקים את בית מדרשו דברי חיים שהיה לאבן שואבת ליהודי המקום. בשנת תשי"ג עלה לירושלים ועם הסתלקות זודו הדברי מנחם מסטרפקוב ז"ע בשנת תשי"ד הוכתר לממלא מקומו ואז יסד את בית מדרשו המפורסם בשכונת מאה שערים שם רבים היו מתעלים מנועם תפילותיו ושלחנותיו הטהורים. נפטר ו' כסלו תשנ"ה ומנו"כ בחלקת אדמורי סטרפקוב בהר המנוחות.

יום שני ז' כסלו - רבי אהרן מקראקא ז"ל

הרה"ק רבי אהרון הלוי עפשטיין מקראקא ז"ע נולד בערך בשנת תקנ"ה לאביו הרה"ק רבי קלונימוס קלמן בעל המאור ושמש. נשא את ביתו של הרה"ק רבי ישראל בנו של הרה"ק מלובלין ז"ע, וכמה שנים היה סמוך על שולחן חותנו זקנו. לאחר פטירת אביו בשנת תקפ"ג הקימו לו בית מדרש בקראקא, אבל סירב להנהיג ונסע להרה"ק מצאנז ולתפארת שלמה ז"ע ולעוד צדיקים. נפטר ז' כסלו תרמ"ב ומנו"כ בקראקא.

יום שלישי ה' כסלו - רבי אהרן מטשערנאביל ז"ל

הרה"ק רבי אהרון ז"ע נולד בשנת תקמ"ד לאביו רבי מרדכי המגיד מטשערנאביל ז"ע, בצעירותו גדל אצל זקינו המאור עינים ז"ע. בהגיעו לפירקו נשא את בת הרה"ק רבי גדליה מליניץ ז"ע בעל התשוואות חן, ובזו"ש נשא את ביתו של הרה"ק רבי צבי מקארסטשוב ז"ע שהיה נכד של הבעל שם טוב הקדוש. עוד בהיותו צעיר התחיל להנהיג עדה בפקודת אביו, וגם קיבל אז סמיכה מהרה"ק רבי ברוך ממעזבו ז"ע, עם פטירת אביו בשנת תקצ"ז מילא את מקומו בהנהגת העדה

עש"ק ד' כסלו - רבי יעקב דוד מאמשינוב ז"ל

הרה"ק רבי יעקב דוד נולד בערך בשנת תקע"ה לאביו הרה"ק רבי ישראל יצחק מווארקא ז"ע וכבר בצעירותו התפרסם כגאון מופלג וגדול בקבלה וחסידות. בזו"ר היה חתן הגאון רבי שמואל מפארצווא בעל חשק שלמה ומגדולי חסידי פשיסחא - ווארקא ונולדו לו י"ג בנים ובנות וכולם נפטרו בצעירותם מלבד בת אחת שהיא היתה אשת רבי מאיר מפשיסחא ז"ע. בזו"ש נשא את בת הרה"ה רבי יעקב מזארנאווא ז"ל מחסידי פשיסחא - ווארקא ונולדו לו בניו הרה"ק רבי מנחם ז"ע והרה"ק רבי ישעיה מפשיסחא ז"ע והרה"ק רבי ירמיה מאפלאלע ז"ע. רבינו שימש ברבנות בעיירות גוברצ'וב, פשיסחא, גור, ואח"כ עבר לאמשינוב שם החל להנהיג אחר הסתלקות הרבי מווארקא ז"ע והרה"ק רבי פייבל מגריצא ז"ע, ואלפי חסידים הסתופפו בצילו ונהנו מתורתו ואור קדושתו. נפטר ד' כסלו תרל"ה בעיר מעראן באיטליא ומנו"כ באמשינוב.

ש"ק ה' כסלו - רבי שמואל אליעזר איידלס ז"ל - מהרש"א

הגאון רבי שמואל אליעזר איידלש זצ"ל, נולד בקראקא בשנת שט"ו (ו"א בשנת שכ"ה), לאביו רבי יהודה הלוי זצ"ל. מתחילה כיהן כראש ישיבה בפוזנא, ואח"כ שימש ברבנות בקהלות הקודש: חעלם, לובלין, אוסטראה. חיבורו 'חידושי הלכות' על הש"ס התחיל לראות אור בבסיליאה בשנת ש"ס. נפטר באוסטראה ביום ה' כסלו שנת שצ"ב, ושם מנוחתו כבוד.

יום ראשון ו' כסלו - רבי יחזקאל שרגא ליפשיץ - הלבשרטם מסטרפקוב ז"ל

הרה"ק רבי יחזקאל שרגא נולד ביום ד' ניסן תרס"ח בסטרפקוב לאביו הרה"ק רבי יששכר דוב מאונגוואר ז"ע בן אחר בן לבעל ארי דבי עילאי חתן הישמח משה ז"ע. בהגיעו לפירקו נשא את בת הגאון רבי יצחק ראובן ליפשיץ אב"ד טשערנא זצ"ל. בשנות השואה

גיליון

חיבת העבודה

משבר מתוכן שיחותיו של הגר"צ
רבי חיים יוסף בדרמן שליט"א
אב"ד חסידי לעזוב

ויעתר יצחק לה' (כה, כא)

|| כח התפילה ||

יצחק אבינו ורבקה אמנו ע"ה פתחו בזה

את דרך תפילה לבני ישראל בעת צרה, שישפכו שיח ותפילה לפני הקב"ה שיעזור, כי הוא שומע תפילת כל פה עמו ישראל ברחמים^א.

והיא מתנה טובה שקיבלו ישראל, כפי שכתב ה'חזון איש' זצ"ל בלשונו הזהב ב'אמונה ובטחון' שהקב"ה נתן לנו מתנה גדולה שיש בידינו לדבר אל ה' בכל עת ועונה כאשר ידבר איש אל רעהו^ב.

דברים נשגבים כתב ה'בית אברהם' לרמז בפסוק (בראשית מה, א) "ולא עמד איש אתו בהתוודע יוסף אל אחיו", דקאי על תפילת יהודי להקב"ה ביחוד, שבאותה שעה אין רשות למלאך או שרף להיות נוכח שם, רק היהודי מתייחד כביכול עם הקב"ה בכבודו ובעצמו, וכמוה צריך האדם להתלהב ולהתרגש מזכות עצומה כזו.

ואין צריך להתפלל דוקא עם טלית ותפילין בביהמ"ד, אלא בכל רגע ורגע יכול לבקש תפילה

קצרה על כל מה שהוא זקוק, כמאמר הרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זי"ע, שירגיל את עצמו תמיד להתפלל ולבקש ממנו יתברך על כל דבר קטן כגדול, ואל יחשוב שלתפילות אלו צריך התבודדות בטלית ותפילין, רק בכל מקום שעומד אפילו בשוק ירים עיניו כלפי מעלה וישעבד את לבו אל ה' ויבקש ממנו שימלא את מבוקשו, ובודאי ימלא משאלתו כי הוא שומע תפילת כל פה עמו ישראל ברחמים. **ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה שלא יחסר לך מזונות לעולם, כי הקב"ה בודאי יקבל תפילתך^ג, וטוב לך לעולם הבא שהרי זוכה להיות דבוק בהקב"ה בכל עת ובכל שעה** (הובא בספר 'בית יעקב' להגה"ח רבי יעקב אהרן אב"ד אלכסנדר זצ"ל, פרשת ויצא שהאריך בזה, וע"ע בירושלמי תענית פ"ג ה"ו).

פניני עבודה

א. וכולם בכלל זה, דגם מי שאינו יודע לבטא את התיבות כהוגן אם מתפלל מעומק הלב יתקבלו בקשותיו, דרחמנא לבא בעי. שנה אחת בערב ראש השנה הבחינו החסידים בפניו של הבעש"ט הק' זי"ע שעונה של דאגה ועצב אופפות אותו, ולאחר כמה שעות ראו עליו אור גדול, ובשעת הכושר סיפר להם, שהיתה גזירה קשה ועל נשות ישראל שלא יוכלו להשלים ימי הריגום רח"ל, וניסה לבטל הגזירה ולא הצליח, עד אשר נעמד עם - הארץ להתפלל שמו"ע, ואמר בברכת השנים בתמימות ובעומק הלב "וברך נשותינו כנשים הטובות לברכה", וזה הפיל כל המחיצות והגזירה נתבטלה.

כיוצא בזה מביא ה'בן איש חי' (פרשת מטות) שפעם היה עם - הארץ ששמע בבית המדרש איך החזן מסיים בקול ובנעימה (משנת איזהו מקומן) "אלו ואלו נשרפין בבית הדשן", והבין שבודאי סגולה גדולה להגיד מילים אלו, וכיון שהיה לו עשרה ילדים על כן בירכס בכל ליל שב"ק כשידידיו על ראשם בברכת "אלו ואלו נשרפין בבית הדשן", ואכן גדלו הילדים כולם לבחורים חשובים ומוכשרים מאד, פעם אחת הגיע אליו רב אחד, וכששמע את נוסח ברכתו נזף בו שהוא מקללם ועל כן יפסוק תיכף ומיד ממנהגו הרע הזה, וגילו מן השמים לאותו רב שלא טוב עשה במה שגרם לבטל נחת רוח בשמים ע"י אמירת ברכות אלו בתמימות על ידי העם-הארץ, כי הוא לא ידע פירוש המילות כלל, ואחר כוונת הלב הן הדברים.

שמעתי לספר שהיה בחור בישיבת פוניבז' שהיה מופלג בתורה ויראה, ובדקו אחריו ומצאו שהוריו אנשים פשוטים עד מאד, ולא הבינו איך זכה לבן בעל מדרגה כזה, וביררו אצל אמו על מעשיה והנהגותיה, וסיפרה שכל ער"ש כשהדליקה נרות שבת היתה מתפללת על בנו שיגדל להיות כמו "בן גוריון", אך אח"כ שמע שהלה הלך לבקר את הגאון בעל ה'חזון איש' זצ"ל א"כ הבין מזה שהחזו"א גדול יותר ממנו, כי מי הולך אצל מי, הוה אומר הקטן לגדול, ולכן התחילה להתפלל על בנה שיגדל להיות כמו החזו"א... ולהאמור נראה, דכיון שהתפללה בתמימות ע"כ גם מה שהתפללה מתחילה עשתה פירות שיגדל לאילנא רברבא.

ב. אחד מחסידי הרה"ק בעל ה'אבני נזר' מסוכטשוב זי"ע נחלה ונפל למשכב, והגיע אל רבו ובידו 'קוויטל' לבקש ישועה, והיה בכניסתו זעק עליו האבנ"ז בנימה של רוגז ואמר "א נייע מאדע מיט 'קוויטלעך' -]מנהג חדש הוא לבא עם פתקאות להיושע[, בזמנינו כשאחד היה נצרך לישועה היה מרבה בתפילה ותחנונים ומחלק צדקה כדי שיוושע, ואילו היום באים אל הרבי עם 'קוויטל' ורוצים להיפטר מכל החבילין דמעיקין, היתכן?", ובזאת סגר את דלת חדרו בהקפדה וחסר למעון קדשו, לאחר זמן קצר יצא וקרא לאותו חסיד באהבה וחיבה וברכו בדבר ישועה ורחמים (הובא ב'אביר הרועים' את שמב ע"ש).

ג. כי התפילה נענית תמיד, כדאשכחן בגמרא (תענית כה). שבביתו של רבי חנינא בן דוסא שררה עניות גדולה, אמרה לו אשתו "עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי, אמר לה, מאי נעביד, בעי רחמי דניתבו לך מידי [תבקש מהקב"ה שיתן לך דבר מן השמים], בעא רחמי, יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא [קיבל רגל של שולחן מזהב], חזיא בחלמא, עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי, ואיהו אפתורא דתרי כרעי, אמר לה ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן אפתורא דמחסר, אמרה ליה ומאי נעביד, בעי רחמי דנשקלינהו מינך, בעי רחמי ושקלוהו, **תנא גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון דגמירי דמיהב יהבי מישקל לא שקלי**". וכיוצא בזה מצינו במדרש (שמו"ד פרשה נב, א) "מעשה בר"ש בן חלפתא, שבא ערב שבת ולא היה לו מאן להתפרנס, יצא לו חוץ מן העיר והתפלל לפני האלקים, וניתן לו אבן טובה מן השמים, נתנה לשולחני ופרנס אותה שבת, אמרה אשתו מהיכן אלו, אמר לה ממה שפרנס הקב"ה, אמרה אם אין אתה אומר לי מהיכן הן איני טועמת כלום, התחיל מספר לה אמר לה כך נתפללתי לפני האלקים וניתן לי מן השמים, אמרה לו איני טועמת כלום עד שתאמר לי שתחזירה מוצאי שבת, אמר לה למה, אמרה לו אתה רוצה שיהא שולחנך חסר ושולחן חבירך מלא, והלך ר' שמעון והודיע מעשה לרבי, אמר לו לך אמור לה אם שולחנך חסר אני אמלאנו משלי, הלך ואמר לה, אמרה לו לך עמי למי שלמדך תורה, אמר לו רבי, וכי רואה אדם לחבירו לעוה"ב, לא כל צדיק וצדיק הוה ליה עולם בעצמו, כיון ששמע כן הלך והחזיר, רבותינו אמרו,

וב'מגיד תעלומה' להרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב ז"ע (עמ"ס ברכות) הוסיף לחדש, שלתפילה זו אין צריך הכנה, ומפרש כן בלשון המשנה (ברכות ל): "אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש - נראה לי דמשמענו התנא אין עומדין להתפלל תפילת העמידה דייקא אבל תפלה לשעתה המצטרפת לכל אדם בכל זמן ועידן, שמבקש מהש"ת על הצטרפותו אין צריך הכנה, ואדרבא כתיב (דברים ד, ז) 'כה' אלקינו בכל קראינו אליו', ואדרבה זה הוא האמונה הגדולה לאיש הישראלי שיתפלל תיכף על כל דבר שיארע לו יבקש מן הש"ת, והוא אמונה שאין שום דבר במקרה, רק הכל הוא בהשגחה נפלאה, והתפילה מועלת להפוך ולבטל הגזירה לטובה ולישועה". ואפשר להוסיף עוד, דהגם דקיימא לן תפילה דרבנן, מיהו ידוע שיטת הראשונים דבעת צרה התפילה מן התורה, והלא כשאדם צריך משהו הרי זה בחינת עת צרה, נמצא שבקשה כזאת דאורייתא הוה, ובחינה מסוימת היא חשובה יותר מתפילת שמונה-עשרה בביהמ"ד.

ויעתר לו ה' וגו' (כה, כא)

תפילות הצדיקים

רש"י הביא דברי חז"ל (יבמות סד.) "לו ולא לה, לפי שאינו דומה תפילת צדיק בין צדיק לתפילת צדיק בן רשע", ותמהים העולם, דלכאורה איפכא מסתברא, שהצדיק בן רשע יש לו יותר זכויות

גלגל שלא למד מדרכיו הרעים של בני משפחתו הרשעים, וא"כ בדין הוא שתפילותיו יתקבלו, משא"כ צדיק בן צדיק לא היה לו נסיונות אלו ללמוד מעושי רשעה [ואף יעקב אבינו התפאר בזה ואמר (בראשית לב, ה) "עם לבן גרת" ופירש רש"י "ולא למדתי ממעשיו הרעים"], וב'אור החיים' כתב לפי פשוטו, שצדיק בן צדיק זוכה שתפילותיו מתקבלות בזכות אבות.

וב'ישמח ישראל' מבאר, כי אילו היה הקב"ה שומע לתפילתה היה נקבע מזה שהקב"ה שומע ומקבל תפילות צדיקים בלבד, דרק מי שהוא ראוי כרבקה זוכה שתפילתו נשמעת, לפיכך קיבל ה' תפלת יצחק שהיה לו זכות אבות, וממילא יתכן שנתקבלה תפילתו בזכות אבות, ומעתה יתקבלו תפילותיהם של ישראל שאף הם בני אברהם יצחק ויעקב.

ובאופן אחר תירצו צדיקי קמאי, דבודאי יתכן שמעלת הצדיק בן רשע גדולה יותר מצדיק בן צדיק, אך בתפלה זו של יצחק ורבקה התקבלה דוקא תפילתו של הצדיק בן צדיק, מפני שכאשר עלתה בשמים תפילתה של רבקה הזכירו לפני כסא הכבוד שזו תפילתה של רבקה בן בתואל, ולא רצה הקב"ה להוריד נשמתו של יעקב שלימתא מתפילה שהזכירו עליה שם של רשע, ועל כן "ויעתר לו ה'" דוקא, שלא נזכר שם שום של רשע כלל.

כי יעקב אבינו היה צריך להיוולד בתכלית הנקיות, וזה שמצינו להלן בפסוק (כה, כב) "ויתרוצצו הבנים בקרבה וגו', ותלך

פניני עבודה

הנס האחרון היה קשה מהראשון, כיון שפשט ידו להחזירו מיד ירד המלאך ונטלה הימנו, למה שאין מתן שכרה של תורה אלא לעוה"ב ליום אחרון, הוי ותשחק ליום אחרון.

ועכ"פ חזינו מהכא, דאע"פ שלא שייך שיקבלו חזרה בשמים דבר מן העולם הזה, דכלום חסר כלפי מעלה, ואם כן אין שום תועלת במה שיקחו שם בחזרה מה שכבר נתנו, ולא שייך במציאות שיקרה כדבר הזה, ואע"פ"כ על ידי תפילה החזירו את השפע מלמטה למעלה, ומכאן שתפילה מועילה להכל.

ד. בתקופה האחרונה של ה'חפץ חיים' זצ"ל בהאי עלמא הסתגר בחדרו ולא דיבר עם אף אחד, בימים ההם אירע לאחת מבנותיו עגמת נפש גדולה, ועלתה במחשבתה הרהורי דברים על מה עשה ה' ככה, ולא סיפרה לאף אחד מענין זה, ויהי כאשר נכנסה אל אביה לבקרה אמר לה כמשיח לפי תומו "טאכטער'ל, דאווינען צו די אייבישטער מעג מען, עצות געבען - חס וחלילה!", [-בתי היקרה, מותר להתפלל להקב"ה, אבל לתת עצות, ובכלל זה ולהתרעם ח"ו - ודאי שאסור], והיתה מתפלאת על שתפס מחשבתה מבלי שתגיד לו מאומה.

ה עוד הביאו במדרש (בר"ד פרשה סג, ה) שהתפללו יצחק ורבקה, שהוא אמר "כל בנים שאתה נותן לי יהיו מן הצדקת הזו, אף היא אמרה כן כל בנים שאת עתיד ליתן לי יהיו מן הצדיק הזה", ויש לדקדק בחילוק שביניהם, שיצחק ביקש "כל בנים שאתה נותן לי יהיו מן הצדקת הזו", ואילו רבקה אמרה "כל בנים שאת עתיד ליתן לי", כי יצחק היה לו מורה דרך בתפילתו, שאברהם אבינו לימדו שכאשר האדם מתפלל עליו להאמין שהישועה קיימת כבר, ולכן לא אמר "שעתיד ליתן לי", כי האמין באמונה שלימה שכבר פעל בתפילתו, משא"כ רבקה שלא קיבל דרך זו בתפילה לכן ביקשה על העתיד.

כעין זה מצינו גבי רחל אמנו ע"ה דכתיב (בראשית ל, א-ב) "ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן", ותמהים העולם, מדוע נזף בה יעקב על כך, והרי ביקשה שיתפלל עליה, ומטו משמיה דהרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע לומר, שהחסרון שלה היתה במה שאמרה "ואם אין", כלומר שלא האמינה לגמרי ובשלימות בכח התפילה, ולכן חרה אף יעקב ברחל, כי אילו היתה מאמינה באמת בכל התפלה ומבקשת מיעקב שיתפלל עליה היה עושה כן בשמחה.

ו. בדרך זו מבאר ה'קדושת לוי' (פרשת פרה) מה שכתב רש"י בפרה אדומה (במדבר יט, א) "זאת חקת התורה וגו' ויקחו אליך פרה אדמה תמימה - לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר, מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה לפיכך כתב בה חוקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה", ויש להבין, מדוע נסתם טעמה של מצוה זו, ומביא מה ששמע "מהרב החסיד מורינו הרב אברהם חיים נ"י מק"ק זלאטשוב" בעל ה'אורח לחיים' זי"ע [וב'אורח לחיים' גופא (בפרשת חקת) מובא ביאור זה בשם רבו המובהק הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע], כי הגוים רוצים להזכיר לבני ישראל את חטא העגל, מפני שכל רצונם היא למצוא עילה לקטרג על ישראל, ולכן שואלים להבין "מה טעם יש בה" ורוצים לשמוע את הטעם של "חבא אמה ותקנח צואת בנה" ונמצא מזכירים את החטא על ידי ישראל, לפיכך אמרה תורה שאע"פ שידוע לנו בחינה בהבנת טעם פרה אדומה, מ"מ לאומות העולם צריכים להשיב "גזירה היא מלפני, ואין לך רשות להרהר אחריה" שאסור לנו לברר טעמה של מצוה זו, כדי שלא להזכיר את החטא.

כע"ז מצינו בבלעם, דכתיב (במדבר כב, כא) "ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו וילך עם שרי מואב" וברש"י (ומקורו בסנהדרין קה): "אמר הקב"ה, רשע כבר קדמך אברהם אביהם שנאמר (בראשית כב, א) 'וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו'", משמע מדבריהם שזכות היתה לו לבלעם בכך שהשכים בבוקר, וכנגדו העמידו את אברהם שקדם והשכים, כדי לבטל את זכותו של בלעם, ואינו מובן דאיהו זכות היא להשכים כדי לקלל, בשלמא אם היה בלעם מקיים בזה איזו מצוה היו צריכים להזכיר מנגד את זכותו של אברהם אבינו כדי לבטל את הזכות, אבל מאחר שלדבר עבירה הלך, א"כ מה בין השכמת בלעם להשכמת אברהם, שלא קרב זה אל זה, ותירצו צדיקי קמאי שבלעם התכוון בהשכמתו, שיראו אותו בני ישראל משכים לקללם וילמדו ממנו בק"ו להשכים ולהקדים לעבודת הש"ת, וכאשר יקום בחור 'פארטאגס' בישיבה ללמוד תורה יזכור מדמותו של אותו רשע, לכן אמר לו הקב"ה "רשע כבר קדמך אברהם אביהם" שאם ירצו בניו לנדד שינה מעיניהם, ולקבל על עצמם עול מלכות שמים באשמורת הבוקר הרי יבחרו להיות מתלמידי אברהם אביהם, ואינם זקוקים לדיך ולדכותך, וממילא לא יוזכר כלל זכרו של הרשע.

לדרש את ה", וברש"י "ויתרוצצו - רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת", ומקשים העולם, בשלמא עשו מפרכס לצאת כי רצה לעבוד ע"ז, ובמעו אמו לא היה יכול לעשות כן, אבל מדוע היה יעקב מפרכס לצאת לביהמ"ד, והרי אמרו (נדה ל:): שהמלאך מלמד את העובר כל התורה כולה במעו אמו, ולמה א"כ ניסה לצאת, רק יעקב אבינו לא רצה ללמוד תורה בסביבתו של עשו הרשע, כי ידע שעליו ללמוד תורה בטרהרה ובנקיות, ובמקום שעשו נמצא חסר בנקיות ובטהרה, ולכן ביקש ללמוד בבית המדרש דוקא.

ובזה הסבירו עוד מה שאמר יעקב על לבן "ולא למדתו ממעשיו הרעים", כי לפעמים לומד האדם מן הרשע כיצד שלא להתנהג, אך יעקב שלימתא לא רצה להזכיר כלל את שמו של הרשע, ולא הסכים ללמוד ממנו כלום מטוב ועד רע.

וישא את קולו ויבך (כ, לה)

ביטול דמעותיו של עשו

בילקוט בפרשתנו איתא, שבגלל שלושה דמעותיו אלו של עשו בני ישראל סובלים בגלות המר הזה, כי דמעות אלו עומדות לו לזכות שיוכלו לשלוט בבני ישראל, ומקשים העולם, הלא כנגד

אותן דמעות של עשו הורידו רבי רבבות דמעות מישראל, ואיך אינם מבטלים את הבכי של עשו.

ותירץ ב'קדושת ציון' (פרשת וזאת הברכה) להרה"ק רבי בן ציון מבאבוב ז"ע הי"ד, דהנה שיטת רבי יהודה (הולין צח:): דמין במינו אינו בטל, וכיון שבני ישראל בוכים בגלל הדוחק והצרות שבעולם הזה על כן אין דמעותיו של עשו מתבטלים בהם, מפני שגניהם בוכים על עניני העוה"ז ומין במינו אינו בטל, אך כאשר יבכו בני ישראל על דברים העומדים ברומו של עולם ובעניני עוה"ז אז יהיה הדמעות שלנו מין בשאינו מינו, שהרי עשו בכה על עניני עוה"ז ואנחנו בוכים על עוה"ב, ושפיר תבוא הגאולה במהרה בימינו.

והעצה לכך היא, שבשעת צרה בגשמיות ישתמש בשברון לב שיש לו להתאונן על מצבו הרוחני, וכפי שמצינו במדרש איכה (רבה, פרשה א, ועיקרי הדברים הובאו בגמרא סנהדרין קד: אך יש תוספת בדברי המדרש) "מעשה באשה אחת שהיתה בשכונתו של רבן גמליאל, והיה לה בן תשחורת ומת, והיתה בוכה עליו בלילה, והיה רבן גמליאל שומע את קולה והיה נזכר חורבן בית המקדש והיה בוכה עמה, עד שנשרו ריסי עיניו, וכיון שהרגישו בו תלמידיו עמדו ופנו אותה משכונתו", הרי שהגם שבכה עם אלמנה לא היו בכיותיהם שוים, כי הוא בכה על חורבן ביהמ"ק, ולקח דמעות גשמיות של אבלות על מיתת הבנים והפכם לבכיה על החורבן.

פניני עבודה

ז. בתנא דבי אליהו (פרק ד) מצינו "עשו בשכר שלש דמעות שהוריד ונפלו מעיניו נתנו לו הר שער, שאין גשמי ברכה פוסקין ממנו לעולם וכו', שכרו של אגג כשהיה חבוש בבית האסורין היה בוכה ומתאנח ואומר אי לי שמא יאבד זרעי מן העולם יצא ממנו המן לעולם", ולמדנו מהכא הכח של בכיה ודמעות, שהרי אם הם זכו לכך בכח הבכיה הגם שלא בכו להקב"ה, כ"ש אם האדם בוכה בדמעות להקב"ה שיקבל מבוקשו, כי שערי דמעות לא ננעלו.

ח. כמאמר המפורסם של הרה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג ז"ע על הפסוק (שמואל א' כ, כז) "מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם", כי הטעם שלא בא בן ישי ונתאחר ביאת המשיח, היינו משום "גם תמול גם היום אל הלחם", בעבור הלחם הרומז על טרדת הפרנסה, שבני ישראל טרודים תמיד בזיעת אפם ואינם יכולים לשים על לבם ולהתפלל כראוי על ביאת הגואל שיבא בב"א (הובא בספר 'שמן הטוב', ליקוטים אות קנט).

אמנם לזכותן של ישראל אפשר להמליץ ולומר, דגם כאשר מבקשים על הלחם הרי זה עניני עוה"ב, דהנה בזוה"ק (תיקוני זוהר כב) מגנה את אלו "הצווחין ככלבין הב הב", שצועקים ככלבים "תן תן", ומבקשים בימים נוראים רק עבור פרנסתם בלבד, וחידש מרן הבעש"ט הק' ז"ע, דכל זה היה "בשנים ההם שפרנסה היתה בשופי, מה שאין כן עתה, שעל ידי מניעת פרנסה אי אפשר לעבוד אותו יתברך שמו, ולהחזיק בנינו לתלמוד תורה", לכן אפשר לבקש על הפרנסה כי מטרתה לדברים רוחניים (הובא בבעש"ט לר"ה ויר"כ אות כד). וביותר מובנים דבריו בזמנינו אנו, כי בימים הראשונים היה אפשר לקיים "פת חרבה ושלוה בה", ואילו בימינו אין עוד מציאות כזו, כי אי אפשר להסתדר בלא מכוונת כביסה ובלא מזגן, ולא שייך לומר לאדם שישב תחת פגנו ותאנתו ויטחון חיטים לעשות מהם פת לחם, ובעל כרחו של כל אדם שיש לו הוצאות לצרכי היום יום, ובלעדיהם אינו יכול לעסוק בתורה ובמצוות, והחסרון בדברים אלו יעבירו אותו על דעתו ועל דעת קונו ח"ו, ומשום הכי כולם בכלל עניני עולם הבא הם.

וכן פירש הרה"ק בעל הייטב לב' מסיגעט ז"ע ב"ייטב פנים" (אבני זכרון לר"ה, עמוד כב) מאי דכתיב (תהלים מב, ד) "היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה, באמרם אלי כל היום איה אלקיך", דמה שבני ישראל בוכים יומם ולילה על הלחם והפרנסה הוא כדי שיוכל לומר כל היום "איה אלוקיך", דהא בהא תליא.

וכך אומרים בשם הרה"ק בעל האוהב ישראל מאפטא ז"ע, שאמר להקב"ה בתפלה ובקשה "למה אינך גותן פרנסה לכלל ישראל, הרי כמעט הכל אתה מקבל בהם בחזרה, וגם מה שלא הנך אוכל מהם ריבית..." "שהרי משתמשים בממון לצרכי מצוות לרוב, והיום דבריו נכונים ביותר, כי כמה צריך להוציא על שכר לימוד לילדים, וכמה על הוצאות שבת ויום טוב ושאר מצוות, ואם כן בדין הוא שיתן קוב"ה פרנסה בריווח לישראל למען צרכי גבוה.

וסמך לדבר מצינו ב'בעל הטורים' (פרשת וישלח) שמפרש מה שאמר עשו ליעקב (בראשית לג, ח) "מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי" אלו המתנות ששלח יעקב לעשו, ושאל עשו, הרי התחלקו ביניהם שיעקב יקבל עולם הבא ועשו עולם הזה, ואיך א"כ יש לו צאן ובקר לשלוח לו עי"ש, והאמת שהשיב לו יעקב, שכל זה הם לצרכי עולם הבא, שהרי העמיד י"ב שבטי י-ה, ועבורם זקוק הוא ללחם לאכול ובגד ללבוש, ולכן קיבל את חלקו.

ט. וכיון שניתנה רשות לדרוש אפשר לומר באופן אחר מדוע אין הדמעות של עשו מתבטלים בדמעותיהם של ישראל עם קודש, כי עשו רצה בכל לבו ובכל נפשו לקבל את הברכות של יצחק אביו, בידעו שהם נאמרים בנבואה והיא כוללת כל הטובות שבעולם הזה ובעולם הבא, לפיכך כאשר ראה שחמקו ממנו הברכות על ידי שנטלם יעקב במרמה הרגיש שעולמו חשך בעדו ואין לו עוד תקומה, ומרגשי צער ויאוש זעק ובעה בסערת רוחו, ואז הוריד שלש דמעות מתוך הכרה שנפל לבירא עמיקתא והפסיד כל עתידו ולא יוכל לקום עוד, והנה אין בידי איש יהודי להוריד דמעות מעין אלו, כי יהודי יודע תמיד שלעולם אין מצב של יאוש, וכשהוא בוכה הרי הוא מוריד דמעות של תקוה שמכאן ואילך ישתפר מזלו, ויתהפך עליו הגלגל לטובה. וכלשון הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ז ה"ה) להלכה ולמעשה "אמש היה זה שנאו לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה - והיום הוא אוהב ונחמד קרוב וידיד", כי ביד בני ישראל להפוך הכל מן הקצה לקצה, ועל כן אינם יכולים לבטל הדמעות של עשו, שהיו סוג אחר לגמרי של דמעות, ואינם דומים זה לזה כלל, ועל כן אינם מתבטלים.

י. כעין דברי התולדות יעקב יוסף' (פרשת יתרו) שמענגים את השבת במאכלים טובים כדי שהגוף לא תפריע לנשמה להתענג על ה'.

מטו משמיה דהרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע, שלכן סיבב הקב"ה שיחפוץ יצחק לברך את עשו ויריח ריח בוגדים ואעפ"כ לא ימנע מלברכו, כי עי"ז ראויים וזכאים כל בני ישראל בכל מצב לברכות אלו, דאע"פ שחטאו ובגדו ח"ו עדיין יתברכו בכל הברכות.

משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל (כו, לט)

בין ישראל לעמים

ב'ערוגת הבשם' מבאר החילוק בין ברכת עשו לברכת יעקב, שיעקב אבינו נתברך בברכת (פסוק כח) "ויתן לך האלקים" וברש"י "יתן ויחזור ויתן", כלומר שיהיה לו שייכות בקשר תמידי עם הקב"ה בכל עת, כי יקבל כל הזמן קימעה קימעה, משא"כ עשו ישב במקומו לבטח ומשמני הארץ וטל השמים "יהיה מושבך" בקביעות, וממילא לא יצטרך להתפלל להשי"ת, שהרי לא יפסק לעולם השפע ממנו² [וכעין מאמר צדיקים, שקללת הנחש היתה "נעם און גיי", שיהיה לו תמיד עפר לאכול, וממילא לא יהיה בקשר עם ה'].

ומובא, שזה גם היה החילוק בין ארץ ישראל למצרים, כי במצרים לא היו צריכים לגשם רק כל המים בא בקביעות מן הנילוס, ולכן אינם מחוברים להקב"ה, ואילו באר"י למטר השמים תשתה מים ונצרך להתפלל על כך תמיד, נמצא מחובר עם הבורא יתב"ש בכל עת ועונה.

וכן רואים חילוק זה בין אברהם ללוט, כי אברהם קנה מעפרון את חלקו בעיר חברון שהיה מקום טרשין וסלעים, והיה קשה שם החרישה, נמצא שנוצק להתפלל תמיד על המים עבור צמיחת השדה, ובכוונה בחר בחלק זה למען יהיה לו קשר תמידי עם השי"ת, ואילו לוט בחר ללכת לסדום שכולה משקה, וא"צ להתפלל שם להקב"ה, כי לא רצה את השייכות והקשר כלפי מעלה³.

ויתרה מכך אפשר לומר לזכותן של ישראל, דאף שהם מבקשים על גשמיות נטמן בגוויה טובא עניני רוחניות⁴, שהרי המה זקוקים לגשמיות כדי לקיים תורה ומצוות, ולא עוד, אלא שבכל צער ובכיה מסתתר צעקה של תשובה ורוחניות, כמו שמצינו ביציאת מצרים כפי שפירש ה"ישמח ישראל" (פרשת וארא) שמשו רבינו טען לפני הקב"ה שיגאלם כבר, שהרי הוא רואה את צעקתם ואין בכוחם לחזור בתשובה, רק זועקים על סבלותם, וא"כ מה לו כי יצערם בגלות, אולם הקב"ה השיבו (שמות ו, ה) "וגם אני שמעתי", ואין וגם אלא לרבות, כי גילה הקב"ה למשה, שבנוסף לצעקתם השטחי יש בצעקה שלהם תשובה וגעגועי התקרבות להשי"ת, וכך פירשו רבים מרועי החסידות מה שנאמר לעיל מיניה (ב, כג) "ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה", שצעקו על עבודת ה' שחסרה להם, ולא על צערם הגשמי והגופני, אמור מעתה, שהדמעות של ישראל אינן מין במינו, ולכן יתבטלו דמעות של עשו וימהר קוב"ה ויחוש גאולתינו בקרוב.

וירח את ריח בגדיי (כו, כז)

בגדיי - בוגדיי

במדרש (בר"ר פרשה סה, כב) פירשו "וירח את ריח בגדיי" מלשון בוגדיי, כי גם יהודי בעל עבירה טוב הוא בפנימיותו, וזה הריח גן עדן שהריח יצחק אבינו באותה שעה.

הובא שם מעשה נורא עם יוסף משיתא, "בשעה שבקשו שונאים להכנס להר הבית אמרו יכנס מהם ובהם תחלה, אמרין ליה עול [תיכנס], ומה דאת מפיק דידך [תוציא מה שאתה רוצה, וזה יהיה לך במתנה], נכנס והוציא מנורה של זהב, אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו, אלא עול זמן תנינות [תיכנס פעם שניה] ומה דאת מפיק דידך, ולא קיבל עליו, א"ר פנחס, נתנו לו מכס ג' שנים ולא קיבל עליו, אמר לא דיי שהכעסתי לאלקי פעם אחת אלא שאכעיסנו פעם שניה, מה עשו לו, נתנו אותו בחמור של חרשים והיו מנסרים בו, היה מצווח ואומר, ווי אוי אוי שהכעסתי לבוראי, ועיין עוד שם.

יא. דאינו דומה דמעות של יהודי לדמעות של גוי, וכדאשכחן (שמות ב, ו) "והנה נער בוכה, ותחמול עליו [בתיבת פרעה] ותאמר מילדי העברים זה", הרי שאף גויה הבחינה שהדמעות של יהודי אינן דומות לדמעות של גוי.

יב. לבאר הדברים יותר יש להביא דברי הגאון בעל ה'בן איש חי' צ"ל שכדרכו מבאר מהלכיו במשל, שפעם היה ילד מחונן שחזר מבית המלמד ובכה לפני אביו שהרביצו המלמד, שאלו האב מדוע עשה לו כן, השיב הילד כי לא ידע את הנלמד, נענה האב ואמר, אם כן שפיר עשה שהרביצו, שהרי מי שאינו לומד מגיע לו ללקות, אך הילד ענה לאביו, שהוא לא היה היחיד שלא ידע, אלא עוד כמה מחבריו לא ידעו, ורק אותו הכה המלמד, ויהי כשמוע כן האב יצא בשיר ובמחול ורקד מרוב שמחה, והסביר לבנו, שאם היו כמה ילדים שלא ידעו והלה העניש רק אותו הרי זה סימן מובהק שהוא כלי מוכשר לקבל השפע, ועל כן הוא מעניש רק אותו מפני שהמלמד יודע שיש בו הכוחות להבין וללמוד, ומשום הכי מענישו מדוע לא למד, משא"כ האחרים אנוסים הם ואינם יכולים ללמוד.

ובזה מבאר מה שאמרו (שבת פח) "ויתיבבו בתחתית ההר - מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם", ולמה לא עשה כן קוב"ה לגוים [וכן אמרו (ע"ז ב): שלעתיד לבוא יטענו הגוים "רבונו של עולם, כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה כמו שעשית לישראל"], אלא כי בזה גופא מוכח חביבותם של ישראל אצל ה', שראה שהם ראויים לקבל התורה וע"כ כפה עליהם הר כגיגית.

למדנו מכאן, שאת אשר יאהב ה' יוכיח וייסר, דמי שראוי לקבל השפע מונע ממנו קוב"ה השפע כדי שיתפלל, כי ממניעת השפע רואים כמה חפץ ומתאוה הקב"ה ממנו להתפלל, דמזה מוכח שתפילתו חשובה בעיני המקום.

יג. ואולי זה הענין במה שאמרו במדרש תנחומא בפרשתינו (סי' יד, והוא ברש"י עה"פ "ויתן לך האלקים") "כשבנה [שלמה המלך ע"ה] בית המקדש התחיל מתפלל לפני הקב"ה, ואמר רבונו של עולם, כשיהא אדם מישראל בא ומתפלל ומבקש בנים או דבר אחר, אם היה ראוי תן לו, ואם לאו אל תתן לו, אבל הנכר [הגוי] אם יבא ויתפלל לתוכו, מה שהוא מבקש תן לו", ומאי שנא, אך הן הן הדברים, כי יהודי שלא נענה תיכף ממשיך להתפלל, ואדרבה, טוב הוא לו שמחזק את הדביקות והקשר בבורא כל עולמים, אבל הגוי שאינו נענה קורא תגר ומחלל שם שמים רח"ל, לכן ביקש שיקבל מה שרוצה תיכף ומיד וילך לו לדרכו, וממילא לא יתחלל שם ה' בעולם.

חמידיא דאודייהתא

פניני הלכה מאת הרה"ג רבי יעקב פרידמן שליט"א

גדרי תפילה בציבור במתפלל תפילה אחרת עם הציבור

שאז הדין מתגבר ויש חרון אף, לכן המתפלל מוסף בשעה שהציבור מתפללים אינו מועיל לו לבטל חרון האף, אבל כשאין חרון האף נחשב כתפילה עם הציבור ואינה נדחית, ולכן מסקנתו אינה ברורה, אם כי לדעתו נראה כי אינו נחשב כתפילה עם הציבור.

חילוק המשנ"ב בין תפילה בציבור לתפילה בשעה שהציבור מתפללים

ה. המשנה ברורה (סי' צ"ט ס"ק ל') מעתיק את דברי המג"א, אך מוסיף על דבריו, כי עד כאן לא נאמרו הדברים אלא בדין תפילה בשעה שהציבור מתפללים, אשר בזה אין להחשיב שעה שהציבור מתפללים אלא אם כן מתפלל אותה התפילה שהציבור מתפללים, אבל בנוגע למעלת תפילה בציבור, בזה יש להחשיב אף את המתפלל מוסף בבית הכנסת שבו הציבור מתפללים שחרית, כי סוף כל סוף נחשבת תפילתו לתפילה בציבור.

חידוש הצ"ח שאף תפילה בשעה שהציבור מתפללים אשרי ובא לציון נקרא בציבור

ו. מקור דברי המשנה ברורה מדברי המגן גיבורים (סי' צ"ט שלטי גיבורים ס"ק ז') והצ"ח (ברכות ו. בד"ה אין תפילותו), כמו שציין להם המשנ"ב בשער הציון (ס"ק כ"ג), ובדברי הצ"ח (שם) מבואר חידוש גדול יותר, והוא שלדעתו מה שאמרו חז"ל (ברכות ו.) במקום רינה שם תהא תפילה, וכנזכר זה הוא הגדרת תפילה בציבור, אין הכוונה דווקא לרינה של תפילת שמונה עשרה, אלא כל ענין רינה, ולכן אף אם הציבור עוסקים באמירת אשרי ובא לציון, גם כן מיקרי במקום רינה, ושפיר נחשב המתפלל בבית הכנסת למתפלל עם הציבור, ולכן כתב לחדש שהוא הדין המתפלל שחרית בשעה שהציבור מתפללים מוסף, שעולה לו גם

ג. החילוק שבין מעלות אלו מבואר מתוך דברי הגמרא (עבודה זרה ד:): "כיון דאיכא צבורא דמצלי לא מדחי", הרי שרק אין דוחים את התפילה הנאמרת בשעה שהציבור מתפללים, וכתבו שם התוס' (בד"ה כיון), דבעוד שעל תפילה בציבור נאמר 'תפילתו של אדם נשמעת', הרי שלא רק שאינה נדחית, אלא עוד היא מתקבלת, הרי שתפילה בשעה שהציבור מתפללים אין לה שלימות המעלה, ורק אינה נדחית, והרריך בגדרי תפילות אלו הקהילות יעקב (ברכות סי' ג'), ואכ"מ להאריך בכ"ז.

מעתיק יש לנו לדון על שני המעלות, הן האם יש את מעלת תפילה בציבור על ידי תפילה בציבור המתפללים תפילה אחרת, ואף אם אין לה מעלת תפילה בציבור, האם לכל הפחות מיקרי תפילה בשעה שהציבור מתפללים, או שאף זה צריך להיות שהציבור מתפללים אותה התפילה שהוא מבקש להתפלל.

ג. תפילת שחרית בשעה שהציבור מתפללים מוסף

דעת המג"א והוכחתו שאינו נחשב תפילה עם הציבור

ד. מתפללים מוסף אינו נחשב תפילה 'בשעה שהציבור מתפללים', והוכחתו מדברי הגמרא (עבודה זרה ד:): "אמר רב יוסף, לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד, דלמא כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידיחי. אי הכי דצבור נמי, דצבור נפישא זכותיה. אי הכי דיחיד דצפרא נמי לא, כיון דאיכא צבורא דקא מצלו לא קא מדחי", הרי להדיא בדברי הגמרא, כי מה שהציבור מתפללים שחרית בשלוש שעות ראשונות של ראש השנה מועיל רק ליחיד המתפלל שחרית, אף יחיד המבקש להתפלל מוסף בשלוש שעות אלו, אף שברור לנו כי הציבור מתפללים אז שחרית, אין לו את מעלת תפילה בשעה שהציבור מתפללים, ולכן תפילתו נדחית.

אכן המגן אברהם בסוף דבריו מסתפק, כי שמא רק בראש השנה בשלוש השעות הראשונות

א. הנידונים למעשה

א. יסוד הנידון שלפנינו, הוא האם המתפלל עם הציבור תפילה אחרת שאין הציבור מתפללים אותה כעת, האם נחשב לו כתפילה בציבור.

נידון זה הוא דבר ההווה וכמעט רגיל להיות בשני אופנים, הראשון הוא המתפלל בשבת או ראש חודש, ומאריך בתפילתו יתר על המידה, וכאשר רוצה להתחיל תפילת שחרית כבר מתחילים הציבור להתפלל תפילת מוסף, ויש לדון האם יכול להתפלל תפילת שחרית עם הציבור המתפללים מוסף, או שמאחר ואין שני התפילות מענין אחד, אינו נחשב לו כתפילה בציבור.

השני הוא, כאשר אדם שעדיין לא התפלל מנחה מגיע לאחד מבתי הכנסת שיש בו מניינים שונים, וכמנהג הנוהגים להתפלל ערבית מפלג המנחה, יש כבר בבית הכנסת מנין של המתפללים מעריב, ויש לדון אם יכול להצטרף עמהם להתפלל מנחה, או שמא אין זה נחשב כתפילה בציבור.

ב. תפילה בציבור לעומת תפילה בשעה שהציבור מתפללים

ב. לביור הדברים יש להקדים, כי בענין תפילה עם הציבור מצאנו ב' מעלות, האחת היא התפילה בציבור ממש, והוא המבואר בדברי הגמרא (ברכות ו.): "אין תפילה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת", שאין תפילתו של אדם מתקבלת יפה אלא כאשר הוא מתפלל עם הציבור בבית הכנסת.

והשנית, היא התפילה בשעה שהציבור מתפללים, והוא המבואר בדברי הגמרא (ברכות ה:): "אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן, מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלווי, אמר ליה לא יכלנא... ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולודעיה למר, אמר ליה מאי כולי האי, אמר ליה דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מאי דכתיב (תהלים ט, יד) ואני תפילתי לך ה' עת רצון, אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין".

1 ולהעיר, כי מאותה סיבה יש גם כן לחלוק על דיוק התוס' לתפילה בשעה שהציבור מתפללים אינו מועיל לקבל התפילה רק שלא לדחותה, ויתכן להנ"ל שהוא ג"כ רק משום חרון האף שבראש השנה, ואינו בכל ימות השנה, אשר אז יתכן כי תפילה עם הציבור אף נשמעת, וצ"ע.

כן כתפילה בציבור, הואיל וסכ"ס במקום רינה מיהא מיקרי.

ד. תפילת מנחה בציבור המתפללים ערבית מבעוד יום

דעת המג"א כי אינו עולה כתפילה בציבור

ז. אכן לא ידך גיסא, כתב המג"א (סי' רל"ו ס"ק ג') בדין הנכנס לבית הכנסת בשעה שהציבור הולכים להתפלל ערבית, והוא עדיין לא התפלל מנחה, אזי יש לו להתפלל תפילת מנחה בשעה שהציבור אומרים ברכות קריאת שמע של ערבית, ולאחר מכן יתפלל תפילת ערבית עמהם אף שאינו סומך גאולה לתפילה, כי תפילה בציבור עדיף מסמיכת גאולה לתפילה של ערבית, שהרי אינה חמורה כסמיכת גאולה לתפילה של שחרית, ולכן יעשה כן.

אכן מעיר המג"א, כי לכאורה היה לו יותר להמתין להתפלל מנחה רק בשעה שהציבור יתפללו תפילת שמונה עשרה של ערבית, שהרי אף לפי דבריו הנזכרים, סוף כל סוף הוא מתפלל תפילה אחת ביחידות והיא תפילת מנחה, ובד בבד את תפילת ערבית אינו מתפלל כראוי, שכן אינו סומך גאולה לתפילה, ואם כן מוטב שיתפלל מנחה בזמן שהציבור יתפללו שמונה עשרה של ערבית, ואז לכל הפחות תפילת מנחה תעלה בידו כראוי כתפילה בציבור, ולכל הפחות את תפילת ערבית אף שיתפלל אותה ביחידות, מכל מקום יסמוך בה גאולה לתפילה שהוא שלימות הנרצה בתפילת ערבית.

ח. ברם, על זה מסיק המגן אברהם, כי הצעה זו אין לה מקום, שכן תפילת מנחה בזמן שהציבור מתפללים תפילת ערבית אינו נקרא כלל תפילה בשעה שהציבור מתפללים, ומצוין בכך לנידון הנ"ל גבי שחרית ומוסף, שאין תפילת שחרית בשעה שהציבור מתפללים מוסף נחשבת כתפילה בשעה שהציבור מתפללים, והוסיף עוד כי תפילת מנחה בשעה שהציבור מתפללים מעריב גרע טפי הואיל והווי תרתי דסתרי, ומשכך אין כל משמעות לעשות כן, הואיל וסכ"ס לא יהא תפילה בשעה שהציבור מתפללין.

העולה מתוך דברי המג"א, כי לדעתו תפילת מנחה בשעה שהציבור מתפללים ערבית אינו נקרא תפילה בציבור, ואף אינו נחשב כתפילה בשעה שהציבור מתפללים, אלא שעדיין היה מקום לומר לפי דבריו כי מוסף בשחרית שאני, כי בדבריו הוסיף כי תפילת מנחה עם ערבית יש בה חסרון מצד תרתי דסתרי, כי תפילת ערבית אינה של אותו היום מחמתו מחויב הוא להתפלל מנחה, ולכן מנחה בתפילת ערבית הוא גרוע יותר משחרית בתפילת מוסף, ועל כן אין מצד דבריו כאן הכרע לדין שחרית ומוסף.

דברי המג"א דלא כהצל"ח

ט. עוד כתב המג"א, כי תפילה בציבור חשוב יותר מתפילה בשעה שהציבור מתפללים, ועל כן

אף אם נאמר שתפילת מנחה בשעה שהציבור מתפללים מעריב מיקרי לכל הפחות תפילה בשעה שהציבור מתפללים, מכל מקום תפילת ערבית בלא סמיכת גאולה לתפילה עדיפה יותר שכן היא נחשבת כתפילה בציבור ממש.

בדבריו כאן חולק המג"א על חידושו של הצל"ח הנזכר, כי לדעת הצל"ח כל שמתפלל בבית הכנסת בשעה שהציבור אומרים רינה של תפילה, הן של תפילה זו והן שאר חלקי התפילה, הרי זה נחשב כתפילה בציבור ממש, ואילו לדעת המג"א הרי זה מוגבל רק לאותה תפילה ממש.

הסתירה בדעת המשנ"ב המעתיק את דברי המג"א אחר שהעתיק את דברי הצל"ח

י. והנה המשנ"ב (סי' רל"ו ס"ק י"ב) מעתיק את דברי המג"א, ולכאורה הרי מדברי המשנ"ב הנ"ל מבואר, כי עד כאן אין נחשב תפילת מוסף עם תפילת שחרית של הציבור, אלא לענין תפילה בשעה שהציבור מתפללים, שעל זה צריכים שיהא אותה התפילה ממש, אבל המתפלל בבית המדרש ממש אף אם הוא מתפלל תפילה אחרת, מכל מקום מיקרי תפילה בציבור, וא"כ מה טעם לא כתב שיתפלל מנחה בשעה שהציבור יתפללו שמונה עשרה של ערבית, הואיל והוא תפילה בציבור כראוי.

וצ"ל בזה, כי מאחר ותפילת מנחה בשעה שהציבור מתפללים ערבית הוא תרתי דסתרי, לכן בזה אין להחשיבו אף כתפילה בציבור, מה שאין כן מוסף ושחרית שאינו תרתי דסתרי, בזה אם הוא מתפלל בבית הכנסת שמתפללים בו התפילה האחרת, עדיין מיקרי תפילה בציבור.

יא. אם כי יש להעיר, כי מצד הסברא היה מקום לומר בהפך, כי תפילת מנחה ומעריב סדר ברכותיה אחד הוא, ועניינם שוה, מה שאין כן תפילת שחרית ומוסף שני נוסחאות ברכות הן השונות זו מזו ביותר, ואיך אפשר להחשיב את תפילת מוסף הנאמרת עם תפילת שחרית כתפילה בציבור יותר מתפילת מנחה הנאמרת בשעה שמתפללים מעריב שנוסח ברכותיהן שוה, אך זה הוא דעת המשנ"ב בכ"ז.

ה. דעת הפרי מגדים כי תפילת מנחה עם ערבית מיקרי בציבור

יב. הפמ"ג (סי' רל"ו משבצות שהב"ק ד') כתב, כי אף לדעת המג"א אם יהיה לו אחר כן מנין לתפילת ערבית, מוטב שיתפלל מנחה עם הציבור שמתפללים ערבית, ולאחר מכן יתפלל ערבית עם סמיכת גאולה לתפילה, כדי שתהיה תפילת מנחה גם כן בציבור.

ולכאורה אין הדברים מובנים, כי אם לפי המבואר נחשבת תפילה מנחה בבית הכנסת שמתפללים בו ערבית כתפילה בציבור, אם כן מדוע כשאין לו מנין אחר לתפילת ערבית יש לו להפסיד גאולה לתפילה בכדי להתפלל אז תפילת ערבית, הרי אף אם יתפלל תפילת מנחה יחשב לו

תפילת מנחה כתפילה בציבור, ואז יעלה בידו הן תפילת מנחה בציבור, והן תפילת ערבית כראוי בסמיכת גאולה לתפילה.

ב' דרגות תפילה בציבור לפי הפמ"ג

יג. וצ"ל, כי ישנם ב' דרגות בתפילה בציבור, יש דרגה של תפילה בציבור המתפללים אותה תפילה ממש, ולכן מעלה זו גוברת על סמיכות גאולה לתפילה של ערבית, ועל כן יש לו להתפלל ערבית עם הציבור המתפללים ערבית, ויש מעלה של תפילה בציבור אף כשאינה אותה תפילה שהציבור מתפללים, אלא שמעלה זו אין כוחה יפה לדחות את מעלת תפילה בציבור המתפללים אותה התפילה ממש.

ו. דעת האליה רבה כי תפילה מנחה בתפילת ערבית הוי בציבור ממש

יד. אכן האליה רבה (סי' רל"ו ס"ק ז') חולק להדיא על הכרעת המג"א, ולדעתו יש לו להתפלל תפילת מנחה עם הציבור כשמתפללים שמונה עשרה של ערבית, ונחשב כתפילה בציבור.

אלא, שמזה אין להוכיח את דעתו לענין שחרית ומוסף, מאחר ולהנ"ל יש מקום לחלק כשנוסח התפילה שווה הוא בשני התפילות, כתפילת מנחה וערבית, למקום שאין נוסח שני התפילות שוות, כתפילת שחרית ומוסף, ועל כן יתכן שהאליה רבה יודה בשחרית ומוסף שאינו נחשב כתפילה בציבור.

ז. מעשה רב אצל הגר"מ הלוי בנו של הגר"ח

הנהגת הגר"מ שהתפלל מוסף עם הציבור אחר שסיים ברכות קריאת שמע

טו. בספר הזכרון אש תמיד (עמ' תקמ"ב) הובא, מעשה שהיה עם בנו של הגר"ח הגאון רבי משה הלוי סולובייצק זצ"ל, אשר פעם אחת התאחר מלבוא לבית הכנסת בבוקרו של יום השבת, והגיע בתפילתו לתפילת שמונה עשרה של שחרית כאשר התחילו הציבור להתפלל תפילת מוספין, ולמעשה התפלל הגר"מ את תפילת המוספין עם הציבור ולא את תפילת שחרית.

אחר התפילה אמר לאביו הגר"ח את טעמו ונימוקו אשר עמו, שכן רצה מצד אחד להתפלל תפילה בציבור, ולכן רצה להתפלל עמהם תפילת המוספין, ואילו מצד סמיכת גאולה לתפילה גם כן יצא ידי חובתו, הואיל וסמך גאולה לתפילת מוסף, והרי זה נחשב גם כן לסמיכת גאולה לתפילה, ולכן עשה כאשר עשה.

הוכחת הגר"ח כי אף שחרית עם מוסף נחשב כתפילה בציבור

טז. ואכן הגר"ח הסכים לדבריו, אלא שאמר לו שאם משום תפילה בציבור, יכול היה להתפלל תפילת שחרית, כי אף תפילת שחרית שנאמרת עם ציבור המתפללים מוסף

נחשב גם כן כתפילה בציבור, והוכיח כן מדברי הגמרא (ברכות כ"א): "התפלל ונכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין אם יכול לחדש בה דבר יחזור ויתפלל, ואם לאו אל יחזור ויתפלל", הרי כי מדובר בתפילת נדבה, ועם כל זה אם יכול לחדש בה דבר יחזור ויתפלל, ולכאורה מדוע לו לחזור ולהתפלל, הרי סוף כל סוף תפילתו תהיה תפילת נדבה, ואילו הציבור מתפללים תפילת חובה, ומה שייכות היא לצרף תפילת נדבה לתפילת חובה, אלא בהכרח שאף אם הציבור מתפללים תפילה אחרת, עדיין נחשב הדבר לתפילה בציבור, ולכן הוא הדין לתפילת שחרית בשעה שהציבור מתפללים מוסף, וממילא היה יכול להמשיך להתפלל תפילת שחרית, ויעלה לו כתפילה בציבור.

הערה מצד קדימת מוסף לשחרית שאינו לכתחילה

יז. בשולי הדברים יש להעיר, כי לכאורה היה לו להגר"ח להעיר לבנו על כך שבהנהגתו התפלל מוסף קודם שחרית, ואין זה לכתחילה, כמבואר בדברי הרמ"א (סי' רפ"ו ס"א) שרק בדיעבד יצא ידי חובת תפילת המוסף עם הקדימה קודם תפילת שחרית, ופלא שלא העיר לו הגר"ח מנידון זה [ור' שלמי יוסף (ברכות סי' ח' אות י"ד) בזה].

החידושים מתוך ד' הגר"ח

יח. והנה מדברי הגר"ח למדנו ב' חידושים, א' כי לדעת הגר"ח תפילת שחרית ומוסף יש להם דין תפילה הציבור המתפלל תפילה אחרת בציבור המתפללים את התפילה האחרת, אם כי אין לדעת מזה מה דעתו של הגר"ח לענין תפילת מנחה ומעריב, שכן בזה יש מקום להחמיר הואיל והוא תרתי דסתרי כנ"ל, מה שאין כן חובה ונדבה.

ב' כי סמיכת גאולה לתפילה מועיל גם כן לסומכה לתפילת מוסף, ואינו בהכרח סמיכת הגאולה לתפילת שחרית דייקא.

דעת השפת אמת שסמך גאולה לתפילת נדבה

יט. והנה בזה מצאנו כעין חידוש זה, שחידש הגה"ק השפת אמת מגור זי"ע, שהיה תקופה מסוימת בה היה מכין עצמו לתפילת השחר בכל הלילה, ומחמת אפיסות כוחותיו היה מתפלל בשעת הנץ החמה ביחידות ללא טלית ותפילין רק קריאת שמע ותפילת שמו"ע, ואחר כך לאחר שנח מעבודת הקודש היה חוזר ומתפלל כל מה שהחסיר, וחזר ואמר ברכות קריאת שמע והתפלל שמו"ע בשנית כנדבה, משום סמיכת

גאולה לתפילה שלא קיים בתפילת הבוקר, הרי שלדעתו יש מקום להסמך גאולה לתפילה גם לתפילת נדבה, ולכאורה הוא הדין לתפילת חובה שאינה של שחרית [עי' בכ"ז דעה חכמה לנפשך (פ' חיי שרה תשע"ט, עמ' כ)].

ובעיקר חידוש הגר"ח יש להוסיף, לפי שיטת הרמב"ם (פ"א מהלכות קריאת שמע הי"ג) שיכולים לומר ברכות קריאת שמע בכל שעות היום, ומה גם שמצאנו בפוסקים אופנים מסוימים שיכולים לסמוך בזה על דעת הרמב"ם, ובפרט בבית בריסק שהיו נוהגים פעמים לעשות כדברי הרמב"ם האלו, ואם כן יוכלו לסמוך גאולה לתפילת מנחה גם כן, כי אין כל חיוב לסמיכה דווקא לתפילת השחר.

ה. חילוק בין מוספין של שבת למוספין של ראש חודש לענין סמיכת גאולה לתפילה

כ. אלא שבעיקר הנהגתו של הגר"ח יש להעיר, כי היה זה דווקא בשבת, אז סמך גאולה לתפילת המוספין, אמנם בראש חודש נראה כי אף לפי דבריו אין לסמוך גאולה לתפילת המוספין, וכמו שיתבאר.

הנה בעיקר סמיכות גאולה לתפילה בשבת נחלקו הראשונים, דעת ההגהות אשר"י (ברכות פ"א סי' י') שאין צריכים לסמוך גאולה לתפילה בשבת, ובטעמו כתב השאגת אריה (סי' ט"ז) על פי דברי רש"י (ברכות ד: בד"ה זה הסומך) שהביא: "ואמרין בברכות ירושלמי (פ"א ה"א), מי שאינו סומך גאולה לתפילה למה הוא דומה - לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג, אף הוא הפליג, אלא יהיה אדם מקרב להקדוש ברוך הוא אליו, ומרצהו בתשבחות וקילוסים של יציאת מצרים, והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו", הרי שהוא דין מיוחד משום שאילת הצרכים שלאחר מכן, ואם כן בשבת שאין שואלים בו צרכים בתפילת שמונה עשרה, אין מקום לחייב להסמך גאולה לתפילה.

עוד היו שכתבו לפי טעם סמיכות גאולה לתפילה שכתב שם רש"י: "וסמיכת גאולה לתפילה רמזה דוד בספר תהלים, דכתיב ה' צורי וגואלי (תהלים יט. טו), וסמך ליה יענך ה' ביום צרה (תהלים כ. ב)", הרי שוב כי סמיכות הגאולה היא לתפילה של 'יום צרה', שכמובן אין בכלל זה ימי השבתות, ולכן אין מקום לסמיכת גאולה לתפילה בשבת.

כא. לפי זה, הנה הגר"ח כאשר ביקש להתפלל תפילת המוספין בשבת, הרי בזה לא היה כל פקפק בדבר, כי ממ"נ אם היה הלכה כשיטה

שאינן סומכים גאולה לתפילה בשבת, מאחר ואין בה שאילת צרכים, אם כן נמצא כי אין כל חובה להתפלל שחרית אחר סיום ברכות קריאת שמע, כי אין בשבת חובת סמיכות גאולה לתפילה, ואילו אם ההלכה שצריכים לסמוך גאולה לתפילה אף בשבת, אם כן זהו משום שאף שאין בזה שאילת צרכים מכל מקום יש בזה חובת סמיכות גאולה לתפילה, אם כן חובה זו יכולה להתקיים אף על ידי סמיכות לתפילת מוספין.

אמנם בנוגע לתפילת המוספין של ראש חודש, הרי אם ההלכה כשיטה שאין חובת סמיכות גאולה לתפילה בשבת, והיינו משום שרק במקום שאילת צרכים יש חובת סמיכת גאולה לתפילה, אם כן בתפילת מוספין של ראש חודש שאין בה שאילת צרכים אין בה מקום לדין סמיכות גאולה לתפילה, ואילו אם היה מתפלל תפילת שחרית היה מסמך בזה גאולה לתפילה, לכן בראש חודש אין לנהוג כן, אלא צריכים להתפלל תפילת שחרית בשעה שהציבור מתפללים מוסף, משום דין סמיכת גאולה לתפילה, ולא נהג הגר"ח כן אלא משום שהיה זה בשבת.

ט. תמצית הדברים להלכה

העולה לדינא בדין תפילה בציבור המתפללים תפילה אחרת.

א' לגבי תפילת שחרית ומוסף, המג"א כותב שאינו עולה לתפילה בשעה שהציבור מתפללים, אמנם לענין תפילה בציבור, המשנ"ב מעתיק דעת הצ"ח שנחשב לתפילה בציבור, אמנם מפשטות ד' המג"א בסי' רל"ו גבי מנחה ומעריב, עולה כי אף תפילה בציבור לא הוי [אלא אם כן נחלק בין מוסף ושחרית לענין מנחה ומעריב כנ"ל].

עם זאת יתכן ואינו ממש במעלה של תפילה בציבור המתפללים תפילה זו, כמו שיש לדייק בדעת המשנ"ב.

ב' מנחה ומעריב, לדעת המג"א והט"ז לא הוי כתפילה בציבור, ולדעת האליה רבה הוי תפילה בציבור, ולדעת הפרי מגדים הוי מעלה בתפילה, אף שאינו כמעלת המתפלל עם הציבור את התפילה שהציבור מתפללים.

ג' נדבה וחובה, הוכיח הגר"ח כי הרי זה נחשב כתפילה בציבור.

ד' סמיכת גאולה לתפילה, יכולים להסמך אף לתפילת מנחה או מוסף, אך יש להיזהר שלא לסמוך לתפילת מוסף של ראש חודש, וכמו שנתבאר.

ברכה משולשת

תורת הגה"ק צ"ע רבי יצחק הכהן הוברמן זיע"א

המכונה 'הצדיק ברעננה'

מורה ספרי הקדוש 'בו לאשר' – ברכה משולשת

שטולחה הגפילה נודעת כשער סת רבים
כאשר חק בשער ספרי הקדוש הוא לשנא

"הגני מוסר מורעור, שדחולטרי
לחפלה כל"ג ככל יום על כל אלה
שיעונו בספר ויגידו בשמי ר"ת לאחרים,
שיושעו מכל צרה שצריכים ישועה בעוה"ז
ובעוה"ב".

עוד זאת חק בחקיקתו וכפול את כותבו: "ובכן אסים
בתפילה קצרה, שכל הלומד בספרי זה, יזכה
לידאת שמים, והצלחה בכל טוב, כזה ובכא".

אם לא די באת, שילש את הכתבה לברכה משולשת וכתב:
"שכל המעינים בספרי, יתעורר רוח טהרה
וידאת שמים בליכס ליעבודת השם ירבוך
באמת ובלב שלם, גם אני כל"ג מתפלל תפילה
קבועה שיושעו כרוחניות וכנשמיות".

פרשת תולדות
תשפ"ד

לזכות מ.ב. בת פ.צ. לפרו"ש בתושח"י

ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו.

ומוסיף עליו הרמ"א בהג"ה, ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב. ותמוה, הלא המחבר מיירי מדיני השכמת הבקר, אם כן לא היה לו לרמ"א להגיה זה כאן, אלא בדין קריאת שמע שעל המטה. והשיב הרב הקדוש, דכונת הרמ"א שדבר ברור הוא דמי שהולך לישון מלא תאוה כסוס לא יקום בבוקר כארי, אך אם ישכב במטתו כאדם מישראל וידע לפני מי הוא שוכב, אז יוכל לקוות שיקום כארי. נמצא דהנהגה זו שייכת לדיני השכמת הבוקר, ועצה טובה קמשמע לן דמי שרוצה לקיים דברי המחבר לקום כארי בבוקר צריך תחילה בלילה כשהולך לישון לידע לפני מי הוא שוכב. וכמו כן כאן, אם הנערים יטיילו בשדות ויערות עד י"ג שנים, לא יבוא בשנת ה"ג לבר מצוה, אלא יפרוש אז לעבודה זרה. ועל כן על ההורים לזכור שצריכים לדקדק על הילדים בקטנותם שישקדו על התורה ויראת שמים עד היותם בני י"ג, ואז יוכלו לזכות שבניהם יהיו בר מצוה ויתחילו ויתמידו בהנחת תפילין. וזה שרמזו לנו רז"ל והובא ברש"י, ללמדנו שבענין עבודת החינוך אין להיות בעל בטחון דנכד אברהם אבינו ע"ה ובן יצחק בוודאי יהיה צדיק, דעל ידי זה יצא עשו, כי באם היו מדקדקים אחריהם בילדותם, לא היה עשו מתרגל במעשיו המכוערים ובי"ג שנה לא היה פורש לעבודה זרה.

וברש"י, זה עומד בזוית זו ומתפלל וזאת עומדת בזוית זו ומתפללת. וצריך להבין מה הוקשה לרז"ל שנצרכו לדרשה זו. ויש לומר, דהוקשה להם למה אמר בתחילה, לנכח אשתו בלי הזכרת שמה, ואחר כך, ותהר רבקה אשתו. והתירוץ הוא, דיצחק ידע ששרה אמו היה נגזר עליה 'שרי לא תלד' והוצרכו לשנות שמה, כאומרם ז"ל במדרש בראשית רבה, הריני משנה שמה לשרה ותלד. וחשב יצחק שגם על רבקה אולי יש גזירה ויצטרכו לשנות שמה, על כן לא קאמר בעת תפילתו אלא אתם, לנכח אשתו. אך זה מועיל דווקא כשהמתפלל אצל החולה, כמו מרים שהיתה עומדת על פתח אהל מועד אצל משה רבינו ע"ה, היה מספיק להתפלל בסתם 'רפא נא לה', אבל מי שאינו אצל המתפלל בוודאי צריך לפרט שם החולה, וכמנהג בבני ישראל והצדיקים בעת שמברכים חולה ב'מי שבירך' מזכירים שמו ושם אמו. לזה אמרו, דלנוכח אין פירושו דווקא מול, אלא סמוך, הוא בזוית אחת והיא בזוית שניה סמוכים זה לזה, שאז מועלת התפילה גם בעילום השם. (עיינו מגן אברהם סימן קי"ט ס"א בשם מהר"ל, ובמשנה ברורה סימן קי"ט מה שכתבו בשם הפרי חדש, שהביא מזוהר הקדוש וישלח, 'מיד אחי מיד עשו' שצריך לפרט דבריו בתפילתו).

לזכות י. בן א. להצלחה והתעלות בתורה

ויעקב איש תם יושב אהלים.

עיינו זוהר חדש, ד'אהלים' צירוף 'אלקים', שיעקב אבינו ע"ה המתיק הדינים בשרשון. ויש לומר עוד, על פי מה שכתב בספר מאמר מרדכי מהרב הקדוש רבי מרדכי מקוזמיר זי"ע בנו של המגיד מטריסק זי"ע, ד'יעקב' נוטריקון, 'ראה ע'נוה ק'דושה ב'ושה. ולפי זה יתכן לפרש, ויעקב, מי שיש בו ד' מידות טובות אלו, איש תם, שהוא מושל עליהם שיהיו בתמימותן לשם שמים ואינו מרמה עצמו בפניות, על ידי זה יושב אהלים, מכניע שם אלקים מידת הדין וממתיקן לרחמים כנ"ל, דעל ידי זה נמתקין ונמשך כל טוב עלינו ועל כל ישראל אמן.

לזכות י.ב. בן ח.ב. לזיווג הגון בקרוב

ויגדלו הנערים ויהי עשו וגו'.

פירש רש"י, כל זמן שהיו קטנים אין אדם מדקדק במעשיהם, כיון שנעשו בני י"ג שנה זה פירש לבית מדרש וזה פירש לעבודה זרה. ויש לדקדק, דבתחילה אמר אין אדם מדקדק במעשיהם, משמע שגם אז היה יעקב בבית המדרש ועשו היה עושה מעשים רעים אלא שלא דקדקו אחריהם, והיה לו לרש"י לסיים, כיון שנעשו בני י"ג התחילו לדקדק אחריהם. ויש לומר בהקדם דברי הרב הקדוש רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע, שדקדק על מה שמתחיל המחבר אורח חיים סעיף א', יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו.

אלה תולדות יצחק

פרקי הוד מיריעת חייו הנאדרת בקודש של הצדיק זיע"א

אומר ויקם לך", על פתחו צבאו רבים מכל החוגים והעדות, איש איש ומכאובו או בקשתו, הן לעצה והן לקבלת ברכה, ואלפים נושעו על ידו באופן של למעלה מן הטבע ממש. מדי שנה בראש השנה היה דרכו לומר, כי קיבל משמים לשנה זו סך מסוים של נשמות לחלק לעם ישראל והיה נוקב במספר, כך וכך זכרים וכך נקבות, סך מסוים של זיווגים, סך של חולים לרפא, וכן הלאה, ומשך השנה היה 'מחלק' את הישועות להעם הרב שצבא על דלתותיו. זיע"א.

במאורעות השואה גלה לסיביר, שם סבל מרוות וניצל בנסים גלויים. אחר מלחמת העולם כיהן כרב בעיר וצלר שבגרמניה. כשלאחר מכן עלה לארץ הקודש וקבע מושבו בפאתי העיר רעננה. למרות רצונו העז להסתיר עצמו נתגלה ונתפרסם מאוד כבעל רוח הקודש גלויה, ואשר אליהו הנביא שכיח גביה, כנודע ומפורסם בעניין זה אינספור סיפורים, ושתפילותיו נשמעות במרום, והושיע אלפים מישראל בעת צרתם. ברבינו צ"ל נתקיים הכתוב, "ותגזר

יעמוד על הברכה הרה"ג רבי ישראל מאיר זקס שליט"א נכד מרנא החפץ חיים זיע"א שהרים נדבתו קודש להפצת הד"ת

היכל הוראה

פסקי דינים • תשובות • הוראות

מבי מדרשא "היכל הוראה" • מיסוד שר ההוראה מרן הקנה בשם "זי"ע פראשה בנו גאב"ר היכל הוראה הגאון הגדול רבי משה בראנסדארפער שליט"א מגורלי פסקי דרייני ובעל שו"ת היכל הוראה • זי"ע רבי אגוד דרבנים תלמידי "היכל הוראה"

גליזין לב * פרשת תולדות תשפ"ד

בין כותלי ההיכל

אודות החלום שהתפרסם ברבים בדבר אברך מאופקים שרבו בא אליו בחלומו בליל שבת שמחת תורה שיצא מיד מעירו כי הוא מקום סכנה וכך עשה ובאמת נתברר למחר שחלומו היה חלום אמת ואחד מתלמידי החכמים פעיה"ק ירושלים תו"ב שאל ממורינו הרב שליט"א היאך באמת צריכים להתייחס לחלומות עד כדי כך שמותר לחלל בשביל זה שבת, ובפרט שמצינו לחז"ל שאמרו דברי חלומות אינם מעלים ואינם מורידין, ומאידך גיסא מצינו כמה פעמים שחז"ל התייחסו לחלומות עד שהתירו להתענות בשבת תענית חלום ואמרו שהתענית מועילה לחלום כאש בנעורת, והיה פליאה בעינינו מה שנתפרסם שחכם אחד שליט"א הורה שעשה כדת וכדין.

ומורינו הרב שליט"א האריך לבאר בתשובה מתי יש להתייחס לחלום ומתי לא [ושם יתבאר גם כן מתי מחללים שבת על חלום ומתי לא] וציין לדברי המגן אברהם (סי' קכ"ה סק"ט) שמשמע מדבריו שמה שהתירו להתענות תענית חלום בשבת הוא בשביל שיש פה ענין של פיקוח נפש שדוחה את השבת.

ולהטעים הדברים הראה לנו דברי אביו רבינו מרן הקנה בשם זצוק"ל בפנקסו (פסקי ריט) שכתב וז"ל: יום א' וישלח ח' כסלו תשמו לפ"ק.

ביום אתמול כי יעבור ביום שבת קודש העל"ט באתה אלי בתוך סעודת שב"ק של שחתיב נערה אחת בת הרה"ח מוה"ר נ"יו הוא כעת בחו"ל ונפשה עגמה עליה בהיות שחלמה חלום ברור כל פרטי הדברים איך שאביה נ"י שבק לן ולכל בני ישראל חיים, וכבר היה לאחר חצות היום ועדיין לא אכלה ושאלה מה לעשות אם להמשיך בתעניתה או לא - והוריתי לה כפשיטות הפסיק את תעניתה כמבואר בשו"ע (סי' רפ"ט פ"ה) שאין מתענין תענית חלום בשבת רק על שלשה חלומות יעו"ש - ושאלה אותי אם כן מה לעשות עוד והשבתי לה שאם יש לה כסף שלה טוב שתפריש צדקה וכמאמר הכתוב צדקה תציל ממות - והשבתי לה את חלומה שחלמה טוב חזית והקב"ה אריך שנותיו בטוב ובעימים ער וועט יבא ופטרן און פריידן ביו הונדערט און צוואנציג יאר [הוא עוד הי"ח זקן וישמח עד מאה ועשרים שנה] עכ"ל מרן רבינו הקנה בשם זיע"א, והוסיף מורינו הרב שליט"א שיהודי זה באמת האריך ימים וחי עוד שנים וארבעים שנה ונפטר בשיבה טובה לפני כשנתיים.

וראינו שהתייחס לחלום כדבר אמת רק שאמר שלא תתענה תענית חלום ותתן כסף לצדקה, ומורינו הרב שליט"א מצא אסמכתא להנהגתו של אביו רבינו מרן הקנה בשם זצוק"ל ממה שכתב רבי חיים פלאגי בספרו החפץ חיים (סי' פ"ח אות יד) וז"ל: חלום שחלם אדם בשבת הוא צודק דיש לו נשמה יתירה (ס' פתרון חלומות בס"פ דף ז' - ספר פתרון חלומות הובא במגן אברהם) הביא דבריו בתשובת יד אליהו (סי' לב דף לח ע"ג) וכאשר נראה מפירוש"ו ביומא דף פג בעובדא דרבי מאיר עם כידור שהחלום היה בליל שבת והיה החלום אמת וכדי שלא ילך ויטול הכיס דחאו דאינו אמת כמו שיע"ש, ע"כ.

והנה החלום הזה שהביאו רבינו מרן הקנה בשם זצוק"ל היה בליל שבת ולוה התייחס אליו כחלום אמת ולוה הטיב את חלומה ואמר לה שתתן כסף לצדקה וברכו באריכות ימים ושנים כמו שנתקיים באמת.

ועל פי דברי הר"ח פלאגי זצ"ל יש גם מקום להוראת החכם הנ"ל שהרי חלום זה היה בליל שבת והוא חלום אמת ואי אפשר לדחותו לאחר יד.

עוד הוסיף מורינו הרב שליט"א שודאי אין לדמות מקרה למקרה וחלום לחלום ולחלל שבת בשביל זה. כי דין זה ישתנה מאחד לחבירו עד כמה יוכל לבא למצב של פיקוח נפש או ספק פיקוח נפש וז"ב.

פסקי דינים מתוך שאלות ותשובות שיעלו על שולחן ההיכל לפני מורנו הרב שליט"א

להכין למלצר רשימת התפריט לסעודות שבת שבע ברכות

בזמננו, מצוי עד מאוד שבעלי שמחות וקייטרינגים, מכינים עבור המלצר את הרשימה שמפורט בה הסדר של החלוקה למסובים בסעודות ליל יום השבת בשבת שבע ברכות, כדי שיראה המלצר ברשימה ויחלק את התבשילין בסעודות אלו לפי הסדר שנכתב ברשימה; הרי הדבר מותר, כיון שאין המלצר רשאי לשנות במאומה ממה שקיבל מבעל השמחה או הקייטרינג.

אמנם אם בעל הקייטרינג נמצא במקום וכן כשבעל השמחה מכין את צרכי הסעודה לבד ורק מביא מלצרים שיחלקו את המאכלים, אסור לו להתערב במעשיהם של המלצרים ולהדריכם מתוך הכתב, מכיון שבזה החשש במקומו שמה יבוא למחוק, ועל זה ממש גזרו חז"ל, רק יניח למלצרים שיחלקו כפי הסדר שהכין להם בכתב¹.

קריאת כיתובים שתחת התמונות בשבת

ספרים שיש בהם תמונות, ולמטה כתוב על כל תמונה הסבר אם אין חשש משום שטרי הדיוטות, ושאלה זו נוגעת גם להרבה עלונים שיש בהם תמונות ומתחת לתמונות יש הסבר למה שמצולם בתמונה. הנה אם הוא כתוב בלשון הקודש מותר, ובלשון אחר אסור. וזהו צריך לעורר לאותם ספרים או עלונים שיש בהם תמונות, שהכיתוב מתחת לתמונות שם הוא בלשון היידיש או אנגליש שאסור לקרא את הכיתוב ההוא בשבת².

קריאה בספרי קומיקס בשבת

'ספרי קאמיקס', דהיינו שמציירים דמויות וכדו' ובתוך הציורים ישנם כיתובים שזה נותן חלק בהבנת הסיפור; אם הספר נועד לקריאת סיפורים בלבד, הרי הוא בכלל גזירת שטרי הדיוטות שלא לקרוא בהם בשבת. אמנם אם הספק נועד לחינוך צעירי הציור והתורה יוראת שמים, ובאופן זה הצעיר משולבים עם הכיתובים, אינם מושכים לב הילדים ביותר, וצריכים לקרוא בהם נכנס הדבר ללבם ללמוד ולשמור ולעשות, ועבודת והנהגות טובות והלכות, נמצא שזה דרך לימוד, שעל כך לא גזרו חז"ל כמובא בפוסקים³.

1. בהיכל הוראה (ח"ג הוראה טז) נימק מורינו הרב שליט"א דבריו, דהנה בשו"ע (אורח סימן שז סעיף יב) נפסק, שאם זימן אורחים והכין להם מיני מגדים וכתב בכתב כמה זימן וכמה מגדים הכין להם אסור לקרוא בכתב אפי' אם כתוב ע"ג כותל הרבה משום גזירה שמה יקרא בשטרי הדיוטות עיי"ש. והנה הן אמת דלכאורה שלמשון השו"ע משמע דאין לעשות כן, אולם הלכה למעשה נראה להתייר מכמה טעמים, לדהנה מקור הדין הוא במשנה בשבת (קמ"ח ע"ב) מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו, אבל לא מן הכתב ואמרו על זה בגמרא שני טעמים לאסור אחד שמה ימחוק מן האורחין ומן המגדים, דהיינו שפנמינים רואה שלא הכין להם כל צרכם ומתחרט שזימן אורחים יותר מן הראוי ומחוק מן הכתב כדי שלא יקראם השמש ולפניו מגדים ג"כ מתחנם לעפעפים למעטם, ועוד טעם שמה יבוא לקרות גם בשטרי הדיוטות שאסור. אולם בנדון דידן אינו נראה לענ"ד אלא אישור כי כל מה שאסרו חכמים להתבונן בכתב הוא רק לבעל הבית [בעל הקייטרינג] אבל לא לשמש [המלצר] כמו שכתב בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן כא) דעל קריאת השמש מתוך הכתב לא גזרו חכמים מעולם רק על בעל הבית קאמר, וכ"כ בתשובת הב"ח (סימן קכ"ו) ע"ש דלא ימנה את אורחיו וכפירוש רש"י שם מש"א"י על השמש מעיקרא לא גזרו אפי' לסעודת הרשות, ע"כ. והביאו להלכה במשנה ברורה (סימן שז ס"ק מז). ובנ"ד פשוט למיחש שמה ימחוק כי אין לו שום ענין בסדר החלוקה ועל זה לא גזרו חז"ל.

אמנם אם בעל הקייטרינג נמצא במקום וכן כשבעל השמחה מכין את צרכי הסעודה לבד ורק מביא מלצרים שיחלקו את המאכלים פשוט שאסור לו להתערב במעשיהם של המלצרים ולהדריכם מתוך הכתב דככה"ג החשש במקומו ועל זה ממש גזרו חז"ל. אלא אישור למלצרים שיחלקו כפי הסדר שהכין להם בכתב. והנה בכל זה עלתה לנו ארוכה לחשש של שמה ימחוק, אמנם אכתי לא יצאנו מהחשש של קריאת שטרי הדיוטות שגם זה אסור כמבואר בשו"ע (שם סעיף ז') ונראה לי עוד דאפילו בסעודות רשות נמי יש לסמוך על מה שכתב שם בט"ז (סי' ס"א) וז"ל: ומגן אברהם (שם ס"ק טז) דכבר כתב הב"ח מה שנוהגין שהשמש קורא לסעודה מתוך הכתב אסור נהי דלשמה ימחוק ליכא למיחש אלא כשבעל הסעודה בעצמו קורא מכל מקום איכא למיגזר משום שמה יקרא כו' עכ"ל, ואינו אומר מנהי ישראל תורה הוא, דהא חשבונו של מצוה שרי כמ"ש בסימן ש"ו (סעיף ה') ולא גזרינן אטו חשבונו שאינו של מצוה כ"ש הכא דהוא גופה גזירה אטו שטרי חשבונו דשרי בשל מצוה, עכ"ל המג"א.

ואם כן כיון דבדרך כלל הסעודות שעושה בעל הקייטרינג בשבת הן סעודות מצוה כגון סעודות שבע ברכות וכדו' לכן יוכל לסמוך על דברי המג"א, ונראה לי עוד דאפילו בסעודות רשות נמי יש לסמוך על מה שכתב שם בט"ז (סי' ס"א) וז"ל: וא"כ אין לאסור האידינא לשמש שקורא בכתב הצעטיל המזומנים לסעודה כי יש לנו לסמוך על הרמב"ם ורמב"ן שכתב הרשב"א במי שקורא באגרת שלום בשבת שאין לגעור בו כיון שסומך על הרמב"ן, עכ"ל.

ואל להשיב, דלכאורה גם מדברי הט"ז אין שמעונו דבסעודות רשות הוא היתר גמור אלא רק שאין לגעור בו ואם כן לכאורה אסור לעשות כן ולתחילה, מכל מקום כבר כתב בשו"ת שבות יעקב הנ"ל שהובא לעיל דעל השמש מעיקרא לא גזרו אפי' לדבר הרשות דיש לחוש לחורבה ותקלה, וכדאיתא בש"ס דגיטין (נה ע"ב) אקמצא ובר קמצא חרבה ירושלים לכך התירו לקרוא המזומנים לסעודה מתוך הכתב כדי שלא יטעה כנ"ל. ועל כן נראה הלכה למעשה, שאם מכינים למלצר את סדר חלוקת המאכלים ובעל הקייטרינג אינו מתערב בעצם החלוקה, שפיר מצי עביד הכי.

2. בתשובה (היכל הוראה ח"א הוראה ז) כתב מורינו הרב שליט"א, שכבר בא בדברים עם מרן רבינו הקנה בשם "זי"ע על ענין זה, והוא הורה על דבריו בין אם התכונן הוא בלשון הקודש שאז מותר ואם בלשון אחר אסור, והוראות לעיל דעל השמש מעיקרא לא שז סט"ו שהתירו לקרות סיפורי מלחמה ודברי חול בלה"ק, אמנם במשנ"ב שם ס"ק ס"ד הביא דהאחרונים חלקו על הרמ"א וכן דעת הגר"א ואסרו גם בלה"ק אבל הלכה למעשה הורה מרן רבינו הקנה בשם "זי"ע דדברי הרמ"א, (סמ"ק על המשנה ברורה שלפני זה ס"ק ס"ג דכתב דלשון קודש בעצמו יש בו קדושה).

3. כן הורה מורינו הרב שליט"א (היכל הוראה ח"ה הוראה יט), והוא על פי מה שכתב השו"ע (אורח סי' שז סעי' טו), כותל או וילון שיש בו צורות חיות משונות או דיוקנאות של בני אדם של מעשים כגון מלחמות דוד וגלית וכותבים זו צורת פלוני וזה דיוקן פלוני, אסור לקרות בו בשבת, ע"כ. א"כ לכאורה גם בזה יהיה אסור לקרותו בשבת.

מילי דהוראה

מה שנשאל מורינו הרב שליט"א מחכם אחד שהזמינו אותו לסדר קידושין בנישואין שנים ושואל על כמה שינויים שיש בין נישואין ראשונים לנישואין שניים בעניני החופה ואחד מהם הוא מה שנהגו שהכלה תסובב החתן שבע פעמים ושמע שבנישואין שניים אינה מסובבת אלא ג' פעמים ושואל אם יש מקור לכך. ואמר לו מורינו הרב שליט"א שאין בזה שום שינוי ושני נישואין ראשונים ושניים ובשניהם נהגו לסובב שבע פעמים וכן קיבל מאביו רבינו מרן הקנה בשם זצוק"ל. ומעשה רב שמע מורינו הרב שליט"א מהגאון בעל משנת יוסף הרב יוסף ליברמן זצ"ל כשדיבר עמו אודות זה וסיפר לו שנישואיו השניים של מרן הגאון הרב מטשעביץ זצוק"ל היו בביתו והכלה סובבה שבע פעמים את הגאון מטשעביץ זצוק"ל. והיות ומנהגים אלו הם מנהגים המסורים לנו מדורי דורות ואנו אין לנו עסק בנסתרות לדעת על מה ומה הוטבעו אין לנו לזוז מהן כמלא נימא וכעין זה אראה בשם מרן הגה"ק בעל דברי יואל מסאטמאר זי"ע שנשאל עד מתי צריכים להחזיק הנרות בשעת החופה עד הקידושין או עד סוף שבע הברכות שבמרכין תחת החופה, ואמר להם היות שכל עניני החופה הם ענינים גדולים ונשגבים שאין לנו מושג בהם על כן יחזיקו הנרות עד סוף החופה.

אשה שנכנסה לחנות עם בנה כבן שנה כשהוא בעגלת ילדים והעמידה את העגלה ליד המודפס שעליהם עומדת

הסחורה בחנות, והתינוק כדרו משך כלי זכוכית שנפל לארץ ונשבר, ועתה באה בשאלה אם צריכה לשלם לבעל החנות על ההיזק שנעשה על ידי בנה הקטן; ודאי שהאם פטורה מדיני אדם, שהרי היא לא הזיקה כי אם בנה הקטן, אך נראה שהיא פטורה אף מדיני שמים, משום שזה אינו נחשב אף לגרמי אלא לגרמי בלבד, שהרי התינוק הוא זה שמשך את הבקבוק ממקום מושבו.

אמנם בספר שנועד למשוך את לב צעירי הצאן לעסוק בתורה ויראת שמים, נראה להתיר הדבר עפ"י מה שפסק הרמ"א (שם סעי' טו), שאם כתובים בלשון הקודש, מותר. וכתב ע"ז המש"ב (סי' שו"ט ס"א) וז"ל: אבל בלשון הקודש וכו'. דהלשון בעצמו יש בו קדושה ולומד ממנו ד"ת, ע"כ. הרי לנו שאם לומד ממנו דברי תורה או מותר לקרות בו, ובהמשך כתב עוד, דמותר לטלטל גט בשבת ואע"פ שכתוב בלשון לע"ז כיון שיכול ללמוד ממנו דיני גיטין. א"כ מוכח להדיא דכל שאפשר ללמוד ממנו הלכה ומוסר לא נאסר לקרות בו בשבת. על כן נדון דידן אע"פ שהספר הנ"ל נכתב בשפת האידיש [ולא בלשון הקודש] מותר לקרות בו בשבת וי"ט. וכן הדין בספרים שכתבו בשפות אחרות מאחר דמטרתו להכניס תורה ויראת שמים בליבות ילדי ישראל, ובוה אפשר לסמוך על דעת שערי אפרים (שערי סעיף ג) דדוקא טבלא ופיניקס שרושם בהם את הדברים לשעתם מיחלפי שטרא, משא"כ מה שאדם כותב בתוך ספר שהוא לקביעות ולמזכרת לשנים הבאות ולא מיחלף בשטרות.

ונראה דאפשר להוסיף טעם לשבח, כי הנה בספרים אלו הכיתוב אינו מופיע בפני עצמו אלא הוא חלק מהציור גופא והוא בטל אל הציור, וכן הוא מסבא דכשהוא קורא הכיתוב שבתוך הציור לא ימשך לקרוא בשטרי הדיטות שאינו אלא כתב בעלמא, שכן טבע הבריות ובפרט צעירי הצאן שמה שמושך את לבם לקרוא בספרים אלו הוא הציור, והם מסתכלים בכיתוב המופיע ליד הציור רק כדי להבין את מהלך הסיפור, כי אי אפשר להבין את הציור בלא הכיתוב ואי אפשר להבין את הכיתוב בלא הציור, נמצא שבאופן שהכיתוב הוא חלק מהציור, על זה לא גזר חז"ל משום שטרי הדיטות.

4. נימוק הדברים, כתב מורינו הרב שליט"א (ח"ה הוראה קפד), דהנה במושכל ראשון היה נראה לחייבה אף בדיני אדם כיון שהעמידה את העגלה ליד המודפס ודרכם של קטנים למשוך דברים שנמצאים בהישג ידם. וכעין זה ראיתי בספר פתחי חושן (ניקין, פ"ה הנה"פ) שכתב בשם הגאון ר' אליהו דושניצר זצ"ל בספר נחלת אליהו, דמי שמעמיד תינוק על השולחן ושיבר כלים חייב משום מעמיד, כיון דברי היזיקא, כמו שמצינו בחז"ל (סימן שצד סעיף א) דהמעמיד בהמת חבירו על גבי קמת חבירו, המעמיד חייב לשלם מה שהזיקה. וכתב שם הרמ"א דאפילו הפירות ברשות הרבים, דהוי כמוזיק בידיים.

אולם לאחר העיון היה נראה, דמכל מקום אין לחייבה בדיני אדם אלא בדיני שמים, דסו"ס אינו אלא גרמי, שאין זה נקרא מעמיד, שהרי לא העמידה אותו על החפצים שיוזקם אלא לצידם, ובה"ג אינו ברי היזיקא, כי אינו מוכרח שימשוך הילד חפצים מהמדפס. אך ביתר עומק נראה, דאף בדי שמים היא פטורה, כיון שאין כאן אלא גרמא בעלמא ולא גרמי, דלא גרע מקם אפאה שכתב הרמ"א דפטור (ח"מ סי' שצד סעי' א), דהוי כאילו מעצמו הלך התינוק לשם, דתינוק בגיל כזה יכול גם לחלו על הרצפה ולהגיע לכל מקום שירצה, והרבה פעמים התינוקות יוצאים ממצמם מתוך העגלה. ואין דינו אלא כקטן שהזיק, שנחלקו הדעות אם צריך לשלם כשגדיל. ובספר חסידים (סימן תרצב) כתב, אבל אם לומר לו מאד קטן הייתי כשגבתי כיון שאינו זוכר בו אינו צריך לשלם. משמע דהוא פטור לגמרי אף מדיני שמים.

הלכה והוראה בישראל

תשובת מורנו הרב שליט"א שאסור בזמנינו להתייחד עם גוי ישמעאלי בארץ ישראל מפני שחשוד על שפיכות דמים משא"כ אשה ישראלית מותרת להתייחד עם גויה ישמעאלית

גוי, כי סבר שהערבים הישמעאלים הם חשודים על שפיכות דמים וכמעט שאין אימת מלכות עליהם כידוע וכן אנו רואים בימינו אלה, אבל ודאי שלא חשש ליחוד עם גוי בכל המקומות כמו שכתב בעזר מקודש.

וכאן נראה להוסיף על פי דבריו שכאן בארץ ישראל שהערבים הישמעאלים נשאו ראש וכמעט שאין אימת מלכות עליהם חזר הדין הפשוט שכתב המחבר שאסור להתייחד עם גוי ישמעאלי.

אמנם כל זה הוא לגבי ייחוד של ישראל עם גוי אולם לגבי ייחוד של ישראלית עם גויה כבר כתב הלבוש (יורה דעה סימן קנ"ג ס"ד) אבל עם הגויות מותרת ישראלית להתייחד, דאין לאסור משום שפיכות דמים דמרחמין עליה כיון שאינה בת מלחמה, ע"כ. הרי להדיא דהיא שאיסור הייחוד הוא משום שפיכות דמים בישראלית וגויה לא חיישין.

רשמתי את אשר חנני השי"ת. משה ברנדסדארפער

יום שני כב מרחשון תשפ"ד
בבי מדרשא היכל הוראה ירושת"ו
אודות מה שנשאלתי מאחד שאשתו צריכה לעשות התעמלות רפואית והיות וקשה לה לצאת מביתה שלחו אשה לביתה שתדריך אותה, במשך הזמן התברר לה שאשה זו היא גויה ערבית, ושאלתו היא דהנה הלכה פסוקה היא שאסור להתייחד עם הגוי כמו שפסק המחבר (י"ד סי' קנ"ג ס"ב) לא יתייחד ישראל עם עובדי כוכבים, מפני שהם חשודים על שפיכות דמים. ומעתה האם יש אופן שתוכל להמשיך בקבלת ההדרכה מהגויה ולמה באמת אין מקפידים בזמנינו על ייחוד של יהודי עם גוי.

והוריתי לו שמוותר לה להתייחד עמה דאף שאסור להתייחד עם גוי משום שפיכות דמים אבל אשה עם אשה גויה מותר לה להתייחד אבל אשה אינה חשודה על שפיכות דמים. ואענה על ראשון ראשון למה לא חששו בזמן הזה לייחוד עם גוי, דהנה כתב בספר עזר מקודש (להגרא"ד מבוססאטש - אבן העזר סימן כב) דקיימא לן ביו"ד (סי' קנ"א) שבמקום שאומות העולם מענישים על נזות דבהמה אין איסור למסור בהמה לגוי נראה שכן הוא גם כן לגבי שארי החששות ששם בסימן ההוא ובשאר דוכתי שחוששין וכל דאיכא דינא בארעא ועל ידי זה סגנון המקום אינו פרוץ בכך ומוחזק בחזקת שמירה מזה יש להקל בזה, דדברי חז"ל עיקרם במקומות שאין שם משפט נכון ורואים שאומות העולם פרוצים להדיא בכזה והם חשודים בכך מה שאין בכל מקומות שרואים שאין פרוץ כו' בזה. ואין דברי חז"ל בזה בדרך תקנה או איסורא בלא פלוג רק בדרך עצה טובה קא משמע לן והכל לפי השעה וכמו שכתב שם ה"ט ז"ל לגבי מנע נכרי שאינו רק עצה ע"ש וכו', ע"כ. ומבואר דהדבר תלוי בכל מקום באימת מלכות ובמנהג הבריות באותו מקום, אחר שעיקר איסור הייחוד הוא משום שפיכות דמים. אמנם ביחוד שנאסר מצד עריות ודאי שאין הדבר תלוי במנהג ואופי אנשי המדינה ולא באימת מלכות. ועל דרך זה מצאתי בפנקסו של אמו"ר מרן הקנה בשם זצוק"ל (פסק הק) שאסר לגירות להתייחד עם אביה הגוי שאיסור ייחוד זה הוא מצד עריות.

שוב ראיתי בפנקסו של אמו"ר מרן הקנה בשם זצוק"ל (פסק רנ"ב) שנשאל מאחד שאשתו התעלפה והיה צריך לקחתה לבית החולים בשבת נהג האמבולנס לא הסכים לקחת יותר ממלוח אחד והיות והיה הכרח שיטע עוד אחד מבני המשפחה לבית החולים והיות והם חששו ללכת רגלי לבית החולים היסד הר הצופים [שהדרך עוברת בתוך שכונת ערביות] שאלו אם בן המשפחה יכול לנסוע במונית של ערבים והתיר להם אבל בתנאי שישטעו במונית שני יהודים מחשש סכנה של ייחוד עם הנכרי, עכ"ל. ולכאורה היה נשמע מזה דאכתי גם בזמנינו חיישין לייחוד עם גוי, וצריך לומר שבכונה הדגיש בדבריו שמעשה שהיה כן היה עם גוי ערבי ולא סתם

תפקיד: 'אגודת הוראה' 053-33105646

זמני קבלת קהל: במרכז "היכל הוראה" ביחשלים רח' זוננפלד 3 טל' 02-5322775

א-ה מהשעה 10:00 לפנה"צ עד 9:00 בערב	ד' ו' שבת וערב יו"ט לפנה"צ	שבת ויו"ט משעה קודם השקיעה עד רבע שעה קודם השקיעה	חול המועד ויום טוב
עד 11:00	עד 1:00	עד 1:00	עד 1:00

ע"פ תקנת רבינו מרן הקנה בשם זצוק"ל (פסק רנ"ב) שאילנות רחופות או שאינה סובלת רחוי, נבלל שת זמן בנים ובלילות. **בית בנה הדומ"ץ** הר"ג שמעון שזר בראדסדארפער שליט"א א"א כמה דקות מההיכל רחוב רבינו גרשון 5 (מינסה א' קומה 2) י"ט פ"ל 0527155774

טל' 052-3370033 פל' 053-3111599

אגודת הרבנים תלמידי היכל הוראה בארדה"ק העונים לשואלים דבר ה' זו הלכה

יחשלים	חפיה
בית שמש	קריית ספר
ביתר	נתיביאל
מי ברוך	טבריה
טל סטון	צפת
אשדוד	אור הגנוז
עוד	טף הגליל
תענה	

אומדן מן ההדש

פנינים מותך השיעור השבועי מאת הגאון המופלא
דבי אברהם משה באקאן שליט"א

נדון בדין הקרבת מנחת עצים ודיוקים במעשה עקידת יצחק

א

שיטת רבי במנחת עצים

בגמ' מנחות נחלקו רבי וחכמים בגדר נדבת עצים למזבח שלדברי חכמים אינם אלא נדבה בעלמא ואין להם דין קרבן ולדברי רבי קרבן מנחה הם כדנתיא התם 'רבי אמר עצים קרבן מנחה הן וטעונין מלח וטעונין הגשה', ואף אמרינן עלה דלדברי רבי מנחת עצים טעונה קמיצה וכן טעונה מנחה זו עצים נוספים להקטרתה המזבחה ואין די בעצי המנחה עצמה.

מדוע הבין יצחק שמקריבים בהמה

ולכאורה יש להקשות על דברי רבי מפרשת העקידה ששאל יצחק אבינו ע"ה את אביו אברהם כשסבר שהולכים הם יחד להקריב קרבן אשה לה' 'הנה האש והעצים ואיה השה לעולה' (בראשית כב, ז), ומה הכריחו לשאול כן ודילמא הולכים הם להקריב קרבן עצים כמנחה לה' ולא שה וכשיטת רבי, ומשמע מזה דלא כרבי ואין קרבן בא בנדבה כקרבן אלא בהמה ועוף ומנחת סולת ולא עצים לבדם.

יצחק לא הקשה מהמאכלת

אלא שמעתי ממו"ר הגאון ר' לייב גארעליק שליט"א דיש ליישב לכאורה דכיון שראה יצחק את המאכלת הבין שעתידים הם להקריב קרבן בהמה ולא עצים ולא קשיא לרבי, אך יש לדחות יישוב זה על פי דברי המשך חכמה שהקשה מדוע לא הקשה יצחק אבינו גם על המאכלת ולא הקשה רק על האש והעצים, ותירץ המשך חכמה דסבר יצחק אבינו שרוצה אברהם לשחוט בהמת חולין כשיגיעו למחוז חפצם ולכך לקח עמו את המאכלת לשחיטתה ולא תמה יצחק אלא על האש והעצים^(א) שהיה נראה שהביאם אברהם אבינו לקרבן ולא הביא עמהם שה לעולה.

(א) ואין להקשות שגם האש והעצים היה יכול יצחק אבינו לסבור שהם מיועדים להנחת וצליית בשר החולין לאכילה, שכן עצים מיוחדים היו כמו שכתב הרמב"ן (בראשית כב, ג) מדכתיב 'עצי עולה' שהיו עצים נקיים מתולעים הכשרים לעלות על גבי המזבח כדן התורה כדתנן במדות (פ"ב מ"ה).

לפי זה אין ליישב שמזה שהביא אברהם מאכלת הבין יצחק שאין הם מקריבים מנחת עצים שכן סבר שהמאכלת היא עבור שחיטת חולין ולא עבור הקרבן ושוב קשה על שיטת רבי.

המשך חכמה לשיטתיה

אלא שעיקר תירוצו של המשך חכמה צריכה ביאור שכן אם יצחק סבר ששם יקח אביו שה לשחיטת חולין כך היה יכול אברהם אבינו למצוא שם בהמה נוספת להקרבה למזבח ומדוע תמה איה השה לעולה. אך נראה שהמשך חכמה קאזיל לשיטתיה שיצחק אבינו הבין שהולכים הם להקריב קרבן תמיד, והרי הבהמה המיועדת לקרבן התמיד טעונה ביקור ארבעה ימים קודם ההקרבה כדנתיא בפסחים (צו.) ונפסק ברמב"ם (פ"א מהל' תו"מ ה"ט), ולכן ידע יצחק שלא יתכן שימצא אביו שה לקרבן במקום אשר יראנו ה'.

יישובים נוספים מדוע לא הקשה מהסכין

והגאון מראגטשוב זצ"ל יישב שלא הקשה יצחק מן המאכלת שכן סבר שמיועדת היא לשיפוי העצים להכשירם לעצי המערכה ולא לשחיטה.

ובספר מקור חכמה^(ב) בתמורה (ו.) אות י' ביאר הטעם שלא הקשה יצחק מהמאכלת שיתכן שלא הביא אברהם אבינו סכין של מתכת כלל אלא הביא מאכלת עשויה מעץ וכדאמרינן בחולין (ג. ועוד) שהשחיטה כשרה בקרומית של קנה וכבר כלולה התמיהה על המאכלת בתמיהתו על העצים.

ויש שהביאו בשם מהרי"ל דיסקין שביאר שיצחק לא הקשה לאביו על המאכלת מפני שאברהם הסתיר את המאכלת מעיניו, על פי מה שכתב הפתחי תשובה ביו"ד (סי' לו ס"ק טז) בשם הבית אפרים (סי' כו) שכשבאים אל השוחט לשחוט עוף צריך להזהר שלא יראה עוף אחד בשחיטת חבירו דיש בזה משום צער

(ב) לגאון ר' ישעיה גאלדבערג זצ"ל ממעליץ.

בעלי חיים, וכן יש לחשוש שמא יצטמק ריאתו ויבוא לידי טריפה, וכן אברהם אבינו חשש שיצטמקו ריאותיו של יצחק בנו והסתיר את הסכין מעיניו^(ג).

יצחק אבינו הבין מהסתרת הסכין שמקריבים בהמה

לפי ביאורים אלו אין להוכיח מזה שלא הקשה יצחק אבינו על המאכלת לגבי דין מנחת עצים בשיטת רבי, אך יש שהביאו דברי המהרי"ל דיסקין זצ"ל בסגנון אחר שיצחק אבינו הבחין שאביו מסתיר את הסכין והבין מכך שהוא מתעתד לשחוט בהמה ולכך מסתירה כדי שלא תצטער הבהמה או שלא יצטמקו ריאותיה, ולכך הקשה 'הנה האש והעצים' ואת הסכין הנך מחביא ואם כן 'איה השה לעולה'. ולפי זה לא קשה מידי שהרי מבואר שהבין יצחק שרוצה אביו להקריב בהמה לקרבן לה' ולא עצים בלבד.

כדומה לזה מצאנו בספר שבט מנשה^(ד) שהביא בשם ספר אור צבי קושיא זו על קושייתו של יצחק אבינו מדוע לא תירץ לעצמו שמקריב אביו קרבן עצים בלבד, וליישב הביא שם לשון הפייט בסליחות ליום חמישי דעשרת ימי תשובה 'מאכלת שנונה מרוטה לטבח, נדנה נתן מלהבעיתו באבח'.

ב

מדוע הוצרך אברהם אבינו להיות כהן

מד' עסקינו בענין העקידה נציג בזה

(ג) לכאורה צריך ביאור לראייתו שהרי האיסור המבואר בפ"ת אינו אלא לשחוט בהמה אחת בפני חבירתה ולא קאמר להסתיר את הסכין מעיני הנשחט קודם שחיטתו ומהיכי תיתי היה אברהם אבינו צריך להחביא הסכין מעיני יצחק, וצריך לומר שכל זה הוא דוקא בהמה שאין בה דעת ועד שרואה השחיטה עצמה אינה מבינה את אשר נעשה אבל אדם שיש בו דעת מבין מיד כשרואה את הסכין ולכן העלים אברהם את הסכין מעיני יצחק. ויש לציין לדברי המדרש (נו, ח) 'אמר ר' יצחק בשעה שבקש אברהם לעקוד יצחק בנו אמר לו אבא בחור אני וחוששני שמא ידעזעזע גופי מפחדה של סכין ואצטרך ושמא תפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן אלא כפתני יפה יפה, מיד ויעקד את יצחק', ע"כ.

(ד) להגה"ק ר' מנשה אייכנשטיין זצ"ל חתנו של הרה"ק בעל עטרת ישועה מדז'קוב זי"ע.

הערה נוספת בפרשה זו. ידועים דברי המדרש (ב"ר נה, ז) על אברהם אבינו ש'אמר לפניו רבון העולמים יש קרבן בלא כהן אמר לו הקדוש ברוך הוא כבר מניתיך שתהא כהן, הדא הוא דכתיב (תהלים קי, ד) אתה כהן לעולם, ע"כ. וקשה שהרי אברהם אבינו בא להקריב על במה קטנה ולא על המזבח בבית המקדש והלא זר כשר בבמה כדאמרין בזבחים (קכ:) ומדוע הוצרך אברהם אבינו להיות כהן כדי להקריב בבמה.

כה"א אונן ג מותר בעבודה

והמגן אברהם בספרו זית רענן על הילקוט שמעוני ביאר שאברהם אבינו חשש שכאשר ישחט את יצחק יהיה מיד אונן ממייתת בנו והאונן פסול לכל עבודת ביהמ"ק והיאך ימשיך לעשות את עבודת הקרבן, כך אמר לו הקב"ה כבר מיניתיך כהן ואברהם כהן גדול היה כמאמר ר' ישמעאל במדרש (שם מו, ה) וכה"ג מקריב אונן^(ה).

הביאור תלוי בפלוגתת רש"י ותוס'

וכן כתב בצפנת פענח עה"ת, והוסיף שדבר זה תלוי בפלוגתת רש"י ותוס' ביומא (יג) דאיתא התם 'דתניא היה עומד ומקריב על גבי המזבח ושמע שמת לו מת מניח עבודתו ויוצא דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר יגמור, ע"כ. ורש"י (ד"ה היה עומד) פירש פלוגתתם דאיירי בכהן הדיוט, והתוס' נחלקו עליו ופירשו דאיירי בכהן גדול ואף על גב דכהן גדול מקריב אונן מכל מקום מדרבנן אסור להקריב גזירה שמא יאכל, ונחלקו ר' יוסי ור' יהודה אם נעשה אונן באמצע עבודתו אם מדרבנן מחוייב להפסיק עבודתו או שימשיך עבודתו כיון שהתחיל בהיתר.

ולפי פירושו של רש"י אליבא דר' יוסי אין לומר שהיה אברהם אבינו צריך להיות כהן כדי להקריב אונן, שכן אוננותו היתה באה רק באמצע העבודה אחר השחיטה קודם זריקה והקטרה, והרי אף כהן הדיוט מותר לגמור עבודתו כשהתחיל בהכשר ודין הזר בבמה שוה לדין כהן הדיוט במזבח ואם כן היה מותר לאברהם אבינו לגמור עבודתו אף אחר שהיה שוחט את יצחק אבינו, ורק לפירוש התוס' אתי שפיר דהא בכהן הדיוט אסור מן התורה להקריב אונן ולכולי עלמא אם שמע באמצע העבודה

(ה) ובגליון אהלי טהרות כתב הגה"צ ר' משה הורביץ שליט"א מדו"קוב ששמע מזיקנו ר' אליהו קרוזוורט ז"ל שכן העיד הגה"ק מטשעבין ז"ע שכשהיה אצל הר"ק השפת אמת מגור ז"ע בראש השנה הקשה מאן דהו מפני מה היה צריך להיות אברהם אבינו כהן ותידיך לו השפ"א מפני שהיה נעשה אונן.

שמת לו מת מניח עבודתו ויוצא ורק בהן גדול גומר עבודתו לר' יוסי ולר' יהודה מן התורה גומר ומדרבנן מניח ויוצא.

ג

האם היתר דכה"ג אונן הוא אף מחוץ לבית המקדש

אלא שבספר מנחת אברהם^(ו) בזבחים (טו) דיש לדון בעיקר דין כהן גדול שמקריב אונן שענה השי"ת לאברהם אבינו שמינהו כהן גדול דיש לדון אם אמור הוא רק בפנים או גם בהקרבה שבחוץ וכגון בהקטרת פרה אדומה הנעשית בחוץ אם גם בה מקריב הכה"ג באנינות. ומוכיח מהא דאמרין בגמ' שם ללמוד פסול זרות בעבודה מצד השוה דבעל מום ואונן, ופרכינן 'מה להצד השוה שבהן שכן לא הותרו בבמה', ומתקיף עלה רב סמא בריה דרבא מאן לימא לן דאונן אסור בבמה דילמא שרי בבמה, ומבואר על כל פנים שנסתפקה הגמ' בדין אונן בבמה.

מקור פסול אונן בבמה

ובשטה מקובצת שם (אות ג) ביאר הספק דהגמ' אם אונן אסור בבמה דהא פסול אונן ילפינן מדכתיב בכהן גדול (ויקרא כא, יב) 'ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלקיו', דדייקינן מיניה בסנהדרין (פד). 'הא אחר שלא יצא חלל', והרי מקרא זה נאמר בבית המקדש ולא בבמה ואם כן מהיכי תיתי לפסול אונן אף מחוץ לבית המקדש, אך ההוה אמינא בגמ' דאונן אסור בבמה ביאר השטמ"ק דסברה הגמ' דהא דילפינן לה בבית המקדש לרבותא נקטו דאפילו מעבודת בית המקדש החמורה לא יצא הכה"ג אבל לעולם הוא הדין בבמה ואם כן המיעוט הא אחר שלא יצא חלל הוא גם כן אף בבמה.

מזה בא המנחת אברהם להוכיח דמדברי השטמ"ק מבואר דדין הכהן הגדול שמקריב אונן נאמר אף בבמה ולא רק בעבודת בית המקדש, ולפי זה מבואר היטב הטעם שהוצרך אברהם אבינו ע"ה להיות כהן גדול כדי שיוכל להקריב את קרבנו את יצחק בנו על גבי המזבח אף שנעשה אונן ע"י זה.

מקום העקידה קדוש כביהמ"ק

והרד"ל בביאורו לפרקי דר' אליעזר הקשה על הביאור שהיה אברהם אבינו נצרך לכהונתו כדי להתירו בעבודה באנינותו על יצחק בנו ממאן דאמר אונן כשר בבמה וכן הזר כשר בבמה כנ"ל וא"כ

מדוע הוצרך להיות כהן. וראיתי לבאר בזה דהרי עקידת יצחק היתה במקום המקדש בהר המוריה כמ"ש הרמב"ם בהל' בית הבחירה (פ"ב ה"א) והיה קדוש בקדושת בית המקדש, ומשכך הוצרך אברהם אבינו להקריב את יצחק עם כל דיני הקרבת הקרבנות הנוהגים בבית המקדש והזר פסול ואף האונן פסול ובהיותו כהן גדול פתר הכל.

הוכחת הגמ' דתחש הוא בהמה משורו של אדה"ר

סמך דבר יש לומר מהא דאמרין בגמ' שבת (כה:) גבי התחש שהיה בימי משה שממנו עשו את יריעות התחשים למשכן 'אומר היה רבי מאיר תחש שהיה בימי משה בריה בפני עצמה היה ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה הוא וקרא אחת היתה לו במצחו ולפי שעה נזדמן לו למשה ועשה ממנו משכן ונגנו, מדקאמר קרא אחת היתה לו במצחו שמע מינה טהור היה דאמר רב יהודה שור שהקריב אדם הראשון קרא אחת היתה לו במצחו שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרן מפריס, וכו' וליפשוט מיניה דמין בהמה הוא כיון דאיכא קרש דמין חיה הוא ולית ליה אלא חדא קרא איכא למימר מין חיה הוא, ע"כ.

ובחידושים המיוחסים לר"ן דקדק מהי ההוכחה דשורו של אדם הראשון היתה בהמה ולא חיה דאף דשור הוא בהמה מכל מקום הרי שור משונה היה ודילמא היה חיה, וביאר הר"ן דכיון שהקריבו אדה"ר על גבי המזבח מוכח דבהמה היתה שכן אין מקריבין חיה ע"ג המזבח.

אדם הקריב במקום המקדש

ובגליונות הגדול ממינסק זצ"ל^(ז) הקשה על דברי הר"ן דהלא אדם הראשון הקריב קרבנו בבמה ולא בבית המקדש ובבמה אין נוהג דיני ההקרבה דבית המקדש ומותר להקריב אף חיה ומאן לימא לן שהקריב אדם הראשון שור בהמה ודילמא חיה הוה.

ושמעת מהגאון ר' אפרים זלזניק שליט"א לבאר בזה דמוכח מדברי הר"ן כיסוד הנזכר שמקום עקידת יצחק אבינו היה קדוש בקדושת המזבח שבבית המקדש, שכן אף מקום ההקרבה של אדם הראשון היה בהר המוריה כמפורש ברמב"ם שם, ומשמע שלכן היה מוכרח אדה"ר להקריב דוקא בהמה על גבי המזבח כיון שהיה קדוש בקדושת מקום המקדש והמזבח שבו וכנ"ל.

(ז) הודפס בקובץ כרם שלמה.

(ו) להגאון ר' אפרים זאב גרבוז זצ"ל.

אוצר ידיעות התורה

♦ משיעורי המגיד הרה"ג רבי אהרן קאהן שליט"א ♦

היתר הדלקת נר הנוכה בתוך הבית שלא בשעת הסכנה (א)

רדיפותיהם של הנוצרים במסעות הצלב, מכל מקום הרי הרשב"א היה בספרד, ועם כל זה הזכיר גם כן את מנהג זמנו להדליק מבפנים, ושנה הדברים בתשובה (ה"א סי' תקמ"א): "שהכל יודעין שאין מדליקין בחוץ אלא בפנים", על כן נראה כי הדבר לא היה רק במקומות ובזמנים בהם היה בפועל שעת הסכנה.

כך הביא גם הרמ"א (סי' תרע"א ס"ח): "מיהו בזמן הזה שכולם מדליקין בפנים ממש", הרי שעד לזמן הרמ"א עדיין נותר המנהג על כנו להדליק בפנים, אף שלא בכל המקומות היה בהם דין שעת הסכנה. גם הערוך השולחן (סי' תרע"א סעיף כ"ד) מביא: "והנה עתה אין אנו מדליקין בחוץ ואף שאין סכנה אצלינו", מכך למדים אנו כי כן נהגו אף בזמנו בליטא, שהיו מדליקים בפנים.

**הנהגת המנהג אף בזמן כינוס היהודים בגיטאות
ללא חשש סכנה מצד הגויים**

לא זו בלבד, שהרי בתקופת הרמ"א כבר נעשו במקומות רבים בארצות אירופה גיטאות עבור היהודים, אשר היו מקומות שהיו נעולים כל הלילה בלא שיוכלו להיכנס אל תוך המקום כאלו שאינם מבני ברית, כך שאם היה הדבר משום שעת הסכנה, הרי שבמקומות אלו כלל לא היה אפשרי שיוכל לבוא אחד מאומות העולם בשעות הלילה, ולא מצאנו ולא שמענו שנהגו במקומות אלו להדליק בחוץ.

**התחדשות המנהג על ידי תלמידי הגר"א
בירושלים כאשר היה בה שעת הסכנה**

על כולנה צריכים להוסיף, כי כנזכר תלמידי הגר"א הם שחידשו את הדבר אחר עלייתם לארץ ישראל, והנה לא זו בלבד שבהיותם בחוזה לארץ לא היתה שעת הסכנה באופן מיוחד, ועם כל זה לא הדליקו בפתח החצירות, הרי שבהיותם בארץ ישראל והתגוררו בירושלים, אשר בימים ההם היו מתגוררים יחד עם הערביים, וכמעט פשוט הדבר שמצד שעת הסכנה היה מקום לחוש יותר בירושלים שבימיהם מאשר במקומות מגוריהם בליטא, ועם כל זה החליטו להחמיר דווקא עם עלייתם לארץ ישראל להדליק מבחוץ, אף שהדעת הנוטה כי בחוץ לארץ היה עליהם להחמיר יותר.

כך שכפשוטו, אף שינוי הדבר על ידי תלמידי הגר"א לא נעשה משום שלדעתם כיום שאין נכון להגדיר הזמן כשעת הסכנה צריכים להדליק בחוץ, כי הרי מציאות הדברים הפוכה היתה, שיתכן כי בירושלים היה יותר שער הסכנה מאשר בחוץ לארץ, ולכן בהכרח שאף לדעתם גם כשאין שעת הסכנה ברורה, מכל מקום יש מקום להדליק בפנים, אלא מטעם אחר הדליקו בחוץ, וכמו שנברר הדבר בסמוך.

העולה מכל זה, כי הגם שהזכרנו את דעת הגר"א מבריסק זצ"ל אשר שלא בשעת הסכנה המדליק בפנים יתכן שלא יצא ידי חובה, מכל מקום מוכח בפירוש מדברי הראשונים, כי המנהג הפשוט שרווח בימיהם היה להדליק בפנים אף שלא בשעת הסכנה, כך שלא עלינו התמיהה, אלא על דורות הראשונים מימי קדם.

**הערת האור זרוע על טעם מנהגם להדליק בפנים
ללא שביקש לשנות את המנהג**

לאמיתו של דבר, מוצאים אנו כבר את אחד מן הראשונים העומד על תמיהה זו, ומבקש למצוא טעם למנהג ימיהם להדליק בפנים אף שאינו שעת הסכנה, והוא רבינו יצחק בן רבי משה אור זרוע מווינא, אחד מבעלי התוספות הידועים, הכותב בספרו אור זרוע (ח"ב, הלכות

עם התקרב ימי החנוכה, קמה וגם ניצבה תמיהה גדולה ועתיקה יומין, בדבר מנהגם של החסידים בארץ ישראל, ושל כמעט כל בני ארצות הברית ואירופה, אשר מדליקים את נר החנוכה בתוך הבית, ואינם מקיימים את הדין הפשוט והמוסכם בדברי הגמרא, שצריכים להדליק על פתח ביתו מבחוץ על יד רשות הרבים לפרסם את הנס, על כן יש לנו לברר את הדברים ולראות מה מקור המנהג בזה, ולהצדיק את דרכי הצדיקים.

דברי הגמרא מעיקר הדין

מצאנו בדברי הגמרא (שבת כא:): "תנו רבנן נר הנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ אם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו", הרי לנו כי כל שלא מדובר בשעת הסכנה, חיוב הוא להניח את נרות החנוכה על פתח ביתו מבחוץ.

אכן בד בבד יש להדגיש, כי אין תמיהה זו רק על הדור האחרון, על מנהג החסידים בארץ ישראל ומנהג כל בני חוץ לארץ, שכן הדבר פשוט וברור ואף מוסכם, כי משך מאות שנים, החל מסוף תקופת הגאונים כבר היו רוב מניין ובנין של בני ישראל מדליקים את נרות חנוכה בתוך הבית, ואדרכה מחדשי המנהג להדליק בפתח החצירות היו תלמידי הגר"א עם עלותם לארץ ישראל, אשר אף הם עצמם טרם עלייתם לארץ ישראל היו מדליקים בתוך הבית, ורק אחר עלייתם לארץ ישראל החלו להדליק על פתח החצר.

עד כדי ביקשו לחדש את הדבר ולהעמידו עיקר, שצריכים להדליק על פתח החצר כעיקר הדין המבואר בגמרא, עד כי היו מגדולי הדורות שלאחר מכן, שסברו כי יתכן והמדליק בזמן שאין הסכנה נוהג בתוך ביתו, אינו יוצא ידי חובתו, וכן מקובל בשם הגר"ז מבריסק זצ"ל (קונטרס חנוכה להגר"א טורצין ז"ל סי' ג' אות ג'), וכן מסרו על עוד אחדים מגדולי ליטא שהורו כן, אך עדיין טעמא מיהא בעי, כי משך כל הדורות נהגו להדליק בתוך הבית.

ההוכחות מדברי הראשונים על מנהגם להדליק בפנים

אמנם, כמו שהזכרנו מנהג זה לא התחדש על ידי החסידים, ואף לא על ידי תושבי חוץ לארץ, אלא מנהג פשוט היה כן בכל תקופת הראשונים, ושמא אף קודם לכן מעט, כמו שנוכח בזה בסייעתא דשמיא מתוך דבריהם החיים והקיימים.

איתא בגמרא (שבת כא:): "מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה, לא, דאי לא אדליק מדליק", וכתבו התוספות (בד"ה דאי לא): "ולר"י נראה, דעתה אין לחוש מתי ידליק, דאנו אין לנו היכרא אלא לבני הבית, שהרי מדליקין מבפנים", הרי לנו שכתבו התוספות כדבר פשוט שהיה מנהגם להדליק בפנים.

כדברי התוספות כתבו גם שאר הראשונים, הרשב"א (בד"ה ופירשו): "אבל עכשיו שמדליקים בבית מבפנים", הריטב"א (בד"ה דאי לא): "אבל אנו דמדליקין בפנים", וכפל דבריו בשנית (בד"ה ודחינן לומר): "אבל עכשו שאנו מניחים אותה בפנים... אבל כשהניחו בפנים כמנהגינו", הר"ן (בד"ה לא): "אבל עכשיו שמדליקין בבית בפנים", תוספות הרא"ש (בד"ה דאי לא): "דלדין שאנו מדליקין מבפנים", מרדכי (רמז רס"ה): "אבל אנו שמדליקין בפנים", כך שהדבר נראה פשוט וברור כמנהגם בכל המקומות בימיהם.

והנה אף שרוב מן הראשונים הנזכרים התגוררו בצרפת ובגרמניה, שם ניתן להניח כי ברוב השנים היה דין שעת הסכנה, לנוכח התגברות

כי אין לשנות מן המנהג המקובל במאות השנים האחרונות להדליק בפנים, ואין בכל בכדי לשנות את המנהג.

הנהגת תלמידי הגר"א משום החזרת עטרה ליושנה ולא מעיקר הדין

ומה שתלמידי הגר"א ביקשו לשנות את הדבר, הנה כבר מילתינו אמורה שמצד שעת הסכנה, לכאורה מקום השינוי שהיה עם עלייתם לירושלים היה נחשב יותר שעת הסכנה מאשר מקומות מגוריהם בפולין ובליטא, ועל כן לא נבע הדבר מצד דעתם להחמיר אחר שחלפה שעת הסכנה.

ויש שיצאו לדחות, כי מה שביקשו להתחיל להדליק בחצירות הבתים, היה חלק מכל רצונם להחזיר עטרה ליושנה, ולהתנהג במנהג דורות הקדמונים מזמן בית המקדש, כאשר ביקשו לילך כל היום עטורים בטוטפותיהם כמנהג ירושלים הקדמון, ועוד מנהגים שונים, ולכן אף מנהג הדלקת נר חנוכה על פתחי החצירות, לא היה אלא משום טעם זה, כך שאין בדבר משום מקום להצריך להחמיר לעשות כדעתם.

דעת הרא"ה כי מקום שיש בו רוחות נידון כשעת הסכנה

היתר נוסף בדבר הוא מצד דברי הריטב"א (שבת כא: בד"ה ובשעת שכתב: "פירוש, לא סוף דבר סכנת נפשות, דאם כן פשיטא דעל מצות עשה לא יהרג, וכדאיתא לקמן במכילתין גבי תפילין (שבת מט.) כו', אלא אפילו סכנת צער או איבה כמו בצרפת. ולכן פירש רש"י ז"ל כאן דהיינו מפני הפרסיים שלא היו מניחין להדליק נר בשום בית ביום ידוע של אידם, וכדאמרינן התם (גיטין יז.) אתא חברא שקל שרגא. ולפיכך היה אומר מורי הרב ז"ל, שכשנושב רוח שאי אפשר להדליקה בחוץ מדליקה בפנים בביתו¹.

הרי לנו דעת הרא"ה ז"ל, כי אף מחשש נשיבת הרוחות יש גם כן לחייב להדליק על שולחנו בתוך הבית, ואם כנים הדברים, הרי מצד מציאות הדברים אף בארץ ישראל, אי אפשר להדליק נר מחוץ לחצר ביומי חנוכה, שהרי הרוח מנשבת עד מאד, ולולא המצאת בתי הזכוכית המיוחדים להדליק בתוכם נרות חנוכה, לא היה במציאות לעשות כן, וממילא שוב יש כאן מקום היתר של שעת הסכנה לפי דעת הריטב"א בשם הרא"ה².

אם כי יש להעיר הערה גדולה בדעת הרא"ה, כי הרי פשוט הדבר שבימי חכמינו ז"ל הדליקו בפתחי החצירות, על אף הרוחות שהיו מצויות גם בימיהם, ואם כדברי הרא"ה שהרי זה נחשב כשעת הסכנה, אם כן איך היה מציאות של חיוב להדליק בפתחי החצירות, וצ"ע³.

דעת הגאונים כי חשש גנבים נידון כשעת הסכנה

ויש להוסיף בזה עוד, כי בדברי הגאונים (סידור רב עמרם גאון. סדר חנוכה אות ס"ד) מצאנו כי שעת הסכנה כוללת גם כן 'סכנת גנבים', והיינו מחשש שמא תיגנב המנורה בה מדליק, ואכן כתב רבינו ירוחם (תולדות אדם ותוה נתיב ט' חלק א'): "ועתה נוהגין להדליקה מבפנים לפתח הסמוך לרשות הרבים, ויש שנוהגין להדליקה מבפנים לפתח הסמוך לחצר משום דשכיחי גוים וגנבים", ועל כן אדרבה על ידי מנהג החסידים הנוהגים להדר ולהדליק במנורה מוכספת וכדו', שוב יש ללמד זכות מה טעם אין להדליק בחוץ, שהוא מחשש גנבים.

ואכן עיינו הרואות כל אלו הנוהגים להדליק בחוץ, שאין מדליקים אלא במנורה פשוטה מפח או ברזל פשוט, בלא כל הידור במנורה, ולכן יש מקום ללמד זכות על הנוהגים להדר ולהדליק במנורה מכסף או זהב, אשר על כן אינם יכולים להדליק בחוץ שמא תיגנב על ידי גנבים, ועל כן הוא סניף נוסף להתיר להקל בזה ולהדליק בפנים אף בזמנינו.

חנוכה סי' שכ"ג אות ב'): "והאינדא דליכא סכנה, לא ידענא מאי טעמא אין אנו מדליקין בחצירות", והניח הדבר בתימה.

עם זאת יש להבחין, כי על אף שלא מצא פתרון ליישב מה טעם נוהגים להדליק בפנים אף שאינו שעת הסכנה, לא ביקש לשנות את המנהג ולא ערער על מנהג בני ישראל, אלא ביקש רק למצוא טעם ליישב את מנהגם.

אלא שמצאנו בדברי הראשונים כמה דרכים ליישב מנהג זה, לבאר מה טעם יכולים להדליק בפנים אף כשאינו שעת הסכנה.

דעת בעל העיטור כי הואיל ונהגו בשעת הסכנה המשיכו המנהג שמא יחזור הדבר לקלולו

בעל העיטור (הלכות חנוכה, דף קיד:) כותב: "ובשעת הסכנה מניחו על שלחנו ודיו ואחר שנהגו על הסכנה נהגו", הרי שהתייחס להמשך המנהג גם לאחר עבור הסכנה, וביארה משום 'אחר שנהגו על הסכנה נהגו', מיהו הדברים שתומים ואינם מבוארים, וטעמא בעי.

ונראה הביאור בזה על פי המבואר בגמ' (ראש השנה לב:): "משום דזריזין מקדימין למצות תקיעה נמי נעביד בראשון משום דזריזין מקדימין למצות אמר רבי יוחנן בשעת השמד שנו", והיינו שמעיקר הדין היו צריכים לתקוע בשחרית משום זריזין מקדימין למצוות, אלא משום שעת השמד תיקנו לאחר למוסף, וכמו שכתב רש"י (בד"ה בשעת): "אויבים גזרו שלא יתקעו, והיו אורבין להם כל שש שעות לקץ תפלת שחרית, לכך העבירו לתקוע במוספין".

והקשו התוספות (בד"ה בשעת): "ואף על פי שבטלה גזרת המלכות, לא עבדינן כדמעיקרא, אף על גב דזריזין מקדימין למצות, דחיישינן שמא יחזור דבר לקלולו".

הרי לנו מפורש בדברי התוספות, כי בדבר שנהגו בענין מסוים, והוצרכו לשנות את עניינו משום גזירת מלכות, שוב יש לנו להשאירו כך אף אחר שעברה הסיבה, ומשום חשש שמא יחזור הדבר לקלולו.

זה יש לומר בביאור דברי העיטור, כי אחר שכבר נהגו בשעת הסכנה להדליק בפנים, שוב נהגו כן אף אחר שעת הסכנה, והיינו משום שמא יחזור הדבר לקלולו, ובפרט שהדבר מצוי ביותר שיהיו אומות העולם מצרים את ישראל שלא להדליק נרות מבחוץ או בשאר עניני שמד, לכן יש להותיר את הדבר על כנו, ושלא להדליק מבחוץ אף אחר שעת הסכנה.

דעת האחרונים כי בזמנינו יוצאים ידי חובה אף בהדלקה בפנים

לפי זה נמצא כי המובא בשם הגר"ז מבריסק זצ"ל על שאין יוצאים ידי חובה שלא בשעת הסכנה, הרי הדברים מפורשים דלא כדברי העיטור ויסוד דברי התוס', ואכן הרבה מפוסקי דורינו לא חששו לדעתו של הגר"ז זצ"ל בזה, וכמעט שהיתה דעתו דעת יחיד בענין.

ואכן השפת אמת (שבת כא: בד"ה ובשעת) מוכח בדעתו כי מקיימים מצות ההדלקה אף שלא בשעת הסכנה על ידי הדלקה בתוך הבית, וכן פסק הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (או"ח ח"ד סי' ק"ה) וכך היתה דעת הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, וגם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל קיבל כן להלכה (הליכות שלמה מועדי השנה ח"ב פרק י"ד דבר הלכה אות ל'), ועל כן מצד עיקר דעת הראשונים אין מקום לחוש לדעת הגר"ז בזה.

עוד יש לציין, מה שיש המביאים (פרי אליעזר חנוכה בירורי הלכה סי' כ"ד ענף א' אות י"ב) כי בשעתו כאשר הגיע הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל לארצות הברית, היו שביקשו לעורר על הדלקת נרות חנוכה מחוץ לבית, שכן בארצות הברית לא היתה כל מניעה בדבר ולא היה נחשב כשעת הסכנה, אך מכל מקום מיאן הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל בדבר ואמר,

1. ויש לציין, כי הגר"ז מבריסק ז"ע אף אחז להלכה ולמעשה כי בשעה שיש רוח גדולה בחוץ ואי אפשר להדליק כ"כ, הרי זה מוגדר כשעת הסכנה, והובא מעשה רב שהדליק בתוך ביתו כשהיו רוחות נושבות בחוץ, אלא שכל שנגרעו הרוחות חזר והדליק בחוץ, כי שוב אינו שעת הסכנה, עי' בכ"ז בקונטרס חנוכה (טורצין. סי' ג' אות ג) מש"כ בזה.
2. ויש להוסיף, כי הובא עוד בשם הגר"ז מבריסק זצ"ל, כי כשם שלא בשעת הסכנה אי אפשר לצאת ידי חובה על ידי הדלקה בחוץ, וילה"א בזה.
3. ועי' יעב"ץ (ח"א סי' קמ"ט): "ולזאת תמהתי מנעורי שהרי בימי חכמי התלמוד היו מניחין אותו על פתח החצר מבחוץ כמצותו, והרי הוא מגולה לאויר השמים במקום שהרוח שולט, ואי אפשר שידלוק כשיעור מצותו אם לא בדרך אפשרי רחוק, והיאך יצאו בזה אם לא שהעמידו שומר רוח לא יגרע מצדק עינו להשגיח עליו אם יכבה לחזור ולהדליקו, וזה גם כן קשה מאד על כל אדם".

הוי זהיר במלאכתך

עלון נ"ד

דברי חיווק
וחידושי הלכות להחידיר את
לימוד ושינון הלכות סת"ם
בקרב הסופרים והמגיחים מאוצר שיעורי
הרב רבי משה אורי בלוי שליט"א
רב ומו"ץ פעייה"ק
(נכתב על דעת הכותב בלבד)

לע"נ הרה"ח רבי פתחיה בן רבי יוסף יונה ז"ל

כשרות הסת"ם בזמנינו (ב)

אפשרות שיתכן כלל שפרשיות תפילין של ראש צריכים להיכתב על קלף דק שיוכלו לקפלים ללא פסילת הפרשיות, ואילו מכניסי הפרשיות אינם כותבים את התפילין, אלא כל אחד עושה את שלו, ולכן נוצר מכשול זה, על כן צריכים לבדוק ולחקור היטב אחר כל זה, למנוע פסולי הפרשיות.

דין סדק הנראה רק נגד השמש והשלכתו על חששות אלו

ויש לציין, כי יש מקום להקל קצת בחומרת הדבר אם נקבל את שיטת המשנה ברורה בביאור הלכה (סי' ל"ב סעיף כ"ה בד"ה אות אחת) בדין הפסק הנראה רק נגד השמש, שלדעתו אין בזה סדק באות הואיל ואינו נראה שלא נגד השמש, ולפי דעתו יכולים להקל, כי אינו שכיח כ"כ להיות נעשה על ידי גלגול הפרשיות סדק הנראה אף שלא כנגד השמש, אבל גדולי הפוסקים, הט"ז (סי' ל"ב ס"ק ז') הפרי מגדים (סי' ל"ב מ"ז ס"ק ז') קסת הסופר (סי' ז' סעיף ג') והחזו"א (סי' ח' ס"ק ח'), כולם נקטו בדעה אחת שאף הפסק שאינו נראה אלא נגד השמש, גם כן פוסל את האותיות, ובוהו כמעט ולא ימלט להיות נעשה על ידי גלגול הפרשיות הדק היטב והכנסתם אל הבית תוך כדי הפעלת לחץ מסוים, שיהיה נעשה על הפרשיות סדק הנראה לכל הפחות בשמש, ובוהו לא מצאנו ידינו ורגלינו בכל הנוגע לפסול זה.

ויכולני לומר, כי על אף שאיני יכול לומר שמדובר במאות של זוגות תפילין אשר יש בהם פסולים אלו, מכל מקום בדקתי הרבה פרשיות של תפילין, וקרוב לעשרה אחוזים יש הפסולים מחמת גלגול הפרשיות והכנסתם שלא בהתאמה לבתי התפילין, ולב מי לא יירא לנוכח פסול חמור זה.

וכנזכר, כל המכשול הוא רק משום שלא הרי זה כהרי זה, שאין הסופר שכותב את

סוד כי פרשיות תפילין של ראש מוכנסים לתוך ארבעת בתים נפרדים, אשר חללו של כל אחד מהם קטן הוא ביותר, וצריכים כמעט לקפל את הפרשיות על מנת שיכנסו אל תוך הבית.

כל אשר לו ידיים ורגליים בהכנסת הפרשיות לבתים יודע הוא, כי פעמים הרבה, לא אחת ולא שתיים, כאשר מובאים הפרשיות אל מכניס הפרשיות להכניסם אל הבית נוכח הוא לראות שלא לגודל תדהמתו, כי אין הפרשיות יכולים להיכנס אל הבתים, כאשר פעמים לא קרב זה אל זה ואין באפשרי כלל לדחוף את הפרשיות לחלל הבתים, ואז צריכים לקלף קצת מהבית או לקלף קצת מהקלף, ובוהו נכנסים לצורך שאלת חכם מה מותר ומה אסור, מה כשר ומה פסול, והוא ענין מסובך ביותר כאשר נהיה קושי בהכנסת הפרשיות אל הבתים.

על כל זה צריכים להדגיש, כי הרי שלא ככתיבת עט הוא כתיבת הסת"ם, כתיבת העט הוא כתיבה הנספגת על גבי הנייר ואין כל ממשות של הדיו על הנייר, מה שאינו כן כתיבת הסת"ם, הרי הדיו יש בו ממשות ואינו נבלע בתוך הקלף, אלא הוא כדבוק על הקלף, ועל כן ינסה כל אחד לדמות בנפשו מה אמור לקרות כאשר מקפלים את הפרשיות בקיפול מהודק מדי, הרי במקום הקיפול עלולים האותיות להיסדק ולא רק בעלילה שאינה קרובה, אלא כמעט קרוב לוודאי שבקיפול מהודק ביותר יסדקו האותיות ויפסלו, ואין איש שם על לב להתבונן במכשול זה המצוי מאד לדאבון לב.

שורש הדבר נעוץ הוא כאשר העלינו בתחילת אמרינו, אשר הסופר אין הוא זה שמכניס את הפרשיות, על כן אינו נחשף כלל למקרים שאין הפרשיות נכנסים אל הבתים, ועל כן אינו מודע כל עיקר על

החששות בהכנסת הקלף של תפילין של ראש

ישנם כמה דוגמאות נפוצות, אשר רבים וטובים אין ידוע להם כלל אודות דברים בסיסיים ביותר שצריכים לדעת טרם קניית הסת"ם, אשר ללא כל ספק כל המתוודע עליהם ועומד על ידיעתם, בין יבין מעצמו אודות נחיצות הידיעה אודותיהם.

אחד מן הדוגמאות הוא בכל הנוגע לקלף, בעוד שכל הפונה לסופר ומבקש לקנות תפילין וכדו', הרי הוא מסתמך על אמינותו בעיניו ובוודאי ללא כל ספק מביא הוא את הקלף היותר מובחר העומד תחת שלימות ההידורים בכל המובנים, זאת ללא שבאמת יש לדברים על מה שיעמדו ואין להם על מה שיסמוכו, כי הסופר הרי הוא הולך למפעל הקלף ומבקש לקנות קלף, אומר הוא להם שצריך הוא קלף לתפילין של יד נותנים לו קלף של תפילין של יד, אומר הוא שצריך קלף של תפילין של ראש נותנים הם לו קלף המיועד לתפילין של ראש, אבל אין לו באמת קצה ידיעה האם באמת מותאם הקלף למטרתו ולייעודו, או שמה מנוע הוא בעצמו מלהשיג את ייעודו ולמלא את תכליתו.

ענין הדבר הוא, אשר הגם אם הקלף כשר הוא בתכלית הכשרות ושרטוטו הוא להפליא, מכל מקום צריכים התאמה של הקלף לייעודו, שכן עובי הקלף אינו קבוע, יש קלף שאפילו עשירית מ"מ אינו עבה, ואילו יש קלף שעוביו כשלוש עשיריות המ"מ, ועוד כהנה וכהנה, ובכל הנוגע לתפילין של יד אין נפקא מינה לעוביו של הקלף, כי הרי חלל הבית גדול הוא ביותר, ואין צריכים לקפל את הפרשיות בקיפול מהודק עד מאד, אלא יכול להיות מגולגל ברוחב גדול, ועל כן אין כל כך נפקותא בעובי הקלף, אמנם לענין הפרשיות של תפילין של ראש, הרי אין זה

מבי מדרשא

שאלות שהגיעו השבוע לבית ההוראה - ואי"ה בשבוע הבא נביא את תשובת הרב
(א) וידבר (ב) והשתחוויתם (ג) ועל (ד) ו (ה) תו (ו) וב (ז) וקשרתם

שאלות שנשאלו בגליון
בשבוע שעבר

דגנך
יש להחמיר לפי שנשתנה צורת הנו"ן

ש
השי"ן כשרה כמו שהיא אך אינו אחד כרעא לכך לכתחילה צריך להפרידו (ועיין מקדש מעט שמבואר בדבריו שמותר לעשות חד כרעא ע"י חקיקה)

דגנך
אם הנגיעה נעשתה בשעת כתיבה הוא פסול לפי שהנו"ן נשתנה צורתו ע"י הכ"ף, אך אם נגע אחר הכתיבה אף שכל אורך האות דבוק יש מכשירים לתקן

חמץ / ל
למקדש מעט הוא ודאי פסול לפי שתי"ו עם חטורת כשר וא"כ יש כאן תי"ו כשרה אך אף לחולקים ופוסלים תי"ו עם חטורת מ"מ יש כאן שנוי צורה שאין נראה חי"ת

"השאלות נכתבו לעורך לב המעיין ואין לפסוק מזה הלכה למעשה ובכל שאלה למעשה יש לעשות שאלת חכם"

כמספרם
בתוך הרי"ש יש רושם מהאות שהיה שם קודם ויש לדון האם נפסל האות והנה מצד שינוי צורה אין לפסול שהרי כל תינוק יקראו דלי"ת אכן המקדש מעט בסעף י"ז פסק שאם בתוך חלל האות נפל דיו בצבע אחר רואים אם הדיו הזה היה שחור אם היה נשתנה צורתו, ואם כן, פסול אף שבצבע שנפל עכשיו אין שנוי צורה, וכאן הרי אם היה החלק הזה שחור לגמרי היה נשתנה צורתו לצורת ה"א לכך פסול גם באופן זה

א
יש כאן נגיעת ראשי האל"ף ע"י קו דק ויש בזה כמה דיעות בין פוסקי דורינו שיש המכשירים רק בדיעבד כדברי המשנת אברהם המובא במשנ"ב אות שי"ן ויש הסוברים שלא ע"ז דיבר המשנ"ב וזה כשר לכתחילה (ויש לבדוק האם הקו שלם לפי שבתמונה זו נראה שיש הפסק באמצע הקו ואם כך הוא ודאי כשר לכתחילה)

לאות / על
השאלה כאן שכשהתחיל לכתוב את ראש הלמ"ד נראה הקו כהמשך הוא"ו ונשתנה צורתו לצורת נו"ן ואח"כ בגמר הלמ"ד חוזר הוא"ו לכשרותו יוצא שהוא חק תוכות ע"י כתיבה
אכן הדין למעשה הוא שהוא כשר לפי שההפסק בתוך הוא"ו מאוד בולט ולכך אינו נראה כהמשך הוא"ו ובכל שעת הכתיבה נשאר הוא"ו בכשרותו ואפשר להשלימו ללמ"ד בלי שום פקפוק

המשך מעמוד א'

מכשולות יוצאים מכך שאין מלאכת התפילין בשלימותו נעשה על ידי אחד כאשר היה מימי קדם, אשר בזה היה לוקח את מלוא האחריות הנדרשת לפקח על כל שלבי המלאכה בשלימות הכשרות, ולכן צריכים לפקוח עיניים ולחקור ולדרוש היטב על כשרות התפילין.

שכן נכנסים אל הבתים, כי בזה רבו כמו רבו סידוק האותיות שיכול להיות, ללא שמתחילת הדבר נעשה הכל באחריות מדוקדקת לעמוד על התאמה מלאה של הפרשיות אל התפילין.
והגם שאין זה מעיקר נשוא דברינו, מכל מקום ללמד על הכלל כולו יצא, שהרבה

הפרשיות נפגש עם החששות המתעוררות בהכנסת הפרשיות, ולא מכניס הפרשיות הוא הבוחר את עובי הקלף, וממילא צריכים ליהרהר בזה ביותר, כאשר פעמים זה שאין הקלף נכנס כלל אינו צרה גדולה, כי בזה אין יכול להיווצר פסול, וכל החשש הוא בעיקר מהפסולים הנעשים עם הפרשיות

מזרקות חיים

ענינים בפרשת השבוע מתוך שיעורו השבועי של
מורינו הגאון הגדול רבי חיים אלעזר זייוס שליט"א
גאב"ד ביתר עילית

פרשת
תולדות
תשפ"ד

כמה הערות בפרשת השבוע

ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' וזתה רבקה אשתו (כה, נא)

איך שייך אורח כנשים בשדה אם לא היה לה בית ולד, ואיך נשא אברהם אבינו שהיה כהן את שדה שהיתה איילונית

ובעיקר דברי הגמ' ביבמות הנ"ל דלשרה לא היה בית ולד, העירנו ממה דכתיב בפרשת וירא 'ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח כנשים' (יח, יא), ופרש"י ארח כנשים - ארח נדות. ולכאוף מאחר שלא היתה לה בית ולד א"כ מה שייך אצלה דם נדות. ונלענ"ד דבאותה שעה שניטלה הכהונה משם בן נח וניתנה לאברהם אבינו ע"ה(א) אז נוצר לשרה רחם, וזהו עפ"י המבואר בגמ' יבמות (סא, א): רבי יהודה אומר כהן אע"פ שיש לו אשה ובנים לא ישא איילונית, שהיא זונה האמורה בתורה. ולכאוף קשה דא"כ איך נשא אברהם אבינו את שרה שהיתה איילונית מאחר שאברהם אבינו היה כהן וכהן אסור באיילונית, וע"כ צ"ל דבשעה שנעשה אברהם אבינו כהן נעשה הנס שנוצר לשרה רחם, וא"כ א"ש דמתחילה אכן לא היה לה רחם, וזהו כוונת הפסוק 'אין לה ולד' אך בשעה שנעשה אברהם אבינו כהן אז נוצר לה רחם ומאז התחילה לראות דם ואחר זקנתה חדל לשרה אורח כנשים, [א.ה. אינו מובן דמה"ת לומר דכאשר נשא איילונית כשעוד לא היתה אסורה עליו כיון שלא היה כהן, ואח"כ נתכהן דחוזר וניעור האיסור של נישואי כהן לאיילונית, וכי נימא דאילו היה נשוי לאשה גרושה היתה נאסרת עליו כשנתכהן, ואולי י"ל עפ"י מה דמבואר בגמ' שם דלר"י באיילונית כל ביאה הוי כביאת זנות ודו"ק].

ובדרך זו יש ליישב דמה שלא התפלל אברהם על שרה משום שהיתה איילונית, דהרי עיקר טענת שרה היה על מה שבשעה שהתפלל על עצמו למה לא התפלל גם עליה ותפילה זו היתה כשהיה בן שבעים שנה ואז עדיין היתה איילונית ולכן לא התפלל עליה וכנ"ל, ורק אחר מלחמת המלכים שקיבל הכהונה ונוצר לשרה רחם שזה היה בהיות אברהם אבינו בן שבעים ושלוש.

ובעיקר הערה זו מצינו בשו"ת מערכי לב (סי' מה) שהעיר דא"כ שייך בשרה דם נדות אחרי שהיתה איילונית, ומוכיח מזה דגם אשה שאין לה רחם שייך בה דם נדות, ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קכב) משיג על דבריו וז"ל: בעל מערכי לב שגג בהבנת גמ' יבמות הנ"ל, דהוא סבר שמה שאמרו רז"ל שאפ"י בית ולד לא ה"ל הפי' שלא היה לה מקור כלל, וא"כ אין כאן גם דם המקור, אבל הפי' לפי שלמדתי מהנסיון ושמעתי מפי רופאים מומחים בארץ ובחו"ל שנשים כאלה אמנם יש להם רחם מלידה אבל רחם שלהם אינו מתפתח לפי שנות גידול האשה רק נשאר רחם קטן וצר כמו רחם של ילדה, שמחמת קטנותו אינו יכול להחזיק ולפתח ולד, והיינו שאין לה בית ולד בית הראוי לולד אע"פ שיש לה כעין רחם, ומיהו

למה לא התפלל אברהם אבינו על שדה כמו שהתפלל יצחק על רבקה

הנה לעיל בפרשת לך לך מצינו ששרה טענה לאברהם אבינו 'חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך וגו' ופרש"י חמסי עליך - חמס העשוי לי עליך אני מטיל העונש, כשהתפללת להקב"ה מה תתן לי ואנכי הולך עירי לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו והייתי אני נפקדת עמך. וצריך ביאור מדוע באמת לא התפלל אברהם אבינו על שרה כדרך שעשה יצחק בנו שהתפלל גם על רבקה ולא על עצמו בלבד.

ונראה עפ"י מה דאיתא בגמ' יבמות (סד, ב): אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב שרה אמנו איילונית היתה שנאמר 'ותהי שרי עקרה אין לה ולד' - אפי' בית ולד אין לה. וי"ל דלכן לא התפלל עליה אברהם אבינו דאז היתה תפילתו על דבר שיש בו משום שינוי גמור מדרכי הטבע וע"כ לא רצה להתפלל עלי, וכמ"ש בגמ' שבת (נג, ב): ת"ר מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו, אמר רב יוסף בא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה, אמר לו אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית. וכיון שלא היה לשרה בית ולד אילו היה מתפלל אברהם אבינו עליה שתלד היתה תפילתו על דבר שיש בו משום שינוי גמור מדרך הטבע, משא"כ רבקה שהיה לה בית ולד אף שהיתה עקרה לא הוי שינוי כ"כ מדרך הטבע ולכן התפלל עליה יצחק, [א.ה. כדברי מורינו הרב שליט"א נדפס ג"כ בשם הגר"ז מבריסק בפרשת לך וביאר עפ"י דברי הרמב"ם (פ"י מהל' ברכות הכ"ב) דכל תפילה על בריאה חדשה הרי היא תפילת שוא. אמנם יל"ע בזה דבגמ' יבמות (שם, א) א"ש שאברהם אבינו עקר היה וכן יצחק וא"כ לכאוף גם התפילה על עצמו היתה על דבר שיש בה משום שינוי דרך הטבע, וצריך לחלק בין עקר לאיילונית].

ובזה יש לבאר דברי הפייטן בשחרית יום א' דר"ה דשרה אמנו 'טרם קראה מיד נפקדה, וביארו המפרשים שנפקדה קודם שהתפללה, ולא כרבקה שהלכה לדרוש את ה' שיתפללו עליה ע"ש, ולהני"ל דמה שלא התפללה שרה היה ג"כ מטעם הנ"ל דהוי שינוי מדרך הטבע. [א.ה. צ"ע דא"כ מה היתה טענת שרה על אברהם אבינו 'חמסי עליך' אחרי שהיא עצמה ג"כ לא התפללה על עצמה].

(א) כמבואר במדרש עה"פ והוא כהן לא-ל עליון (יד, יח), ועה"פ בתהלים אתה כהן לעולם (ק, ד), וכן בגמ' נדרים (לב, ב), ובילקוט שמעוני עה"פ ואעשך לגוי גדול מבואר דהכוונה לכהן גדול.

איך ר' נתן אומר ב"ש אומרים זכר ונקבה, ובה"א או זכר או נקבה, אמר רבא מ"ט דר' נתן אליבא דב"ה שנא' לא תהו בראה לשבת יצרה (ישעי' מה), והא עבד לה שבת ע"כ. ויש לחקור האם החולקין דס"ל דצריך בן ובת מודי עכ"פ דמצות שבת מקיים אפי' בן אחד, או דבזה גופא חולקין וס"ל דלא מקיים מצות שבת רק באופן שמקיים מצות פרו ורבו, ומצאתי בטו"ז (אבהע"ז סי' א' סק"ז) דפשיטא ליה דשבת דינה כפרו ורבו ואינו מתקיים בן אחד או בבת אחד, אמנם עדיין י"ל דשיטה זו שהביא הנמקו"י שם דא"צ לגרש כאשר יש לו בן אחד חולק ע"ז וס"ל דמקיים מצות לשבת אפי' בן אחד ולכן ס"ל דא"צ להוציא את אשתו כשיש לו בן דס"ל דמה דצריך לגרש אין זה משום מצות פרו ורבו אלא משום מצות לשבת וע"כ כשיש לו בן או בת א"צ לגרש.

והסברא לחלק בין מצות לשבת למצות פרו ורבו י"ל בהקדם מה שנראה ליישב הערת האבני נזר (אבהע"ז סי' א') וז"ל: הנה ק"ל דאין אדם מחוייב ליתן אפי' בשביל מצוה עוברת הון רב, כמבואר באו"ח סי' תרנ"ו, ולגרש את אשתו הוא יותר מהון רב ע"ש. ונראה דאה"נ מצד מצות פו"ר אין צריך לגרש את אשתו, אך מצד מצות לשבת יצרה דהמצוה הוא משום תכלית י"ל דבמצוה כזאת לא אמרינן הדין דהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש(ד), וזהו עפ"י מש"כ התוס' בב"ב (ג). בהדין דמי שיש לו חצי עבד וחצי בן חורין שכופין אותו לשחררו שנאמר לא תהו בראה וגו', והק' התוס' למה לא מייתי קרא דפרו ורבו, וכתבו בשם הר"י דלכך לא נקט קרא דפרו ורבו משום דפטור הוא מאותה מצוה כיון שהוא אנוס וכדי שיתחייב בה לא כפינן לרבו לעשותו בן חורין דא"כ בכל העבדים נכופו רבם לשחררם כדי שיתחייבו בכל המצות, ולכך נקט קרא לא תהו בראה משום שהיא מצוה רבה ע"כ. והמבואר מזה דהגם דלענין פרו ורבו יש פטור אונס מ"מ לגבי מצות לשבת דהוי מצוה רבה ליכא פטור אונס, וכמו"כ י"ל בהערת האב"נ דלענין בזבזו יותר מחומש דהפטור הוא משום אונס י"ל דאף דמצד מצות פו"ר פטור לגרשה מחמת אונס מ"מ מצד מצות לשבת יצרה חייב לגרשה וכמו שביארו המפרשים בדעת התוס' דשאני מצות לשבת דעיקרו הוא התכלית ולכן חייב אף באונס דאף דמיפטר סוכ"ס התכלית לא נתקיים, משא"כ פרו ורבו דהוי מצוה אקורקפתא דגברא שייכא ביה פטור אונס, וא"כ גם לגבי יותר מחומש דאין לבזבז יותר מחומש גדרו כאנוס אבל לגבי מצות לשבת שעיקרו התכלית ליכא בה פטור אונס וממילא ליכא הפטור דאל יבזבז יותר מחומש.

ב. עוד י"ל דמה שא"צ לגרש כאשר יש לו בן אחד הוא דכיון דחזינן שהיה לו כבר בן יש לתלות שיהיו לו עוד בנים אף שעברו עוד הרבה שנים שאין לו מ"מ יכול לפעול ע"י תפילות ומעשי"ט וזה כבר לא אינו בגדר שינוי מדרך הטבע.

והנפק"מ בין ב' הדרכים באופן שיש לו בן מאשה אחרת אם צריך לגרש אשה זו שאין לו ממנה בנים אחרי עשר שנים, דלפי הסברא הראשונה דביש לו בן אחד ממנה א"צ לגרש כיון דקיים מצות לשבת א"כ סגי בזה ג"כ ביש לו בן מאשה אחרת, אבל לפי הסברא השני' דא"צ לגרשה כשיש לו ממנה בן אחד משום שיש לתלות שיוולדו לו ממנה עוד בנים א"כ טעם זה שייך רק כשהיה לו בן מאשה זו.

וחתני הרה"ג ר' מיכל שליט"א האיר דבזה יש לבאר מה שנחלקו הפוסקים אם כשהיה לו בן א' אם צריך לגרשה בהזקינה, דאם הטעם דתלינן שיוולדו לה עוד בנים א"כ זה לא שייך בהזקינה ואם משום שבת א"כ גם בהזקינה א"צ לגרשה.

הולד אין לו בית, אבל רחם קטן יש לה, ויש לה דם נדות ווסת, והיינו דכתיב בשרה אמנו דחדל להיות אורח כנשים מכלל דמעיקרא היה לה אורח כנשים, ואין זה סתירה לאין לה בית ולד עכ"ל.

ומצאתי בפנים יפות בפרשת לך לך עה"פ 'מקץ עשר שנים לשבת אברם וגו' (טו, ג), שכתב למדו חז"ל (בימות סד, א) מזה דאשה ששהתה עם בעלה ולא ילדה וכו', לכא' קשה(ב) דהא אחז"ל ביבמות (סד, ב) שרה אמנו איילונית היתה ולא היה לה בית ולד, א"כ מה ראי' מזה לשאר נשים, ועוד הא דאמרה שרה הנה עצרני ה' מלדת, ואם היתה איילונית משנולדה מאי שייך בה עצירה, וצ"ל בברית בין הבתרים כתיב 'ויוצא אותו החוצה' (טו, ה), פירש"י צא מאיצטגנינות שלך אברם אינו מוליד אברהם מוליד שרי אינה יולדת שרה יולדת. באותו שעה נתרפאה שתהיה ראויה לילד, והיינו דכתיב בפ' נח 'אין לה ולד' אפילו בית ולד לא היה לה, והכא כתיב לא ילדה לו ע"ש, ומבואר שכתב לפי דרכו דמקודם לא היה לה רחם ואח"כ נוצר לה רחם, וממה שלא העיר הפנים יפות מהא דחדל להיות לשרה אורח כנשים מוכח שהבין כדברי השבט הלוי, והבן. [א.ה. ע"ע בפנים יפות פרשת הנ"ל עה"פ ואעשך שהק' מגמ' בימות הנ"ל דכהן לא ישא איילונית וכו' וא"כ איך נשא אאע"ה לשרה, ות' דלא נתכהן רק אחר המילה ואז נתרפאה שרה].

מבאר הטעם שאברהם אבינו היה טומטמן

בגמ' יבמות (ט, ד): אמר רבי אמי אברהם ושרה טומטמן היו, שנאמר הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם (ישעי' נא, א), וכתב הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם וגו' (שם שם, ב). ונראה לבאר למה באמת נולדו אברהם אבינו ושרה טומטמים, עפ"י מה דאיתא במדרש עה"פ 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם' (בראשית ב, ד) אל תקרי בהבראם אלא באברהם. והענין בזה הוא דאברהם אבינו בנה והשלים את עצמו, וי"ל דלכן נברא אברהם אבינו כטומטום כלומר דגם זה לא היה ברור אם הוא זכר או נקבה, והכל הגיע מעבודת אברהם אבינו שהשלים ותיקן את עצמו. ומעין זה מצינו בכתבי האר"י הק' דתרח בא על אשתו בימי נדתה ואז נולד אברהם אבינו ע"כ. הרי שאברהם אבינו ע"ה תיקן את עצמו אף שהיה ולד פגום כבן הנדה והשלים עצמו עד ששלט על כל איבריו [א.ה. עדיין ילה"ב למה נולדה שרה טומטמת].

מבאר שיטת הראשונים דכשיש לו בן א' א"צ לגרש אשתו אחרי עשר שנים

בגמ' יבמות (ט, ט) שנינו עוד: נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה, שמא לא זכה להבנות ממנה, אע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר 'מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען' (בראשית טו) ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המנין(ג).

ונחלקו הראשונים במי שנולד לו בן אחד אם גם ככה"ג צריך לגרש או דרק מי שאין לו בנים כלל [ע"ש בנימוקי יוסף], ויל"ע דלכא' מהו הסברא שלא יצטרך לגרש את אשתו כשיש לו בן אחד או בת אחת מאחר דקיי"ל כב"ה (ביבמות ט) דמצות פו"ר הוא דוקא בבן ובת וא"כ איך ס"ד דסגי בבן אחד או בת אחת.

ונראה לבאר בשני דרכים, א. בהקדם מה שיש לחקור אם יש קיום מצות לשבת יצרה בבן אחד או בת אחד או דגם מצות לשבת יצרה ליכא כי אם כאשר יש לו בן וגם בת, דהנה בגמ' (שם סב, א) אי' תניא

(ב) ע"י בגמ' יבמות שם דאה"נ אין ללמוד מאברהם אבינו כיון שהיה טומטום והלימוד הוא רק מיתור הפסוק.

(ג) ??? [קטע הזה לא ברור כלל, מה זה שייך לכאן, ומה מתרץ מיעקב על יצחק] ורש"י בפרשתן עה"פ ויצחק בן ששים שנה (כה, טו) כתב וז"ל: בן ששים שנה - עשר שנים משנשאה עד שנעשית בת שלש עשרה שנה וראויה להריון ועשר שנים הללו צפה והמתין לה כמו שעשה אביו לשרה, כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עליה, ושפחה לא רצה לישא, לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה. ולכא' תמוה למה הצריך רש"י לטעמא למה לא נשא שפחה הלא אביו צוה לו שלא ישא אשה מבנות כנעני כמפורש בקרא 'ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען' (כה, טו), ואולי י"ל דכוונת יצחק היה רק שלא יקח אשה מבנות הכנעני, אבל להוסיף נשים או פלגש לא הקפיד ולכן לאחר שנשא את רבקה היה יכול לישא שפחה אילולי שהיה עולה תמימה???

(ד) ועיין באבני נזר שם שביאר לפי דרכו כע"ז דמה שחייב לגרש באין לו וולד כלל, דזה חמור מאד שלא ימחה שמו מישראל והתירה התורה משום זה אשת אח דבכרת, אבל ביש לו וולד אחד שוב לא חמור משאר מ"ע.

עמק הפרשה

מאמרים שנשמעו מפי מודינו הגה"ח
ר' משה פרידמן שליט"א

ביאור שלשת הדרשות בביאור עתירת יצחק

א

ג' פירושים במדרש בעתירה

"ויעתר יצחק אל ה' לנוכח אשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה' ונתהר רבקה אשתו" (כה, כא), במדרש רבה על פסוק זה (סג, ה) מצאנו שלשה שיטות בפירוש משמעות עתירתו של יצחק אבינו לפני השי"ת ועתירת השי"ת לתפלתו, ר' יוחנן פירש ענין העתירה מלשון עשירות שיצחק אבינו 'שפך תפילתו בעושר', ריש לקיש פירש ענין העתירה מלשון היפוך 'שהיפך את הגזירה ולפום כן קריין ליה עתרא דאפיך אידרא', והוא כמאמר ר' אלעזר בסוכה (ד, יד) 'למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקדוש ברוך הוא ממדת אכזריות למדת רחמנות'. ור' לוי פירש ענין העתירה מלשון חתירה וביאור הדבר על פי משל 'לבן מלכים שהיה חותר על אביו ליטול ליטרא של זהב והיה זה חותר מבפנים וזה חותר מבחוץ שכן בערביא קורין לחתירתא עתירתא, אף כאן חתר הקב"ה חתירה מתחת כסא כבודו לקבל תפילתו של יצחק אבינו ע"ה ולהושיעו בבנים.

מדוע הוצרכו יצחק ורבקה לחתירה

כל שלשת הפירושים טעונים ביאור וכבר דנו בהם גדולי וצדיקי הדורות, וביותר צריך ביאור פירושו של ר' לוי שכן ענין החתירה לקבלת התפילה מצאנו בתשובתו של מנשה המלך שהרשיע דרכיו ומדת הדין קטרגה שלא תתקבל תשובתו לפני כסא הכבוד, ונאמר בו 'יתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנונו וישיבהו ירושלם למלכותו' (דברי הימים ב לג, יג) ודרשו עלה בגמ' סנהדרין (קג) מלמד שעשה לו הקדוש ברוך הוא כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה מפני מדת הדין.

והלא יצחק אבינו ומחברתו הטהורה רבקה אימנו קדושים וטהורים היו בצדקותם הגמורה, ותמוה הוא מאד מדוע הוצרכו לחתירה מיוחדת מבפנים ומבחוץ כדי שתתקבל תפילתם לפני הקדוש ברוך הוא ויזכו למתנת פרי הבטן.

והקדוש מוהר"ר חיים ויטאל זי"ע בספרו עץ הדעת טוב בפרשתן פירש שאכן אף בתפילת יצחק ורבקה על הבנים נשתרבבו המקטרגים למנוע קבלת התפילה כיון שראו שעתיד לצאת מעיבור עשיו הרשע לכך בקשו למנוע ממנה פרי בטן כדי שלא יצא רשע זה לעולם, ולכך הוצרכו לחתירה מיוחדת כדי שתתרצה עתירתם, אולם עדין צריך ביאור למה זה תמנע לידתו של עשיו הרשע מיצחק אבינו ורבקה אימנו מתנת הבנים והלא מלבדו יצוא יצא יעקב אבינו ע"ה ומדוע הפריעה ביאתו של עשיו לתפילתו של יצחק.

ב

ר' יוחנן צדיק גמור ור"ל בעל תשובה

וראשית נבאר גוף דברי המדרש בפלוגתתם של ר' יוחנן וריש לקיש בביאור ענין עתירתו של יצחק אבינו דר' יוחנן אמר ששפך תפילתו בעושר וריש לקיש אמר שהיפך בתפילתו את רוע הגזירה. כי הנה בשה"ק סוד ישרים הביא מזקינו הקדוש מאיז'ביצא זי"ע יסוד נפלא שבכל מקום בו נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש תליא פלוגתתם

ביסוד דרכם בעבודת השי"ת, שר' יוחנן היה בבחינת צדיק גמור שכל ימיו היה מתוקן וצדיק (עי' פרי צדיק לחנוכה אות יד שיוחנן הוא בבחינת יוסף הצדיק), ואילו ריש לקיש היה בעל תשובה שכן מקודם נדבק בו כח הרע כשהיה רב הליסטים וקירבו ר' יוחנן לאבינו שבשמים ונעשה בעל תשובה עד שנתגדל מאד, אך דרך עבודת קדשו היה באופן של בעל תשובה, וכל המחלוקות שנחלקו הרי אלו ואלו דברי אלקים חיים אלא שכל אחד תפס את דרכו בעבודת ה' זה בבחינת צדיק גמור וזה בבחינת בעל תשובה ומה נתבסס פלוגתתם בכל מקום.

הצדיק הגמור מוסיף תפילות ומתקן את הרע

ונראה לבאר כן גם בדברי המדרש הנזכרים, כי הנה אמרו חז"ל בגמ' ברכות (לב) 'אמר רבי חמא ברבי חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמן לבך וקוה אל ה', ע"כ. ועומק הענין יבואר על פי דברי הרה"ק בעל מאור עינים בשה"ק ישמח לב (יומא כט, ו) כ"כ במאור עינים ואתחנן ד"ה במסכת תענית) שכאשר אדם עורך תפילות לפני השי"ת ותפילתו עולה למעלה לפעמים ישנם מקטרגים המונעים מתפילתו לעלות למעלה, ואף כאשר צדיק הוא ותפילתו ראויה לעלות למעלה ונענית בשמי מרומים מכל מקום יתכן שאין ההשפעה הבאה על ידי קבלת התפילה יכולה לירד מחמת הקטרוגים המונעים ירידתה לעולם הזה, ועל זה אמרו חז"ל שיחזור ויתפלל שכל תפילה שהוא מוסיף מסירה כח של מקטרג כשמוסיף עוד ועוד הרי מסיר בכך את כל המקטרגים עד שנשארת תפילתו בכחה וקדושתה וביכולת השפעתה לירד אל המקבלים.

זהו כחו של הצדיק הגמור שמוסיף בעבודתו עוד ועוד עד שמכניע את כל כחות הרע ומשלים את כח הטוב, וכמו שכתב בזוהר הק' 'פרי' חיי שרה (קכט). שזהו הענין האמור אצל אברהם אבינו ע"ה 'ואברהם זקן בא בימים וה' בירך את אברהם בכל' (ד, א) שכשהזקין אברהם אבינו והוסיף ימים על ימיו בעבודתו את השי"ת שכל יום ויום הוסיף עוד עבודה ועוד עבודה עד שהשיג את העולמות העליונים ודבק במקור הברכה העליונה.

בעל התשובה דיו בעבודה אחת לעקור הכל

אבל כחו של בעל התשובה מבואר בזוה"ק שבענין זה רבה מעלתו על הצדיק גמור שהוא אינו צריך להוסיף עוד ועוד בעבודה אלא 'בשעתא חדא ביומא חדא ברגע חדא קריבין לגבי קודשא בריך הוא' במעט עבודה יכול בעל התשובה להשיג הכל, ואינו נצרך להוסיף עבודה על עבודתו בכל זמן ועת כדרכו של הצדיק הגמור.

ביאור חילוק הדרשות דר' יוחנן ור"ל

בזה יבואר חילוק הדרשות של רבי יוחנן וריש לקיש, ר' יוחנן הוא הצדיק הגמור דרש 'ויעתר אל ה' - ששפך תפילתו בעושר' דהיינו שהוסיף תפילה על תפילתו עד שנתקבלה תפילתו פני אדון כל, ואילו ריש לקיש פירש הפסוק בדרכו דרך עבודת בעל התשובה שעוקר את כל הרע בבת אחת ומהפכה לטוב וכיון שעקר בעל התשובה את כל כח הרע מקרבו והפך אותו לטוב יכול הוא אף בכח תפילתו לעקור את כל הגזירות בבת אחת ולהפכן לגזירות טובות, ולכך דרש ריש לקיש שענין עתירתו של יצחק אבינו ע"ה

רחמנא ניסא לשקרי הכי, ומזה שהביאה הגמ' תמיהה זו משמע שאמת היא ולא עביד רחמנא ניסא לשקרא אלא על דבר אמת.

בנס מתגלה כבוד שם שמים

וביאר עומק הענין נראה על פי מה שאמרו חז"ל עוד שם (ג.) שבברכה בליל הסדר אומרים 'למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו ולא חששו להזכיר 'לאלקינו שעשה' וכו' כמו שהצריכו בברכת הזימון 'לאלקינו שאכלנו משלו', וביארו דהוא משום דהתם מוכחא מילתא 'מאן עביד ניסי קודשא בריך הוא, ולכאורה צריך ביאור שהרי כל פעול ויציר עביד קוב"ה ומאי מוכחא בניסי יותר מבשאר דברי העולם הזה.

אך הביאור הוא שאף שגם כל הטבע נעשה על ידי הקב"ה מכל מקום כאשר הקב"ה פועל נס בעולמו הרי זה מגלה ומפרסם את כבוד שמו יתברך בכל העולם וכמו שאנו אומרים בנוסח ההודאה לחנוכה 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך', שעל ידי הנס מתגדל ומתקדש שם שמים בעולם, ועל ידי פעולת הנס חל שם שמים על דבר הנס משום שעל ידי הנס הנפעל בו מתגלה שם שמים בעולם.

שמו של השי"ת חל רק על אמת

כיון שכן אין הנס יכול לחול על דבר שקר, כי שם שמים אמת הוא חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת וה' אלקים אמת וכמבואר ברמב"ם בהל' יסודי התורה (פ"א) שהאלקים הוא אמתת כל הבריאה ומאמתתו נמצאו כולם ואפילו אם יחרב כל העולם לא תנוע אמיתתו של הקב"ה כמלוא נימה, לכן אין שם שמים חל אלא על דבר אמת בלבד וכמו שביאר האור החיים הק' בפר' שופטים (דברים יח, כ) במעשה שהיה בימי אחאב (דברי הימים ב פ"ח) שבא רוח והטעה את הנביאים אחר שכך סבבו מן השמים כדי להביא את הגזירה על אחאב הרשע להרגו במלחמה, אך כאשר באו הנביאים להשביע את הרוח בשם ה' לא היה יכול לדבר כל שקר כי אם אמת בלבד, והוא משום ששמו של הקב"ה אינו חל על שקר כלל.

ומפני שעשוי היה מהותו שקר וחיצוניות לא היה הנס יכול לחול עליו ומשכך מנעו המלאכים את הופעת הנס ליצחק ורבקה ועצרו בעד קבלת תפילותיהם אף שהיו צדיקים גמורים כיון שבפועל אין הנס יכול לפעול את הגילוי לפרסום כבוד שם שמים בעולם על ידי שיצא מזה עשוי הרשע שכל כולו שקר ושוא.

בחתירה נתגלה שיעקב הוא פנימיות הבכורה

אך על זה הועילה החתירה שחתר יצחק אבינו מבחון וכנגדו חתר הקב"ה מבפנים ונתקבלה תפילתו, שבחתירה הגיעו לעומק הפנימיות ששם לא היה עשוי בכור כלל ורק יעקב אבינו ע"ה הוא היה הבכור היחיד והוא כולו אמת שמדתו היא אמת והוא פנימיות עצם האמת בעולם הזה, ועליו ראוי לחול שם שמים על ידי התגלות כבוד ה' בנס הגדול שנעשה ליצחק אבינו ורבקה אימנו בפקידת הבנים.

תועלת מכירת הבכורה

בזה יבואר שפיר ענין מכירת הבכורה מעשיו ליעקב שרבים מן המפרשים תמחוהו היאך הועילה מכירה זו שמה מכר לו שהרי אם עשוי היה הבכור היאך יכול היה להעביר את הבכורה ליעקב שכן אין הבכורה חפץ אלא מציאות האדם ומה שייך למכרה, אך לפי הנתבאר אתי שפיר שכן יעקב אבינו הוא היה הבכור בפנימיות הענין ועשוי לא היה אלא קליפה חיצונית לבכורה, ועל ידי המכירה הסיר יעקב אבינו ע"ה את הקליפה החיצונית שעולל עשוי וגילה את עומק הפנימיות שלו קדושת הבכורה.

(מתוך של"ס פ"ר תולדות התשפ"ג)

היה היפוך הגזירה מרע לטוב כיון שזו היתה עבודתו שלו בעולם הזה, ובבחינת 'הוא היה אומר' שבמדריגתו שהוא עבד את השי"ת כך אמר לפרש דברי התורה וכיסודו של הרה"ק מאיז'ביצא ז"ע.

ג |

חתירה מוליכה את התפילה למעלה בלי מלאכים

ורבי לוי בא באופן אחר לדרוש כח תפילתו של יצחק אבינו ע"ה והוא כח החתירה. מהות ענין החתירה יבואר על פי מה שכתב רבו של רש"י רבינו יעקב בר יקר הובא בתמים דעים להראב"ד (סי' קפד) על מאמר הגמ' בשבת (ל:) 'כל השואל צרכו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי', דמכל מקום נשים מותרות להתפלל בלשון ארמי ואין לשון הקודש מעכב בהם דכיון שמתפללות מעומק הלב ובדמעות הרי תפילתן מתקבלת למעלה ואינה נצרכת למלאכי השרת שיעבירו התפילות למעלה, ולמד כן מתפילתו של מנשה המלך שמלאכי השרת לא אבו להכניס תפילתו קמיה מלכא משום שהוא העמיד צלם בהיכל והחטיא את הרבים בעבודה זרה, אך הקב"ה חתר חתירה מתחת כסא הכבוד וקבל תפילתו ללא שירותם של המלאכים וכו"ל.

מבואר שענין החתירה בקבלת התפילה הוא שהתפילות מתקבלות לפני כסא הכבוד שלא על ידי עבודת המלאכים. אלא שצריך ביאור מדוע הוצרכו לחתירה מיוחדת לקבלת התפילות בהיותם צדיקים גמורים, ויש לבאר הענין עם דברי המהר"ח ז"ע הנזכרים לעיל שקטרגו המלאכים למנוע קבלת תפילותיהם משום שעשוי היה עתיד לבוא לעולם על ידי תפילות אלו.

יעקב פנימיות הבכורה ועשוי חיצוניותה

עומק הענין נראה דהנה ליצחק אבינו נולד שני בנים יעקב אבינו ולהבדיל עשוי הרשע, ומצד טבע העולם היה עשוי הבכור שהוא נולד ראשון, אמנם בדברי רש"י (כה, כו) מצאנו שעיקר הבכורה היתה שייכת ליעקב אבינו ע"ה כיון שיעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשוי מטיפה שניה, ופנימיות הענין מבואר בספה"ק שבכורתו של עשוי לא היתה אלא קליפה חיצונית לבכורה ויעקב היה מהות פנימיות הבכורה, ומן השמים סבבו שיהיה הדבר באופן זה דייקא שיעקב אבינו יהיה הבכור בפנימיות ומחיצוניות הענין יאה נראה שעשוי הוא הבכור.

ובדרך זה הלך עשוי כל ימיו שהיה מתנהג בחיצוניות ובשקר כמשמעות שמו 'עשוי' כמו שדרשו חז"ל (ב"ר סג, ח) 'ויקראו שמו עשו - הא שוא שבראתי בעולמי', וזה היתה כל מהות בריאתו שקר וחיצוניות בעלמא ללא כל פנימיות ואמת.

הנס לא יכל לחול על עשוי

והנה יצחק אבינו ורבקה אימנו לא היו יכולים ללדת בדרך הטבע כי יצחק היה עקר ורבקה עקרה, ובתפילתם הנשגבה רצו להמשיך נס מן השמים שיוולד להם בן למעלה מדרך הטבע בדרך נס, אך מלאכי השרת קטרגו ורצו למנוע קבלת תפילתם כי טענו שעיקר הנס יחול על עשוי הרשע שהוא עיקר הלידה בהיותו בכור מצד חיצוניות הדבר, ועל עשוי אין יכול הנס לחול.

ד |

לא עביד רחמנא ניסי לשקרא

טעם הדבר שלא היה יכול הנס לחול על עשוי נראה על פי מאמר הגמ' בברכות (נח.) במעשה דר' שילא שהלקה לאחד שבעל נכרית וכשהלשין עליו אמר שבא על אתון ונעשה לו נס ונגלה אליהו הנביא והעיד על כך, ובצאתם תמה לפניו אותו בעל עבירה 'עביד

מאמרי שבת פרשת תולדות (מעלי שבתא חלק ו')

האור של נרות השבת הוא מבחינת עולם התיקון

וכל זה נרמז בקרא ד'והארץ היתה תוהו ובוהו' (בראשית א' ב'), ומיד לאחר מכן כתיב (פסוק ג') 'ויאמר אלקים יהי אור', ותוהו הוא עולם התוהו, ועולם התוהו הוא עולם המיתה כנרמז בקראי דז' מלכים בסוף פרשת וישלח (בראשית ל"ו ל"א), דכתיב בהם וימלך וימת, דהיינו שורש המיתה ושורש הרע הוא מהם, והאור הוא עולם התיקון, דהאור הוא מקור החיים, ואין בו שום רע. ולכן כשמדליק נר שבת, ממשיך אור וחיים ממקור החיים, ובורחים ממנו כוחות הרע שאין להם שייכות אלא לחושך ומיתה.

ויש בזה עוד ענין עמוק, דמבואר בספורנו (ריש פ' פינחס) על ענין הברית שלום שניתן לפנחס, דהוא ברית שלום עם מלאך המות שפנחס "שהארץ ימים הרבה מאד מכל שאר אנשי דורו", וזה לשונו "כי אמנם ההפסד (דהיינו המיתה) לא יקרה אלא בסבת התנגדות הפכים", דהמיתה בא מההתנגדות וההפך.

והסבר דבריו הוא, דעל ידי חטא אדם הראשון נעשה המציאות של סתירות והפכים, שיש סתירה לאחדותו יתברך, כמו שהבאנו במאמר הקודם מהרמב"ן בפרשת בראשית, וכל המציאות של מיתה שנגרם על ידי החטא, בא גם כן מזה, מההתרחקות וההעלם ממקור החיים, ולכן כשיש שלום לא שייך מיתה, וזה ענין 'ופרוס עלינו סוכת שלומך' שנמשך בהדלקת הנרות.

[ולכן עשוי שהוא בחינת עולם התוהו דז' מלכין דאדום, כתיב ביה (בראשית כ"ז מ') על חרבך תחיה, שהוא ענין המלחמות, והמיתה]

והנה במשה רבינו ע"ה כתיב (שמות ב' ב') 'ותרא אותו כי טוב הוא', ופירש"י 'כשנולד נתמלא הבית כולו אורה', ויש לומר דזהו הביאור בדברי האריז"ל דבשעת קבלת שבת מסייע משה רבינו לכל הנשמות שאינם יכולים לעלות, שיעלו עמו, הר"ת של 'מזמור שיר ליום' השבת, הוא למשה, דנתבאר במאמרים הקודמים דהאור של נרות שבת שהוא ממקור החיים הוא בחינת אור הגנוז, ומכיון שמדליקין אז את הנרות, בחינת אור הגנוז, מסייע משה רבינו שיאיר האור הגנוז בכל נשמה ונשמה של יהודי, שיהא להם עלייה, [וזהו שדרשו חז"ל שנולד מהול, קדושת היסוד, בחינת עולם התיקון ומקור החיים כמו שהיה אצל פנחס הנני נותן לו את בריתי שלום ואכה"מ].

טעם הדלקת הנרות המבואר בפוסקים

בהא דמדליקין נר שבת משום שלום ביתו ביארו הפוסקים דהכוונה בזה שלא יכשל בעץ ובאבן, אמנם המהרי"ל (ש"ת נ"ג, הובא בב"י או"ח סי' רס"ג ח') חידש שיש ענין בשלום בית כשיש תוספת אורה, שהסעודה נאכל באופן אחר אם יש תוספת אורה. ולדברינו ביאור הענין בזה, דדבא לרמז על שני העניינים שכתב בסידורו של שבת בענין האור, א'. שמבריא כוחות הרע, וזה נרמז ב'שלא יכשל בעץ ואבן', ב'. ההגנה והשמירה המיוחדת על ידי האור, 'ופרוס עלינו סוכת שלומך', מידת השלום שמחבר הדינים בחסדים, ועל ידי זה מגין עליו מכוחות הרע עיי"ש, וזה נרמז ב'תוספת אורה', שחוץ ממה שכוחות הרע בורחים יש גם תוספת קדושה והגנה שלא יהא להם שום שייכות.

ויש לומר דזה נרמז במה שאומרים 'שבת שלום ומבורך', ד'שלום' הוא המתקת הדינים, 'ומבורך' הוא התוספת אורה.

הדלקת נרות - חלק ג'

במאמרים הקודמים נתבאר דבמצות נרות השבת מתגלה ומתעורר כוח הנשמה, ומאיר לאדם אחדותו יתברך בעולם, במאמר שלפנינו יבואר ענין השמירה וההגנה מן החיצונים שנעשה על ידי נרות השבת.

האור של שבת הוא ממקור החיים

בסידורו של שבת כתב דהאור של נר שבת פועל ב' עניינים, א'. שמבריא כוחות הרע, דמקורם הוא מן החושך, ועל ידי האור של שבת מבריא אותם הכוחות, ב'. חוץ ממה שמבריא את כוחות הרע, זוכה ג"כ ל'ופרוס עלינו סוכת שלומך' דהוא הגנה שמקיף ומגין מכוחות הרע, וזה נעשה גם כן על ידי האור, דנר הרי הוא במקום חושך, ושם נמצא הרע שרוצה לינק מן הטוב, דעיקר יניקת הרע הוא מן הטוב, דהם בעצמם הם פגרי מתיים, ולכן צריכים להגנה מיוחדת שלא יהא להם שום שייכות, והאור של שבת מגין שלא יהא לכוחות הרע שליטה עליו, על ידי שממשיך חיים ממקור החיים, ולכוחות הרע אין שייכות למקור החיים.

ולפי זה יובן ביתר ביאור הא דמבואר בחז"ל טעמא דהדלקת נר שבת, היא כיבתה נרו של עולם, דהיינו נשמת אדם הראשון, לפיכך תדליק נר שבת, דהאור שבא על ידי הנרות הוא ממקור החיים, היפך המיתה שכוחות הרע שייכים לה, וזה תיקון לחטא אדם הראשון שנגרם על ידו המיתה.

השבח על הבריאה נכלל בברכת יוצר אור

ולפי זה יש לבאר הא דנכלל השבח על הבריאה באמצע ברכת יוצר המאורות, שאומרים 'יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא את הכל', דלפני בריאת האור היה העולם תוהו, בלי חיים וקיום אלא בבחינת מיתה, והאורה הוא היפך עולם התוהו, ונמצא דכשמברכים את הקב"ה על האורה, מברכים אותו גם כן על כל מציאות הקיום והחיים של הבריאה.

אורה שמחה שייכים זה בזה

והבאנו כבר כמה פעמים המדרש תנחומא (בריש פ' בהעלותך) דאורה ושמחה הולכים תמיד ביחד, וז"ל (אות י"א), דבר אחר אל מול פני המנורה יאירו. אמר שלמה באור פני מלך חיים (משלי ט"ז ט"ז), אמר ר' יעקב בר יוסי נמונה שמחה מן הרשעים וניתנה לישראל, שהוצרך הקב"ה לישב עם בשר ודם בנר, שאמר להם אל מול פני המנורה עכ"ל, הרי דבאורה מונח השמחה, ושמחה בא ממקור החיים כמבואר בארץ צבי להרה"ק מקזיגלוב זצ"ל בפתיחתו (אות ג') שכתב קיבלתי מרבתי דעיקר החיים הוא ע"י שמחה, שמחה וחיים הם דבר אחד.

ויש להסמיק לדבריו דכן מבואר באדם הראשון לאחר שנגזר עליו גזירת מיתה, כתיב ביה בעצבון תאכלנה, וכתיקון לחטא אדם הראשון בא מצות הדלקת הנרות שממשיך אורה ושמחה ממקור החיים, ולכן כניסת השבת שהוא בשעת הדלקת הנרות הוא תמיד במצב של שמחה, כמבואר באגרת האבן עזרא ז"ל שקיבל עליו את השבת בשמחה ובשירה.

בעלי התוספות ובתי מדרשותיהם (לב)

בעלי התוספות שבאשכנז (ד)

בתחילה כותב הרשב"ם: "אל מי דמית בגודלך יפה נוף משוש כל הארץ דור וזור, צדיק יסוד עולם, פטיש כל הארץ, עמוד הימין, מכנף הארץ זמירותיך שמעתין, צבי צדקותיך כהררי אל, את כרוב ממשח הסוכך, כלך כלילת יופי הנך כמורג חרוץ לדוש הרים ולטחון זה בזה, מימין לא אכזב מים נאמנים, פיריך מתוק ועלייך לתרופה, הלא אתה מורי וגאוני אדוני ורביני, לבוש צדק ועונה ויראת יוצרך אוצר הרב חמדת ישראל, רבי אליעזר בר נתן, חתן לרבינו לייאונטין [כינוי לשם 'אליקים'], ראש שבטי ישראל, הממולא רוח חכמה ובינה רוח דעת ויראת השם, יגדל שמו ולשמו כירח יכון עולם וכסאו כשמש כגאון, יוצרו יצהל וירון, הקראו בצדק ומחזיק בידו לתת לאור גוים ועיניים עורות לפקח מתוך עין חוכמותיו ועימקי ערמותיו להפליא עצה להגדיל תושייה, ואני הצעיר שמואל בר מאיר לאו מן חוכמתא דאית בי מכל הואי פקד נדיבי עלי לשאל ממני דברים, כי קטנו עבה ממתניי, אכן ענוותו תרביני וצניעותו שבו נדמה לו לנסות תלמידו לחדדו, ואני גם אני אשיב לפניו על ראשון ראשון כפי מיעוט כחי ושיכלי".

בהמשך דבריו כותב לו הרשב"ם (בד"ה והא דסנדל): "שפיר קא קשיא ליה למר, וברוך הוא לפני גואלנו אשר הכניסנו בשאלתו בדרך הישרה". ואת תשובתו מסיים הרשב"ם בכתבו (בד"ה והא): "מכל דבריו ניכר כי בקי הוא בכל התלמוד ומשנתו שלימה שגורה לו בפיו כללו של דבר כל רז לא אנס ליה".

הראב"ן ורבינו תם

כך גם ישנם מכתבים בין הראב"ן לרבינו תם, ונדפסו אף הם בראב"ן (תשובה בסוף הספר, בד"ה זאת שאלית) וכן בספר הישר לרבינו תם (תשובות, סי' מ' - מ"א) תחת הכותר 'שאלת הרב ר' אליעזר בן נתן ממיניצא', שם כתב הראב"ן על רבינו תם: "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו מאור הגולה מורי ורבינו נר ישראל רבינו יעקב בן רבינו מאיר" [אם כי הלשון נראה לוקה בחסר מעט], הרי שכבדו ביותר הכבוד.

עם זאת יש לציין, כי בנוסח השאלה הנדפס בספר הישר (תשובות, סי' מ') עולה כי נשלח השאלה אל רבינו מאיר אבי רבינו תם יחד עם כל בניו, וכמו שהובא שם: "הוצרכתי לשאוב מים מבאר שבע אשר בשער יהודה מקום שבט ומחוקק, משם בארה שיקוי הצאן יין ישן ומבושם, מים חיים נוזלים, הישיש הרב ר' מאיר ומפלגי מימיו החביבים והנעימים המתפלגים מעץ החיים לארבעה ראשים, והנהר הרביעי הוא פרת, אנכי אליעזר בר נתן תלמידכם שוחר טובתכם ודרש שלומכם כהדין עלי לרבותי, ומחלה פניכם להשיבני דבר ולהביני דין זה", ואכן כנראה מתשובה זו עמד בקשרי קשרים עם רבינו מאיר חתנו של רש"י וכל בניו. כך שגם אם לא היה בפועל תלמיד של רש"י, כמו שהארכנו במאמרנו העבר, מכל מקום החזיק עצמו מקושר אל בית מדרשו של רש"י, והרבה לשאוב מבאר מעינים אשר פיקה בעוז.

גם בתשובתו כותב אליו רבינו תם (שם, בד"ה השיב לי; ספר הישר תשובות סי' מ"א): "גם כי אצק במר רוחי, ומרוב שיחי תש כחי, ואור עטרת ראשי אחי, הרב רבי יצחק שניתבקש לשיבה של מעלה זה חדש ימים, והניח שבעה בנים וחיים לכל ישראל, אף גם זאת לא נמנעתי מלהשיב על דברי אדונינו הרב רבינו אליעזר, ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שלא נבוש ולא נכשל, וגם היום מרי שיחינו חדשים לבקרים רבה אנינותינו ואף לפי אבותינו, מפי אבינו שיחיה, ואבי יקרא אלי ואני קטן הכותב בדמי כי בעוד היה אחינו הרב רבי יצחק בחיים היה דן עמנו והיו הדברים שמחים כנתינתן מהר סיני, ועתה בראותינו כי אין איש עשינו רעם ותירדנה עינינו דמעה, רבינו שמואל איננו פה כי בקאם ישנו עומד, וצור ישראל יזכרהו לחיים".

אך בד בבד, כאשר נדרש לצאת נגד הוראה מסוימת של רבינו תם, לא חת ולא יירא היה מפני כבודו, אלא כתב (סי' י'): "ושמענו עתה מחדש שחבר אחד בצרפת מורה שחמץ בפסח בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם ככל איסורין שבתורה וכרבי יוחנן, וחלילה לנו ולכל הבאים אחריו לשמוע לו, כי על זה נאמר (משלי א, ח) ואל תטוש תורת אמן, שאין לנו להתיר מה שאסרו הראשונים", והאריך שם עד כמה חמור הדבר לשנות ממנהג הנהוג בידיהם מדור דור.

רבותיו של הראב"ן

כמו שהזכרנו, הראב"ן אף שיתכן כי היה אצל רש"י, מכל מקום ככל הנראה לא היה רש"י בכלל רבותיו, אכן מצאנו בכתביו שמציין לשלושה תחת התואר 'מורי', הראשון הוא חותנו רבינו אליקים בן יוסף ממגנצא, אותו העריך הראב"ן רבות בכבוד רב, השני הוא רבינו קלונימוס הבחור בן יהודה ממגנצא בעל קינת 'מי יתן ראשי מים' על גזירות תתנ"ו, והשלישי הוא רבינו יצחק בן יעקב סגן ליה הלוי המכונה 'עב"ק' מוורמיזא, אותו מרבה הראב"ן לכנות בשם 'קרובי' (סי' כ"ד) או 'חביבי' (שבועות, בד"ה שמעתי חכמים: שם בד"ה ואם אמר: גיטין בד"ה כהן שאשתו) או שניהם יחד (סי' ע"ט).

המהרש"ל בתשובתו (סי' כ"ט) מזכיר כרבותיו של הראב"ן רק את חמי רבי אליקים בן יוסף ואת רבינו יעב"ק הלוי.

תוספות הראב"ן

למעשה לא נותרו בידינו חיבורי תוספות מהראב"ן, ואף גם אינו ידוע שהיו כאלו, אך בהחלט ניתן לשער כי יתכן והיו לו חיבורי תוספות.

עם זאת, הראב"ן מובא פעמים רבות בחיבורי התוספות הנדפסים שבידינו, פעמים תחת השם 'ה"ר אליעזר' (שבת כג: תוד"ה גזרה; שם סז: בד"ה כלל גדול; שם סט: תוד"ה הא מני; נדרים ג. תוד"ה לעשות; שם ט. תוד"ה כנדרי; שם פז. תוד"ה והלכתא; שם צ. בד"ה דכתיב), ופעמים תחת השם 'ה"ר אליעזר הזקן' (שבת סז. בד"ה ה"ג), ופעם אחת תחת השם 'ה"ר אליעזר ממגנצא' (שבועות כז: בד"ה אפילו תימא).

כאן יש להעיר, כי במסכת שבת מצאנו פעמים אחדות שהביאו התוס' בשם 'ה"ר אליעזר ממיין', והכוונה לראב"ן אשר היו שהביאו תחת השם 'ה"ר אליעזר ממיין', שכן היו שכינו את מגנצא בשם 'מיניין', שכן זה היה שמה הלועזי (Mainz), ועל כן נעשה בלבול בין הראב"ן בשמו 'ה"ר אליעזר ממיין', לבין הר"א ממיין בעל היראים.

ונביא בקצירת האומר את המקומות בהם נפלו טעויות אלו, ואת ההוכחות לקיומה של הטעות.

א' תוספות שבת (לו. בד"ה למחט): "והקשה ה"ר אליעזר ממיין... ואור... ור"ת אומר", הרי כל הוראה תמה על התייחסות הר"י ורבינו תם לקושייתו של הר"א ממיין, ואין זה אלא שהכוונה להראב"ן, ואכן תמצית הדברים מופיעים בראב"ן (תשובה בסוף הספר, בד"ה חולין על עובי).

ב' תוספות שבת (לט: בד"ה והא מעשה): "והקשה ה"ר אליעזר ממיין", ואף שם הכוונה לראב"ן, ואכן הדברים מופיעים בראב"ן (תשובה בסוף הספר, בד"ה והא דאמרינן).

ג' תוספות שבת (סד. בד"ה לאפנויי): "הקשה הרב רבי אליעזר ממיין, כיון דאיתקש שרץ ומת לשכבת זרע, אם כן גזרה שוה דבגד ועור למה ל", והדברים מופיעים בראב"ן (תשובה בסוף הספר, בד"ה והא דתנו רבנן).

ד' תוספות שבת (סו. בד"ה והא לא): "הקשה הר"ר אליעזר ממיין לרשב"א... ור"י פירש", והרי אם הכוונה לר"א ממיין הדברים מוזרים ביותר, שיקדים להביא דין ודברים של הר"א ממיין עם הר"ש משאנן, ורק לאחר מכן להביא את פירוש מורה מוריהם הר"ר. ואכן התוספות הרא"ש (שם בד"ה סנדל) הביא את הדברים בשמו של הראב"ן: "והקשה הרב ר' אליעזר בר נתן... ופירש רבינו שמואל", והיינו דין ודברים בין הראב"ן לבין הרשב"ם, אשר היו ביניהם חליפת מכתבים ואגרות, כמו שנאריך בזה בפני עצמו, ואכן הובאו דברים אלו בראב"ן (תשובה בסוף הספר, בד"ה והא דסנדל).

לכשנבחין, הנה כל העתקות אלו של הראב"ן לדברי התוספות הינם מתוך תשובה אחת הנדפסת בסוף הספר, וככל הנראה תשובה זו היתה מפורסמת והגיעה ליד מסדרי התוספות, ועל כן מוצאים אנו ציטוטים רבים מתוך תשובה זו בחיבור התוספות שלפנינו.

הראב"ן והרשב"ם

התייחסות מיוחדת מוצאים אנו בין הראב"ן והרשב"ם, אשר הרבו להחליף ביניהם אגרות שאלות ותשובות, כאשר רבים מתוך התשובות נדפסו בספר הראב"ן שלפנינו, ומהם יכולים אנו ללמוד על גודל הערצתם האחד למשנהו.

הראב"ן מביא (תשובה בסוף הספר): "תשובות אילו השיב לי רבינו שמואל הרמת", וכאן מעתיק הראב"ן כשלושים תשובות של הרשב"ם בעניינים שונים, שנשלחו כתשובה על שאלותיו.

פניני הלכה ומנהג

פנינים משיעורו השבועי של הרב הגר"ה גרני פנחס אהרנסון שליט"א
רב דחסידי אמשינוב בעיה"ק ירושלים

פניני הלכה

ראיה טבעית בדיני התורה

בפרשתן (פרק כ"ז א) 'זיהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות'.

עיני יצחק

בדברי חז"ל ומפרשי התורה הראשונים והאחרונים, כתבו כמה וכמה ביאורים וטעמים לכהיית עיני יצחק אבינו ע"ה.

טעם א' כתב רש"י משום עשן של נשי עשיו שהקטירו לעבודה זרה, כמ"ש במדרש תנחומא (אות ח'). דהיינו, אע"פ שעינים של אדם אחר לא היו נעשות כהות מעשן העבודה זרה של נשות עשיו, אלא עיניו הקד' של יצחק אבינו מכח מעלתן הנפלאה לא יכלו לסבול זאת בשום אופן עד שכהו עיניו.

טעם נוסף כתב רש"י שהי' מחמת דמעות המלאכים שנפלו על עיניו בשעת עקדתו, כמ"ש במד"ר (פ"ה ס"ה י'). וגם לטעם זה הביאור המלאכים של יצחק אבינו נתעלו בעקידה ע"ו דמעות המלאכים למדרגה כזאת שכבר אינם קולטות עניינים חומריים מענייני העוה"ז, למדרגת ראה של מלאכים ולא הי' בהם יותר כח ראה גשמי. כמבואר בשיעורי אוה"ח (עמ' שי"ז).

טעמים רבים נוספים הובאו בדברי חז"ל.

מחמת ההסתכלות על עשיו הרשע, כמ"ש בגמ' (מגילה כח.). משום דברי אבימלך, כמ"ש בגמ' (שם). על נטילת שוחד מעשיו הרשע, כמ"ש במדרש תנחומא (אות ח'). על שתלה עיניו במרום בשעת העקידה והביט בשכינה, כמ"ש במד"ר (שם). מן הזקנה, כמ"ש ברשב"ם (ע"ה"פ כאן). על שלא מיחה בבנו עשיו, כמ"ש בספורנו (ע"ה"פ כאן). ועוד.

יחיד באבות

כתב הספורנו שענין זה של כהיית עיניו לא מצינו בשאר האבות הקד' רק אצל יצחק אבינו, וביאר שאע"פ שכתוב אצל יעקב אבינו (להלן מ"ח י') 'ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות', מ"מ הלא כתוב (שם ח') 'ורא ישראל את בני יוסף' שאע"פ שכבדו עיניו מ"מ ראה עדיין באופן כללי אלא שלא הכיר את התמונה הפרטית. עיי"ש.

כמו"כ אמר יעקב אבינו (שם י"א) 'הראה אותי אלוקים גם את זרעך', וע"כ שעדיין ראה אלא שכבדו עיניו, משא"כ יצחק אבינו שכהו עיניו מראות לגמרי.

משקפיים

בספרי הפוסקים דנו רבות על ראה טבעית ושאניה טבעית ומשמעותם בהלכה, לקולא ולחומרא.

כתב בתפארת ישראל מס' כלים (פ"ל בועז אות א') שבימי חכמי המשנה לא הומצא עדיין עשיית המשקפיים, ובכל הש"ס לא נזכר שמץ דבר מזה, כי הומצאה זמן רב אחריהם, מן אלכסנדר ספינא בשנת ה' אלפים ושישים ושש לבריאת העולם, ואפי' בימי הרמב"ם עדיין לא היתה מצויה. דהרמב"ם היה חי באמצע מאה העשירית לאלף החמישי. וגם מיקרוסקופ לא הי' עדיין בימי חכמי

פניני גאולה

אליהו בא להשוות המחלוקת

אמרו חז"ל במדרש (עיי' ח"י אגדות למהר"ל למס' עדיות) 'אין ישראל נגאלים עד שהם אחד', והובטחו ישראל שבזכות האחדות והשלום יגאלו לחירות עולם, וכיום אבן מקיר תזעק שע"י אחדות ומניעת הפירוד והדלטוריא יצחחו את אויביהם. כאותה ששינו בסוף מסכתא עדיות (פ"ח מ"ז) 'אמר רבי יהושע, מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו, ורבו מרבו, הלכה למשה מסיני שאין אליהו בא ... רבי יהודה אומר לקרב, אבל לא לרחק. רבי שמעון אומר להשוות המחלוקת. וחכמים אומרים לא לרחק ולא לקרב, אלא לעשות שלום ביניהם, שנאמר (מלאכי ג', כ"ג - כ"ד) הנה אנוכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם'. ועיי' מש"כ מהר"ל (שם, ובספר נצח ישראל פרק נ"ג) שעיקר אליהו ז"ל בא להשוות המחלוקת, שדבר זה בודאי אחדות וקשור ישראל כאחד, עד שיהיו ראויים לצאת מן הגלות, שאין ישראל יוצאים מן הגלות עד שהם אחד לגמרי'.

ד' כסליו - האמת והשלום אהבו

ביום ד' כסליו נאמרה לכלל ישראל הנבואה שהזמנים הקשים יהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים, כמ"ש בזכריה (ד' א') 'זיהי בשנת ארבע לדריוש המלך, היה דבר ה' אל זכריה בארבעה לחודש התשיעי בכסליו' ובהמשך (פרק ח' פסוק י"ט) נאמרה הנבואה 'צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיו לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים'. באסופת דברי תורה (תשע"ח עמ' י"ד) הובא שהמשך וסיום הפסוק הוא 'האמת והשלום אהבו'. והוא תנאי לקיום הנבואה הכתובה לפני"כ. דהיינו שכאשר יהי' האמת והשלום אהבו' אזי יהיו ארבעת הצומות לששון ולשמחה ולמועדים טובים, ועיי' במצודות דוד (שם) שנבואה זו נתקיים 'ולבד שתהיו אוהבים האמת והשלום'. ומסתמא יש לנבואה זו שייכות מיוחדת ליום ד' כסליו, שהרי בדרך כלל לא נאמרו זמני הנבואות, וע"כ שכשנכתב לדורות זמן מסירת הנבואה שייכים הדברים ליום זה, והזמן מבקש תפקידו (כל' השפ"א פר' פרה תרמ"א) להתגבר ולהתאמץ במצוות ועניינים שבין אדם לחבירו, וכמ"ש הרא"ש מס' פאה (פ"א מ"א) 'כי הקדוש ברוך הוא חפץ יותר במצות שיעשה בהם גם רצון הבריות מבמצות שבין אדם לקונו'.

ומדה כנגד מדה נזכה שעושה שלום במרומיו הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל.

הש"ס, והומצא בשנת ה' אלפים ת"ס בערך. ומש"כ בגמ' (עירובין מג.): שהיה לרבן גמליאל שפופרת שצופה אלפים אמה, כבר כתב הרמב"ם שם שלא היתה של זכוכית רק של נחשת ובה בריח כמו שיש לחכמי אסטרונומי, עיי"ש.

אחת השאלות הנפוצות בספרי השו"ת והפוסקים בענין שוחט שלקחה ראיתו ואינו רואה היטב בעיניו, אמנם ע"י ראי' דרך בתי עיניים - משקפים יכול לראות טוב, ונשאלה השאלה האם אפשר לסמוך על שחיטת שוחט כזה למהדרין.

הגאון רבי שלמה קלוגער זצ"ל בשו"ת טוב טעם ודעת (חלק ג' סי' פ"ה) מפקפק בשוחט הרואה רק ע"י משקפיים, והביא דברי המג"א (סי' תל"ג ס"ק ד') שאסור לבדוק חמץ בחלון שיש בו מחיצה של זכוכית, אמנם בספר דעת תורה (סי' א' ס"ק נ' וסי' י"א ס"ק ג') דחה דבריו, שאין ראי' מדברי המג"א ששם מפסיק הזכוכית משום שגם ביום אין לבדוק החמץ לאור החמה (מלבד באכסדרה עיי"ש), וע"כ אין לבדוק גם בלילה כשיש הפסק זכוכית, משא"כ בשחיטה וכיו"ב שמוותר לאור היום ובכל בית, מותר ג"כ ע"י הפסק זכוכית.

בספר דרכי תשובה (סי' א' ס"ק קצ"ג) הביא דברי השבות יעקב שמשקפיים מועילות לכל דבר הצריך בדיקה וראיה, כמו"כ הביא דברי השערי תשובה (סי' תכ"ז ס"ק א') לענין קידוש לבנה, שאפשר לברך על חידוש הלבנה גם אם רואה רק ע"י משקפיים.

בתפארת ישראל (מסכת נעים פרק ב' בועז אות ד') כתב בענין כהן זקן שעניו חלשים ואינו יכול לראות יפה רק ע"י עששית (שקורין בריל"ע), ורק על ידה יראה יפה, שרשאי לראות הנגע.

והוסיף להביא ראי' ממעשים שבכל יום שמברכים על התורה וקוראים בה דרך הבריל"ע.

עדות מגאוני פולין

בספר בית דוד על הלכות שחיטה (סי' א') דן בענין שוחט הרואה היטב רק ע"י משקפיים, וכתב שבפוסקים האחרונים והקדמונים לא הוזכר מזה כלל.

והביא דו"ד בדברי האחרונים שדנו בענין.

ואחר שכתב לדחות ראיותיו ומסקנותיו של הגרש"ק, כתב 'בכגון דא ודאי אמרינן פוק חזי מאי עמא דבר, ובכל ערי ישראל מעשים בכל יום שיש כמה שוחטים ובודקים הרואים ע"י בתי עיניים, והם שוחטים ובודקים לפני רבנים גאוני עולם וצדיקי הדור ואין מוחה ומפקפק כלל, ואדרבה כמה צדיקים וקדושי עליון מזרזים ומצווים להשוחטים ובודקים המסתופפים בצילם להלביש בתי עיניים'.

ובתו"ד כתב 'ידוע מהשו"ב המפורסם ר' שמואל דוד שבהיותו בן מ"ח שנה הרגיש שינוי גדול בראיה, ושאל להרה"ק [- החידושי הרי"ם] מק"ק גור אם יסכים שיפסק לשוחט מחמת זה, ואמר לו חלילה וחס, רק ללוש בריל"ע, וכן הגאון הקד' ר' אברהם שליט"א [-האבני נוד] מסאכטישוב צוה

פניני הפרשה

חקל תפוחין קדישין

בפרשתן (כ"ז כ"ח) 'וירח את ריח בגדיו, ויברכהו, ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו השם'. ופירש"י 'הלא אין ריח רע יותר משטף העיזים, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן'. על ריח זה ריח גן עדן אמר יצחק אבינו 'ריח שדה' ופירש"י 'שדה תפוחים, כמ"ש בגמ' (תענית כט:).

ואכן גן עדן נקרא בשם 'חקל תפוחין קדישין', ובטעם הדבר עיי' שיעורי אמרי רצון (ח"א עמ' נ"ח בהערה) שיתכן שהוא ע"פ מש"כ בתוס' במס' שבת בסוגיא דמתן תורה (פח. ד"ה פרוי) שתפוח הוא אתרוג. ואמרו חז"ל במד"ר בראשית (פ"ט ט"ו אות ח') 'שי"א שעץ הדעת ה' אתרוג, וכ"כ בספרי קבלה כמ"ש ברמב"ן בפרשת אמור (כ"ג מ') 'ועל דרך האמת, פרי עץ הדר הוא הפרי שבו רוב התאוה ובו חטא אדם הראשון'.

ע"כ יתכן שאחרי התיקון אזי יהי העץ הדעת כולו קדוש, ולא יהי בו תערובת רע, וע"כ נקרא גן עדן 'חקל תפוחין קדישין', שאחרי עבודת האדם בעוה"ז לברור את הטוב מהרע יהי עץ התפוח - האתרוג שבגן עדן רק קדוש, וזו בחי' 'חקל תפוחין קדישין'.

מזמנינו כמ"ש בגמ' (בכורות ד:). שהרועה ה' משמר בהמותיו ורואה אותם עד מרחק של שש עשרה מיל.

ובזוה"ק פר' ויצא (ח"א קנה): 'עד כמה חמי בר נש, תלת פרסי או ארבע או חמש פרסי, עיי"ש. ופרסה הוא ארבעה מילין, ולהזוה"ק רואה בין שתים עשרה לעשרים מיל, וצ"ל שבגמ' נאמר על אדם בינוני, שרואה שש עשרה, שהוא ממוצע בין שתים עשרה לעשרים.

ולפי"ז מדוע לא יצטרכו לברר במיקרוסקופ, והלא יש להעמיד ראיתנו על ראייה הטבעית שדברה תורה שאינה נראית בעינינו.

[ועיי' בספר שמירת הקודש (ח"א עמ' ע"ח הערה ח) שאדמו"ר ז"ע משרתת לברר אם יש חשש טיפת דם. בזכוכית מגדלת נראה רוב הפסוקים, ופשוט מגמ' ברכות אע"פ שכל בדיקת הביצים היא חומרא כמ"ש בשו"ע ורמ"א (ויד"ס סי' ס"ו סעיף ח') מכמה טעמים, ועיי' ברכי יוסף ודרכי תשובה (שם) שהאריז"ל לא בדק אפי' ביצה חי].

הפסק וחציצה

בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' צ"ט) דן האם מותר לקרא בתורה עם משקפיים, ופשוט מגמ' ברכות (כה:). לגבי רא"י דרך עששית דהוי ראייה, וע"כ מותר גם לקרא בתורה ולברך עלי' גם כאשר קורא דרך משקפיים.

בספר אמת ואמונה (ד"ת ומאמרים המיוחסים להרה"ק מקאצק ז"ע, אות תשפ"ג) הובא שבשנים האחרונות לימי חייו של הרה"ק מקאצק סבל כמה פעמים כאב גדול בעיניו, ויעצהו רופא מומחה לשאת משקפיים בשעת לימודו שלא יזיק לו, אמנם הרה"ק לא רצה לשאת המשקפיים בשעת לימודו ונימק דבריו שאינו רוצה לשים הפסק בין עיניו לבין התורה"ק.

בשו"ת ישועת משה (שם) מביא ששמע כן מחסידים קשישים בווארשא, ומסיים 'כמונן שהדברים נאמרו רק לפי מהותו ומדרגתו הקדושה'.

טורה בדגים, ועוד.

הגאון רבי שלמה קלוגער בשו"ת טוב טעם ודעת (תניינא, השמטות לסיומן נ"א) כתב לענין בדיקה מחרקים שאין צריך לברר ע"י זכוכית מגדלת, וכתב 'שוודאי אין צריך לחשוש לבדיקה בזכוכית מגדלת, דהרי המומחים אומרים שאם נביט במים בזכוכית המגדל הראות נראה בכל מים תולעים, ומדלא משגיחין על זה בעל כרחך דהבדיקה בכלי זו ע"פ הדין לאו ראייה היא להחמיר וכ"ש להקל'.

וכ"כ החכמת אדם (בינת אדם כלל ל"ד) לענין תולעים, שאין צריך לברר ע"י זכוכית מגדלת,

הגאון מטשעבין זצ"ל בריש ספרו שו"ת דובב מישרים (ח"א סי' א') ג"כ מסיק לענין מוקף גויל בספר תורה וכי"ב שאין מתחשבים בזכוכית מגדלת, עיי"ש. ועיי' מש"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' קכ"ט) ומש"כ הגר"ש שניאורסון ראש ישיבת טשעבין (בסו"ס ברכת שמעון עמ"ס קדושים, עמ' פ"ו) במסקנת הגאון מטשעבין להלכה ולמעשה.

אל תצדק הרבה

בשו"ת פרי חיים להג"ה חיים יהודה לייב אפשטיין זצ"ל תלמיד הרה"ק הרה"ב מפשיסחא ואדמוה"ז הרה"ק מווארקא ז"ע, (ויד"ס סי' מ"א), דן בשאלה שהיתה מצויה בזמנו במקום רבנותו בפולין, (ובשנים האחרונות התעוררה שוב שאלה דומה בכמה מקומות בארה"ב) בענין תולעים הנראים במים וא"א להוציאם משום שעוברים ג"כ במסנת, ואינם נראים בעין רגילה בראיה טבעית, רק ע"י מיקרוסקופ (בל"א שפאקטוב).

והאריך לדון בצדדי ההיתר בשאלה זו, ובתוך דבריו התייחס למי שמסתכל במיקרוסקופ ועי"ז יש שאלות על תולעים, וכתב 'פה טען הרה"ק מאמשינאו כי מי הכריח אותו לזה [לאחר שסינן המים ולא נראה תולעים לא היה צריך לראות בשפאקטוב].

לאחר מעשה

בדברי הפרי חיים מובן שאדמו"ר הרה"ק רבי יעקב דוד ז"ע סבר שאין צורך לבדוק במיקרוסקופ, כהכרעת רוב הפוסקים, ועדיין יש לדון מה הדין אם בדק וראה תולעים וכד', האם גם אז יהי מותר, שמלשונות כו"כ פוסקים משמע שתולעים אלו שאינם נראים לעין ונראים רק ע"י מיקרוסקופ לא אסרה התורה, ומותרים באכילה ולא רק שאי"צ לבדקם ולא הטריחו לברר.

ויל"ד בדברי הררי"ד שטען 'מי הכריח אותו לזה' לא היה צריך לראות, ויתכן שהוא רק לענין חיוב הבדיקה שאין צורך לברר ע"י מיקרוסקופ, אמנם אחר שראה תולעים שמא יש לאסרו אע"פ שאינם נראים בעין רגילה בראיה טבעית.

חילוק בין משקפיים למיקרוסקופ

ממוצא הדברים משמע שדעת רוב הפוסקים ובתוכם בעל ההילולא אדמו"ר הרה"ק רבי יעקב דוד ז"ע (נלב"ע ד' סליו תל"ח) שאי"צ להתבונן במיקרוסקופ (כמ"ש בספר פרי חיים) אך יש לראות היטב ע"י משקפיים לנצרך לכך (כמ"ש בספר בית דין).

ביאור הדברים כתבו האחרונים (עיי' שו"ת שבט הלוי ח"א סי' ד' אות ח', וח"ד סי' קמ"ב אות ב', שו"ת ישועת משה ח"ג סי' נ"ט אות ד', ועוד) שאע"פ שכל דיני התורה נקבעים כפי ראיית בני אדם בעין טבעית להקל ולהחמיר, מ"מ כ"ז דווקא למי שראיתו בריאה וטובה, אך מי שנפגע כושר ראיתו צריך להשתמש בזכוכית מגדלת, שע"ז מעמיד בחזרה את ראיתו על מצבה הטבעי ולא יותר, וע"כ צריך להשתמש במשקפיים אך א"צ להגדיל במיקרוסקופ שמגדיל יותר מהגודל הטבעי שנראה בעין בריאה.

ועדיין יל"ע שהרי בזמן חז"ל היו רואים הרבה יותר

לכמה שו"ב ללבוב בריל"ן, וזה איזה שנים שנתן תעודה להשו"ב ר' ש"י שישחוט בבתי עיניים, והרה"ק ר' יעקב דוד זצ"ל מאמשינאו בכל עת בא לפניו השו"ב הישיש שלו ר"א ע"ה נתן לו ארגז עם בתי עיניים שלו שיחבר לו בתי עיניים הראויים לו, ודבר על ליבו ואמצו שלא יעלה עליו שום מורא, וען עוד כמה וכמה מעשים מצדיקים וקדושי עליון, וא"כ מה יש עוד להרהר בזה, ע"כ.

זכוכית מגדלת

ע"פ בפרשת ואתחנן (ג' כ"ז) 'עלה ראש הפסגה ושא עיניך ... וראה בעיניך' כתב האוה"ח הק' 'עוד ירצה לפי שימצאו חכמות שיקריבו הרחוק על ידי דבר אמצעי שמשמין אותו בין עיניהם למול מקומות הרחוקים ויקרבם ויראם כאילו הם לפניו, ולשלול דבר זה אמר ה' אליו וראה בעיניך ממש, פירוש בלא אמצעות דבר אחר'.

היעב"ץ בכמה מתשובותיו מתייחס לבדיקת אורז וקטניות ע"י זכוכית מגדלת, כמ"ש בשו"ת שאילת יעבץ (הלקב"ס קכ"ד) על בדיקה ע"י כלי זכוכית מגדיל מראית הבריות הקטנות, ואם נמצאו בו בודאי נאסר כולו ואין תקון לאכלו. אכן כל שנבדק ולא נמצא בו, שוב אין לחוש ואכילתו מנייה שופרי שופרי. והכי חזינא לרבנן קשישאי ומרי דעובדא, והמחמיר יחמיר לעצמו, אבל אין להכביד בחומרא יתרה על הצבור, דייך מה שאסרה תורה וגזרו חז"ל, ועיי"ש (סי' קכ"ה) שכתב על עצמו שלפעמים ה' טרוד ולא היה הזכוכית מגדלת תחת ידו, וע"כ פרש מאכילת מאכלים הטעונים בדיקה מתולעים, עיי"ש.

משמעות הדברים שנהג כן חומרא לעצמו ולא מעיקר הדין, וכ"כ רוב הפוסקים שאין צורך לבדוק בזכוכית מגדלת.

דברי התפארת ישראל

בתפארת ישראל (מס' עבודה זרה פ"ב מ"ו, בועז אות ג') כתב בענין דגים שאין נראים בהם קשקשים רק ע"י זכוכית מגדלת שפשוט שאסורים באכילה, משום שאין מתחשבים בזכוכית מגדלת, אפי' לחומרא.

וכתב בזה"ל 'נ"ל דכל שאין נראה בלי זכוכית לא נקרא קשקשת, דצריך שיהיה לבוש (כנה דני"א ב'), וזה אינו רק נקודה קטנה שלא שטטה בו העין, וודאי לא נקרא לבוש.

תדע דב' שערות של קטנה שתחשב על ידן גדולה, שצריך שיהיה כדי לכופ ראשן לעיקרן, וכי סלקא דעתך דבנראין בזכוכית המגדיל שהן גדולים כך, תחשב גדולה. או האוכל חתיכת חלב שנראה בזכוכית המגדיל שהוא כזית, וכי ס"ד שיתחייב. וכ"כ בשיעור ד' מינין בלולב, ובכל אותן האיברים שבבהמה שיש שיעור לנקיבתן ובשאר שיעורים, לא ס"ד שנלך בתר השיעור הנראה בהזכוכית הנ"ל, דכל מה שנראה כך אינו באמת כפי שנראה, והתורה אמר לנו רק לסמוך על הדבר הנראה בלי זכוכית,

ויל"ע בדבריו שלכא"ו קשה להבין מה שהוכיח משיעור גדלות בב' שערות, דהלא גם אחר התבוננות בזכוכית מגדלת אי אפשר לכופ השערה לעיקרה אע"פ שנראית גדולה ככל שתהיה, וביותר קשה ראיתו משיעור כזית דפשוט שאם מתבוננים על החלב בזכוכית יש להתבונן גם על זית בזכוכית ושוב שיעורים שוה.

למעשה כדבריו הסיקו האחרונים לדינא שאין להתחשב בזכוכית מגדלת, אך בראיתו יל"ע.

נפק"מ לכמה הלכות

נידון זה האם מתייחסים לתוצאות הבדיקה בזכוכית מגדלת נפק"מ לכמה הלכות בין לקולא בין לחומרא, כגון כשרות ארבעת המינים, כתב סת"ם, ובכמה עניינים בשו"ע י"ד ח"א ו"ב כה"ל תולעים, וסימני

פניני הכהן

פנינים ודא"ח מתורתו של הרב ר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א
מאוצרותיו של המשפיע הרב החסיד רבי יצחק דוב מנדלסון שליט"א | פרשת תולדות

פניני הכהן

פרי צדיק אות ג'

למאלכך על אחת כמה וכמה. והיינו שאכילתו כקרבנות ממש ומעולה מהם. וכן אמרה לו רבקה ואברככה לפני ה' והיינו שרבקה ידעה מעלת יצחק אבינו ע"ה כי אכילתו כאכילת קרבנות ונקרא שולחן אשר לפני ה'. רק יצחק אבינו ע"ה לא רצה לומר כן לענותותו וביקש שיעשה לו מטעמים והיינו שיהיה סעודת מצוה כאשר אהבתי תמיד שיהיה סעודתו סעודת מצוה.

ויש הבדל בין תשמישי מצוה לתשמישי קדושה דתשמישי מצוה נזרקין. ומכל מקום בשעת המצוה תשמישי מצוה גם כן יש בהם קדושה כמו שאמרו (שבת כ"ב א) שלא יכסנו ברגל שלא יהיו מצוות בזויות עליו, והיינו שיש בהמצוה קדושה לשעתה ולכך אמר בעבור תברכך נפשי. והיינו בעת האכילה תשרה עליו שכינה ויצא מפיו הברכות כמו שאמרנו. ורבקה שידעה מעלת יצחק שאכילתו כקרבנות ממש והוה תשמישי קדושה אף לאחר כך ונקרא השולחן אשר לפני הוי"ה ולכן אמרה ואברככה לפני ה'. וכן יעקב אף על פי שאמר בעבור תברכני נפשך כלשון יצחק לעשו. מכל מקום רמז לו אם לקרבנך המציא לך וכו' שאכילתו כקרבנות ממש ומעולה מהם:

וזה שנאמר ותתן את המטעמים ואת הלחם אשר עשתה ביד יעקב בנה. אף שלא מצינו שעשתה רק מטעמים מהגדיים. ואי משום דכל סעודה קרוי לחם כמו שכתב רש"י (פרשה זו ל"א, מ"ד) על פי מה שנאמר (דניאל ה', א') עבד לחם רב, מכל מקום כיון שכתוב את המטעמים למה כתוב את הלחם. רק הענין לפי האמור דאכילה זו היה כקרבנות שנקרא לחם אלהים לחמי לאשי. ולכן נזכר כאן ביד יעקב בנה שיעקב אבינו ע"ה הכניס בהם קדושה יתירה על ידי כוונתו לשם שמים לקיים מצות אמו ולא נתכוון כלל להנאת עצמו.

ועל ידי כן נתעלה קדושת המטעמים. וכן היה שאחר שסעד אמר הברכות וכתוב בקרבן (שמות כ', כ"א) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. ואיתא במדרש רבה (בראשית רבה מ"ח, ה) מה אם זה שהקריב שור ואיל לשמי הריני נגלה עליו ומברכו. ובגמרא (ברכות ו' א) שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר בכל המקום וגו'. אף דזה נאמר במזבח וקרבן אבל דברי תורה גדול מקרבנות כמו שאמרו (מנחות ק"א א) על פסוק (ויקרא ז', ל"ז) זאת התורה לעולה ולמנחה דאינו צריך לא עולה וכו', וארבע אמות של הלכה כקדושת מזבח כמו שאמרו (ברכות ח' א) משחרב בית המקדש אין לו להקב"ה אלא ארבע אמות של הלכה. ומה שנאמר אזכיר את שמי ולא כתוב תזכיר, כי מאתערותא דלתתא אתער כן לעילא. ושמי נקרא דברי תורה כמו שנדרש (שם כ"א א) לברכת התורה לפני מדכתבי (דברים ל"ב, ג) כי שם ה' אקרא וגו'. והקב"ה יושב ושונה כנגדו (תמיד ל"ב ב). ובקרבנות דכתיב לחמי לאשי שנקרא לחמו יתברך הקדוש ברוך הוא משפיע לו גם כן לחמו שהוא דברי תורה ועל כן גם בקרבנות נאמר אזכיר וגו', ועל ידי זה אבוא אליך וברכתיך, והיינו שהברכות הם מה' יתברך.

ויעקב אבינו ע"ה הוסיף ויבא לו יין וישת. ואם היה פסח הוא הזמן שתיקנו חכמים לשתות ארבע כוסות. ואם היה כנגד שעירי יום הכפורים היה היין כנגד נסכי יין כמו שאמרו הרוצה לנסך יין על גבי המזבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין.

ובמדרש רבה (בראשית רבה כ"ז, ט) גם כן נרמז טובים לך וכו' וטובים לבניך שעל ידן הוא מתכפר להן ביום הכפורים וכו', ונשא השעיר עליו זה

סעודות שבת נקראו סעודתא מהימנותא ונקראו סעודתא דמלכא. וכמו שמובא בזוה"ק (ח"ב פ"ח ב) והוא על פי מה שמובא (זוהר ח"ג ר"ל א) איהי אמונה והיינו שם אדנ"י שכנגד מדת מלכות. וזה שמצינו (ברכות ט"ד א) כל הנהגה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו השכינה שנאמר (שמות י"ח, י"ב) עם חותן משה לפני האלהים. ושם אלהים היינו שכינה אלהים שבמעשה בראשית אלהים בתראה (זוהר ח"א ל"א ב) וכן מצינו בזוה"ק (ח"ב כ"ב ב) משה דהוה מאריה דביתא איש האלהים וכו' עיין שם. וזהו סעודתא דמהימנותא איהי אמונה. ויש סעודתא דמלכא והוא כמו שאמרו (אבות ג', ג) שלושה שאכלו ואמרו עליו דברי תורה וכו' זה השולחן אשר לפני ה'. והיינו שהוא כאכילת מזבח שולחנו של מקום והוא שולחן של שם הוי"ה.

והיינו שיש שתי מיני סעודות. מצד מדרייגות צדיק הוא סעודת מצוה והיינו סעודתא דמהימנותא שעל ידי הפחד והמורא שנמשך עליו שהוא משם אלהים והוא כעומד לפניו שנופל הפחד והיראה נתבטלה הנאת הגוף שאינו מרגיש כלל כענין שאמר רבינו הקדוש ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה (כתובות ק"ד א) אף שלא פסק מעל שולחנו לא צנון ולא חזרת וכו' (עבודה זרה י"א א).

ויש סעודה מצד מדרייגת חכם דאיתא בזוה"ק (ח"ב ס"א סוף ע"ב) מזונא עילאה יתיר מכולא הוא מזונא דחברייה וכו' מזונא דרוחא ונשמתא וכו' החכמה תחיה בעליה וכו' עיין שם באריכות. שהוא מוצא פי ה' שבמאכל זהו אכילה בקדושה הרבה יותר ממצוה. שהוא מאותיות של תורה לכו לחמו בלחמי ומכניס קדושה בלב זהו נקרא שולחן אשר לפני ה' שהוא כקרבן ממש.

וכמו שמצינו (ברכות י' ב) כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו כאילו מקריב תמידין. ואמרו (יומא ע"א א) הרוצה לנסך יין על גבי המזבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין. וכן כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו מקריב בכורים (כתובות ק"ה ב). וכל קרבן הוא לשם הוי"ה וזהו סעודתא דמלכא. וסעודת שבת הוא מצד שתי המדרייגות. שהוא סעודת מצוה שצוה ה' יתברך לאכלה ונקראת סעודתא דמהימנותא. ונקראת גם כן סעודתא דמלכא כקרבנות על פי מה שאמרו (שבת ק"ט א) מי עדיפת לן מינה שבשבת כל ישראל כתלמידי חכמים וזוכין למזונא דחברייה והוא כאכילת קרבנות.

וזה ענין המחלוקת בזוה"ק (פרשה זו קמ"ב סוף ע"א) בההוא זימנא ערב פסח הוה וכו' ועל דא עבדת תרי תבשילין. ר' יהודה אמר רמז הכא דזמינין בני דיעקב לקרבא שני שעיריים וכו' ביומא דכפורי וכו' ומתרוייהו טעים יצחק ואכיל. והיינו דמאן דאמר שהיו נגד פסח וחגיגה, היינו שהיה סעודתו סעודת מצוה כפסח וחגיגה שצוה ה' יתברך לאכול. ומאן דאמר שהיו כנגד שעירי יום הכפורים סבירא ליה שהיו כקרבנות ממש דהשעיריים ביום הכפורים הם קרבנות רק שאסור לאכלם ביום הכפורים. וכאן מתרוייהו טעים יצחק שהיה אכילת יצחק כקרבנות ממש.

וזה שחידש יעקב שאמר לו כי הקרה ה' אלהיך לפני, ואיתא במדרש רבה (פרשה זו ס"ה, י"ט) אם לקרבנך המציא לך הקדוש ברוך הוא וכו'

שמרגיש עדיין בעצמו מצד גשמיות עולם הזה עניני עולם ולא יוכל להיות בתכלית הזדככות, מה שאין כן מי ששב מחמת שבאמת נוטה למוט שאז התשובה בתכלית השלימות, כי אז אין לו שום שייכות להרגשת עניני גופניות והוא אז רק בעולם הנשמות.

וכיוצא בו הוא גם כן בשבת דאיתא במכילתא (יתרו בחודש ז') ששת ימים תעבוד וכי אפשר לו לאדם לעשות כל מלאכתו בששת ימים אלא שבות כאילו מלאכתך עשויה. דבר אחר שבות ממחשבת עבודה וכו' עיין שם, ובטור (אורח חיים סוף סימן ש"ו) והרהור בעסקיו מותר ומכל מקום משום עונג שבת מצוה שלא יחשוב בהם כלל והביא דרשת המכילתא עיין שם ובאמת דבר זה הוא הדבר אחר שבמכילתא שלא יהרהר. ומה שאמרו במכילתא שיהיה כאילו כל מלאכתך עשויה הוא כדאיתא בזוה"ק (ח"ב ר"ה סוף ע"א) האי יומא יומא דנשמתין איהו ולא יומא דגופא עיין שם וממילא אין לו שום עסק במלאכות גופניות כמו הנפטר מהעולם שכל מלאכתו גמרה לגמרי ולא שייך לומר שלא השלים הכל כי הלא לא יכול לעשות יותר וכל מה שהיה לו לעשות עשה. וכן בשבת צריך לראות עצמו כאילו הוא בעולם הנשמות ומופשט מהגוף לגמרי ואין לו עסק בגופניות כלל ושפיר הוא כאילו כל מלאכתו עשויה.

והנה האדם גם בהיותו חי בגוף יכול לראות עצמו כאילו אינו בגוף. וכן אדם יכול לראות עצמו כאילו נפשו מוכנת לצאת מגופו מיד ואז יסולק ממנו כל מחשבות הגשמיות. ויכין לבו רק להכין עצמו לילך לעולם הנשמות. ומי ששב מחמת שבאמת נדמה לו כמו שנפטר מהעולם זהו עושה תשובה בתכלית השלימות. וכמו שאומרים מבין הרב רבי ר' אלימלך זצוקללה"ה ששאלוהו מה צוה אביו לפני מותו והשיב שכל ימיו היה מצוה לפני מותו שהחזיק עצמו כל ימיו כנוטה למוט ושהוא מוכן לילך לעולם הנשמות. וזה כוונת רבי אליעזר שאמר שוב יום אחד לפני מיתתך שיחזיק עצמו באמת לפני מותו שהוא מוכן לילך לעולם הנשמות ולא לשמא ימות ואז יהיה התשובה בשלימות שלא יהיה קשור כלל בעניני הגוף ועניני עולם הזה כאמור:

ושם בשבת סיים על זה רבי אליעזר ואף שלמה אמר בחכמתו (קהלת ט', ה) בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר. מרמז על תיקון גמור לצאת מהגופניות בתכלית השלימות מצד המעשה שהם מצד כוחות הגוף ומצד המחשבה שבמוח. כי בגדיך מרמז על לבוש האדם שהוא הגוף כדכתיב (איוב י', י"א) עור ובשר תלבישני, כי האדם נקרא הנשמה והרוחניות שבו כמו שמובא בזוה"ק (ח"ב ע"ו ריש ע"א) דהגוף נקרא בשר אדם ולא אדם. וגוון הלבן הוא רומז להזדככות המעשים כמו שנאמר (ישעיה א', י"ח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ונאמר (תהלים נ"א, ט') תכסני ומשלג אלבין. ועניני הגוף הם המעשים והיינו שיתקן המעשים שלו ושמן על ראשך אל יחסר שמן מרמז על חכמה (מנחות פ"ה ב) והיינו לתקן המחשבה שבמוח שיהיה מופשט מכל וכל מעניני עולם הזה כמו שנוטה למוט והולך לעולם הנשמות. וכן יצחק אבינו שאמר לו שיעשה לו מטעמים ואכילה קדושה שיזכה על ידי האכילה זו להיות לפני ה' ושהוא שפתני יפתח ויצאו הברכות מפיו כמו שאמר בעבור תברכך נפשי וכמו שאמרנו וכקדושת אכילת שבת. על כן אמר בטרם אמות שיהיה אז מרוחק מעניני גופניות כמו לפני מותו ממש. וכן רבקה חזרה על זה לפני ה' לפני מותי. וכן אמרה ליעקב בעבור אשר יברכך לפני מותו. כדי שידע שעתה יתברך בהברכות בתכלית השלימות כיון שייכין עצמו יצחק להתפשט מכל עניני הגוף וכמו שהוא בעולם הנשמות: וכו'.

עשו וכו' עוונותם עוונות תם וכו'. ובאמת אלו ואלו דברי אלהים חיים ככל מחלוקת חכמינו ז"ל. ועל דרך מה שכתב בספר קדושת לוי (דרוש לפסח) על מה שכתב הפייטן שבפסח מל אברהם אבינו ובמקום אחר כתב שביום הכפורים מל אברהם אבינו. וכתב דקדושת המועדים ישראל מקדשי ליה ובזמן שכל ישראל מכניסין בו קדושה יש בו קדושת החג. ואברהם אבינו היה אחד שהיה עובד את הבורא ברוך הוא ומעורר המדות כמו שנאמר (יחזקאל ל"ג, כ"ד) אחד היה אברהם. נמצא אברהם אבינו היה אפשר לו לעשות יום טוב בכל יום שהוא מעורר איזה מדה ממדות וכן היה אפשר לו לעשות שני ימים טובים ביום אחד. דהיינו כשהיה לו אהבת הבורא היה אפשר לו לעשות פסח וכן כשהיה לו באותו יום יראת ה' אז אותו יום הוא יום הכפורים וכו' עיין שם באריכות. וכן כאן כשהתעוררו בבחינת גודל אהבה מדת אברהם אבינו ע"ה היה אז קדושת חג הפסח שכנגד קדושת אברהם אבינו והיו הקרבנות פסח וחגיגה.

ואחר כך על ידי הצער שהיה ליעקב אבינו ממה שהיה צריך ללבוש עצמו בבגדי עשו ולומר דבר שאינו והתפלל הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה כמו שמובא בזוה"ק (ח"א קמ"ג א). על ידי זה הוריד יעקב אבינו ע"ה קדושת יום הכפורים ומחילת עוונות והיה אז קדושת יום הכפורים בעשיה ממש כמו שכתב בספר קדושת לוי. והיו השני גדיים כשעירי יום הכפורים שהיו קרבנות ממש שאחד היה לה' והשני היה צריך גם כן להיות במקדש. ולהיות שניהם שוין במראה ובקומה ודמים ובלקחתן כאחד כמו שאמרו במשנה (יומא ס"ב א) ואלו ואלו דברי אלהים חיים:

פרי צדיק אות ט'

יצחק אמר בעבור תברכך נפשי בטרם אמות. ושתי מלות אלו מיותרים דדי במה שאמר מקודם לא ידעתי יום מותי שהיה מתיירא שמא לפרק אמו מגיע ומה טעם לחזור אחר כך ולומר בטרם אמות כאילו יודע שהוא כן ובאמת חי עוד הרבה שנים אחר כך שחי עוד חמישים ושבע שנה וגם למה חזרה רבקה גם כן דבר זה ואמרה לפני מותי. וביותר מה שהוסיפה אחר כך עוד הפעם בעבור אשר יברכך לפני מותו כאילו היתה יודעת בודאי שימות תיכף.

וגם יש להבין למה נכתבו הדברים האלה בתורה דברים שאינם אמת, כי באמת חי אחר כך הרבה שנים ולשון לפני מותו שייך כשמת מיד כמו במשה רבינו ע"ה דכתיב (דברים ל"ג, א) אשר ברך וגו' לפני מותו שהיה בשבת קודם מותו. ומצינו (תנחומא ריש פרשה זו) שלמדו שגדול השלום שדיברה התורה דברי בדאי בשביל השלום ואיזה כה תאמרו ליוסף וגו' עיין שם, ואף שהדברים שכתובים בתורה הם דברי אמת שאמרו כן השבטים לומר ליוסף מכל מקום כיון שיעקב לא צוה באמת. לולי שגדול השלום לא היתה התורה כותבת דברי בדאי שאמרו השבטים. וכן בכאן שלא היה דברי אמת שלא היה לפני מותו ולמה נכתבו בתורה.

אך הענין דמצינו (שבת קנ"ג א) רבי אליעזר אומר שוב יום אחד לפני מיתתך שאלו תלמידיו את רבי אליעזר וכי אדם יודע איזהו יום ימות אמר להם כל שכן ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה. ועדיין הלשון שאמר שוב יום אחד לפני מיתתך צריך ביאור דמשמע הלשון שישוּב יום אחד לפני מיתתו ממש והוה לו לומר קודם מותך שמא תמות למחר. אך יש הפרש בין השב מחמת פחדו שמא ימות ובין השב מחמת שבאמת נוטה למוט. שהשב מפחד שמא ימות עדיין אין התשובה בתכלית השלימות

פניני חיזוק

גודל מעלת אכילת שבת

ואמרנו שזהו שדקדקו בגמרא ואמרו (שבת קי"ח א) כל המענג את השבת ולא אמרו כל המתענג בשבת. דקאי על הנשמה יתירה שנקראה שבת וכמו שמובא בזוה"ק (שם פ"ה ב) ושבת יומא דנשמתין איהו ולא יומא דגופא כמו שמובא בזוה"ק (שם ר"ה סוף ע"א). ואין בהאכילה שום הנאת הגוף רק עיקר האכילה להנאת הנפש.

וזה שאמרו ברכו במטעמים שהנפש מרגשת וערב לה מאכל שבת. ובמדרש רבה (פרשה זו ס"ה, י"ג) על פסוק ועשה לי מטעמים שלושה דברים נאמרו בעץ שאכל אדם הראשון טוב למאכל ויפה לעינים וכו' והוא דכתיב טעמו וראו. ובאכילת מצוה יש קדושה בטעם וכן קדושה בראייה. אך באכילת אדם הראשון היה ערבוב טוב ורע. אבל בסעודת מצוה שאין בה ערבוב מרע כלל יש הנאת הנפש גם מהראייה וכן מהטעם והוא יפה לעינים גם כן דהיינו טעמו וראו. ויצחק אמר שכיון שלא יוכל להנות מהראייה של סעודת מצוה עשה לי מטעמים שארגיש טעם סעודת מצוה. ובסעודת שבת יש הנאת הטעם שבקדושה והראייה שבקדושה. והנשמה יתירה נהנית משניהם טעמו וראו:

(פרי צדיק סוף אות ב)

